T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KAMUSAL ALANDA GÜNDELİK YAŞANTININ DEĞİŞİMİ

İbrahim EREN

DOKTORA TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

Danışman

Doç. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN

Şubat, 2024

T.C.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

KAMUSAL ALANDA GÜNDELİK YAŞANTININ DEĞİŞİMİ

İbrahim EREN tarafından hazırlanan tez çalışması 16.02.2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir Planlama Programı **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Naime Hülya BERKMEN, Üye
İstanbul Üniversitesi _____

Doç. Dr. Kevser İsmet ÜSTÜNDAĞ, Üye
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi _____

Prof. Dr. İclal Sema DİNÇER, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Prof. Dr. Çiğdem POLATOĞLU, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi _____

Danışmanım Doç. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN sorumluluğunda tarafımca hazırlanan "Kamusal Alanda Gündelik Yaşantının Değişimi" başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

İbrahim EREN

Bu çalışma süresince öğrenci YÖK 100/2000 Doktora Burs Programı, CBS ve Bilişim Uygulamaları Öncelikli Alanı kapsamında desteklenmiştir.

Bu çalışmanın bir bölümü, “Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Proje Koordinatörlüğü’nün FBA-2023-5807” numaralı projesi ile desteklenmiştir

Aileme

ve

dostlarıma

TEŞEKKÜR

Başlangıçta bir merakla başlamıştı yolculuk, dijital devrim ve kamusal yaşantının doğasını anlamak isteyen bir merak... Pek çok keşifle dolu bir serüvene dönüştü. Akademik bir çalışmanın ötesinde kendi yaşamıma ilişkin de yeni anlayışlar kazandıran bir serüvene. Bu serüvenin baş kahramanlarından biri olan bendeki emeklerine ömür boyu minnettar olacağım danışmanım ve mentorum Doç. Dr. Esin Özlem Aktuğlu Aktan, şöyle demişti başlarken "ben senin hep yanındayım". Çok kıymetli bu sözün ne anlama geldiğini bu uzun serüvenin her aşamasında tekrar tekrar anladım. Kendisine minnettar, yeni bir akademisyen olarak hayatıma kattığı derin, sistematik ve pozitif bir bakış açısıyla yola çıkıyorum şimdi. Kendimi çok şanslı hissettirenlerde kıymetli izleme komiteme, Prof. Dr. Hülya Berkmen ve Doç. Dr. Kevser Üstündağ'a da özel olarak çok teşekkür ediyorum. Her zaman yol gösterici ve yeni ufuklara doğru beni sürükleyen, merakımı daha da arttıran hocalarım. Tezim ve danışmanım vesilesiyle tanıştığım ve kendinden çok şey öğrendiğim desteklerini hiç esirgemeyen Doç. Dr. Aslı Altanlar hocama da canı gönülden teşekkür ediyorum. Ayrıca jürime gelmeleriyle büyük onur duyduğum Prof. Dr. İclal Dinçer'e derin ve bilgece yorumları ve tutumu için minnettarım. Kendisinden çok şey öğrendiğim, akademik ve profesyonel yaşamda da yollarımızın kesişmesinden kendimi şanslı hissettiğim ve jürime gelmesinden yine büyük onur duyduğum Prof. Dr. Çiğdem Polatoğlu'na da içten teşekkürlerimi iletmek isterim.

Tüm hayatım boyunca hep yanımda olduklarını hissettiren aileme, annem Şükran Eren'e, babam Sadık Eren'e, ablam Şerife Seçgin'e, kardeşim Melikhan Eren'e, dünya tatlısı Ege'me ve babaannem Şerife Eren'e sonsuz teşekkürler. Her aşamada pozitif bakış açılarıyla pek çok sorunu aşmamda destekçilerim.

Doktora serüveninde hep yanımda olan arkadaşlarıma ve kuzenlerime de teşekkür ederim. Özellikle doktora sürecim ve savunma günümde desteklerinden dolayı Derya Yüce'ye ve doktora sürecinde tanışıp bu yolculukta hep desteğini hissettiğim Ebru Hacıoğlu'na da özel olarak teşekkür etmek isterim.

İbrahim EREN

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ ix
ŞEKİL LİSTESİ x
TABLO LİSTESİ xiii
ÖZET xv
ABSTRACT xvii
1 GİRİŞ 1
1.1 Literatür Özeti ... 3
1.2 Tezin Önemi ve Gerekçe ... 6
1.3 Tezin Amacı ... 8
1.4 Hipotez ... 10
1.5 Materyal ve Yöntem ... 11
1.5.1 Yaklaşım ... 12
1.5.2 Yöntem ... 12
1.6 Tezin Kapsamı ... 19
2 KAMUSAL ALANDA GÜNDELİK YAŞANTININ DEĞİŞİMİNE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL YAKLAŞIM 22
2.1 Kamusal Yaşantıya İlişkin Temel Kavramlar ... 22
2.1.1 Kamusallık ... 22
2.1.2 Kamusal Alan ... 23
2.1.2 Kamusal – Özel Alan Ayrımı ... 26
2.1.3 Dijital Kamusal Alan ... 28
2.1.4 Kamusal Alandan Kamusal Mekâna: Alan ve Mekân üzerine Temel Tartışmalar ... 29
2.1.5 Kamusal Mekânın Değişim Süreci ... 31
2.1.6 Kamusal Mekânda Gündelik Yaşam: Değişim ve Devamlılık ... 34
2.1.7 Gündelik Yaşam Ekseninde Mekân, Davranış ve Çevre ... 37
2.2 Kamusal Alanda Gündelik Yaşantı Konusunda Değişen Kavramların İçerik Analizi Yöntemi ile Araştırılması (Geçmiş, Bugün ve Gelecek) ... 39
2.2.1 Kamusal Yaşantının Geçmişine İlişkin Kavramsal ve Kuramsal İnceleme ... 40
2.2.2 Kamusal Alanda Gündelik Yaşantının Bugününe İlişkin Kavramsal ve Kuramsal Araştırma ... 48
2.2.3 Kamusal Alanda Gündelik Yaşantının Geleceğine İlişkin Kavramsal ve Kuramsal Araştırma ... 54

2.3 Bölüm Sonucu 64
3 KAMUSAL ALANDA GÜNDELİK YAŞANTININ GEÇMİŞİ 68
3.1 Kamusal Alanda Gündelik Yaşantının Yakın Geçmişine Bakış 68
3.1.1 Geçmişten Günümüze Kamusal Alan 69
3.1.2 Küreselleşme ve Değişim 74
3.2 Kamusal Yaşantının Geçmişi Bölümünde Kullanılan Materyal ve Yöntem 78
3.3 Kamusal Yaşantının Yakın Geçmişine İlişkin Bulgular 81
3.3.1 Paris Meydanı (Berlin/Almanya) 82
3.3.2 Kızıl Meydan (Moskova/Rusya) 86
3.3.3 Times Meydanı (New York/ABD) 89
3.3.4 Taksim Meydanı (İstanbul/Türkiye) 92
3.3.5 Kamusal Alanda Yaşantı 98
3.4 Bölüm Sonucu 108
4 KAMUSAL ALANDA GÜNDELİK YAŞANTININ BUGÜNÜ 113
4.1 Kamusal Yaşam ve Dijital Teknoloji 115
4.2 Kamusal Yaşantının Bugünü Bölümünde Kullanılan Materyal ve Yöntem 121
4.2.1 Örneklem Seçimi ve Yöntemi 122
4.2.2 Anket Formu ve İçeriği 123
4.3 Bulgular 125
4.3.1 Kamusal Alan Kullanımı ile ilgili Kullanıcı Alışkanlıklarına Yönelik Bulgular (b grubu) 139
4.3.2 Katılımcıların Dijital Teknoloji Kullanımı ve Yaklaşımlarına İlişkin Genel Bulgular (c grubu) 155
4.3.3 Dijital Teknolojinin Kamusal Yaşamda İnsan Davranışlarına Etkisi Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Korelasyon Analiz Sonuçları 160
4.4 Bölüm Sonucu 171
5 KAMUSAL ALANDA GÜNDELİK YAŞANTININ GELECEĞİ 174
5.1 Filmlerde Kamusal Yaşantı 175
5.2 Kamusal Yaşantının Geleceği Bölümünde Kullanılan Materyal ve Yöntem 180
5.3 Sosyolojik Film Analizi ve Temel Bulgular 186
5.4 Bölüm Sonucu 194
6 SONUÇ 200
KAYNAKÇA 216
A EK 228

B EK **236**
C EK **237**
TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR **271**

KISALTMA LİSTESİ

AFA	Açımlayıcı Faktör Analizi
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemi
KMO	Kaiser-Meier-Olkin
TBA	Temel Bileşenler Analizi

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Temel ve farklılaşan kavramlar **2**

Şekil 1.2 Kamusal alan ve gündelik yaşam literatüründe geçen disiplinler **4**

Şekil 1.3 Scopus'ta kamusal alan ve gündelik yaşam literatüründe yıllara göre yayın sayıları **4**

Şekil 1.4 Kamusal alan ve gündelik yaşam yazınında, Scopus'ta en çok tekrar eden anahtar kelimeler **5**

Şekil 1.5 Tezde ele alınan yöntem ve yaklaşımlar **18**

Şekil 1.6 Tezin modeli **18**

Şekil 1.7 Kavramsal ilişkiler şeması **21**

Şekil 2.1 Kamusallıkla ilgili kelime bulutu **23**

Şekil 2.2 Kamusal ve özel alan ayrımı **27**

Şekil 2.3 Boş vakit ve gündelik yaşam **36**

Şekil 2.4 Değişen toplum yapısı (Rogers, 1997) **38**

Şekil 2.5 Lefebvre'nin kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **42**

Şekil 2.6 Goffman'ın kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **43**

Şekil 2.7 De Certeau'nun kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **44**

Şekil 2.8 Sennett'in kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **44**

Şekil 2.9 Bauman'ın kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **45**

Şekil 2.10 Highmore'un kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **46**

Şekil 2.11 Murphy ve O'Driscoll'un kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **47**

Şekil 2.12 Whyte'ın kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **47**

Şekil 2.13 The Information Age Cilt 1'in kelime bulutu ve kelime sıklıkları **50**

Şekil 2.14 The Information Age Cilt 2'nin kelime bulutu ve kelime sıklıkları **51**

Şekil 2.15 The Information Age Cilt 3'ün kelime bulutu ve kelime sıklıkları **51**

Şekil 2.16 Sheller ve Urry'nin kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **52**

Şekil 2.17 Fuchs'un kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **52**

Şekil 2.18 Van Dijk'in kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **53**

Şekil 2.19 Iannone ve diğerlerinin kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **53**

Şekil 2.20 Elliott'un kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **54**

Şekil 2.21 Tsalapatanis ve diğerlerinin kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **55**

Şekil 2.22 Cooke'un kelime bulutu ve kelime sıklıkları **56**

Şekil 2.23 Miller'in kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **56**

Şekil 2.24 Lorenzo'nun kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **57**
Şekil 2.25 Lindner ve Meisnner'ın kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları .. **57**
Şekil 2.26 Ratti ve Claudel'in kelime bulutu ve kelime sıklıkları **58**
Şekil 2.27 Hodson ve diğerlerinin kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları ... **58**
Şekil 2.28 Engel'in kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları **59**
Şekil 2.29 Frekans analizi sonuçlarına göre geçmiş, bugün ve geleceğe ilişkin kelime bulutları (soldan sağa geçmiş, bugün ve gelecek) **60**
Şekil 2.30 Geçmişe ilişkin incelenen kaynaklarda değişen kavramlar **61**
Şekil 2.31 Bugüne ilişkin incelenen kaynaklarda değişen kavramlar **62**
Şekil 2.32 Geleceğe ilişkin incelenen kaynaklarda değişen kavramlar **63**
Şekil 3.1 Bölümün Yöntemi **81**
Şekil 3.2 Meydanların konumları (a. Paris Meydanı b. Times Meydanı c.Kızıl Meydan d. Taksim Meydanı) **82**
Şekil 3.3 Paris Meydanının Mekânsal Değişimi, Berlin (1940-2020) **85**
Şekil 3.4 Kızıl Meydanın morfolojik değişimi (1940-2020) **88**
Şekil 3.5 Times Meydanının mekânsal değişimi, New York (1940-2020) **91**
Şekil 3.6 Taksim Meydanının mekânsal değişimi İstanbul (1940-2020) **98**
Şekil 3.7 Sosyal ilişkilerin değişimi (Berlin, Moskova, New York) **103**
Şekil 3.8 Sosyal ilişkilerin değişimi (İstanbul) **104**
Şekil 4.1 Sosyal bağlantılar konusunda katılımcıların vurguları **126**
Şekil 4.2 Teknolojik determinizm konusunda katılımcıların vurguları **127**
Şekil 4.3 Toplumsal kaygı konusunda katılımcıların vurguları **127**
Şekil 4.4 Dijital teknolojinin toplumsal etkileri konusundaki vurgular **128**
Şekil 4.5 Medya etkileri konusunda vurgulanan kavramlar **128**
Şekil 4.6 Dijital teknoloji ve kamusal alan denildiğinde akla gelen ilk çağrışımlar **129**
Şekil 4.7 Dijital teknoloji ile mekânsal tasarım ve planlama ilişkisi **130**
Şekil 4.8 Dijital teknoloji ile gelişen ve evrilen ilkeler **130**
Şekil 4.9 Dijital teknoloji ile gelişen ve evrilen ilkeler **131**
Şekil 4.10 Şehir plancılarının dijital teknoloji ve kamusal alana ilişkin görüşleri **132**
Şekil 4.11 Şehir plancılarının görüşlerinden elde edilen kod bulutu **133**
Şekil 4.12 Mimarların dijital teknoloji ve kamusal alana ilişkin görüşleri **133**
Şekil 4.13 Mimarların görüşlerinden elde edilen kod bulutu **134**
Şekil 4.14 Peyzaj mimarlarının dijital teknoloji ve kamusal alana ilişkin görüşleri **134**
Şekil 4.15 Peyzaj mimarlarının görüşlerinden elde edilen kod bulutu **135**

Şekil 4.16 Tüm çıkarımlar bir arada değerlendirildiğinde elde edilen kod bulutu **136**
Şekil 4.17 İlk faktör analizi yamaç birikinti grafiği **140**
Şekil 4.18 Kamusal alan ile ilgili ifadelerin ilişkiler şeması **151**
Şekil 5.1 Kamusal yaşantının geleceği bölümünde kullanılan yöntemin gelişimi **183**
Şekil 6.1 Tezin kelime sıklıklarıyla oluşturulan kelime bulutu **211**

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1 Tezin kapsamı **20**
Tablo 2.1 Değerlendirmeye alınan kaynaklar **41**
Tablo 2.2 Geçmişe yönelik incelenen kaynakların frekans analizi **62**
Tablo 2.3 Bugüne yönelik incelenen kaynakların frekans analizi **63**
Tablo 2.4 Geleceğe yönelik incelenen kaynakların frekans analizi **64**
Tablo 3.1 Sosyo-mekânsal kırılma noktalarının değerlendirilmesi **106**
Tablo 4.1 Dijital teknolojilerin kamusal yaşamda insan davranışlarına etkisini etkileyen faktör ve alt faktörler **121**
Tablo 4.2 Katılımcıların cinsiyet dağılımı **137**
Tablo 4.3 Katılımcıların yaş grupları **137**
Tablo 4.4 Katılımcıların mezuniyet durumu **137**
Tablo 4.5 Katılımcıların meslekleri **138**
Tablo 4.6 Katılımcıların meslekte geçirdiği süre **138**
Tablo 4.7 İlk faktör analizi KMO ve Bartlett Test **139**
Tablo 4.8 TBA sonucunda elde edilen toplam varyans tablosu **140**
Tablo 4.9 İlk faktör analizi sonucu doku matriksi **141**
Tablo 4.10 Yinelenen TBA sonuçları **141**
Tablo 4.11 Yinelenen analize göre faktör analizi **142**
Tablo 4.12 Birinci faktörün Cronbach Alfa değeri **142**
Tablo 4.13 Dört maddeli faktörün analiz sonuçları **142**
Tablo 4.14 İkinci faktör için Cronbach alpha değeri **143**
Tablo 4.15 İkinci faktör için TBA sonuçları **143**
Tablo 4.16 Yenilenen Cronbach alfa değeri **143**
Tablo 4.17 Çıkarılan madde sonrası fiziksel mekân odaklı yaklaşım faktörünün analiz bulguları **144**
Tablo 4.18 Yedi maddeli yapı için Cronbach alfa değeri **144**
Tablo 4.19 Son analizde KMO ve Bartlett Testi **144**
Tablo 4.20 Yedi maddeli yapının istatistik verileri **145**
Tablo 4.21 Yedi maddeli yapının varyans değerleri **145**
Tablo 4.22 Kamusal Alan Kullanımına Bakış Açısı Ölçeği faktör analizi sonuçları **146**
Tablo 4.23 Kamusal Alan Kullanımına Bakış Açısı Ölçeği faktörlerine ilişkin betimleyici istatistikler **146**
Tablo 4.24 Kamusal alanın katılımcılar için ifade ettiği anlam **149**

Tablo 4.25 Kamusal alan ifadelerine ilişkin istatistiki veriler **151**
Tablo 4.26 Katılımcıların evlerine yürüme mesafesindeki kamusal alanlar..... **152**
Tablo 4.27 Katılımcıların tercih ettiği ulaşım türleri **153**
Tablo 4.28 Katılımcıların kamusal alana gitmeme veya gidememe nedenleri ... **154**
Tablo 4.29 Katılımcıların evlerinde tercih ettiği mobil araçlar..... **156**
Tablo 4.30 Dijital teknoloji kullanarak günlük geçirilen ortalama süre **157**
Tablo 4.31 Katılımcıların interneti en çok neredeyken kullandıkları **157**
Tablo 4.32 Katılımcıların internete bağlanmak için tercih ettiği cihazlar **158**
Tablo 4.33 C grubu ölçeğinin KMO ve Bartlett Test sonuçları..... **159**
Tablo 4.34 C grubundaki maddelerin faktör yükleri..... **160**
Tablo 4.35 Ölçeğin Temel Bileşenler Analizi (PCA) aşamaları ve sonuçları **162**
Tablo 4.36 Tüm maddeler için güvenilirlik analizi sonuçları **163**
Tablo 4.37 Birinci faktör için güvenilirlik analizi bulguları **163**
Tablo 4.38 Birinci faktördeki maddeler için analiz bulguları **164**
Tablo 4.39 İkinci faktör için güvenilirlik analizi bulguları..... **165**
Tablo 4.40 İkinci faktördeki maddeler için analiz bulguları..... **165**
Tablo 4.41 Üçüncü faktör için güvenilirlik sonuçları **166**
Tablo 4.42 Üçüncü faktördeki maddeler için analiz bulguları..... **166**
Tablo 4.43 Dördüncü faktör güvenilirlik analizi sonuçları..... **167**
Tablo 4.44 Dördüncü faktördeki maddeler için analiz bulguları **167**
Tablo 4.45 Beşinci faktörün güvenirlik analizi sonuçları **168**
Tablo 4.46 Beşinci faktördeki maddeler için analiz bulguları **169**
Tablo 4.47 TBA sonucunda ölçeğin faktör yükleri ve güvenirlik analizleri..... **169**
Tablo 5.1 Araştırmada kullanılan filmler ve genel bilgiler..... **181**
Tablo 5.2 Sosyolojik film analizi için kod rehberi (filmlerin değerlendirilmesiyle oluşturulmuştur). **183**
Tablo 5.3 Kod rehberi ikinci kısım **185**
Tablo 5.4 Filmlerdeki kodlar..... **187**

ÖZET

Kamusal Alanda Gündelik Yaşantının Değişimi

İbrahim EREN

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Şehir Planlama Programı

Doktora Tezi

Danışman: Doç. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN

Enformasyon ve İletişim Devriminin yarattığı dönüşümler, toplumsal yapılar ve fikirlerin dolaşım alanı olan kamusal alanlar üzerinde derin izler bırakmıştır. Kamusal alanda gündelik yaşantının değişiminin araştırıldığı bu tezde; Enformasyon ve İletişim Devriminin sosyo-mekânsal dinamiklerle olan etkileri ortaya koyulmaktadır. Tezin amacı kamusal yaşantının doğasını ve kamusal alanda gündelik yaşantının değişimini geçmiş, bugün ve gelecek perspektiflerinde irdelemektir. Kamusal yaşamın kırılma noktalarını ve dijital teknolojinin bu alandaki rolünü sistematik bir şekilde ele alan kalitatif ve kantitatif olmak üzere karma yöntemler kullanılmıştır. İçerik ve frekans analizleri, sosyo-mekânsal ve istatistiki analizler ile sosyolojik film analizine başvurulmuş, eleştirel, postmodern ve kronolojik yaklaşımlar temel alınmış ve bir süreç analizinin de gerçekleştirildiği çalışmada disiplinler arası yaklaşımlara da başvurulmuştur. Çalışmanın kapsamında, kamusal alan ve gündelik yaşamın nasıl dönüştüğü, Enformasyon ve İletişim Devriminin gelişimi ve kamusal yaşama etkileri, dijital teknolojilerin sosyo-mekânsal dinamiklerle nasıl etkileşime girdiği ve bu etkileşimin toplumsal ilişkileri nasıl şekillendirdiği ortaya koyularak geleceğin kamusal yaşamı tartışılmıştır. Ana bulgular, dijital teknolojilerin kamusal yaşam üzerindeki

etkilerini, özellikle mekânsal ve toplumsal etkileşimler açısından, göstermiştir. Bu etkiler, teknoloji ekseninde kamusal yaşamın doğasının anlaşılmasını ve geleceğine dair önemli içgörüler sunulmasını sağlamaktadır. Araştırmanın bulguları, kentsel planlama, mimarlık, coğrafya, toplum bilimleri gibi alanlarda hissedilecek şekilde, dijitalleşmenin kamusal alanlara ve toplumsal yapıya uyumunu destekleyici yönler sunmaktadır. Çalışmanın yeniliği, kamusal yaşamın dijital çağdaki dönüşümünü kapsamlı bir biçimde irdelemesi ve bu doğrultuda kullanılan yöntemler, disiplinler arası yaklaşımı, eleştirel ve geliştirici bakış açıları ve önerilerindedir. Bu öneriler, mevcut yazındaki boşlukları doldurarak, kamusal alanların geleceğini şekillendirmede önemli bir katkı sağlayacaktır. Sonuç olarak, bu çalışma, kamusal yaşamın doğasının dinamik, devingen, kendini yeniden üreten, deneyimlerle var olan ve hep yeni olma durumunu içinde barındıran bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca dijital teknolojilerin kamusal yaşam üzerindeki etkilerini anlamada yeni bir çerçeve sunarken, geleceğin kentlerinde kamusal alanların nasıl anlaşılıp geliştireceğine dair yol gösterici olmayı hedeflemekte, kamusal yaşamın tüm paydaşlarına hitap etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamusal alan, gündelik yaşam, Enformasyon ve İletişim Devrimi, dijital teknoloji, bilim kurgu filmleri.

ABSTRACT

The Evolution of Everyday Life in Public Space

İbrahim EREN

Department of Urban and Regional Planning

Doctor of Philosophy Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN

The transformations wrought by the Information and Communication Revolution have left profound marks on social structures and public spaces, the arenas for the circulation of ideas. This thesis investigates the changes in daily life within public spaces; it reveals the effects of the Information and Communication Revolution on socio-spatial dynamics. The thesis examines the nature of public life and the changes in daily life within public spaces from past, present, and future perspectives. A mixed-method approach, incorporating both qualitative and quantitative methods, systematically addresses the breakpoints in public life and the role of digital technology in this realm. Content and frequency analyses, socio-spatial and statistical analyses, and sociological film analysis have been employed, grounding the study in critical, postmodern, and chronological approaches, and interdisciplinary perspectives have been utilised throughout the process analysis. Within the scope of this study, how public spaces and everyday life are transformed, the development of the Information and Communication Revolution and its effects on public life, the interaction of digital technologies with socio-spatial dynamics, and how this interaction shapes social relations are discussed, contemplating the future of public life. The main findings demonstrate the impacts of digital technologies on public life, especially in terms of spatial and social interactions. These impacts facilitate an understanding of the nature of public life in the

technological context and offer significant insights into its future. The findings of the research present aspects that support the adaptation of digitalisation to public spaces and social structures, impacting areas such as urban planning, architecture, geography, and social sciences. The novelty of this study lies in its comprehensive examination of the transformation of public life in the digital age and the methods used, its interdisciplinary approach, critical and constructive perspectives, and recommendations. These recommendations will significantly contribute to shaping the future of public spaces by filling gaps in the existing literature. In conclusion, this study reveals that the nature of public life is a dynamic, evolving phenomenon, capable of self-renewal, existing through experiences, and constantly embracing novelty. Moreover, it offers a new framework for understanding the effects of digital technologies on public life, aiming to guide the development of public spaces in future cities and addressing all stakeholders in public life.

Keywords: Public space, everyday life, Information and Communication Revolution, science fiction films.

1
GİRİŞ

Toplumun bir araya geldiği, birleştiği, fikirlerinin paylaşıp, gündelik işlerini gerçekleştirdiği kamusal alanlar dinamik ve devingen bir olgu olarak tartışmaların konusu olmaktadır. Her geçen gün, yaşanan yeni olaylara, buluşlara, devrimlere, salgın ve savaşlara tanıklık ederken, bir taraftan da yenilenerek, dinamik kalarak ve kendini yeniden üreterek yaşantının önemli bir parçası olmaya devam etmektedir.

Betimleyici yazın taramalarında da kamusal alan sosyoloji, şehircilik, mekânsal tasarım, siyaset bilimi, coğrafya gibi pek çok disiplinin tartıştığı ve üzerine fikirler üretip, hep yeni kalma haliyle güncelliğini koruyan bir konu olmaya devam etmektedir. Bu tartışmalara bakıldığında, küresel ölçekte etkili olayların haliyle gündelik yaşantıyı ve kamusal alanı da etkilediği görülmektedir. Öyle ki kayıtlı tarih boyunca, tapınaklar, agora ve forumlar insanların bir aradalığını sürdürdüğü mekânlar olurken, bir taraftan da gündelik ilişkilerin yaşandığı ve hatta gündelik ilişkilerin seyrini etkileyen olayların yaşandığı mekânlar olmuştur.

Betimleyici yazın taramasında hem geniş bir yelpazede olması ve genel taramalarda dahi dinamik, yeni olma olgusu ve devingenliğini koruması bu tez için heyecan verici bir merak konusu oluştur. Bu merak ile tezin arka planını oluşturan yaklaşımlar, doktora eğitim sürecinde derslerde, araştırmalarda ve hatta gündelik yaşamda üzerine çalışılmış, gözlemlenmiş ve araştırılmıştır. Gündelik yaşamın sürekli değişimi ve bu süreçte toplumun nasıl etkilendiğini, yeniden nasıl ayağa kalkıp ve kamusal alanın kendini yeniden nasıl üretebildiği anlaşılmak istenmiştir. Ayrıca gelecekte kamusal alanı ve kent yaşamını nelerin bekleyeceği de oldukça merak ve heyecan uyandıran bir konu olmuştur.

Kamusal alanda gündelik yaşantının evrimini araştırma ve farklı izler bulmak üzerine bu tezde gündelik yaşantı, toplumsal değişim ve teknoloji başlıca temel kavramları oluşturmaktadır. Kamusal yaşantı, toplumsal yaşantıda değişim, gündelik yaşam ve teknoloji, toplumsal davranış ve geleceğin kentleri kavramlarının birbirleri ile olan karşılıklı ve karmaşık ilişkilerini anlama ve yorumlama üzerine bir tartışma yapılmaktır.

Disiplinler arası bir yaklaşımın gerekliliğini vurgulayan bu tez Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Tasarım Bilim Alanında hazırlanmakta olup insan ve mekân ihtiyaçları ve gelecek ile olan ilişki ve kırılganlıklarını araştırır. Bu kapsamda sosyoloji,

toplumsal psikoloji, sosyal coğrafya gibi sosyal bilimler ile doğrudan etkileşim halindedir. Ek olarak tez kapsamında ele alınan yöntemler çerçevesinde farklı disiplin yaklaşımlarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Kalitatif ve kantitatif yöntemlerin gerekliliklerinin yanı sıra tezin amacını özgün bir nitelikte yerine getirmek, hipotezleri ve alt hipotezleri test edebilmek adına mekân ve toplum bilimlerin yanı sıra sinema ve edebiyat ile de ilişki kurulmaktadır. Ancak bu ilişkide -yöntem bölümünde detaylı anlatıldığı üzere- doğrudan sinematografi değil sinema ve edebiyatta işlenen toplumsal yapılar ve farklı yaşam olanakları araştırılmaktadır.

Kamusal alanın evrimini irdeleyen bu çalışmada geçmiş, bugünü ve yarını tartışmak, aralarındaki ilişki ve ilişkisizlikleri göstermek hedeflendiğinden temel kuram ve yaklaşımlar da bu doğrultuda gelişmektedir. Toplumsal değişim kuramları-postmodernist yaklaşım ve eleştiriler temel konuları oluşturmuştur. Bu kapsamda Harvey'in zaman-mekân sıkışması kavramı ile yola çıkarken, Bauman ve Lefebvre'nin gündelik yaşam ilişkileri, Habermas ve Arendt'in kamusallık ve kamusal alan tartışmaları, Sennett'in mekân ve beden yaklaşımları tezin başat kaynaklarını oluşturur.

Kamusal alan yazınındaki zengin, her geçen gün değişen, değişmek durumunda kalan olgu ve kavramlar ile bir kavramsal şema oluşturulmuştur (Şekil 1.1). Bu şemadaki kavramlar ve kavramların birbiriyle olan ilişkisi tez sürecinde gelişmiştir.

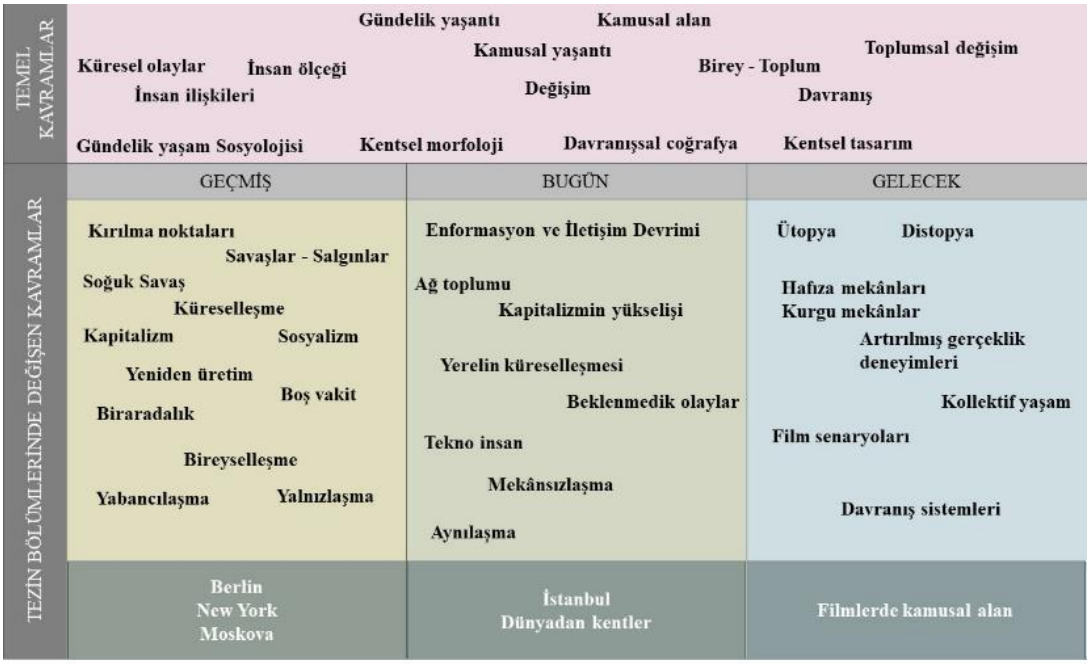

Şekil 1.1 Temel ve farklılaşan kavramlar

1.1 Literatür Özeti

Kentlerin en önemli bileşenlerinden biri olan kamusal alanlar, toplumun bir araya geldiği, gündelik yaşantısını sürdürdüğü, fikirlerini paylaştığı iletişim kanalları olarak her geçen gün dinamik, devingen bir yapıda kendini yeniden üretmektedir. Kamusal alan ve kamusal alanda gündelik yaşama ilişkin literatür farklı disiplinlerde çalışmalar yer almaktadır (Şekil 1.2, Şekil 1.3). Özbek'e (2015) göre batıda daha çok Habermas'ın çalışmaları ile gelişen kavramın tarihi çok eskiye uzanmakta; ülkemizde de kamusal alan tartışmalarının daha çok Habermas üzerinden ele alınmaktadır. Gökgür (2017) de kamusal alan konusunda Habermas ve Arendt'in çok önemli kuramlar geliştirdiğini ve ikisinin ortak görüşünün ise *"kamusal alanların yurttaşların varlıklarını ortaya koyduğu ve politik eylemlerin hâkim olduğu alanlar olmasıdır"* şeklinde ifade etmektedir.

1980 sonlarından başlanarak kamusal alan ile ilgili tartışmanın Doğu Avrupa, eski Sovyetler ve Batılı kapitalist toplumlarda yeniden canlanması ve kavramın eleştirel bir şekilde elden geçirilmesiyle yaygınlık kazanması, bu toplumlarda kamusal yaşamın dokusunu zorlayan genel toplumsal dönüşümler, mücadeleler ve politik meşruiyet tartışmalarıyla yakından bağlantılıdır. Habermasçı kamusal alan fikri, birçokları için, günümüz kapitalizminin koşullarında var olan liberal demokrasinin eleştirisi, radikal ya da sosyalist demokratik yaşamın tasarısı ve inşasında vaz geçilmez kavramlardan biri olarak kabul edilmektedir (Özbek, 2015). Ayrıca Özbek ülkemizde de kamusal alan tartışmalarının daha çok Habermas'ın çalışmaları üzerinden ele alındığını dile getirmektedir. 1962'de yayınlanan, Jürgen Habermas'ın Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü: Burjuva Toplumunun Bir Kategorisi isimli kitap İngilizce'ye 1989'da Türkçe'ye ise 1997'de çevrilmiştir. Özbek bu konuda bir geç kalınmışlığı da vurgulamaktadır. Temelde Almanya'daki bu kamusal alan tartışmaların İngilizce'de geç yayımlanmış olması bile, 'kamusalın' postmodern çağdaki akışkanlığına bir örnek diye gösterilebilir (Hansen, 2004, s. 141).

Kamusal alanda gündelik yaşantı veya kamusal yaşam politik, ekonomik, toplumsal, teknolojik pek çok gelişme ve olaydan doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmektedir. Tarih boyunca kamusal yaşantıyı etkilemiş olay ve olgular kimi zaman kırılma noktaları olmuş, kimi zamanda yaşantının içinden akıp geçmiştir.

Dolayısıyla etkileri bazen doğrudan bazen dolaylı veya zamana yayılarak gerçekleşmiş, sonrasında farklı süreçlerde kamusal yaşam kendini yeniden üretmiştir.

Literatüre bakıldığında, kamusal alan ve gündelik yaşantıya ilişkin çalışmaların 1970'lerden beri sürdüğü görülmektedir (Şekil 1.3). 2000'lerle birlikte çalışmaların hız kazandığı görülmektedir. Kamusal alan ve gündelik yaşama ilişkin çalışmalardaki anahtar kelimeler Scopus üzerinden incelendiğinde ise, sırasıyla, kamusal alan, insan, gündelik yaşam, makale, şehir planlama ve kadın kelimelerine ulaşılmıştır (Şekil 1.4).

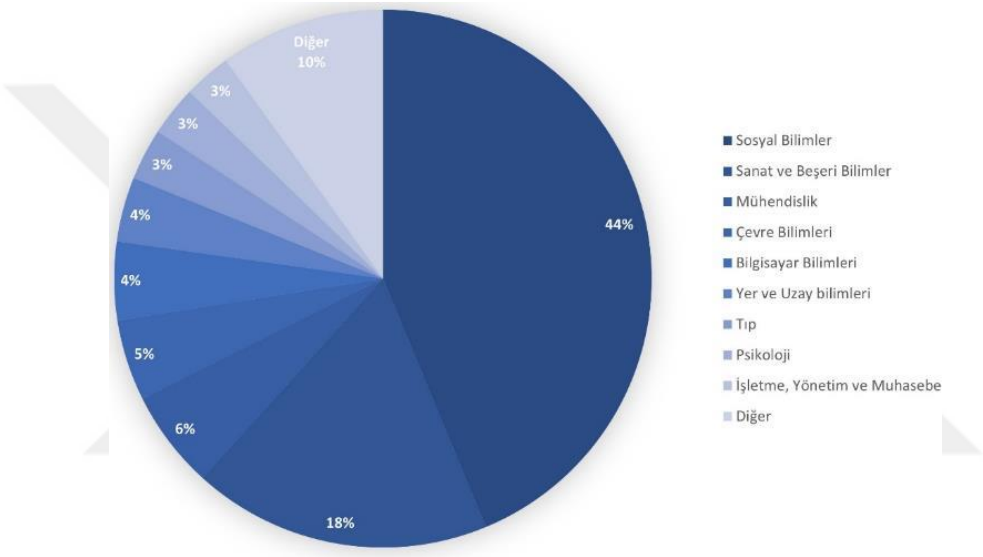

Şekil 1.2 Kamusal alan ve gündelik yaşam literatüründe geçen disiplinler

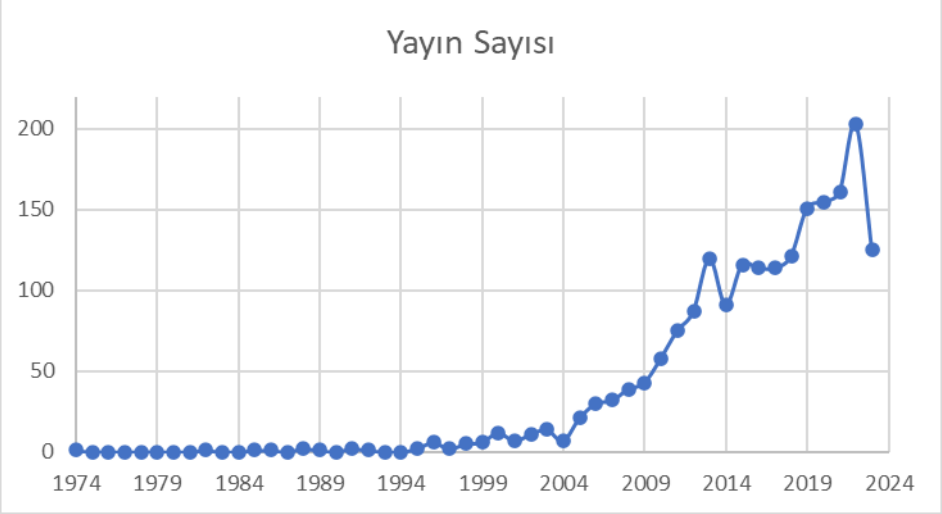

Şekil 1.3 Scopus'ta kamusal alan ve gündelik yaşam literatüründe yıllara göre yayın sayıları

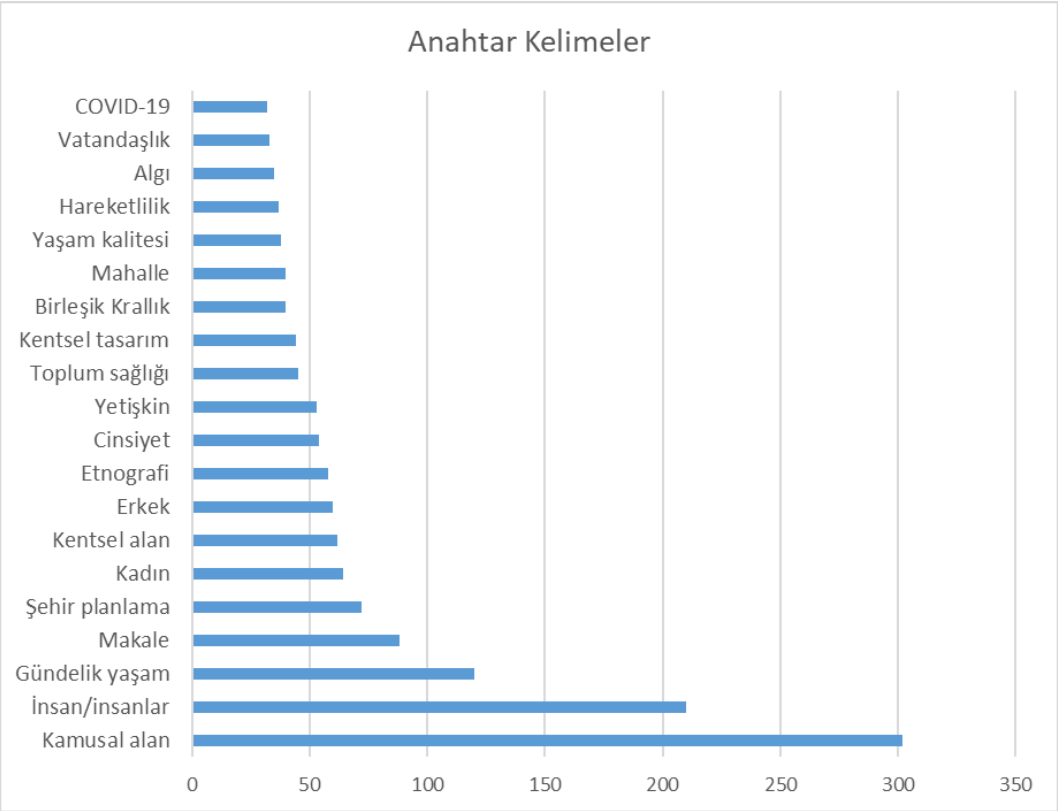

Şekil 1.4 Kamusal alan ve gündelik yaşam yazınında, Scopus'ta en çok tekrar eden anahtar kelimeler

Kamusal alan ve gündelik yaşam çalışmalarında kamusallık kavramına ve kavramın değişimi ile anlamsal olarak genişlemesine ilişkin çalışmalara ulaşılır (Özbek, 2015; Habermas, 2015; Madanipor, 2003; Madanipor, 2010; Negt & Kluge, 2015). Bu çalışmalarda kamusal ve özel alan ayrımında, kamusal olanın ne ve kimin olduğuna ilişkin, anlamsal olarak muğlak kalan sınırları tartışılmaktadır. Ek olarak, kamusal alan ve kamusal mekân tartışmalarında toplum ve mekân bilim arasındaki farklılıklar ve zenginlikler karşılaşılmıştır. Kentsel açık ve yeşil alanların kamusal mekân veya kamusal alan olarak nitelendirildiği, sosyoloji ve siyaset bilimi araştırmalarında ise kamusal alanın daha geniş bir perspektifinin olabildiği tartışılmıştır. Ancak kentsel açık ve yeşil alanların da toplumun kullandığı ve yine bir fikir paylaşım alanı olarak kamusal alanın önemli bir parçası olduğu söylenmelidir.

Literatürde anlam tartışmalarının yanı sıra yaşantımız değiştikçe ve teknolojik ilerlemelerin hızlanmasıyla her geçen yeni kavramlar ve tartışmalar gündeme gelmektedir. Toplumsal değişim sürecine paralel olarak kamusal alan ve gündelik yaşam kavramları da evrilir. Rutin gündelik yaşantı düşünüldüğünde ev-iş ve boş

vakit ihtiyaçların değişimi haliyle kamusal alanı ve gündelik yaşamı da etkilemektedir. Boş zaman ise yine farklı disiplinlerde tartışılan başlı başına bir araştırma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Boş zaman ve gündelik yaşam bağlamında çoğunlukla Lefebvre'nin çalışmaları öne çıkmaktadır (Lefebvre, 2001; Lefebvre, 1991; Lefebvre, 2010a; Lefebvre, 2010b; Lefebvre, 2010c).

Ek olarak yine teknolojik ilerlemelerin çok hızlanması sebebiyle literatür bir taraftan sorunları araştırıp tartışırken, bir taraftan anlamsal ve kavramsal değişimle ilgilenir. Teknolojik paradigma ile değişen toplum yapısında kamusal alanın geçmişi, bugünü ve geleceği önemli tartışmalar arasında yerini alır. Kamusal alan ve gündelik yaşantı alanları doğrudan birey, toplum ve mekânla iç içe olduğundan ve yine literatürde farklı dönemlere ilişkin okumalar sırasında, yeni olma vurgusunun yapıldığı dinamik ve devingen bir konu olmaktadır. Bağlamı doğrudan hayat, yaşama biçimleri ve insan olduğundan çok yönlü ve farklı boyutlarda tartışmaları yönlendirmektedir.

1.2 Tezin Önemi ve Gerekçe

Tarih boyunca toplumsal yaşantıdaki değişimler, kent mekânına da yansımıştır. Kimi zaman küresel ölçekte, kimi zaman yerel ölçekte pek çok olay doğrudan ya da dolaylı olarak zamanının ve geleceğin kentlerini etkilemiş; hızla değişip dönüşen kent yaşamında, kamusal yaşam ve toplumsal ilişkiler de bu hızlılıktan etkilenmiştir. Özellikle küreselleşme ile ekonomi, siyaset, yönetişim ve iletişim gibi pek çok alanın yanı sıra fiziksel mekân ve mekânı ilgilendiren pek çok konu da doğrudan etkilenmiş ve gündeme gelmiştir. Mekân bilim kapsamında bu ilişki kent planlaması ve tasarımından, kent ekonomisi ve sosyolojisine pek çok alanı ilgilendirirken, yeni bakış açılarını da beraberinde getirmiştir. Nitekim bu açılardan biri de toplum ve mekân arasındaki karşılıklı ilişkide meydana gelmiştir. Bu süreçte kamusal yaşamda "yeni" hep güncel bir konu olarak ele alınmış; küreselleşmenin III. evresi (Enformasyon ve İletişim Devrimi) ile de çağ içinde yeni bir çağa girilmiştir.

1900'lerle birlikte Sanayi Devriminin etkileri, yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise iletişim devrimi ile ivmelenen küreselleşme süreci kent yaşamını daha çok ve daha hızlı bir biçimde etkilemeye başlamıştır. Dahası kamusal yaşam ve kamusal olanda yaşanmakta dönüşüm, 1950'lerde pek çok çalışmanın da konusu olagelmiştir.

Habermas, Arendt, Lefebvre, daha sonraları Sennett gibi pek çok yazar ve düşünür tarafından kamusal yaşamda gerçekleşen değişim vurgulanmıştır. Şüphesiz tarihsel süreci derinden etkileyen olayların kimi zaman birer kırılma noktasına dönüşüp, dolaylı etkilerle kamusal yaşantıdaki değişimi tetiklediği de görülmektedir.

Temelde gündelik hayattaki değişimle ilişkilenen bu konuda Micheal Gardiner (2016) Gündelik Hayatın Eleştirileri kitabında gündelik hayatın tek başına anlaşılamayacağını daha geniş sosyal ve tarihsel gelişmelerle ilişkilendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca kültürel çalışmalar ve postmodernizmi de ele alınca, gündelik yaşamı anlamanın daha karmaşık bir hale gelebileceğini ifade etmektedir. Gökgür (2017) kamusal alanın 1950'lerle birlikte işlev ve nitelik açısından önemli bir değişime uğradığını hatta sonrasında bu değişimde bilgi çağı sürecindeki teknolojik ilerlemelerin ve hızlanmanın etkili olduğuna değinir.

1950'ler aslında dünyada ekonomik ve politik açıdan da öneme sahip olduğu görülmüştür. II. Dünya Savaş ve devamında Soğuk Savaş ile birlikte kapitalizm ve sosyalizm arasındaki kıyasıya rekabet tüm dünyaya nüfus etmiş ve etkileri küreselleşmenin yanı sıra yerel ölçekte de toplumu ve yaşantıyı etkilemiştir. Bir taraftan hızlı değişim ve dönüşüm sürecinde birbirini tetikleyen kırılma noktaları olup, günümüz bilgi çağında paradigma değişimi -teknoloji ekseninde- kendini hızlı ve devingen bir biçimde kendini göstermiştir. Diğer taraftan da özellikle sosyal bilimlerde toplumun ve yaşantının geleceği tartışılan ve tartışılması gereken bir konu olmuştur.

Kamusal yaşam ve gündelik ilişkilerde süregelen değişikliklerde toplum-mekân ilişkilerini anlamayı ve geleceğin toplumu için yaşanabilir ve uyumlanabilir kent mekânını tartışmayı amaçlayan bu tez, küreselleşme ve modernleşme sürecinde kent yaşamının geçirdiği süreç, sorun ve potansiyellerine gerekçelenmektedir. Bu süreçte teknolojinin gelişimi ve İletişim Devrimi ile (1989) kamusal yaşantı ve mekân-zaman-toplum ilişkilerindeki gerçekleşen hızlı değişimin kent mekânında ve toplum yaşamında sebep olduğu zaten değişmekte olan toplumsal yaşamda zaman-mekân sıkışmasını tetiklediği düşünülmektedir. Teknoloji ile birlikte de mekân gereksiniminin farklılaşması ve yaşantıdaki hızın ivmelenmesine yol açtığı öngörülmektedir.

Gelecek ve kent meselesinde sürdürülebilirlik, dirençlilik, teknolojik ve akıllı kentlere ilişkin araştırmalara rastlanmakta, ancak konunun sosyal boyutu ve toplumun etkilenişi üzerine çalışmalar daha kısıtlı ya da farklı açılardan ele alınmaktadır. Geleceğin kentlerine ilişkin konuların genellikle fiziksel mekânı veya sosyo-ekonomik çalışmaları irdelediği görülmektedir. Sosyal bilimlerde ise sosyoloji, toplumsal psikoloji ve davranış bilim alanlarında daha çok toplumsal yapı, toplumsal değişim süreçleri ele alınmaktadır. Bu kapsamda kentsel tasarım bilimi ile bir köprü oluşturulacaktır. Zaten mekân bilim açısından da disiplinler arası olan kentsel tasarım, yaşanabilirliğin toplumsal boyutlarının incelenmesine de olanak sağlayacaktır. Ek olarak disiplinler arası bir yapının kurulması gereklilik olacaktır.

Enformasyon Çağında mekândaki değişimin içsel ve dışsal unsurlar üzerinden analizi ile bu süreci yorumlamak ve geleceğin kentlerinin tasarımı için ilke, çıkarım ve önerileri ortaya koymak gerekmektedir. Geleceğin kentine odaklanmadan önce neler olduğunun, farklı senaryolarda olabileceğinin ele alınması, değişen ölçütlerin ortaya koyulması da önem arz etmektedir. Bu bağlamda öncelikle yakın geçmişin ve bugünün dinamiklerinin anlaşılması gerekmektedir. Geleceğin kent yaşamı için ise değişen bileşenler araştırılarak, uyumlanabilir ve yaşanabilir kent mekânına ilişkin dinamik bir tartışma ortaya koyulabileceği düşünülmektedir.

Kentlerde kamusal yaşantının sürekliliğini araştıran bu tezin özgün yanı; toplum ve mekân bilim arakesitinde Kentsel Tasarım Bilim Dalını bir köprü olarak kullanması, geleceğin kentine ilişkin yeterince ele alınmayan toplumsal boyutun incelenmesi, geçmiş-bugün ve gelecek arasındaki ilişkilerin yanı sıra ütopya ve senaryoların kullanılması ve bu doğrultuda bir yöntem ve farklı bir bakış açısı sunması ile sağlanmaktadır.

1.3 Tezin Amacı

Bu tezin amacı, kamusal alanlardaki gündelik yaşantının dönüşümünü geçmiş, bugün ve gelecek eksenlerinde irdelemek, bu dönüşüm altında yatan sosyo-mekânsal unsurları ve kırılma noktalarını ortaya koymak; bu kırılma noktalarından olan Enformasyon ve İletişim Devriminin günümüzde kamusal yaşama etkisini ölçerek ve geleceğin kentlerinde dijital teknolojinin olası etkilerini tartışmaktır. Ayrıca bu çalışma kamusal yaşamın doğasını anlamayı ve bu doğrultuda gelişen

kavramsal değişimi açığa çıkarmayı da amaçlamaktadır. Bu doğrultuda geliştirilen tezde amaçları geliştirici nitelikte ve sonrasında tezin kapsamı ile ilişkilerini ortaya koyabilecek biçimde alt amaçlar geliştirilmiştir.

Alt Amaç 1

Toplumsal yaşantıdaki değişimin ortaya koyulması ve tarihsel süreçte kırılma noktalarının tespit edilmesi.

- Gündelik yaşamın ve kamusal yaşama ilişkin kavramsal değişimin irdelenmesi,
- Enformasyon ve İletişim Devriminin kamusal yaşama etkilerinin ortaya koyulması,
- Toplumsal yaşantıyı etkileyen unsurların ve/veya kırılma noktalarının saptanması.

Alt Amaç 2

Enformasyon çağında kent yaşamının ve toplumsal ilişkilerin teknolojik gelişmeler özelinde saptanması.

- Kent yaşamını etkileyen Enformasyon ve İletişim Devrimi, dijital teknolojilerdeki gelişmelerin ve yeni yaklaşımların ortaya koyulması. Bu çerçevede kamusal alanı yeniden ele almak.
- Toplumsal ilişkilerde dijital teknolojilerin etkilerini ortaya koyarak, bu süreçteki unsurları saptamak,
- Dijital teknolojinin kente ve topluma olası etkilerini analiz etmek.

Alt Amaç 3

Geleceğin kentinde gündelik yaşantının olası dijital teknolojinin gelişimi perspektifinde tartışmak.

- Ütopya ve bilim kurgu film senaryolardaki yaşantının okunması ve farklı gündelik yaşam deneyimlerinin irdelenerek tartışılması,
- Ütopya ve film eleştirilerinde sosyolojik açıdan inceleme olanağı sunacak karma bir yöntem kurgulanması ve tartışma ortamının sistematik bir yapıda ele alınması.

Amaçlar ve alt amaçlar, tezin hipotezlerini destekleyecek şekilde tasarlanmıştır. Her bir alt amaç, sırasıyla ilgili alt hipoteze doğrudan bağlantılıdır: Alt Amaç 1, Alt Hipotez 1 ile; Alt Amaç 2, Alt Hipotez 2 ile; Alt Amaç 3, Alt Hipotez 3 ile ilişkilendirilmiştir. Bu yapısal uyum, tezin kapsamında da yansıtılmış olup, kamusal yaşamın dönüşümü geçmiş (Bölüm 3), bugün (Bölüm 4) ve gelecek (Bölüm 5) perspektiflerinde irdelenmiştir. Bu bölümler, araştırmanın genel hedeflerine uygun şekilde geliştirilerek, tezin temel argümanlarının derinlemesine ele alınmasını sağlamıştır.

1.4 Hipotez

Bu tez kamusal yaşantıda değişim, teknoloji ilişkisi ve geleceğin kentinde yaşam konularını araştırır. Bu doğrultuda araştırma soruları ve hipotezler geliştirilmiştir.

Araştırma soruları:

Toplumsal yapının değişim sürecine etki eden unsurlar nelerdir? (Yerel ve küresel ölçekte olay ve unsurların saptanması, kırılma noktalarının tespit edilmesi, Enformasyon ve İletişim Devriminden Günümüze)

Kamusal alanlardaki dijital teknolojilerin gündelik yaşam üzerindeki etkilerinden Enformasyon ve İletişim Devrimi kamusal yaşamı nasıl etkilemiş, günümüzde insan ilişkilerine nasıl etkiler getirmekte ve bunlar hangi unsurlar ile anlaşılabilmektedir? Bu doğrultuda Enformasyon ve İletişim Devriminin geleceğin kamusal yaşamına yansımaları neler olabilir ve nasıl tartışılabilir?

Teknolojik gelişmelerin kamusal yaşam ve sosyo-mekânsal dinamikler üzerindeki dönüştürücü etkileri nasıl analiz edilebilir?

Kamusal yaşamın değişimini anlamak ve dijital teknolojinin bu değişimdeki rolünü ortaya koymak için hangi yaklaşım ve yöntemler geliştirilebilir?

Hipotezler:

Bu çalışma, kamusal yaşamın değişim sürecini ve bu değişimi yönlendiren temel dinamikleri anlamayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada, kamusal yaşamın evrimini etkileyen çeşitli unsurları ve bu unsurların sosyo-mekânsal etkileşimlerle olan karmaşık ilişkilerini irdeleyen bir dizi hipotez üzerine kurulmuştur. İki ana

hipotez ve üç alt hipotez, çalışmanın temelini oluşturmakta ve araştırmanın yönünü belirlemektedir:

Ana Hipotez 1: Kamusal yaşam tarihsel süreç içerisinde Enformasyon ve İletişim Devrimi ve dijital teknolojilerin etkisi altında, sosyo-mekânsal dinamikler ve toplumsal etkileşimlerle değişir. Bu değişim, geçmişten günümüze ve geleceğe doğru, kamusal alanın ve toplumsal ilişkilerin yapılanmasında belirleyicidir.

Ana Hipotez 2: Kamusal yaşam, toplumsal ve küresel olaylarla karşılıklı ilişki halinde, dinamik, devingen ve kendini yeniden üreten bir olgudur.

Alt Hipotez 1: Küresel ölçekte etkili olaylardan Enformasyon ve İletişim Devrimi, kamusal alanı ve insan ilişkilerini etkiler.

Alt Hipotez 2: Dijital teknolojiler, kamusal alanın kullanımını ve gündelik yaşamın dinamiklerini temelden dönüştürür.

Alt Hipotez 3: Gelecekte, toplumsal ilişkiler dijitalleşme ve sosyal etkileşimlerin dengeli entegrasyonu ile daha uyumlu ve yaşanabilir mekanlara dönüşebilir.

Her bir hipotez, kamusal yaşamın değişim sürecini anlamada birbiriyle ilişki olarak önemli bir rol oynamakta ve araştırmanın ilerleyen bölümlerinde detaylı bir şekilde ele alınmaktadır.

1.5 Materyal ve Yöntem

Bu bölüm kapsamında tezde kullanılan materyal ve yöntemlere yer verilmiştir. Tez kapsamında kullanılan materyaller tez kapsamında edinilen ve geliştirilen verileri içermektedir. Tezde ele alınan üç ana eksen için farklı analizler yapılmış, bu doğrultuda da farklı materyaller oluşturulmuştur.

- Açıklayıcı araştırma teknikleri ile elde edilen materyaller
- Sosyo-mekânsal veriler – Coğrafi Bilgi Sisteminde işlenmesi (CBS)
- Görsel veriler – anlatım teknikleri
- Farklı kentlerden bilişim uygulamalarına ilişkin hazırlanan veriler
- Literatür inceleme yöntemleri ve bu süreçte saptanan bulgular
- Kronolojik veriler (kamusal yaşam – ütopyalar – film çözümleme)
- Film Çözümleme için materyaller.

1.5.1 Yaklaşım

Toplum temelli araştırma yaklaşımı katılımcı bir paradigma felsefesine dayanmaktadır (Heron ve Reason, 1997'den aktaran Hills ve Mullett, 2000) ve bu nedenle, neyin kanıt oluşturduğuna ilişkin bir dizi varsayıma ve araştırma yürütmeye yönelik bir dizi ilkeye dayanmaktadır. Toplum temelli araştırmanın dayandığı felsefe, varsayımlar ve ilkeler, seçilen metodolojiler ve yöntemler ve dolayısıyla uygulamanın dayandığı kanıtlar üzerinde çeşitli çıkarımlara sahiptir (Hills & Mullett, 2000).

Carmona'ya (2014) göre tasarım yöntemleri potansiyel olarak yapılaşmış çevrede; tasarım düşüncesi, tasarım süreçleri, tasarımcının araçları, profesyonel uygulamalar, öğrenme yolları, katılımcı uygulamalar, kullanıcı yanıtları, teknolojik performans ve tasarım deneyi gibi birçok araştırma yolunu kapsamaktadır. Kentsel tasarımda tasarım tabanlı araştırmanın odağı ne olursa olsun, iki temel tür öngörülebilir:

- Tasarım olarak araştırma, tasarım eyleminin tanımlanmış bir araştırma problemini veya problemlerini ele almayı amaçladığı, tasarım süreci ve ortaya çıkacak öneri veya önermelerle izlenecek çözüm.
- Araştırma olarak tasarım, tasarım sürecinin, sürecin ele almak istediği sorun veya problemlerden ziyade araştırmanın odağı haline geldiği bir araştırmadır.

Kalitatif ve kantitatif olmak üzere karma yöntemler kullanılan bu tezin temeli eleştirel yaklaşımlara ve post-modernist bakış açısına dayanmaktadır. Ancak çalışmanın ele alınış biçimi ve kapsamı gereği toplum ve tasarım temelli yaklaşım ile yorumlayıcı ve eleştirel yaklaşıma başvurulmaktadır. Ayrıca tez kapsamında kamusal alanda gündelik yaşantının değişimi ele alındığından kronolojik bir araştırma süreci de tercih edilmiştir.

1.5.2 Yöntem

Bu tez kapsamında, gerekçeler ve betimleyici literatür taraması sonunda bir süreç araştırması yapılması gerekmiştir. Doktora tezine geçmeden önce, doktora derslerinde kamusal alan ve kamusal yaşamdaki dönüşümün dikkat çekici olduğu görülmüş; konuya ilişkin farklı dersler ve bireysel çalışmalarda yazın taramaları, görsel materyallerin incelenmesi gerçekleştirilmiştir. Tezin kapsam ve gerekliliği

ise ilk olarak doktora seminer dersi kapsamında açıklayıcı bir biçimde ele alınmış ve kamusal alan, kamusal yaşam ve gündelik yaşama ilişkin yazın taramaları ve yöntem senaryoları incelenmiş ve geliştirilmiştir. Bu betimleyici ve açıklayıcı literatür taraması süreci devam ederken, göze çarpan kamusal yaşamda kavramsal değişim tez kapsamında da detaylı bir literatür taramasını yeniden gündeme getirmiştir.

1 Açıklayıcı Literatür Taraması

Kamusal yaşamın geçmişi, bugünü ve geleceğini ilişkin kapsamlı literatür taraması gerçekleştirilmiş; bu aşamada kamusal alan, gündelik yaşam, kamusal yaşam ve değişim araştırmanın temelini oluşturmuştur. Araştırma sürecinde de yeniden keşfedilen, teknolojik paradigma odağında kamusal alan ve yaşama ilişkin kavramların zaman içerisinde değişimi, yazın incelemesinde de geçmiş-bugün ve gelecek perspektiflerini ortaya çıkarmıştır. Her döneme ilişkin başat kaynaklara içerik analizi, Phyton programlama dili kullanılarak kaynakların kelime frekans analizleri ve kelime bulutu tekniği görselleştirmeleri yapılmıştır. Çıkan sonuçlara karşılaştırmalı değerlendirmek üzere kelime frekansı sonucu elde edilen kavramlar arasında ağırlıklandırma analizleri gerçekleştirilmiştir.

2 İçerik/Bağlam Analizi

İçerik analizi temel olarak metinlerden veya anlamlı materyalden kullanım bağlamlarına ilişkin tekrarlanabilir ve geçerli çıkarımlar yapmak adına kullanılan bir araştırma tekniğidir. İçerik analizi araştırmacılar tarafından genelde açıklayıcı amaçlar için kullanılırken, yeni kavram ve kuram oluşturmak veya bunları test etmek için de kullanılabilmektedir. Metnin içeriğine odaklanan temel içerik analizi ve daha yorumlayıcı bir yaklaşımla ele alınan yorumlayıcı içerik analizi gibi farklı teknikler mevcuttur (Drisco & Maschi, 2016, s. 2-9). İçerik analizi tezin farklı bölümlerinde faydalanılan bir analiz olmuş, ilk olarak yazın taraması sürecinde, kamusal alan ve gündelik yaşam literatüründe zaman ve teknolojiye bağlı, kavramsal bir değişim olması sebebiyle başat kaynaklar üzerinden araştırma ve kavramsal değişimi tanılama sürecinde, Phyton algoritmaları, kelime frekans analizleri ve kelime bulutu tekniklerinde kullanılmıştır.

İkinci olarak kamusal alanın evriminin bugününde, araştırılması gereken dijital teknolojilerin kamusal yaşama etkisi ve dijital devrim sonrası kamusal yaşamda,

mekân tasarım uzmanları ile gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış mülakatın analiz edilmesi ve yorumlanması için kullanılmıştır.

Üçüncü olarak, kamusal yaşamın evriminin gelecek ekseninde tercih edilmiş, kamusal alanda gündelik yaşantının geleceği, bilim-kurgu filmleri üzerinden okumanın bir adımı olarak tercih edilmiştir.

3 Alan İncelemesi

Tezin kapsamında "kamusal alanda gündelik yaşantının evrimi", geçmiş-bugün ve gelecek perspektiflerinde incelendiğinden, çalışma kapsamında farklı alan incelemelerine yer verilmesi gerekmiş, süreç analizinin ortaya koyulması için bir gereklilik halini almıştır. İlk olarak "geçmiş eksenin" irdelendiği bölümde, yakın geçmişe odaklanılması ve yazın taraması sürecinde keşfedilen kamusal alan ve kent yaşamında bir önemli bir kırılma noktası olan Soğuk Savaş dönemine odaklanılmış, betimleyici incelemeler sırasında bu sürecin hemen öncesindeki II. Dünya Savaşının da sosyo-mekânsal analizlerinin yapılması gerekmiştir. Kapitalizm ve sosyalizm arasındaki kıyasıya rekabete tanıklık eden kentlerden, kamusal alandaki gündelik ilişkiler irdelenmiştir. Bu kıyasıya rekabetin yaşandığı ve her iki ideolojinin de izlerinin sürülebildiği Berlin kentine odaklanılmıştır. Soğuk Savaş dönemi dünyada pek çok devletin içinde bulunduğu, temelde ABD ve Rusya'nın karşı iki taraf olduğu bir rekabet süreci olarak geçmektedir. Elbette kapitalizm için bir taraftan İngiltere, karşı cephede Rusya'da önemli aktörlerdendir. Bu bağlamda sosyalizmin mekândaki etkilerini araştırmak için Moskova, kapitalizmin etkileri için ise New York kenti seçilmiştir. Ayıca İstanbul'da bu süreç araştırılmıştır.

4 Karşılaştırmalı Analizler (CBS ortamında bulguların saptanması)

Karşılaştırmalı mekânsal analizlerde yine geçmiş ekseninde sosyalizmi ve kapitalizmin etkilerini ölçmek üzere New York, Moskova, İstanbul ve Berlin kentlerinde gerçekleştirilmiştir. Her kentten seçilen kentsel birer meydanda sosyo-mekânsal analizler çerçevesinde bir karşılaştırma yapılmış, araştırma sonucunda ise dönemin kırılma noktası olabilecek olay ve tarihler saptanmıştır.

5 Dijital Teknoloji ve Kamusal Alan Konusunda Anket

Kamusal alanın evriminin bugün perspektifinde, dijital teknolojiyle kamusal alanda neler oldu, insan davranışları ve deneyimleri nasıl değişti bir sorgulama yapmış, sonucunda da yarı-yapılandırılmış mülakat tekniklerinden faydalanılmıştır. Tez

kapsamında tespit edilen kamusal alanın dinamik ve devingen halinin, bugünün de araştırıldığı bu çalışmada, bir ölçek ile analiz edilmesi gerekmiş, literatürde doğrudan kamusal alan ve teknoloji ölçeğinin bulunmaması sebebiyle uzun etütler ve uzmanlarla yapılan görüşmeler sonucunda bir ölçek geliştirilmiştir.

6 Yarı yapılandırılmış Mülakat

Kamusal alanın evriminin bugünü için, araştırılması gereken dijital teknolojilerin kamusal yaşama etkisi ve dijital devrim sonrası kamusal yaşamda, mekân tasarım uzmanları ile gerçekleştirilen yarı-yapılandırılmış mülakatın analiz edilmesi ve yorumlanması için kullanılmıştır. Creswell (2007, s. 67,121) yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile yapılacak görüşmelerdeki örneklem sayısının konunun kapsamına göre farklılık gösterebileceğini belirtmektedir. Benzer bir şekilde Chang vd. (2006, s. 31-32) istatistikçilerin küçük popülasyonlu araştırmalarda örneklem sayısını en az 30 aldığını ifade etmektedir. Conroy (2018) de yarı yapılandırılmış mülakat için en az 20 ile 30 katılımcıya ihtiyaç duyulması gerektiğini belirtmektedir. Bu nedenle bu çalışmada kamu ve özel sektörde aktif olarak görev almakta olan peyzaj mimarı, şehir plancı ve mimarlardan oluşan 30 kişiye mülakat yapılmasına karar verilmiştir. Anket tekniği ile katılımcıların konuyla ilgili genelde ne düşündüğünü öğrenmek mümkün olurken, mülakat tekniği ile katılımcıların sorgulanan konu ile ilgili detaylı bakış açılarını ortaya koymak mümkün olacaktır. Mekân tasarımcısı olan bu katılımcılara, uzman olmaları sebebiyle, anketin kapsamı hakkında görüşleri de sorulmuştur. Sonrasında anket de yine mekânsal tasarım uzmanlarıyla gerçekleştirilmiş, kamusal yaşam için bir kırılma noktası olan dijital teknolojinin etkileri kapsamlı olarak araştırılmıştır.

7 İstatistiki Analiz Yöntemleri: Açımlayıcı Faktör Analizi

Bugünün analiz edilebilmesi için tez kapsamında geliştirilen ölçek, mekânsal tasarım uzmanlarına uygulanmıştır. Kentin önemli deneyimleyenleri ve bir taraftan kamusal alan literatürüne farklı bağlamlarda hâkim mekân tasarımcıları ile gerçekleştirilen anketin ve dijital teknolojinin kamusal alana ve kullanıcı deneyimlerine etkisi ölçeğinin bulgularında istatistiki yöntemlere başvurulmuştur. Açımlayıcı faktör analizi ile hem ölçeğin geçerliği ve güvenilirliği test edilmiş, hem de dijital teknolojinin bugünün kamusal alanındaki etkileri saptanmıştır.

Dijital teknolojilerin kamusal yaşamdaki insan davranışlarını nasıl etkilediğine dair ölçeğin yapı geçerliliğini tespit etmek ve faktör yapısını ortaya koymak amacıyla "Açımlayıcı Faktör Analizi" (AFA)'nin kullanılmasına karar verilmiştir. Bu amaçla temel bileşenler analizinde (principial component analysis) döndürme metotlarından doğrudan eğik döndürme (direct oblimin) yöntemi kullanılmıştır. Bunun nedeni temel bileşenler yönteminin uygulamada en sık ve kolay kullanılan bir yöntem olması ve doğrudan eğik döndürme yönteminin ise faktörler arasında ilişki olduğu düşünüldüğünde kullanılmasıdır. Örneklem büyüklüğü açısından veri yapısının faktör analizi için uygunluğunu test etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi uygulanmıştır.

Ölçeğin güvenirlik çalışmaları kapsamında, Spearman-Brown korelasyon testi ve Cronbach Alpha ve kararlılık bağlamındaki güvenilirlik analizleri kullanılmıştır. Güvenirlik, bireylerin test maddelerine verdikleri cevaplar arasındaki tutarlılığı ve kullanılan ölçeğin ilgilenilen sorunu ne derece yansıttığını ifade etmektedir (Çokluk vd., 2012, s. 182). Tüm verilerin 0,05 anlamlılık düzeyinde normal dağılıma uygunluk gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla çarpıklık katsayısı (skewness) analizi yapılmıştır. Test sonucunda elde edilen çarpıklık değerleri 0,05 anlamlılık düzeyinde 0,96'dan büyük ise değişkenlerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (Bursal, 2019, s. 225).

Ölçeğin dış tutarlığını saptamak için test-tekrar güvenilirliği analizi yapılacaktır. Test tekrar test güvenirliliği, bir testin aynı gruba belli aralıklarla iki kez uygulanmasıyla elde edilen puanlar arasındaki korelasyon ile açıklanmaktadır. Bu amaçla iki puan seti arasındaki ilişkinin derecesi, varsayımlarını karşılaştırmak için Pearson korelasyon testi kullanılmıştır (Çokluk, Şekercioğlu, & Büyüköztürk, 2012, s. 182).

8 Film Çözümleme/Eleştiri – Kronolojik Analiz – Bağlam Analizi

Bu yöntem kapsamında "sosyolojik film analizinden" yararlanılmıştır. Kamusal alanın evriminin gelecek perspektifi 27 bilim-kurgu filminin analizi ile tartışılmıştır. Yöntem kapsamında toplum bilimde, sanatta ve gündelik yaşamda sıklıkla kullanılan bir kavram olan çözümlemeye, toplumsal yaşantıyı ve geleceğin yapısını anlamak/eleştirmek adına bir yöntem olarak başvurulmaktadır. Film çözümlemesi ve eleştirisinde eserler farklı yönleriyle ele alınmakta, incelenmekte

ve anlaşılmaktadır. Film çözümlemesi/eleştirisinde filmin sinematografik yapısı, yaklaşımı, türü, dönemi gibi çeşitli yönler ele alınmaktadır. Bu tez kapsamında ele alınan yöntemde ise geleceğin toplum yaşantısını ele alan filmler görsel ve yazılı materyal olarak ele alınıp, çözümlemesi sosyoloji ve içerik açısından yapılmıştır.

Literatürde yapılan tanımlama, çözümleme ve eleştirilere bakıldığında önemli bir sanat türü olarak sinemanın kendisi, toplum, sanat açısından incelenebildiği görülmektedir. Tanımlı yaklaşımlar değerlendirildiğinde ise tarihsel, yapısalcı ve sosyolojik çözümleme bu tezin amacı doğrultusunda ele alınabilmektedir. Bu üç başat yaklaşımı ele almadan önce tezde ele alınacak yaklaşımlar aktarılmıştır.

Belirli türde filmler üzerinden (gelecek ve toplum), toplumsal yaşantıyı, çeşitli yaklaşım ve tarihsel dönemler çerçevesinde çözümleme yapılmaktadır. Çözümlemede esas olarak gelecek ve toplumu ele alan senaryoların bir ütopya/distopya yaklaşımı olarak ele alınması ve bağlamsal çözümlemelerinin yapılmasıdır. Metin ve bağlam incelemelerinin yanı sıra görsel materyalde anlamsal açıdan incelenerek ipuçları aranmıştır. Sinematografik, görsel ifade teknik ve yaklaşımları gibi çözümlemeler bu tez kapsamı dışında bırakılmıştır. Bir sanat alanı olarak sinemanın toplumsal boyutu ve hatta gelecek toplumları konusu bağlamında incelemelere yer verilmiştir. Ayrıca bu yöntem ile tezin kendi yapısı, diğer ana yöntem ve bölümleri dolaylı ya da kısmen ilişki içerisinde olarak geleceğin kentleri senaryo ve ütopyalar üzerinden anlamaya/eleştirmeye çalışan bir inceleme yöntemi geliştirilmektedir. Tez kapsamında başvurulan yöntem, yaklaşım ve çıktılar Şekil 1.5'te ve tezin işleyişini gösteren model Şekil 1.6'da gösterilmektedir.

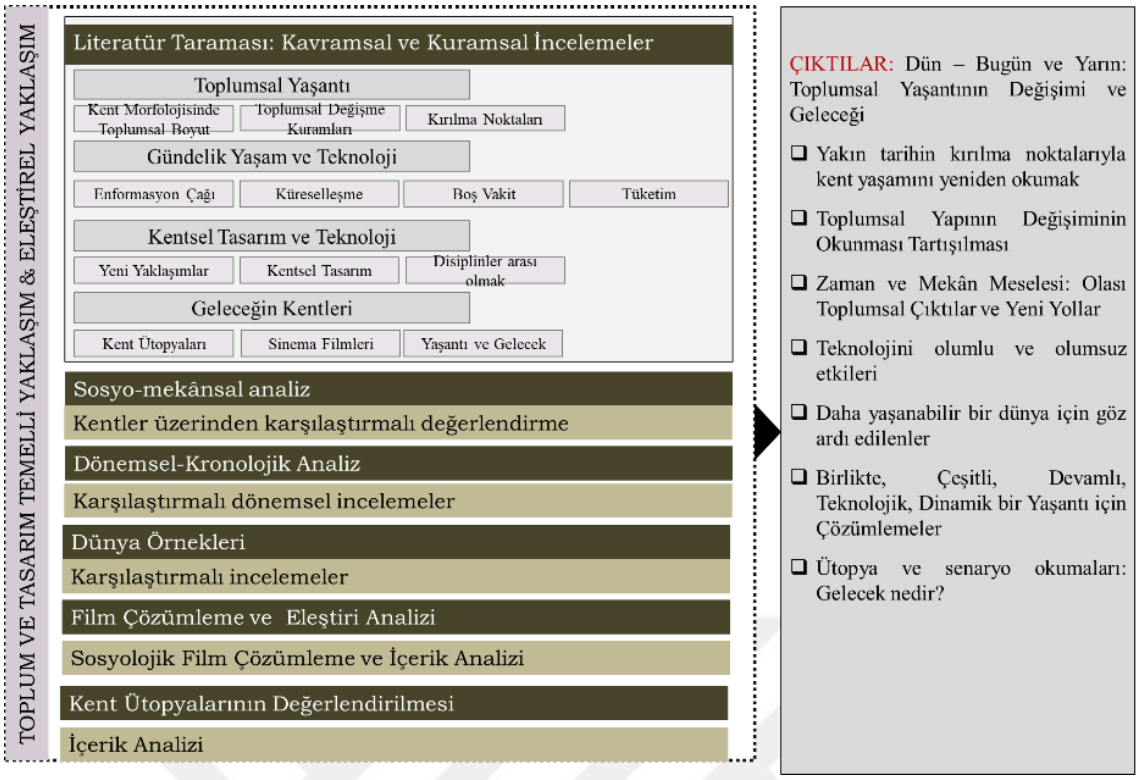

Şekil 1.5 Tezde ele alınan yöntem ve yaklaşımlar

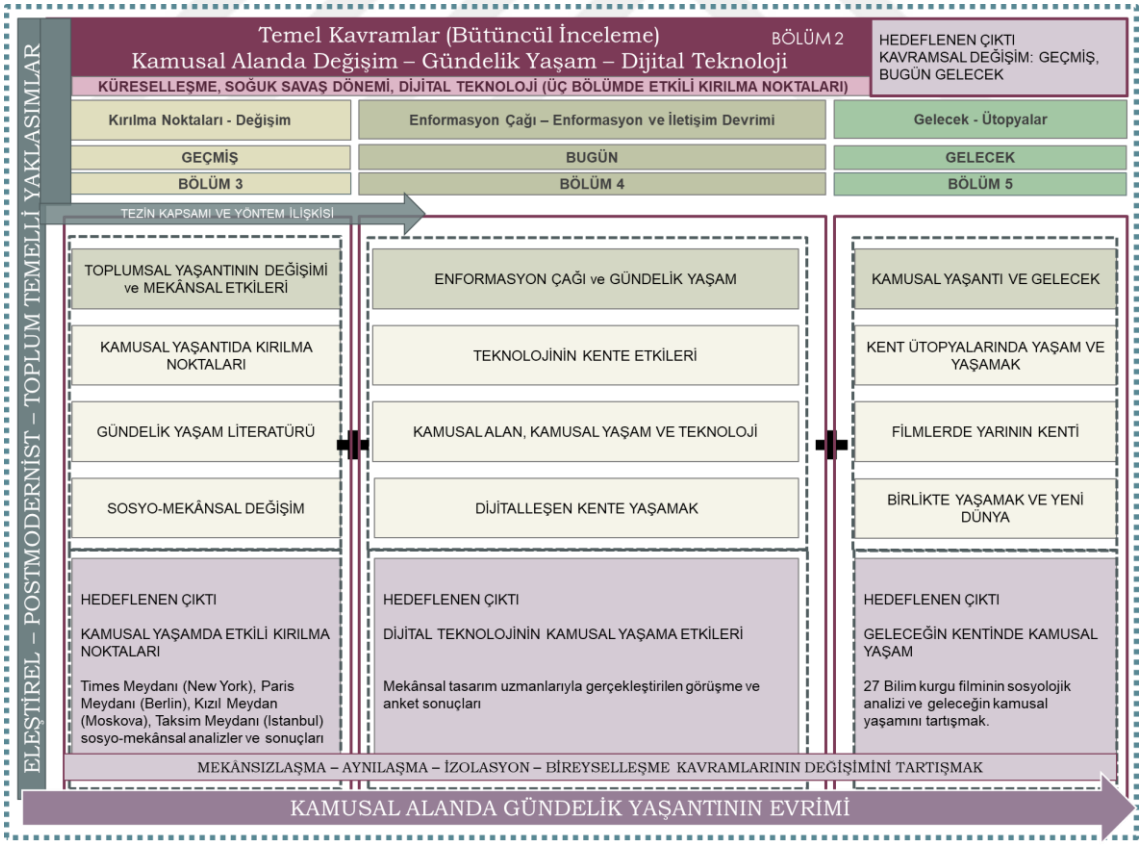

Şekil 1.6 Tezin modeli

1.6 Tezin Kapsamı

Kamusal yaşantının sürdürülebilirliği ve teknoloji ilişkisini araştıran bu tez kapsamında toplum ve mekân bilim arasında bir köprü olarak kentsel tasarım bilim dalı kapsamında sosyo-mekânsal ilişkiler, gelecek-mekân-toplum ilişkileri üzerinde durulmaktadır. Kapsamlı literatür şeması ve kavramsal değişim incelendikten sonra kamusal yaşamın evrimi dün, bugün ve gelecek eksenlerinde araştırılır. Bu bağlamda, tez kapsamında yakın tarihe bakarak kamusal yaşamı etkileyen kırılma noktalarının tespit edilmesi, enformasyon çağında kent ve kentli yaşamı, geleceğin kentlerinde toplumsal yapıya ilişkin senaryoları ele alarak, geçmiş, bugün, gelecek şeklinde birbiri ile ilişkili 3 ana bölümde inceleme yapılmaktadır. Her bölüm kendi içerisinde farklı kısımlardan oluşmaktadır. Tablo1.1'de tez kapsamında araştırılan konular ele alınmaktadır.

Yazın incelemesinde karşılaşılan başat kavramların, kırılma noktalarından ve teknolojideki hızlı değişimden – paradigma değişimi- etkilendiği ve farklılaştıkları görülmüştür. Öncelikle kamusal yaşam konusu bir bütün olarak ele alınarak, etki eden temel kavramlar tespit edilmiştir. Sistematik ve açıklayıcı yazın incelemelerinden gelen bu kavramlar; gündelik yaşam, küresel olaylar, toplumsal değişim, insan ölçeği, kamusal alan, gündelik yaşam sosyoloji gibi tezin ve kamusal yaşamın evriminin bütününe hitap eden kavramlar olmuştur. Hem betimleyici taramalarda hem de bu temel kavramların tespitinde ayrışan ve tezin süreç ilişkisi ile de anlamlı bir bağlantı kuran alt kavramlar ise şöyledir.

Yakın geçmişe odaklanılan geçmiş ekseni için kırılma noktaları, boş vakit, yeniden üretim, bir aradalık, Soğuk Savaş, küreselleşme, kapitalizm ve sosyalizm, yabancılaşma, yalnızlaşma ve bireyselleşme gibi kavramlara ulaşılmıştır. Günümüz ekseninde ise teknoloji odaklı kavramların olduğu görülmüş, Enformasyon ve İletişim Teknolojileri, ağ toplumu, kapitalizmin yükselişi, yerellerin küreselleşmesi, tekno insan, aynılaşma ve mekânsızlaşma kavramlarına ulaşılmıştır. Geçmiş ekseninde de izleri takip edilen bu kavramların doğuşu ve ilerleyişinde de yine teknolojik gelişmelere ve küreselleşmenin etkileri olduğu görülebilir. Gelecek ekseni için ise ütopya, distopya, hafıza mekânları, kurgu mekânlar, davranış biçimleri ve film senaryolarına ulaşılmıştır. Daha çok yakın geçmiş ve günümüzde yaşanan olaylardan ve kavramlardan beslenirken, ek olarak toplumun geleceğine ilişkin tasa ve kaygı durumu, gelecek için bugünden neler

yapılabileceğine ilişkin bir tartışma ortamının hâkim olduğu görülmektedir. Tablo 1.1'de tezin ana bölümleri kapsamında ele alınan temel yaklaşımlarımlar ifade edilmektedir.

Tablo 1.1 Tezin kapsamı

Bölüm 1: Giriş
Bölüm 2: Kavramsal ve Kuramsal Yaklaşımlar
Kamusal Alanda Gündelik Yaşam yazınında ele alınan kuram ve yaklaşımlar nelerdir? • Kamusal alan, kamusal yaşam, gündelik yaşam, değişim süreci • Dijital teknoloji ve kamusal alan • Geçmiş, bugün ve gelecek perspektiflerinde kavramsal değişim
Bölüm 3: Toplumsal Yapının Değişim Süreci ve Mekânsal Etkiler (Geçmiş)
Kamusal ve toplumsal yaşamın değişimine etki eden unsurlar nelerdir? • Küresel ve yerel ölçekte gündelik yaşam ve mekân ilişkileri • Yakın tarihin etkileri nelerdir? 1950'lerin önemi ve sonrası kamusal yaşam • Yakın tarihte etkili kırılma noktaları nelerdir?
Bölüm 4: Enformasyon Çağı ve Gündelik Yaşam (Bugün)
Kamusal yaşantının bugününde dijital teknolojinin etkileri nelerdir? • Bugünün kentlerinde kamusal alanda gündelik yaşam • Dijital teknolojinin kente etkileri • Dünya örnekleri üzerinden kent mekânı okumak
Bölüm 5: Kamusal Yaşantı ve Gelecek (Gelecek)
Kamusal yaşantının geleceğine ilişkin tartışma ve yaklaşımlar nelerdir? • Ütopyalar ve filmler üzerinden geleceğin kenti • Kamusal alanda gündelik yaşantının filmlerde ele alınış biçimleri ile tartışılması.

Tezin oluşum sürecinde saptanan kavramlardan geliştirilen şema ise Şekil 1.7'de ifade edilmektedir.

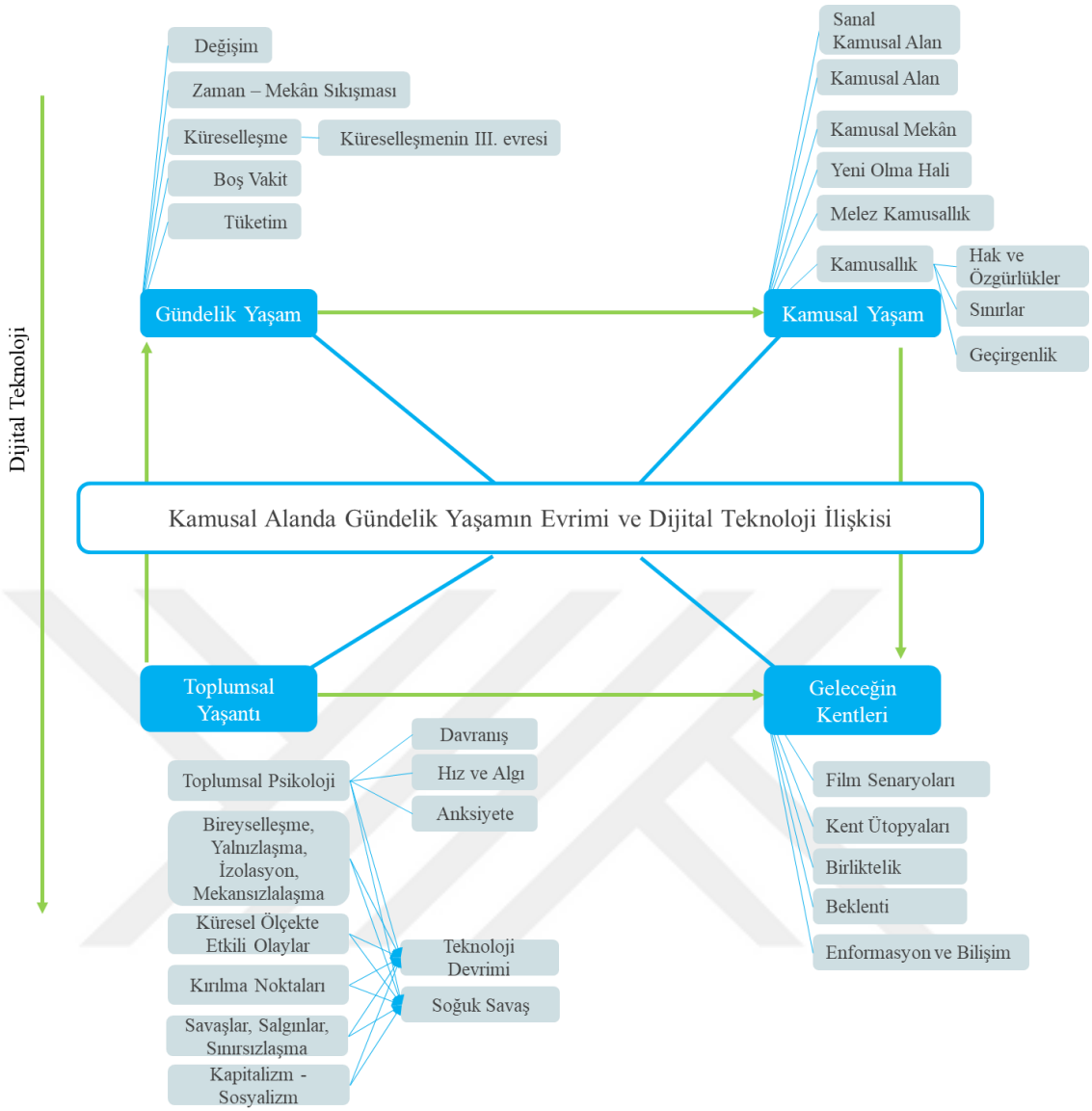

Şekil 1.7 Kavramsal ilişkiler şeması

Kavramsal ilişkiler şemasında kamusal yaşam, kamusal alan ve gündelik yaşama ilişkin başat kavramlar ile bu kavramların dijital teknoloji eksenindeki ilişkilere değinilmiştir. Bu kavramlar tezin araştırma süreci boyunca geliştirilmiş ve ilişkilendirilmiştir.

2
KAMUSAL ALANDA GÜNDELİK YAŞANTININ DEĞİŞİMİNE İLİŞKİN KAVRAMSAL VE KURAMSAL YAKLAŞIM

Bu bölüm kapsamında kamusal alan, kamusal yaşam ve gündelik yaşantıya ilişkin kavramsal ve kuramsal araştırmalara yer verilmekte; literatür taramasına ek olarak içerik taraması ve konuya ilişkin kronolojik değerlendirmeler yapılmaktadır.

Kamusal alanda gündelik yaşantı veya kamusal yaşam politik, ekonomik, toplumsal, teknolojik pek çok gelişme ve olaydan doğrudan veya dolaylı olarak etkilenmektedir. Tarih boyunca kamusal yaşantıyı etkilemiş olay ve olgular kimi zaman kırılma noktaları olmuş, kimi zamanda yaşantının içinden akıp geçmiştir. Dolayısıyla etkileri bazen doğrudan bazen dolaylı veya zamana yayılarak gerçekleşmiş, sonrasında farklı süreçlerde kamusal yaşam kendini yeniden üretmiştir.

2.1 Kamusal Yaşantıya İlişkin Temel Kavramlar

Kavramsal ve kuramsal çerçevenin ele alındığı bölümün bu kısmında kamusal alan ve gündelik yaşantıya ilişkin temel kavramlar ele alınmaktadır.

2.1.1 Kamusallık

Kamusallık kavramı üzerine derin tartışmaları ve anlamları barındırmakta, farklı disiplinlerde farklı yaklaşımları da beraberinde getirmektedir. Batıda daha çok Habermas'ın çalışmaları ile gelişen kavramın tarihi çok eskiye uzanmaktadır. Özbek (2015) ülkemizde de kamusal alan tartışmalarının daha çok Habermas üzerinden ele alındığını dile getirmektedir. 1962'de yayınlanan, Jürgen Habermas'ın Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü: Burjuva Toplumunun Bir Kategorisi isimli kitap İngilizce'ye 1989'da Türkçe'ye ise 1997'de çevrilmiştir. Özbek bu konuda bir geç kalınmışlığı da vurgulamaktadır.

Kamu kavramına bakılırsa, bu konuda pek çok çalışması bulunan Ali Madanipour'un söylemlerinin daha çok mekâna ve katılıma ilişki verdiği görülmektedir. Madanipour (2003), kamunun anlam bakımından zengin olduğunu

ve çok çeşitli bağlamlarda kullanıldığını dile getirir. Kamuya açık, herkese açık, herkesin erişebileceği veya paylaştığı bir bütün olarak halkı gösterdiğini ifade eder. Gökgür'e (2017) göre, etimolojik olarak "kamusal" sözcüğü ise pubs (pubis) sözcüğünden türeyerek, Latince'de "publicus" olarak yer etmiştir. Anlam olarak ise bir topluluğa ortak alan her şeyi ve beraberlik içinde insanları ifade etmektedir. Gündelik konuşmada 'kamu' dendiğinde hemen akla devlet gelmektedir; devlet idaresi, görevlileri, kuruluşları, organları, etkinlikleri gibi şeyleri, devletin ya da devlet kontrolünde yürütülen resmi bir alan kastedilmektedir. Aslında, Habermas'ın bu konuda söylediği gibi, kamusal alan her şeyden önce toplumsal yaşamımızda kamuoyunun içinde oluştuğu alandır. Kamuoyunun halka ait fikir-oy olduğu, kamu hizmetinin ise devlete hizmet olmadığı, kamu yararının devletin düzen-güvenlik güçlerinin yararı anlamına gelmediği de bilinmektedir. Yine de kamuoyundaki kamunun kim olduğunu düşünmeksizin, kamuyu devletle bitiştirerek, yani kavramı ortadan bölüp anlamını kaçırarak kullanmak sürdürülmektedir (Özbek, 2015).

Kamusallık başta kamusal alan ve kamusal mekân olmak üzere iletişim, değişim, teknoloji, aidiyet gibi birçok kavramla ilişki içerisindedir (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 Kamusallıkla ilgili kelime bulutu

2.1.2 Kamusal Alan

İnsanların bir araya geldiği, bazen fiziksel bazen söylemsel olarak, kamusal alan kavramı özellikle 1960'lı yıllar sonrasında tartışmaların konusu olmuştur. Sosyoloji, siyaset bilimi, ekonomi, şehircilik, mimarlık gibi pek çok bilim alanının

halen tartışmaya devam edilen konuları arasında yer almıştır. Burada öncelikle söylenmesi gereken değişen toplum yapısı ve toplum yapısını değiştiren unsurların karşılıklı etkisidir. Konuya ilişkin pek çok çalışma bulunmaktadır. Bunlardan bir örnek olan, Meral Özbek'in editörlüğünde sunulan "Kamusal Alan" isimli derleme kitapta da ülkemiz ve Batı literatürü açısından kamusal alan derinlemesine ele alınmaktadır. Kimi zaman sosyolojik ve siyasal bir olgu, kimi zaman özel bireylerin bir arada bulunduğu, fikir alışverişinin, iletişimin ve katılımın olduğu bir alandan bahsedilmektedir. Güncel ilişkiler düşünüldüğünde kamusal alan kavramının gelişimi ve anlamı da değişmektedir. Özbek (2015) "İçinde yaşadığımız dünyayı, toplumu anlama ve dönüştürme gayretinde kamusal alan kavramından nasıl faydalanacağız?" sorusuyla kamusal alanın önemine vurgu yapmaktadır.

1980 sonlarından başlanarak kamusal alan ile ilgili tartışmanın Doğu Avrupa, eski Sovyetler ve Batılı kapitalist toplumlarda yeniden canlanması ve kavramın eleştirel bir şekilde elden geçirilmesiyle yaygınlık kazanması, bu toplumlarda kamusal yaşamın dokusunu zorlayan genel toplumsal dönüşümler, mücadeleler ve politik meşruiyet tartışmalarıyla yakından bağlantılıdır. Çağdaş kapitalist toplumlarda demokrasinin toplumsal koşullarını ve olanaklarını sorgulayan Habermas'ın 1962 yılında kaleme aldığı kitabı, bu yeniden canlanan demokrasi kuramı ve tartışmalarında kilit bir yere sahiptir. Habermasçı kamusal alan fikri, birçokları için, günümüz kapitalizminin koşullarında var olan liberal demokrasinin eleştirisi, radikal ya da sosyalist demokratik yaşamın tasarısı ve inşasında vaz geçilmez kavramlardan biri olarak kabul edilmektedir (Özbek, 2015).

Öncelikle bu konuda Habermas'ın pek çok çalışması bulunmaktadır. Kendisi kamusal alanı kavramını; toplumsal yaşantı içerinde, kamuoyuna benzer bir şeyin oluşturabildiği bir alanı kastetmektedir. Tüm yurttaşların bu alanlara erişimi garanti altına alınmıştır. Ayrıca kendisi, kamusal bir gövde oluşturan özel bireylerin toplandıkları konuşma durumlarının tümünde kamusal alanın bir parçasının varlık kazandığını dile getirmektedir (Habermas, 2015). Özbek'e göre ülkemizde kamusal alan kavramına ilişkin yazında en yaygın kullanımın Habermas'a dayandığını; onun kavramlaştırmasından ya da eleştirel yorumlarından beslendiğini söylemektedir (2015).

Kamusal alan kavramı (Öffentlichkeit) birtakım olguları düzenlemek ve onları kategorik bir çerçevenin parçası olan belirli bağlamlara yerleştirmek amacıyla

kullanılan analitik bir araçtır. Kavramın kaçınılmaz normatif sonuçları normatif politik kuramdaki belli konumlarla ilgilidir (Habermas, 1992'den aktaran Özbek, 2015). Özbek Habermas'ın yorumundan hareketle kamusal alan kavramının iki anlam boyutunu içermesinden kaynaklı zorluktan bahsetmektedir.

İlki mekânsal olan kavram; toplumsal yaşantı içindeki fikirler, temsiller ve tecrübelerin üretildiği, ortaya çıktığı, dolanıp yayıldığı, müzakere edildiği ve paylaşıldığı toplumsal alanlar yani kamusal mekânlar bu süreçte 'ortaya çıkan' anlam içeriğini (kamuoyu, kültür, deneyim); ve bu anlam üretim surecini oluşturan ya da bu sürecin içinde oluşan kolektif gövdeleri tanımlamaktadır. İkinci kavram ise, anlam üretim alanlarınca normatif bir ilkeyi, bir ideali belirtmektedir: *Öffen,* ortak, aleni, açık ve eleştirel alan anlamına gelmektedir (kamusal). Bu doğrultuda, Habermas'tan öğrenilen, toplumsal anlam üretiminde kamuoyunun önemi ve kanaat ile kamuoyunun birbirinden farklı oluşudur (Negt ve Kluge'de ise kamusal alan, kamuoyu değil, onu da belirleyen kolektif deneyimi üreten yapılanmalar bütünüdür).

Genel seçim, törenler, askeri birlik faaliyetleri ya da bir tiyatro galası gibi pek çok olay kamusal olarak ele alınmaktadır. Diğer bir taraftan önemli bir kamusal önem taşıyan, çocuk bakmak, fabrikada çalışmak, ya da ev içerisinde televizyon seyretmek ise özel olay olarak sayılmaktadır. Aslında insanların gündelik yaşam ve çalışma yaşamı içerisindeki gerçek toplumsal deneyimleri, bu tarz bölünmeleri aşıp geçmektedir (Negt ve Kluge, 2015).

Kamusal alanları insanların uyum içinde ve birlikte hareket ettiği yerler olarak ifade ederken kamusal alanı, politik alan ve yaşam alanından ayıranın katılım olduğunu dile getirmektedir (Arendt'den 2003 aktaran, Gökgür 2017). Ayrıca Gökgür de (2017) kamusal alan konusunda Habermas ve Arendt'in çok önemli kuramlar geliştirdiğini ve ikisinin ortak görüşünün ise *"kamusal alanların yurttaşların varlıklarını ortaya koyduğu ve politik eylemlerin hâkim olduğu alanlar olmasıdır"* şeklinde ifade etmektedir.

20.yüzyılda modern kapitalizmin sanayi kentleri diğer yaşam merkezlerine demiryollarıyla, kent içindeki konutlar birbirlerine elektrik, gaz, telefon gibi makina çağının teknolojik ağları ile bağlandığı gibi; günümüzde de elektronik teknolojiyle atomize edilmekte olan bireylerin yeni elektronik toplumsal alanı ve

ilişkileri, bilgi aktarım ilişkileri içerisinde adeta yeniden kodlanmaktadır. Eski kamusal ve toplumsal alanların değiştiği ya da değişmekte olduğu söylenebilmektedir (Akbal Süalp, 2015).

2.1.2 Kamusal – Özel Alan Ayrımı

Kamusal-özel ayrımı sıklıkla, değişik insan eylemi biçimlerinin ve bunun ilerisinde toplumsal yaşamın farklı etkinlik alanlarını ayırt etmek üzere betimsel ve/ya da normatif şekillerde kullanıldığına dikkat çeken Weintraub, toplumsal ve politik analizde bu iki terimin birbirinden ayrıştırılmasını temel dört modelde (perspektif) ele almakta; bu modellerin de kendi içlerinde varyasyonlara sahip olduğunu dile getirmektedir (Özbek, 2015).

(1) Liberal ekonomist model: Kamusal-özel ayrımı, devlet idaresi ve pazar ekonomisi arasında çizilmektedir. Bu fark, günümüzde geçerli olan kamusal siyasa analizlerinde ve gündelik hayattaki hukuki ve politik tartışmalarda en yaygın kullanıma sahiptir

(2) Cumhuriyetçi Erdem model: Kökeni antik çağa, Yunan "polis"i ve Roma kent cumhuriyetine götürülen model. Kamusal alan hem devlet idaresi hem de pazar ekonomisi alanlarından analitik bicimde ayrılan politik topluluk ve yurttaşlık alanıdır. Bu modelde özel alan, ailenin yani yakın ilişkilerin alanı ve ekonominin alanı olarak ifade edilmektedir.

(3) Sosyallik modeli: Devleti yurttaşlık ve katılımın alanını değil, toplumsal gerçekliğin oluşturucu bir boyutu olan geniş ve "planlanmamış" sosyal etkileşim alanını ele almaktadır. Modelde 'kamusal', sosyallik içerisinde kamusal yaşamın alanını; özel alan ise, mahremiyetin alanını ifade etmektedir.

(4) Feminist analizde ise özel alan olarak hane ile pazar ekonomisi ve politik etkinlik alanı arasına bir çizgi çekilmekte ve kamusal alan hanenin dışı olarak ele alınmaktadır. Ek olarak ikinci dalga feministlerin "kişisel alan politiktir" savıyla, politikanın konularını özel-kamusal ayrımına sıkışmaktan çıkardığı da söylenmelidir.

Mekân kullanımı açısından kamusal – özel alan ayrımı incelendiğinde ise;

Gökgür (2017) kamusal – özel ayrımı konusunu mülkiyet açısından nitelendirmiştir. Mülkiyet açısından tartışmaya açık konulara değinerek, konunun kent mekânına yansımalarından örnekler vermiştir.

Kamusal alan, yarı kamusal alan, yarı özel alan gibi bir ayrımdan bahsedildiği de görülmektedir. Bu konuda Ali Madanipour'un çalışmaları bulunmaktadır. Bu konuya ilişkin geçirgenlik, görünebilirlik ve erişime ilişkin tartışmaların olduğu görülmüştür. Örneğin balkonun yarı özel ya da yarı kamusal oluşu, sokaktan evin görünen kısımları gibi.

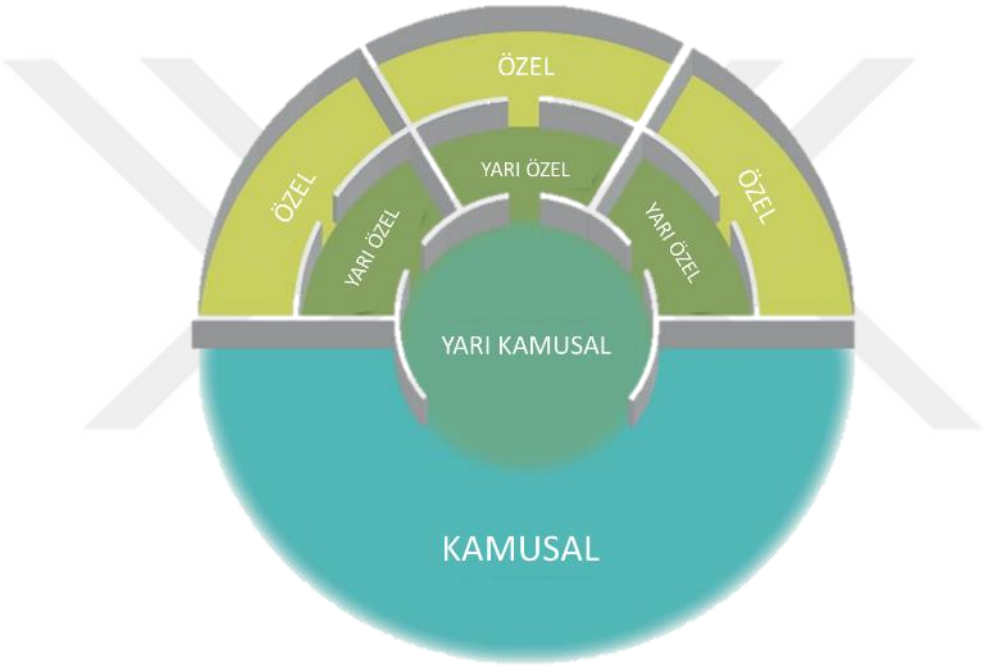

Şekil 2.2 Kamusal ve özel alan ayrımı

Bir diğer konu ise kentlerde farklı türde kamusal alanların sınıflamasına ilişkindir. Bu konuda Akkar Ercan (2012) sınıflamayı açık kamusal, kapalı kamusal, açık ya da kapalı yarı kamusal alan olarak ele almıştır.

Açık kamusal alanlar, özel kişi ya da kurumlara ait alanlar dışındaki, kent içinde meydan, sokak, cadde, bulvar, otoyol, otopark alanları, park. Kent dışında ise kıyı boyunca uzanan kumsal, orman, göl ve akarsular.

Kapalı kamusal alanlar, kütüphane, müze, camii, kilise, sinagog, belediye gibi kamuya hizmetin sunulduğu alanlar.

Açık ya da kapalı yarı kamusal alanlar, yasal olarak özel kişi ya da kurumlara ait üniversite kampüsleri, spor tesisleri, lokantalar, sinemalar. Özelleştirilmiş, özel kişi ya da kurumlarca kullanıldığından sözde kamusal alanlar (pseudo-public spaces) olarak da adlandırılır. Madanipour (2010) ise yarı kamusal alanlar için ödeme yapan herkesin girebileceği yerleri de içerdiğini ifade etmektedir.

2.1.3 Dijital Kamusal Alan

Yapılan betimleyici araştırmalarda dijital kamusal alan konusunun özellikle son yıllarda daha yaygın olarak gündeme geldiği görülmektedir. Bu konudaki tartışmalar daha çok sosyal medya, iletişim, demokrasi, kamusallık, mahremiyet ve haklar üzerinedir. Ek olarak küresellik ve yerelliğe ilişkin bir kaygının olduğu da görülmektedir. Özellikle 2019 yılı sonlarında ortaya çıkan ve tüm dünyayı saran bir sağlık krizi, COVID-19 pandemisi pek çok dinamiği de tetiklemiştir. Dijital ortamın kullanımı iletişimden, eğitime, doktor randevularına, arkadaşlarla karşılıklı bir şeyler içmeye kadar pek çok aktivitede yaygın olarak kullanılır olmuştur. Çalışmanın ilerleyen bölümünde ele alınan teknolojinin gündelik yaşantıya etkileri bu bağlamda da ele alınmalıdır. Enformasyon Çağı sonrasında davranışlardaki değişikliğe ve bireyciliğe değinildiği gibi, pandemi süreciyle de destekleyerek teknolojinin gündelik yaşantıya etkileri ele alınmalıdır. Giannelos (2023, s. 90) dijital kamusal alan için medya ile pazar arasındaki sınırları, politikayı ve kamuyu veya bilgiyi, içeriği ve kamusal sohbeti aynı altyapı ve kurallar altında bulanıklaştırdığı bir süreç olarak hem kamusal alana yeni fırsatlar hem de riskler getirdiğini dile getirmektedir.

Birçok çalışmada çevrimiçi medyanın ortaya çıkışı, kamusal alanın ikinci büyük yapısal değişimi olarak yorumlanmaktadır. 1990'ların başında bireysel web siteleri ve arama motorlarının yükselişiyle birlikte, çevrimiçi bilgiye artan erişim ve büyüyen çevrimiçi izleyici kitlesiyle birlikte, yeni medyanın toplumsal iletişimi temelde değiştirme ve kamusal alanı canlandırma potansiyeline sahip olduğu düşünülmüştür (Schäfer, 2015, s. 3). Fuchs (2021a, s. 13-14) dijital kamusal alana ilişkin, dijital bilgi ve iletişimin yaygın olduğu toplumlardaki kamusal alanın ayrı bir alanı değil, bir boyutu ve yönü olduğunu ifade etmektedir. Dijital kamusal alan, dijital bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla yayımlanan bilgi, eleştirel kamuoyu ve dijital iletişimle aracılık edilen eleştirel kamu tartışmasını ifade etmekte;

internet, mobil telefonlar ve tabletler aracılığıyla gerçekleşen tüm bilgi ve iletişimin ise dijital kamusal alanın bir parçası olmadığını da belirtmektedir.

Giannelos (2023, s. 90) Çalışmasında disiplinler arası bir literatür taraması sonucunda üç etik öneride bulunduğunu dile getirir: Güvenilir ağlar ve platformlar; içerik ve görüşlerin çeşitliliği; kapsayıcı, saygılı ve özgür vatandaşlık söylemi. Bu yaklaşımların risk odaklı yaklaşımları tersine çevirip duyarlı bir dijital kamusal alan için katkı sağladığını ifade etmektedir.

2.1.4 Kamusal Alandan Kamusal Mekâna: Alan ve Mekân üzerine Temel Tartışmalar

Çalışma kapsamında yapılan araştırmalarda kamusal alan ve kamusal mekâna ilişkin tartışmalarla karşılaşılmıştır. Her ne kadar kamusal alan politik bir anlam ifade etse de söz konusu olan insanların bir araya geldiği mekân olması sebebiyle öncesinde mekân ve yer kavramı ve tartışmalarından bahsetmenin de uygun olacağı düşünülmektedir. Elbette ki mekân ve yer kavramı tartışmayı farklı bir boyuta taşıyacak olsa da bu çalışmanın ana çıkış noktalarından birisi günümüzde değişmekte olan mekân, kamusallık ve yer kavramları üzerindendir. Bu sebeple yer kavramına da kısaca yer verilmiştir.

Toplumsal ilişkiler ile mekânsal yapı, sürekli etkileşim halinde olan dinamik ve karmaşık bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Mekân üretilmekte, yeniden üretilmekte ve bu nedenle bir mücadele alanını temsil etmektedir (Urry, 1999).

Lefebvre, 1974 yılında yazdığı "Mekânın Üretimi" adlı kitabında, toplumsal ve mekânsal olanın tarihsel ikiliğinin üzerine gitmiş ve "toplumsal mekân (social space)" kavramını ortaya çıkarmıştır. Toplumsal mekân, toplumsal olanla mekânsal pratiklerin beraber oluşturduğu bir yapı tanımlamaktadır (Madanipour, 1996). Lefebvre'ye göre mekân; Kant'a kadar yapılan mekân tanımlarının yetersiz olduğunu, mekân tartışmalarının Kant sonrası dönemde geliştiğini ifade etmektedir. Mekânın ne salt bir soyutlama ve nesne, ne de sadece somut, fiziksel bir şey olmadığını söylemektedir. Bütün boyutları ve biçimleriyle hem kavram hem de gerçekliktir, yani toplumsaldır. Bu yüzden, ilişkiler ve biçimler bütünüdür. Mekânlar arası akışlar, birleşmeler ve çatışmalar bir diğerinin ya da öncekinin üzerine yerleşir ve mevcut mekânı üretir. Bir başka ifadeyle (toplumsal) mekân,

birçok boyutuyla, ona katılan, anlamlandırılan ve anlamlandırılmayan, algılanan ve doğrudan deneyimlenen, pratik ve teorik akışlarla üretilir (Lefebvre, 2014).

Mekân ve yer arasındaki ve kamusallıkla ilgili çalışmalara baktıktan sonra günümüz kamusal mekânına ilişkin, mekân bilimcilerin söylemlerini ele almak; bugünün ve yarının kent yaşamına ilişkin bir yönlendirme yapacaktır. Bir siyasa kavramı olmakla birlikle, doğrudan toplumla, iletişimle, paylaşımla ve bunların yapıldığı alanlarla ilgili olan "kamusal alanın" kent mekânındaki rolüne bakmak için tarih perspektifinde geniş bir yer tuttuğu görülmektedir. Burjuva kamusal alanından, çağdaş demokratik bir alana geçiş süreci. Bir önceki bölümde de değinildiği üzere, bu sürecin tartışmaların konusu haline gelmesi 1960'larla birlikte Habermas öğretileri ile olmuştur.

Fiziksel mekânda kamusallık ve mekân bilimcilerin perspektifinden de kamusal mekâna bakıldığında farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir:

Çağdaş kentin dinamiği içerisinde kamusal alanlar yolları, yeşil alanları ve meydanları ile üstün bir yere sahiptir. Kamusal alanları oluşturan temel mekânlar ise sokak, cadde, bulvar ve meydanlar tanımlanmış bir kentsel bütünlüğü oluşturmaktadır (Gökgür, 2017). Geniş tanımıyla kamusal alanlar toplumun sınırsız olmamakla birlikte ücretsiz erişebildiği, kamuya ait, özel, iç ve dış, kentsel ve kırsal insan ürünü ve doğal çevre bileşenleri ile ilgili olup kapsamları ağırlıklı olarak konut, ticaret veya toplumun kullanımına yönelik ya da olmasın tüm sokaklar, meydanlar ve diğer yol alanları, açık alanlar ve parklar, açık kırsal alanlar, alışveriş merkezleri, duraklar, istasyonlar gibi kamu erişime açık iç ve dış alanlar, kütüphane, kilise, belediye binaları gibi bölge halkına ait önemli yapıların iç kısımlarıdır (Carmona vd., 2008). Carmona'ya (2018) göre kamusal alanlar, algılanan her tür yerleşim merkezi ve kamusal yaşam, faaliyetler ve etkinlikler için odak noktası olarak önemli bir rol oynamıştır. Kamusal alanlar algılanan her tür yerleşim merkezinde ve toplumsal yaşam, faaliyetler ve olaylara odaklanmada uzun zamandır önemli bir rolü oynamaktadır.

Kamusal mekânlar en genel tanımıyla tüm kent kullanıcılarının erişebildiği, kullanıcıların kullanımına sunulan, ortak bir sosyal mekân oluşmasına olanak sağlayan alanlardır (Erdönmez & Çelik, 2016). Kamusal mekânlar birçok farklı

kentsel kullanımı birbirine bağlayan, toplumun gündelik yaşamındaki ihtiyaçlarını karşıladığı iletişim kanallarıdır (Moughtin, 1999'dan aktaran Akkar Ercan 2012).

Görüldüğü üzere kamusal mekâna ilişkin farklı kapsamlarda pek çok tanım yapılmaktadır. Fiziksel kamusal alan ifadesiyle kamunun erişimine açık bir mekândan söz edilmekte; ancak bu mekân üzerinde geçen sosyal ilişkiler ve özel bireylerin birlikteliğinin konu edildiği de unutulmamalıdır. Kamusal alan kavramı konuyu çok geniş bir yaklaşımla ele almakla birlikte kamusal mekân denildiğinde kamusal alandan bambaşka bir konu olarak ele alınması gerekmemektedir.

2.1.5 Kamusal Mekânın Değişim Süreci

İnsanların bir aradalığını veya Habermas'ın deyimiyle özel bireylerden oluşan topluluğa ilişkin mekânsal kullanımın değişim sürecine bakıldığında devingen ve kendini yeniden üreten bir süreçle karşılaşılmaktadır.

Milattan önce kurulan yerleşimlerde barınmaların toplu halde olduğu, kentsel dokunun çok yoğun olduğu bu alanlarda kamusal alanın olmadığı görülmektedir. Sadece tapınakların dikkat çektiği bu yerleşimlerde, kentin gelişimine bağlı olarak zaman içerisinde caddelerin ortaya çıktığı görülmektedir (Gökgür, 2017). Antik Yunan'da; Gül ve arkadaşlarına (2016) göre kamusal alan özelliğini gösteren ilk yapıların antik dönemde olduğu bilinmektedir; agora, stoa, tiyatro, stadyum ve gymnasion gibi. Yunan kentlerinde yurttaşlık, toplumsal, siyasal ve hukuksal haklar açısından anlam ifade etmiş; özel alan ve kamusal alan ayrımı yapılmıştır. Gökgür (2017) ise bu döneme ilişkin ilk kamusal alanın toplanma yeri olan akropol olduğunu, geç Yunan döneminde ise agoraların kamusal fonksiyonların gerçekleştiği yerler olduğunu dile getirmektedir. Fiziksel bir mekân olarak ortaya çıkan agoraların, düşüncelerin dolaşımını da sağlayan soyut bir mekân konumunda da olduğunu ifade etmekte, Gökgür de stoa, tiyatrolardan, cadde ve sokaklardan bahsetmiş, ek olarak tiyatroların demokrasi alanının uzantısı olarak görüldüğünü dile getirmiştir.

Antik çağ Roma kentlerinde agoraların yerini forumlar almış, aynı zamanda işlevsel bir değişiklik de görmüştür. Yerleşimlerin çekirdeğini oluşturan merkezi alanlar pazar yeri, resmi ve dinsel yapılara ev sahipliği yapmıştır. Forumlar müzakere alanından, kentliler için bir eğlence alanına dönüşmüştür. Tapınaklarla çevrili sirk, amfi tiyatro ve odeonlara bağlanan gösterişli mekânlar haline gelen forumlarda,

kamusal alanına demokratik gücü yitirilmiştir. Roma yangını (MS 64) sonrası ise kentte hijyen çalışmalarına ve kentsel hizmetlere öncelik verilmiş; yeniden düzenleme faaliyetleri yapılarak caddeler genişletilmiştir (Gökgür, 2017).

Büyük İskender sonrası dönemde (MÖ 320) kamusal alanların yeniden düzenlenmesi, agora çevresine veya yakınlarına yapılan bouleuterion, tiyatro, stoa gibi yapıların hemen hemen her Grek kent devletinde görünmesine karşın, kentlerin genelde krallara tabi olması nedeniyle kent otonomisinin giderek azaldığı görülmektedir. Vatandaşların yaşadığı kentlerin yönetimlerinde karar verme yetkilerinin sınırlandırılması vatandaşlarda içe dönüklük başlatmış ve kentlerin bağımsız siyaset yapma veya karar verme olanaklarını da belli açılardan kısıtlamıştır. Yapıların işlevlerinin değişmesi, örneğin bouleuterionun daha çok bir konser salonu olarak kullanılması, kamusal alanlarda özel şahısların heykellerinin dikilmesi de bu dönemde başlar. Helenistik Dönem kentleri için bir tartışma forumu oluşturan alanların niteliksel değer kaybı, yaşayanların bu dönemde kamusal yaşamdaki pasif rolüne zıtlık oluşturacak biçimde halka açık alanların oldukça görkemli yapılarla yer verilmesi dikkat çekmiştir. Alanların ve mekânların geleneksel işlevini, yani ruhunu kaybedip 'şeyleşmesi' de bu dönemde başlamaktadır. Klasik Dönemde olduğu gibi yurttaşların kentin sorunlarına ortak olması, gönüllülük esas sorumluluk alması, kamusal alanda reşit birey olarak kamusal sorunlara katılma şansı ve talebi Aydınlanma Dönemi'ne kadar yönetimlerce karşılık bulmamıştır (Gül vd., 2016).

Orta Çağ'da ise kamusal alan kavramı çok ciddi değişikliler yaşamıştır. Antik dönemde içe kapalı olan konut alanları artık içe kapalı olmamıştır. Dükkânlar, yol boyunca yapılmış konutların olduğu bu dönemde, arka bahçeler kamusal alana açılmıştır. Büyük kent meydanları dini, ticari işlevlere ayrılırken, daha küçük ölçekli meydanlar çok çeşitli işlevleri barındırabilmiştir. Meydan biçimi ise antik dönemde olduğu gibi düzgün geometrik biçimlerde olmamış; etrafında yer alan binalara göre şekillenmiştir. 14. ve 15. yüzyıllarda, Rönesans ile yeni bir şehir anlayışı ortaya çıkmıştır. Bu dönemde bir sahne gibi düşünülen kentte, önemli kamusal alanlar bir geometriyle oluşturulmuş, kentsel dekor önem kazanmıştır. Meydan, pazar ya da dolaşım alanları ise işlevini kaybederek bir sahne dekoruna dönüşmüştür. 16. ve 17. yüzyıl kamusal alanı ise yetkinin güç gösterisi yeri haline gelmiştir. Krallığa ait meydanlar 1600'lerin şehirciliğini temsil ederken, kralın

askeri gücünü göstermiştir. Askeri gösteri dışı zamanlarda ise, bu alanlar, halk tarafından sosyalleşmek ve eğlenmek için kullanılmıştır (Gökgür, 2017).

15. yy.dan sonra 18. yy.a kadar kamusal otorite ve düzen, devleti oluşturan bürokrasi ve ordunun kuruluşu ile yeniden sağlanmaya başlanmıştır. Kentsel yaşama dönüşün yaşandığı bu dönemde, kamusal alanın yeniden inşası da başlamıştır. (Gül vd., 2016). Kapitalist üretim ilişkilerinin gelişmesiyle birlikte toplumsal dönüşüm kapsamında giderek güçlenen tüccar ve sanayicinin ihtiyaç duyduğu yeni türden bir kamusal alan oluşmuştur (Pirenne, 2000'den aktaran Gül vd., 2016).

Birinci Dünya Savaşı sonrası farklılaşma gösteren kamusal alanlar, sanayi şoku altında değişim gösteren kentlerde, karşılaşma, kendiliğinden gelişen ilişkiler alanına dönüşmüştür. Eş zamanlı olarak özel alan, ailevi değerler yaygınlaşarak toplumda içe dönüş ve kendini koruma duygusu gelişmiştir. 1930'lara gelindiğinde ise Le Corbusier tarafından ortaya konan Atina Kartası, geleneksel kamu alanlarının birer dolaşım, yayalaştırma, alışveriş ve gösteri alanlarına dönüştürmüştür. 1950'li ve 60'lı yıllarda ise pek çok kuramcı kamusal alanın görsel algısı üzerinde durmuştur. 50-60 yılları arasında kamusal alanın yok oluşu iki temel unsura dayanmaktadır:

- Öncelikle yollar ve meydanların, taşıt dolaşımına uyarlanamaması. Meydanlardan otopark alanına, geniş caddelerden ise hızlı taşıt ulaşımına dönüş.
- İkinci olarak ise yeni kentleşen bölgelerde tasarlanan alanların yaşayanları memnun edemeyişi.

Bu unsurlara ek olarak kültür değişiminden kaynaklanan ve Enformasyon ve İletişim Devrimi ile birlikte güçlenen durum, günlük yaşantıyı, alışkanlıkları, zaman ve mekân algısını değiştirmiştir. Bu değişimler kamusal alana yansımış ve kamusal alanın değişimine ve yok olmasına sebep olmuştur (Gökgür, 2017). Sürekli değişim halinde olan kamusal alan teknolojide yaşanan hızlanmayla birlikte gelişim durumunu sürdürmüş; toplumun ve çağın gereksinmeleriyle kendini yeniden üretmeye devam etmiştir.

Bu hızlanma ve değişim sürecinde, küresel ölçekteki olayların yaşantıyı etkilemesi, zaman-mekân sıkışması, boş vakit gereksinmelerinin değişimi, toplumsal

ilişkilerde değişikler gibi birbiriyle etkileşim halinde pek çok durumla birlikte kamusal alan olgusu da devingenliğini sürdürmüştür.

2.1.6 Kamusal Mekânda Gündelik Yaşam: Değişim ve Devamlılık

Yüzyıllar boyunca birçok değişime uğrayan kamusal alanın, özellikle 1900'lerin ikinci yarısı ile niteliği, kapsamı ve kullanım özellikleri tamamen farklılaşmıştır. Enformasyon çağının getirdiği bu hızlı değişim fiziksel ve sosyal çevreyi de etkilemekte, kentsel yaşantı çok yönlü unsurlarla değişmek zorunda kalmaktadır (Ascher, 2004'ten aktaran Gökgür, 2017). Bu konuda Gökgür (2017), iletişim, ulaşım ve bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin kentsel kullanım alanlarında da değişime sebep olduğunu, mekâna bağımlılığı ortadan kaldıran bu gelişmelerin kullanıcı ve mekân arasındaki ilişkiyi de azaltabildiğini dile getirmektedir.

Günümüz toplumunda iletişim, ulaşım ve yaşantı hızla değişime uğramaktadır. Tüm bunların daha üst çerçevesinde ise kimi doğrudan, kimisi ise dolaylı olarak ilintili pek çok olay yaşanmaya devam etmektedir. Güncel tarihte teknoloji, savaşlar, buhranlar, bilimsel gelişmeler, uzay, sağlık krizleri, salgınlar gibi pek çok olay hem küresel hem de yerel ölçekte sosyal yaşantıyı, kamusal alanı ve mekândaki kamusal yaşantıyı da etkilemektedir. Ayrıca teknoloji ve inovasyonda yaşanan gelişmelerin faydalı bir biçimde kullanımı da gündeme gelmektedir. Bu konuda Rogers (1997) günümüz kentlerinin sorunlarına ilişkin; ekolojimizi koruyan ve kentlerimizi insanlaştıran teknoloji ve inovasyonların daha yakından takip edilmesi gerektiğini dile getirmektedir. Geleceğimiz için teknoloji, yirmi birinci yüzyılın şehri üzerinde, on dokuzuncu yüzyıl kentindeki Sanayi Devrimininki kadar radikal bir etkiye sahip olacak bir yeniliktir.

Enformasyon çağında bulunmamızla birlikte, kamusallığın temel araçlarından biri olan iletişim farklı sanal ortamlarda da sürdürüldüğünü görmekteyiz. Tarihsel süreç içerisinde de pek çok etkenin kamusalı, özeli, demokrasiyi, yaşantıyı, birlikteliği, yönetimi değiştirdiği bir önceki bölümlerde ele alınmıştı. Peki, bu değişim gündelik yaşama bir tehdit mi oluşturmakta, yoksa yeni bir gündelik yaşam anlayışını mı sunmaktadır? Tarihsel sürece bakıldığında da kamusal mekânda yaşantının hep eklemlenerek ve hep yeni kalarak devam ettiği görülmektedir. Çalışma kapsamında da değinilen ve oldukça derin olan mekân-yer kavramı bu süreçte nasıl ayakta kalmalıdır. Bu mekâna ihtiyaç duymama süreci mekânın yeni bir anlam

kazanmasını, somut olmayan mekânların daha ciddi bir şekilde gelişmesini sağlayabilir mi?

Lefebvre "Gündelik Hayatın Eleştirisinde" boş vakit ve gündelik hayat arasındaki ilişkinin basit olmadığını; bu iki terim arasında hem birlik hem de çelişki olduğunu vurgulamaktadır. Bu ilişkinin zaman içerisinde "pazar" ile dışsal ve yalnızca farklı olarak temsil edilen "her gün" arasındaki basit ilişkiye indirgenemeyeceğini söylemektedir. Bireyin günlük yaşantısı içinde çalışma, dinleme ve boş vakitlerinin olduğunu ve çalışma ile boş vakti birlikte düşünmek gerektiğini dile getirmektedir. Sosyoloji, mevcut halleriyle emekçilerin yaşamının nasıl olduğunu incelemek zorundadır; iş bölümü içerisinde ve toplumsal bütünde yerleri, boş zamanlara ya da en azından boş vakitlerle ilgili gerekliliklere yansımaktadır (Lefebvre, 2010a). Çalışma ve boş vakit kavramı yavaş yavaş değişmekte ve her günü de değiştirmektedir. Bu süreçte bireylerin ihtiyaçları, çalışma biçimleri değişirken, aynı zamanda boş vakitlerini değerlendirme, hatta dinlenme biçimleri bile değişmektedir.

Gündelik yaşam kullanıcıların eylemlerinden değil konuşma, okuma, hareket etme, alışveriş yapma gibi işleri yapma biçimleri üzerinden giden bir yaklaşım üzerinde durmaktadır (Certeau, 1988'den aktaran; Tekeli, 2009, s. 17-18). Tekeli gündelik yaşama ilişkin bireyin faaliyetleri ve ilişkileri üzerinden iki farklı ontolojik kabul olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca geniş veya dar tanımına bağlı olarak iş ve eğlence faaliyetlerinin de dâhil edilmesi gerektiğini de dile getirmektedir. Aslında gündelik yaşam Lefebvre, Certeau, Tekeli'nin de dile getirdiği gibi rutinleşen gündelik yaşam faaliyetlerinin ve mekânla kurulan ilişkileri ifade etmektedir. Kapitalizmin mekâna yansıması, küreselleşme, modernite, teknoloji gibi dinamiklerle gündelik yaşam rutinleri değişmektedir. Değişime ayak uydurarak gündelik yaşamın sürdürülebilir kılınması önemlidir.

Bu süreçte toplumsal değişimi de etkileyen dışsal değişim unsurları da etkili olmakta, gündelik yaşamdan, kamusal alana, kamusal mekâna kadar pek çok bileşeni de değiştirmekte, bazen yok etmekte, bazen yeniden oluşturmaktadır. Şekil 2.3'te teknolojik gelişmelerdeki hızlanma ve çağın gereksinmelerinden etkilenen gündelik yaşam, boş vakit ile alışkanlık ve davranışların karşılıklı etkileşimi ifade edilmiştir.

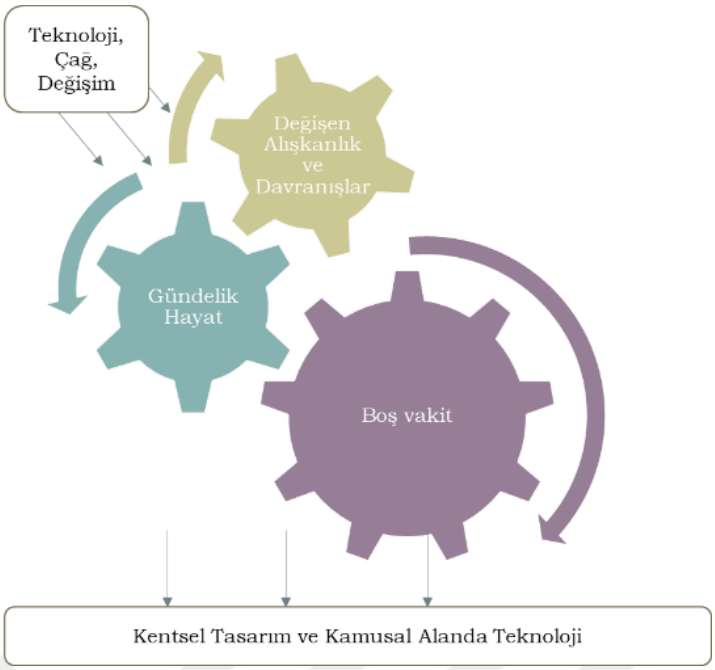

Şekil 2.3 Boş vakit ve gündelik yaşam

Lefebvre "Gündelik Hayatın Eleştirileri" serisinde, konuyu detaylı olarak ele almaktadır. Bu serilerde gündelik yaşam vurgusunun "özel" denilen, kamusal alan dışından bahsettiği görülmektedir. Ancak, Lefebvre de zaman zaman, özelin ve kamusalın yer değiştirdiğini de dile getirmektedir. Gündelik hayat denildiğinde daha çok sosyal yaşamın değişimden bahsedildiği görülmektedir. Bu konuda Lefebvre (2010a), kamusal (politik) yaşam ile özel yaşamın birbiri ile iç içe girdiğini; özel yaşamın günümüzde toplumsal ve politik genel bilgilere gömüldüğünü ifade etmektedir. Ayrıca, buna karşın, kamusal ve politik yaşamın kişiselleştiğine vurgu yapmaktadır. Bu etkileşim sonucunda ise pratik ve toplumsal yaşamın tartışmasız bir biçimde "yeniden özelleşmesi", aile yaşamına, yani "özel" gündelik hayata kapanmanın doğduğunu belirtmektedir. Bu konuda Alf Lüdtke gündelik hayatın tarihini (Alltaggeschichte) incelemiştir. Lüdtke (1995) gündelik yaşamın tarihinin sadece tarihçiler arasında değil, dinamik bir tartışma konusu olmaya devam ettiğini söylemektedir. Pek çok unsurdan dolaylı veya doğrudan etkilenen mekâna ilişkin Rose özelleşen kamusal alanlar vurgusunu yapmaktadır. Rose'a (1999) göre, özelleştirilen kamusal alanların çoğalmasını bazı yazarlar, toplumsalın/sosyalliğin ölümü olarak nitelendirmesine neden olmaktadır.

2.1.7 Gündelik Yaşam Ekseninde Mekân, Davranış ve Çevre

Çalışma kapsamında, önceki bölümlerde, kamusal alanın değişimi ve değişimine etki eden unsurlar ele alınmış; özellikle 1900'lerin ikinci yarısı ile değişime uğrayan kamusal alanın yapısı Enformasyon ve İletişim Devrimi sonrasında hızlanan bir değişim sürecine girmiştir. Bu süreçte, gündelik yaşamın sürdürülebilirliğine ilişkin teknolojinin hem olumlu hem olumsuz etkilerinin olduğu görülmektedir. Kamusal mekândaki yaşantıyı değiştiren, hızlandıran bir etken olarak teknoloji, kamusal mekânda sosyal yaşantının sürdürülebilir kılınmasında da etkili olur düşüncesiyle tartışma kapsamında mekân, davranış ve çevre ele alınması gerekmektedir.

Gündelik yaşamın değişimine ilişkin Sennett (2018) (Ten ve Taş isimli kitabında) modern kapitalizmin doğuşu ve bireyciliğin yani büyük toplumsal dönüşümün baş göstermesine vurgu yapmaktadır. Kente ilişkin ilk izlenimlerin önemli olduğunu ifade eden yazar, teknoloji kullanımındaki artışın (özellikle araç kullanımı üzerinden) bireyselleşmeyi tetiklediği ve kent mekânında hareketin hızlanması, algı süresinin kısıtlılığı gibi etkilerden söz eder. Bu süreçte uyarım ve algılama konusuna değinip, kent mekânında karşılaşılan tehdit, tehditten uzaklaşma arzusu ve tehdidin büyümesi konularına da değinir. Modern hayatın temel gerçeğini hız olarak yorumlayan Sennett, değişimdeki hız ifadesinin de otomobillerin ortaya çıkışı gibi göründüğünü dile getirmektedir. Kentteki günlük yaşamın sonucuna ilişkin Forster (Howards End'in yazarı) ortaya yaygın ama gizli bir hissizlik, kendini hayatın akışına bırakan yoksul kitleler kadar kibarlar ve zenginler arasında da bir hissizlik çıktığını belirtmeye çalışmıştır. Bireycilik ve hız bir arada modern bedeni körleştirir; modern bedenle ilişki kurmaz.

Sennett'in yorumlarından bireycilikle birlikte değişen toplumsal davranış vurgusu önem taşımaktadır. Bu kapsamda tartışılması gereken ise eski dönüş değil, gündelik yaşantıya katılan yeni ölçütlerle birlikte pozitif, yaşanabilir mekânların kurgulanması ve sürekliliğidir. Bu kapsamda kentsel tasarım, çevre psikolojisi, sosyoloji ve şehircilik çalışmaları önem arz etmektedir. Kent tasarıma ilişkin Sennett (2018) 19. yy.da çok sayıda bireyin hareketinin teşvik edildiği bir yaklaşımın olduğunu ifade etmektedir. Aydınlanma şehircileri ise bireylerin şehrin içerisinde dolaşırken uyarımlar alabileceğini hayal etmişler; 19. yy. şehircileri ise bireylerin hareket yoluyla kalabalıktan korunabileceğini düşünmüşlerdir. Bu değişimi hızlandıran süreç, kimine göre kamusallığın çöküşünü de beraberinde

getirmiş; toplumun gereksinim ve yaşam biçimlerinin de değişimi baş göstermiştir. Şekil 2.4'te 1900'lerde ve 2000'lerde değişen toplum yapısı ifade edilmektedir.

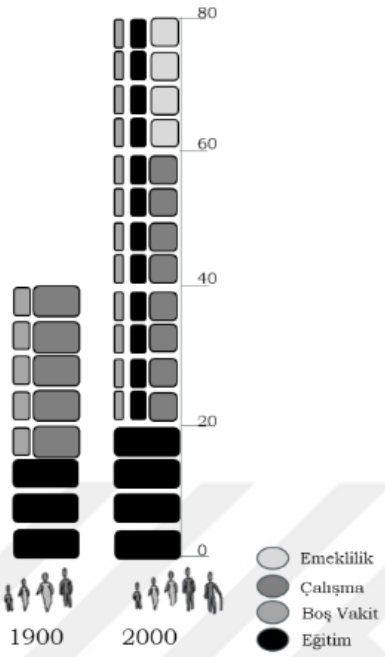

Şekil 2.4 Değişen toplum yapısı (Rogers, 1997)

Modern bireycilik konusunda Sennett (2018) bireyleri kendine yeterli, yani tamamlanmış hale getirmeyi planladığını dile getirmektedir. Bu süreç ötekine duyulan ilginin azalmasına sebep olduğunu dile getiren yazar, Freud'un uyarımlara karşı korunma, modern rahatlık itkisi insanlar için oldukça tehlikeli bir itkidir sözüne de vurgu yapmaktadır.

Aşağı yukarı Sanayi Devriminin de başlangıcına denk gelen modern kentleşme, kentsel alanlarda insan ve çevre ilişkilerini olumsuz bir biçimde etkilemiştir. Sonucunda ise insanlar birbirlerinin yanı sıra çevrelerine de yabancılaşmıştır. Hem ardından da toplumsal çöküşe tepkiler gelmiştir. Sokak da kentsel yaşamı sonsuza dek değiştiren ekonomik, politik ve teknolojik dönüşümlerden etkilenmiştir (Barlas, 2014). Sennett ve Barlas modern bireycilik ve şehircilik algılarına değinerek bu süreçte mekân ve bireydeki etkileşim sürecine vurgu yapmıştır. Bu konuda Erving Goffman'ın toplumsal psikoloji yaklaşımı, benliğin gelişmesi ile toplumlaşma sürecini, ilk olarak yüz yüze ilişkilere dayandırmakta, bu ilişkiler kamuya açık mekânlarda oluşmaktadır. (Goffman, 1967'den, Barlas, 2014).

Lefebvre, Rogers, Goffman, Sennett, Bauman ve De Certeau gibi pek çok yazar gündelik yaşantının değişimi ve kapsamına ilişkin çeşitli çalışma ve yaklaşımlar aktarmış; bu yaklaşımlarda daha çok hızlanma ve teknolojideki ilerlemelerin yaşam biçimlerine ve topluma etkileri temelinde durulduğu görülmektedir. Dijital teknolojideki bu gelişmeler paradigma kaymasına neden olmuştur. Toplumsal değişim ve toplumsal yaşantıya dair pek çok konu da bu paradigma değişimi ekseninde ifade edilebilmektedir.

Gündelik yaşantı ve toplumsal ilişkilerdeki değişim tarih boyunca toplumun ve dönemin gereksinmeleriyle değişim halinde olmuş, en büyük etkileri ise dijital teknolojideki hızlanmayla görülmüştür. İnsan ilişkilerini ve yaşama biçimlerini etkileyen bu durum çalışma biçimleri ve boş vakit faaliyetlerinin dönüşümüyle etkilerini göstermiş; kamusal yaşamda doğrudan ilişkili olduğu bu süreçte bazen sorunlar ve çelişkilerle bazense zenginliklerle dinamik ve devingen bir yapı olarak evrilmeye devam etmiştir. Bu çelişkilerle ve sorunlarla olan mücadele durumunun da olguya yine bir zenginlik katabileceği unutulmamalıdır.

2.2 Kamusal Alanda Gündelik Yaşantı Konusunda Değişen Kavramların İçerik Analizi Yöntemi ile Araştırılması (Geçmiş, Bugün ve Gelecek)

Bir önceki bölümde kamusal alan, gündelik yaşantı ve kamusal yaşantı konuları ele alınmış, bu konularda değişen kavramlar, tartışmalar ve yorumlar aktarılmıştı. Kamusal alan uzun süredir var olan ve anlamı ve işlevi de zaman içerinde değişim gösteren bir kavram olmasına karşın, özellikle 1950'lerden sonra yaşadığı değişim, sonrasında Enformasyon ve İletişim Devrimi ve Küreselleşmenin 3. Evresi ile daha hızlı bir değişim sürecine girdiği söylenebilir. Bu sebeple hem kamusal yaşantıyı kronolojik olarak analiz etmek, hem de bu kavramın altında gelişen ve değişen kavramları analiz etmek için bu bölümde içerik analizine başvurulmaktadır. Yapılan betimleyici taramalar neticesinde, bu bölümün kronolojik üç eksende irdelenmesi uygun bulunmuştur: Geçmiş, bugün ve gelecek. Her üç eksen başat ve/veya en çok atıf alan kaynaklar tespit edilmiş ve bu kaynaklar üzerinden içerik analizi gerçekleştirilmiştir.

İçerik analizinin kullanıldığı bu kısımda, kelime bulutu görselleştirme/kelime madenciliği teknikleri kullanılarak seçilen kitaplar arasında karşılaştırmalı bir analiz yapılmakta; bu analiz geçmiş, bugün ve gelecek olmak üzere üç ana eksende ayrı ayrı yapılıp sonrasında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmektedir. Heimerl ve diğerleri (2014), kelime bulutlarının farklı bağlamlarda uygulanan temel bir bilgi görselleştirme tekniği olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bu metin özetleme yönteminin konu sayısı ve türü hakkında bilgi edinmeye yardımcı olduğunu vurgulamaktadırlar. Jin (2017) ise kelime bulutu için metin verilerinin görselleştirilmesine yönelik bir çeşit ağırlıklı liste olduğunu belirtmektedir.

Bu çalışmada, değerlendirme için seçilen kitaplarda gündelik yaşantıya yönelik kavramların ve yaklaşımların gelişimini ölçmek için kelime bulutu analizi kullanılmıştır. PyPDF2, nltk, wordcloud, matplotlib, pyplot kütüphaneleri kullanılarak Python programlama dili kullanılarak geliştirilen bir algoritma ile bu inceleme sırasında en çok tekrar eden kelime ve kavramlar belirlenmiş ve bunlar kelime bulutuna dönüştürülerek görsel anlatım grafikleri hazırlanmıştır.

2.2.1 Kamusal Yaşantının Geçmişine İlişkin Kavramsal ve Kuramsal İnceleme

Kamusal alanda gündelik ilişkilerin dönüşümü, gündelik yaşam sosyolojisinin başlıca isimlerinin eserleri üzerinden ele alınmaktadır. Çalışmanın yöntemi, kamusal ve gündelik yaşantıdaki değişime ilişkin bir literatür taramasından ve ayrıca gündelik yaşam sosyolojisindeki başlıca çalışmaların karşılaştırmalı analizinden oluşmaktadır. Önemli isimlerin kamusal alanda gündelik yaşantıya ilişkin görüşleri kronolojik olarak incelenmiş; yazarların ve dönemlerin çalışmalarına ilişkin değişen kavram ve yaklaşımlar içerik analizi uygulanarak ortaya koyulmuştur. Toplum hayatındaki değişimin çağın ihtiyaçlarına ve yapısına göre farklılaşması birçok araştırmaya konu olmuştur. Bireylerin bir arada var olmalarını ya da toplum olarak yaşamalarını etkileyen "kırılma noktaları", "kamusal hayatın değişimi" ve "yeni olma vurgusu"nun birçok düşünür tarafından farklı bağlamlarda ele alındığı betimsel araştırma yöntemleriyle tespit edilmiştir. Ayrıca Gökgür (2017), kamusal alanın kentsel dinamikleri ve kültürü yansıttığını ve yüzyıllar boyunca birçok değişiklik yaşadığını söylemektedir. 1950'lerden sonra işleyiş, içerik ve kalite açısından tamamen değiştiğine dikkat çekmektedir. Çalışma kapsamında değerlendirilmesi tercih edilen kitaplar için betimsel literatür taraması

yapılmıştır (Tablo 2.1). Gündelik hayat sosyolojisi, toplumsal etkileşim, toplumsal değişim ve kamusal yaşam üzerine çalışmaları olan öne çıkan isimler gözden geçirilmiştir. Henri Lefebvre, Michel De Certeau ve Agnes Heller gündelik hayat sosyolojisinin öncüleridir (Çetin, t.y.). Human Geography Ansiklopedisinde Walter Benjamin, Henri Lefebvre ve Michel de Certeau önemli teorisyenler olarak anılırken, Highmore, Katz ve Sheringham'a gündelik hayatın konusunu anlamak için başvurulmaktadır (Gregory vd., 2009). Bryant (2010), dijital metropolün karmaşık doğasını özetlemek için Erving Goffman, Richard Sennett, Zygmunt Bauman ve Raymond Williams'ın çalışmalarını inceler. Ayrıca Bauman, Goffman, Sennett ve Simmel'in yaklaşımlarının dijital şehircilik görüşüne temel oluşturduğunu belirtmektedir. Analiz sonucunda yakın geçmişten günümüze değişim göz önüne alındığında kitapların ulaşılabilirliği ve kitapların kronolojik seçimi diğer seçim ölçütlerini oluşturmuştur. 2010 yılından sonra seçilen kaynaklar için içerik bazlı incelemeler yapılarak karar verilmiştir. Aşağıda analiz edilen kaynakların dili İngilizce olduğu için kelime bulutları İngilizce olarak hazırlanmıştır.

Tablo 2.1 Değerlendirmeye alınan kaynaklar

Yıl	Yazar	Kitap Adı	Yazarın Atıf Sayısı	Kitabın Atıf Sayısı
1947	Henri Lefebvre	The Critique of Everyday Life – I	148.307	4.079
1956	Erving Goffman	The Presentation of Self in Everyday Life	384.819	80.686
1984	Michel De Certeau	The Practice of Everyday Life	*	41.819
1994	Richard Sennett	Flesh and Stone: The Body and the City in Western Civilization	*	2.665
2001	Zygmunt Bauman	The Individualised Society	*	4.851
2010	Ben Highmore	Ordinary Lives: studies in the everyday	*	403
2021	Kevin D. Murphy & Sally O'Driscoll	Public Spaces/Contested Space: Imagination and Occupation	*	*
1980	William Whyte	The social life of small urban spaces	*	*

2.2.1.1 Henri Lefebvre (The Critique of Everyday Life, 1947)

Lefebvre (1901-1991) Fransız Sosyolog, entelektüel ve filozof olarak bilinir ve kendisinden Neo-Marksist olarak da söz eder (Elden, 2004). Lefebvre'ye göre gündelik hayat diyalektik olarak yanılsama ve hakikat, güç ve çaresizlik; endüstri insanları tarafından kontrol edilen ve kontrol edilmeyen endüstrinin kesişimi olarak tanımlanır. Her gün, tüm yaşamın ve tüm faaliyetlerin gerçekleştiği yerdir. Lefebvre, insanın günlük yaşamının eleştirisini kendince, kendiliğinden gerçekleştirdiğini belirtir. Boş zaman ve günlük yaşam arasındaki ilişkinin basit olmadığını savunmakta; iki kelime arasında hem bir ilişki hem de bir çelişki bulduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla ilişkileri diyalektiktir. "Gündelik Hayatın Eleştirisi" içerik analizine göre değerlendirildiğinde en çok kullanılan ilk 10 kelime hayat, gündelik, insan, toplumsal, eleştiri, bilinç, yabancılaşma, birey ve zaman kelimeleridir. Emek, siyaset, burjuvazi ve kültür üzerinde durulan diğer önemli kavramlardır. Şekil 2.5'teki kelime bulutu kelime frekanslarına göre üretilmiştir.

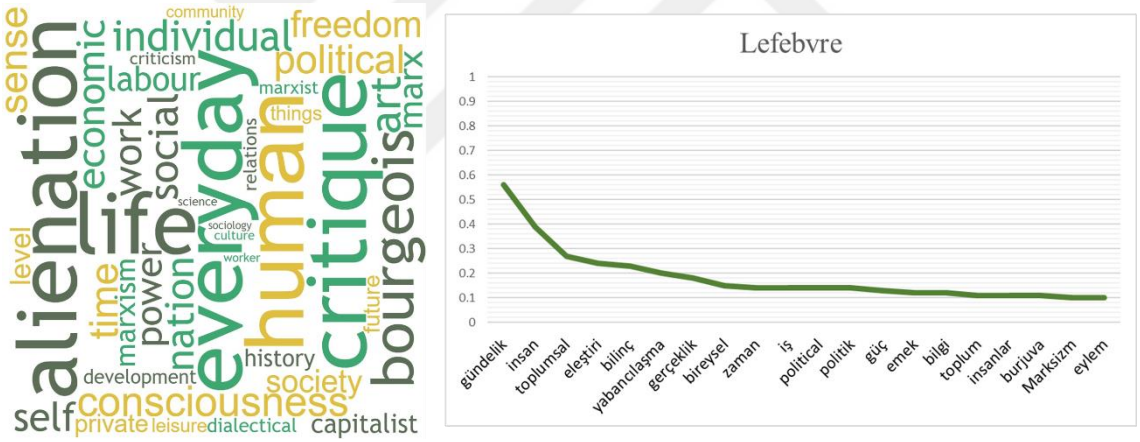

Şekil 2.5 Lefebvre'nin kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.1.2 Erving Goffman (The Presentation of Self in Everyday Life, 1956)

Goffman'ın doktora tezinden geliştirdiği kitap ve 1956 tarihli "Gündelik Yaşamda Benliğin Sunumu" sosyoloji ve sosyal psikoloji yaklaşımlarıyla ele alınmıştır. Bireyin başkalarıyla oluşturduğu ilişkiler ve davranışlar üzerine bir çalışma sunar. Goffman'ın dramaturjik analizi olarak anılacak olan bu çalışma, insan sosyal etkileşiminin teatral imgeler üzerinden tasvirini ele almaktadır. Gündelik hayat sosyolojisiyle ilgilenen Goffman, yüz yüze etkileşime odaklanır. Bu etkileşimler kamusal alanlarda gelişir (Goffman, 1963; 1971, aktaran Barlas 2014). Bu çalışma

kapsamında yapılan içerik analizine göre Goffman'ın kitabında en çok kullanılan ilk 10 kelime seyirci, takım, performans, sosyal, birey, icracı, izlenim, etkileşim, zaman ve üyelerdir. Sosyal etkileşim, yüz yüze iletişim, birey ve diğerleri, ele aldığı temel kavramlardır. Şekil 2.6'da Goffman'ın kitabında yer alan kelime kullanım sıklıklarına göre üretilmiş görsel görülmektedir.

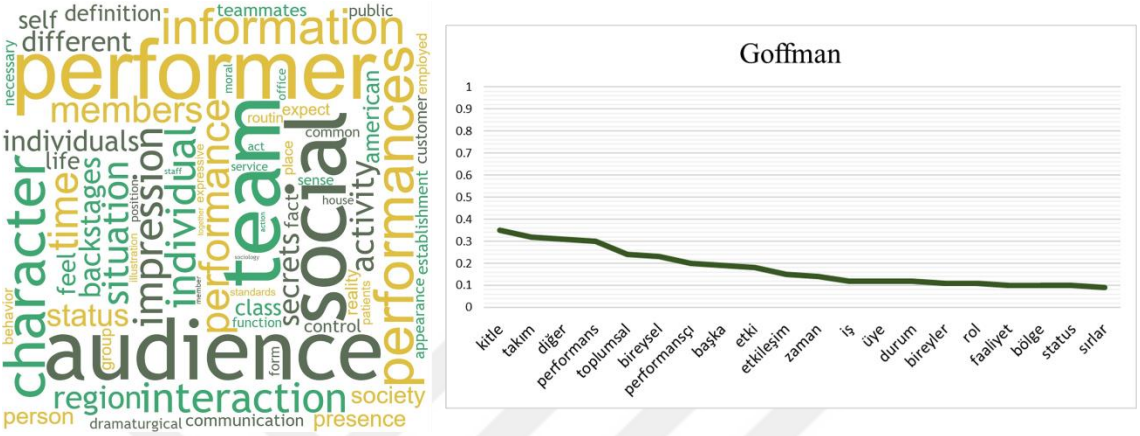

Şekil 2.6 Goffman'ın kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.1.3 Michel De Certeau (The Practice of Everyday Life, 1984)

De Certeau'nun 1984'te yayınlanan The Practice of Everyday Life adlı kitabı, kullanıcı eylemleri, savunma, strateji ve güce karşı taktiklere odaklanır. Günlük yaşam, kullanıcıların eylemlerine değil, yolda konuşma, okuma, hareket etme, alışveriş gibi şeyler yapmalarına bağlıdır. Modern toplumun baskıcı yönlerine rağmen, yaratıcı bir direniş unsuru olduğundan bahseder. De Certeau, bu tür uygulamaları incelemenin bireyselliğe dönüş anlamına gelmediğini belirtir. Sosyolojik, ekonomik, antropolojik ve psikoanalitik araştırmaların meydana koyduğu bu aksiyomun (sosyal atomizm) çalışmalarında yeri olmadığını belirtir.

Gündelik Hayat Pratiği içerik analizi kapsamında değerlendirildiğinde en çok kullanılan ilk 10 kelime yer, dil, pratikler, mekân, sanat, bilgi, zaman, söylem, sosyal ve sistem kelimeleridir. Ayrıca gündelik kültür, gündelik dil, etkinlikler, işleyiş biçimleri üzerinde sıklıkla durulan kavramlardır. Şekil 2.7, kitapta kullanılan kelime sıklıklarına göre oluşturulan kelime bulutunu göstermektedir.

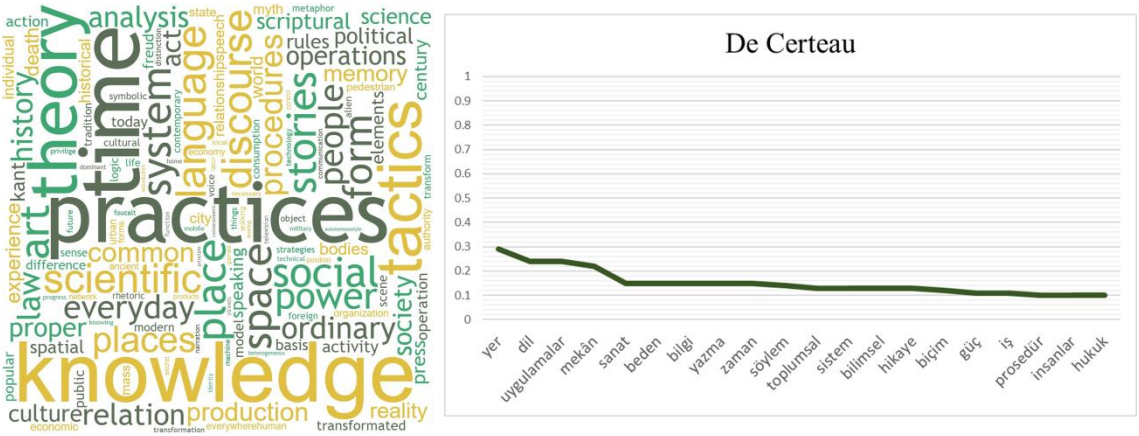

Şekil 2.7 De Certeau'nun kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.1.4 Richard Sennett (Flesh and Stone: The Body and the City in Western Civilization, 1994)

Sosyoloji alanında çalışmalarını sürdüren Richard Sennett, Flesh and Stone'da gündelik hayatı tarihsel bir yaklaşımla ele alır. Günlük yaşamdaki değişime ilişkin olarak Sennett, modern kapitalizmin doğuşuna ve bireyciliğin ortaya çıkışına, yani büyük toplumsal dönüşüme vurgu yapar. Kente dair ilk izlenimlerin önemli olduğunu ifade eden yazar, teknoloji kullanımının artması (özellikle araç kullanımı yoluyla) bireyselleşmeyi tetikleyen ve kentsel mekânda hareketin hızlanması, kentsel mekânın sınırlandırılması gibi etkilere değinmektedir. Bu süreçte uyarılma ve algılama konusuna değinirken aynı zamanda kentsel mekânda karşılaşılan tehdide, tehditten uzaklaşma isteğine ve tehdidin büyümesine değinmektedir.

Ten ve Taş kitabının içerik analizinde en çok kullanılan 10 kelime beden, insan, kentsel, mekân, yer, sokak, insan, Hristiyan, modern ve kadındır (Şekil 2.8).

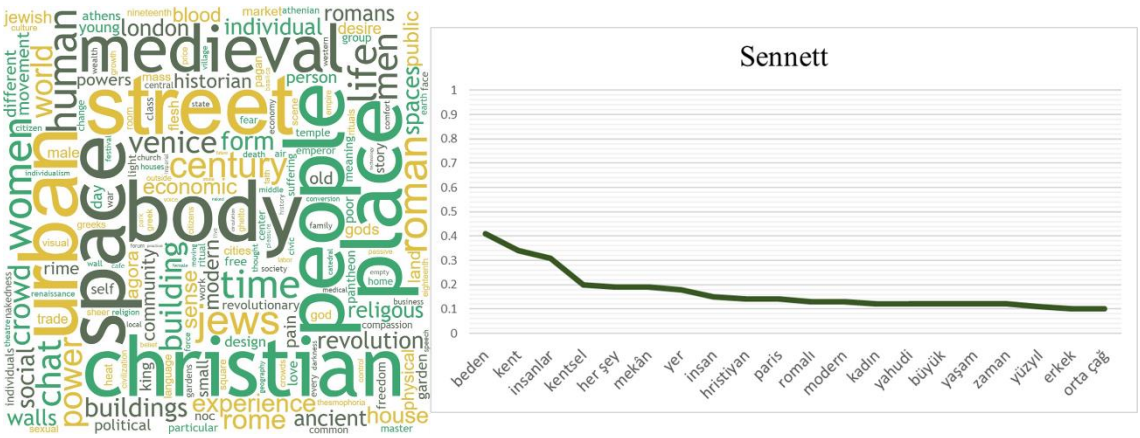

Şekil 2.8 Sennett'in kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.1.5 Zygmunt Bauman (The Individualised Society, 2001)

Bauman, kültür ve iktidar, toplum, ideolojiler, kimlikler, devlet, modernizm ve postmodernizm analizleriyle sosyolojiye katkıda bulunan bir yazardır. İlk kez 2001 yılında yayınlanan Bireyselleştirilmiş Toplum, küreselleşme ve modernizm yoluyla toplumsal yapının değişimini konu alır.

Bauman (2001), tüm toplumların anlam üretme yerleri olduğunu ve hatta daha fazlasını belirtir. Yazar, topluma tabi olmanın kör ve düşüncesiz fiziksel güçlerinden kurtularak, bu özgürleştirici deneyimin özgürleşmenin tek koşulu olduğunu vurgular. İçinde bulunduğu toplumun durumunu emek üzerinden ele alır; emek durumlarını küreselleşme, modernite ve eşitsizlik üzerinden eleştirel bir dille ele alır. Kültüre, düzene ve küresel kaosa, sosyal yapıya farklı bir bakış açısıyla bakmaktadır. Küreselleşmeyi tanımlayan yeni dünya düzensizliğini düzenin değer kaybetmesi olarak açıklamaktadır. Aynı zamanda güç aracılığıyla zaman, mekân ve küreselleşme tartışmalarıyla ilgilenir.

Bireyselleştirilmiş Toplum adlı kitabın içerik analizine baktığımızda en çok kullanılan ilk 10 kelime hayat, insan, dünya, toplum, modern, benlik, sosyal, insan, güç ve bireydir. Ayrıca bireylerin oluşturduğu özgürlük, birlik, güven ve toplum kavramları da kullanılmaktadır.

Şekil 2.9'da kitaptaki kelimelerin kullanım sıklıklarına göre geliştirilmiş kelime bulutu görülmektedir.

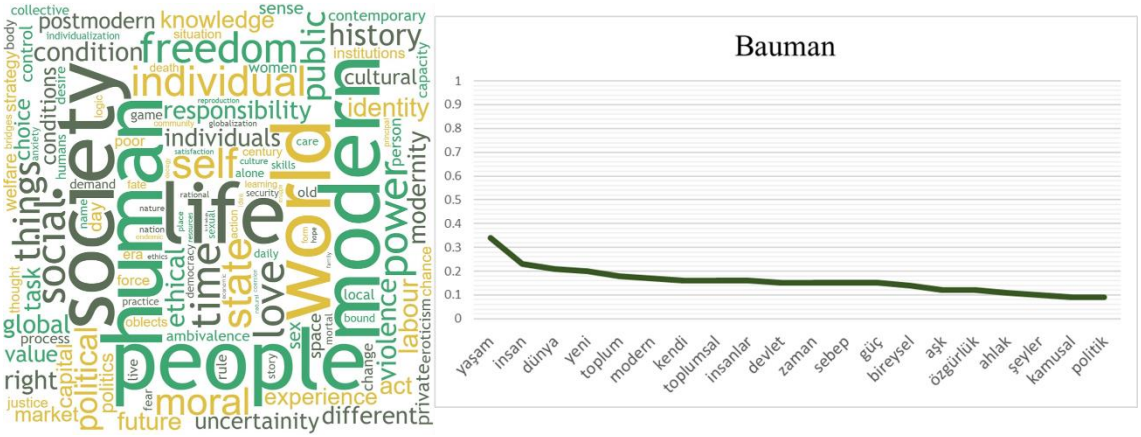

Şekil 2.9 Bauman'ın kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.1.6 Ben Highmore (Ordinary Lives: studies in the everyday, 2010)

Estetiğin genellikle dünyanın karmaşıklığı ile duygu biçimleri arasında köprü kuran bir konuşma olduğunu vurgular. İş dünyasını ve zamanı da ele alan yazar, can sıkıntısı, bekleme, beklenti ve rutinin bir zaman deneyimi ürettiğini ve aynı zamanda gelişen bir zaman duygusundan insanları mahrum bıraktığını belirtmektedir.

Highmore'un kitabında yer alan içerik analizine göre en çok kullanılan 10 kelime hayat, sıradan, zaman, dünya, iş, deneyim, estetik, şeyler ve her gün. Sıradan yaşam ve gündelik estetik kavramlar da tartışılır. Kitapta kullanılan kelimelerin sıklıklarına göre geliştirilen kelime bulutu Şekil 2.10'da yer almaktadır.

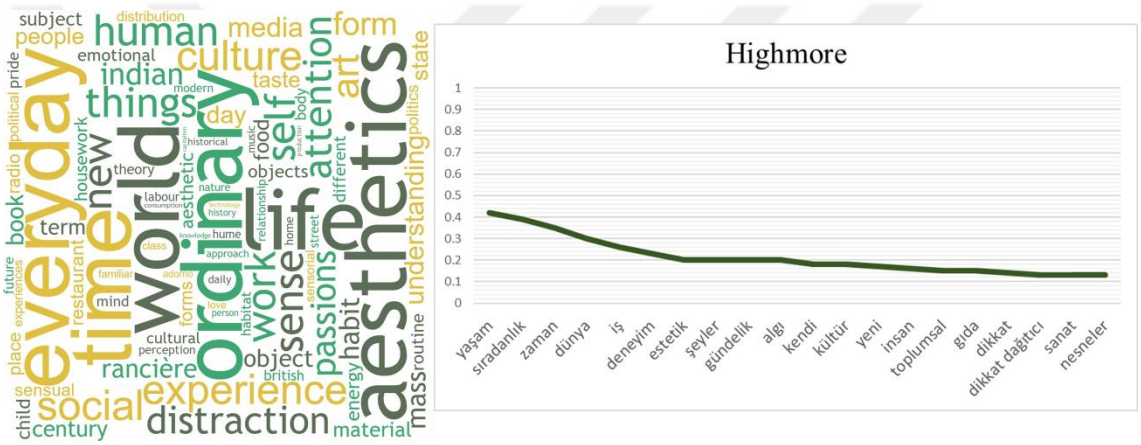

Şekil 2.10 Highmore'un kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.1.7 Kevin D. Murphy and Sally O'Driscoll (Public Spaces/Contested Space: Imagination and Occupation, 2021)

Çalışma kapsamında editörlü kitap günümüz dünyasında yani 2020'li yıllarda kamusal yaşamı ele almak için tercih edilmiştir. Yazarlar, kamusal alanın her taraftan sıkıştırılan hassas bir balon gibi kırılgan olduğunu belirtmişlerdir.

Kamusal alan ve özgürlükten bahsederken, başkalarıyla dayanışma içinde sokakta veya parkta "farklılığını" açıkça ifade etmekten daha önemli bir şey olmadığını belirtmektedir. Ancak birçok çevrimiçi topluluk, Dijital Çağ'dan önce mümkün olmayan ittifakları kolaylaştırabileceklerini vurgulamaktadır.

Public Spaces/Contested Space kitabının içerik analizi yapıldığında en çok kullanılan ilk 10 kelime kamu, mekân, topluluk, sanat, insanlar, kent, iş, tasarım, Harlem ve mimari oldu (Şekil 2.11).

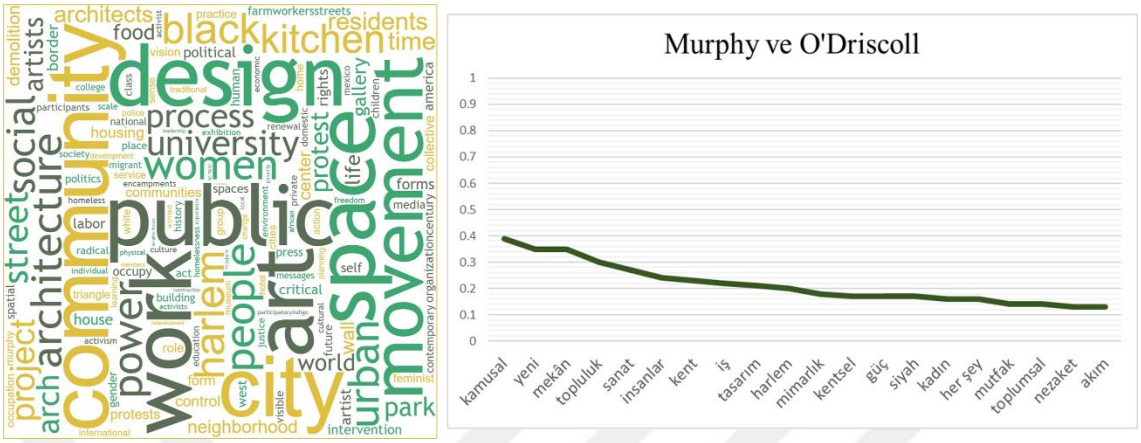

Şekil 2.11 Murphy ve O'Driscoll'un kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.1.8 William Whyte (The social life of small urban spaces, 1980)

Whyte, 1980 yılında yayınlanan kitabı "The Social Life of Small Urban Spaces" kentsel mekânda toplumsal yaşantı için önemli bir eserdir. Eserinde çeşitli kentsel mekânlara ilişkin gözlemlerine dayalı insanların etkileşimlerini ele almıştır. Eserde de öne çıkan kavramlar insanlar, mekân, sokak, plaza, zaman, oturma, meydan ve kamusal alanlardır (Şekil 2.12).

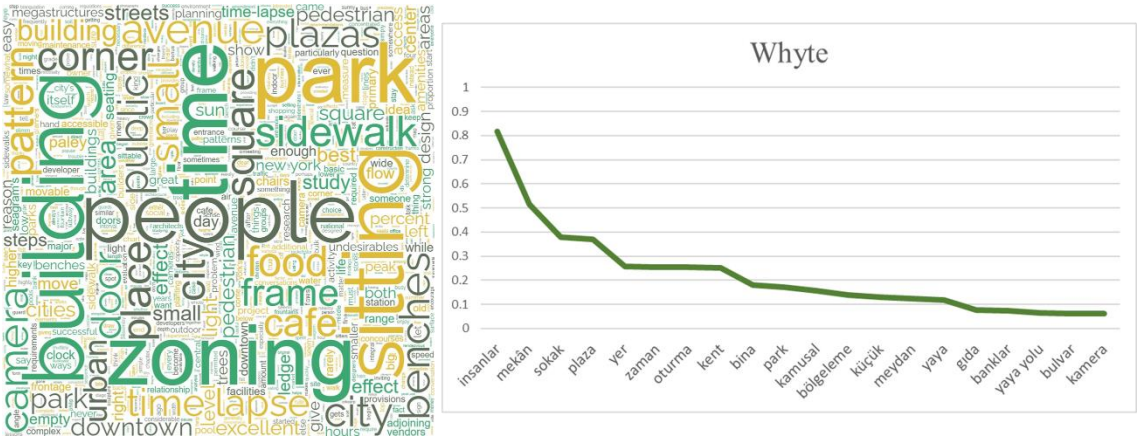

Şekil 2.12 Whyte'ın kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.2 Kamusal Alanda Gündelik Yaşantının Bugününe İlişkin Kavramsal ve Kuramsal Araştırma

İnsan ve mekân arasındaki karşılıklı ilişkide gerek yerel gerekse küresel ölçekte pek çok olay toplumsal yaşantıyı etkilemektedir. Gündelik yaşantının önemli bir parçası olan kamusal alanlar da bu durumdan etkilenmekte; bireyin ve çağın gereksinimlerine göre değişmektedir. Bu çalışmada, küreselleşme ve evrelerinin gündelik yaşantıyı doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemesi sebebiyle enformasyon çağındaki değişim, gereksinimler ve uyumlanabilirlik süreci araştırılarak kamusal alandaki gündelik yaşantının değişiminin incelenmesi amaçlanmaktadır. Çalışma kapsamında enformasyon çağında gündelik yaşantıyı ele alan kaynaklar taranmış, kaynaklar arasındaki değişim ve benzerlikler saptanmıştır. Tarama sırasında, Web of Science ve Google Akademik üzerinden atıf taraması yapılmış; en çok atıf alan kaynaklar tespit edilmiştir. Ek olarak, tespit edilen bu eserlerde, gündelik yaşam ve enformasyon çağı gibi, çalışmanın amacına yönelik, taramalar yapılmıştır. Bu doğrultuda, içerik analiz yöntemi olarak kullanılan kelime bulutu (word cloud visualisation) tekniği, kaynakların karşılaştırmalı incelenmesi için kullanılmıştır. Çalışmanın bir diğer amacı ise bu tekniğin kullanılabilirliğinin denenmesi olmuştur. Bu analiz sırasında Python programlama dilinde PyPDF2, nltk, wordcloud, matplotlib, pyplot kütüphaneleri kullanılarak geliştirilen bir algoritmayla en çok tekrar eden kelimeler ve kavramlar belirlenmiştir.

Bu çağla kamusallığın temel araçlarından biri olan iletişimin farklı ortamlarda da devam ettiğini görmekteyiz. Bu devamlılık ya da uyumlanabilirlik sürecinin de işlendiği bu çalışma kapsamında irdelenen kaynaklarda da teknoloji, iletişim ve internetin hızlı gelişimi vurgusunun sıklıkla ortaya çıktığı görülmektedir. Başta Castells (1996; 1997; 1998; 2012) olmak üzere pek çok yazar, ağ toplumu üzerine yoğunlaşmaktadır. İnternet ve gelişen teknolojinin hız, tüketim, iletişim biçimleri, mekânsızlaşma gibi pek çok konuyu da beraberinde getirdiği görülmektedir.

Teknoloji ve bilişim alanındaki hızlı gelişmelerle kamusal alanda gündelik yaşamın değişimi, uyumlanabilirliği veya bu süreçte yaşanan zorluklara ilişkin pek çok farklı kavramla karşılaşmaktayız. Öyle ki bu çalışma sırasında incelenen kaynaklarda sosyal, ağ, toplum, toplumsal değişim, enformasyon, teknoloji, pazar, davranış kelimelerin sıklıkla kullanıldığı; ek olarak her geçen gün genişleyen bir kavram ağına dönüştüğü görülmektedir. Son yıllarda enformasyon ve iletişim teknolojileri,

medya, artırılmış gerçeklik, görsel, tüketim, tüketim toplumu, sosyal etkileşim, büyük veri, multimedya, makine öğrenimi, yapay zekâ, robot, tekno-insan gibi kavramlarla karşılaşılmaktadır. Her geçen gün büyüyen bu kavram bulutuyla zaman ve hız arasında sıkışmak, zaman yetersizliği, tüketim toplumu ve kültürü konularını da baskın hâle getirmiş; toplum ve kentin uyumlanabilirliği tartışılan konular arasında yerini almıştır. Diğer taraftan, bu çalışmada betimleyici literatür taraması yöntemi için yeni bir teknik denenmiştir. Kelime bulutu analizinin hem bir görselleştirme aracı olarak hem de literatür taramalarının istatistiki olarak incelenebildiği bir içerik analiz tekniği olarak kullanılabildiği görülmüştür. Bu çalışmada incelenen enformasyon çağında gündelik yaşam çalışmalarının ve denenen literatür tarama tekniğinin ileriki çalışmalara yol göstereceği düşünülmektedir.

Günümüz İçin Seçilen Kaynaklar:

- Castells, M. (1996) The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. I.
- Castells, M. (1997). The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. II.
- Castells, M. (1998) . End of Millennium, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. III
- Sheller, M., & Urry, J. (Eds.). (2006). Mobile technologies of the city. London: Routledge.
- Fuchs, C. (2007) Internet and society: Social theory in the information age. Routledge.
- Van Dijk, J. A. (2012). The network society: Social Aspects of New Media.
- Iannone, R., Ferreri, E., Marchetti, M. C., & Mariottini, L. (2016). Network Society: How Social Relations Rebuild Space (s). Vernon Press.
- Anthony Elliott (2018). The culture of AI: Everyday life and the digital revolution. Routledge.

2.2.2.1 Castells, The Rise of the Network Society, Vol. I.

Manuel Castells, üç ciltten oluşan "The Information Age" eserinin ilkinde ağ toplumunun yükselişini ele almaktadır. Geleneksel sanayi toplumunun yerini bilgi ve iletişim teknolojileriyle ağ toplumunun aldığını savunmaktadır. İletişim teknolojilerinin toplumsal, ekonomik ve politik süreçlere etkisine odaklanmakta; küreselleşme, bilgi ekonomisi, medya, iş dünyası ve politika gibi konulara değinmektedir. Eserinde yeni ekonomiler, Enformasyon ve İletişim Devrimi, bilgi ve enformasyon, iletişim teknolojileri gibi konulara odaklanmaktadır. Toplumsal, ekonomik, küresel, enformasyon teknolojisi kültür, ağ, dönüşüm, endüstri çağı ve inovasyon kavramları kelime frekansı bağlamında en çok tekrar edenlerdir (Şekil 2.13).

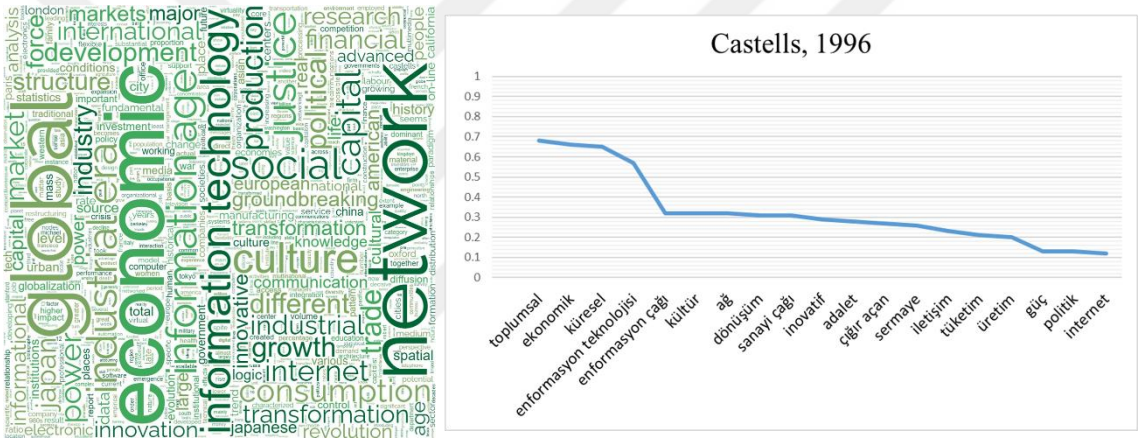

Şekil 2.13 The Information Age Cilt 1'in kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.2.2 Castells, The Power of Identity, Vol. II.

Eserinin ikinci cildinde Castells kimliğin gücüne odaklanmaktadır. Kültürel çatışma ve toplumsal kimliklerin ağ toplumunda nasıl şekillendiğini ele almaktadır. İletişim teknolojilerinin ve küreselleşmenin, farklı kültür ve toplumları nasıl yeniden biçimlendirdiği ve bu süreçte neden olduğu çatışmalara yoğunlaşır. Ulusal kimlikler, etnik gruplar, cinsiyet ve dini kimlikler gibi konular üzerinde durur. Eserinde kelime frekansı açısından sırasıyla; küresel, toplumsal, kadın, güç, enformasyon, ağ, kimlik, kültür, ekonomi, toplum, üretim ve toplumsal hareketler öne çıkmaktadır (Şekil 2.14).

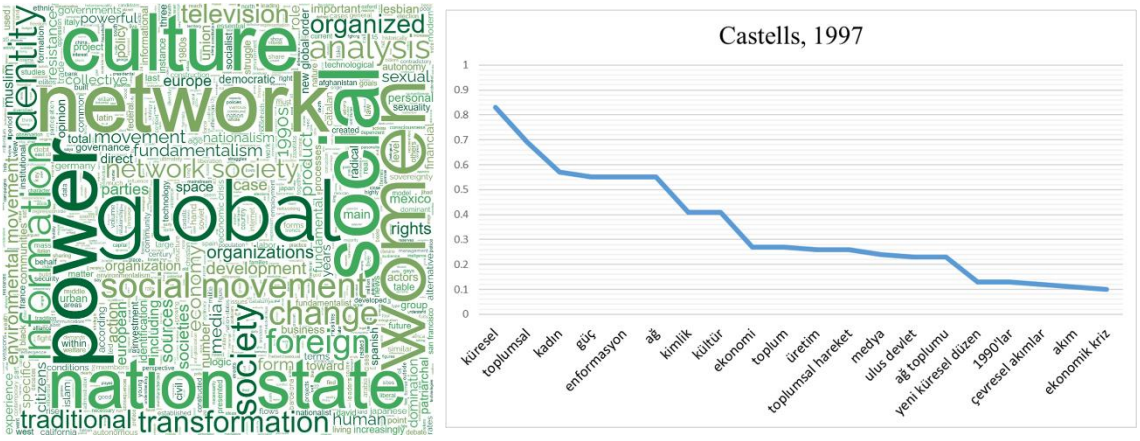

Şekil 2.14 The Information Age Cilt 2'nin kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.2.3 Castells, End of Millennium, Vol. III.

Castells "The Information Age" serisinin üçüncü cildini ise Milenyum'un Sonu başlığı ile sunar. 1998'de yayımlanan kitapta ağ toplumunun politikalar, demokrasi, kentler, toplumsal hareketler ve direnişler üzerindeki etkilerini ele almaktadır. Küresel ekonomiler ve ağ toplumu açısında Sovyetler, Asya Pasifik, Birleşmiş Devletler ve Avrupa Birliği'ni de ele alır. Kelime frekansları açısından ekonomi, dünya, Sovyet, toplumsal, politik, küresel, kriz, toplum, güç, hükümet, emek kavramları öne çıkmaktadır (Şekil 2.15).

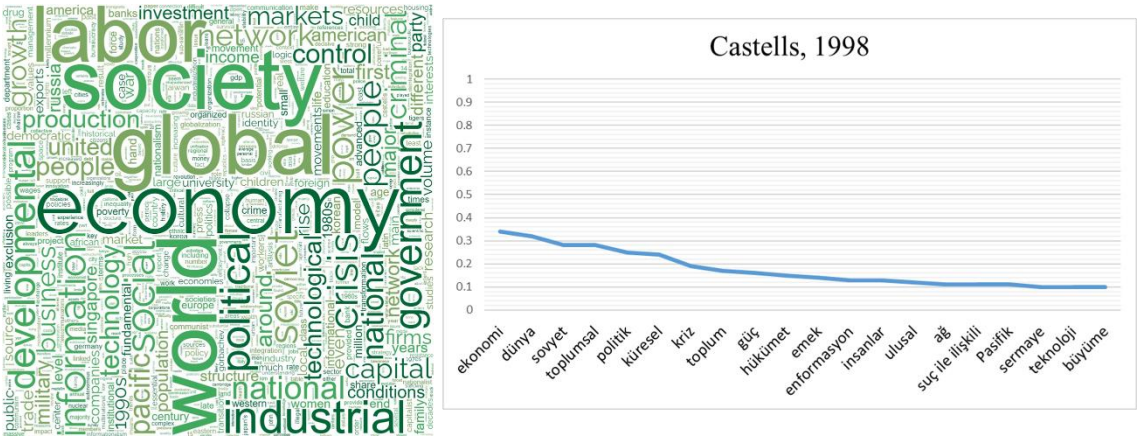

Şekil 2.15 The Information Age Cilt 3'ün kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.2.4 Sheller ve Urry, Mobile Technologies of the City

Mimi Sheller ve John Urry'nin editörlüğünü üstlendiği kitapta dünya çapında hızla yükselen mobil iletişim teknolojilerine odaklanılmaktadır. Kitapta kelime frekansı açısından hareketlilik, kent, toplumsal, kentsel mekân, mobil, yeni, enformasyon,

oyun, toplu taşıma, görsel, internet ve teknoloji kelimeleri öne çıkmaktadır (Şekil 2.16).

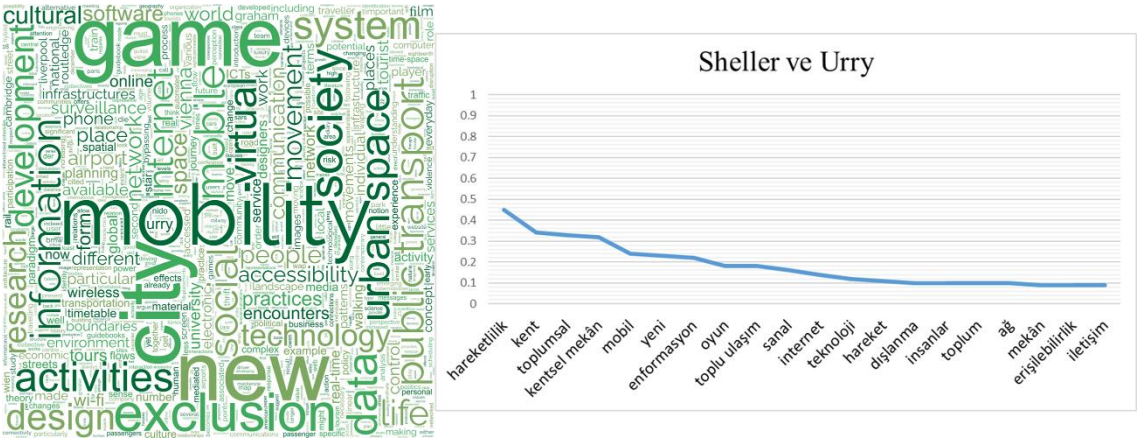

Şekil 2.16 Sheller ve Urry'nin kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.2.5 Fuchs, Internet and Society

Christian Fuchs kitabında internetin ağ toplumu üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin toplumun ekolojik, ekonomik, politik ve kültürel sistemleri üzerindeki etkilerine de odaklanmaktadır. Kelime frekansları açısından toplum, internet, enformasyon, bilgi, politik, yeni, sermaye, çevrimiçi, iletişim kavramları öne çıkmaktadır (Şekil 2.17).

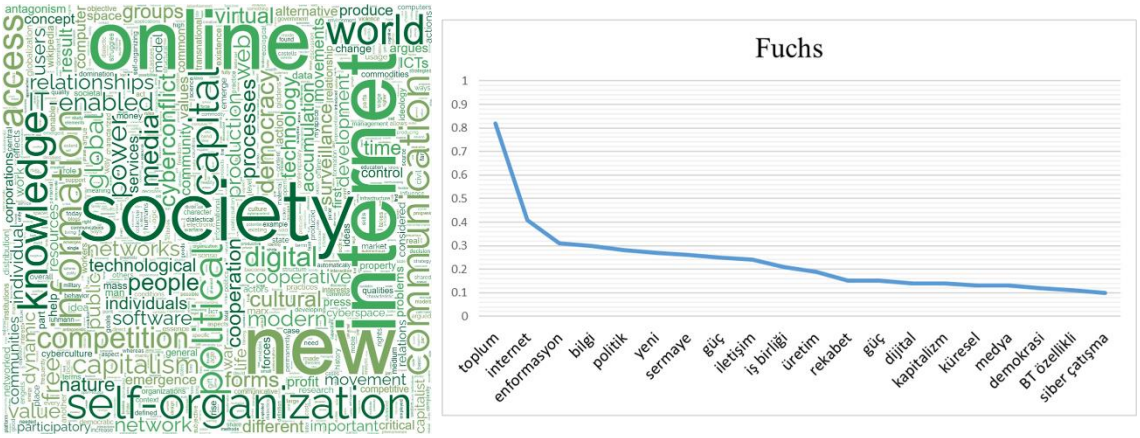

Şekil 2.17 Fuchs'un kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.2.6 Van Dijk, The Network Society

Ağ Toplumu, telekomünikasyon devriminin nedenlerine ve sonuçlarına ilişkin geniş kapsamlı kuramsal ve tarihsel bir bakış sunmaktadır. Ağ toplumu, dijital eşitsizlik, sosyal medya, bilgi toplumu ve küreselleşme gibi konulara derinlemesine

inceler. Frekans analizinde ise medya, ağ, iletişim, yeni, enformasyon, toplum, internet, veri kelimeleri öne çıkmaktadır (Şekil 2.18).

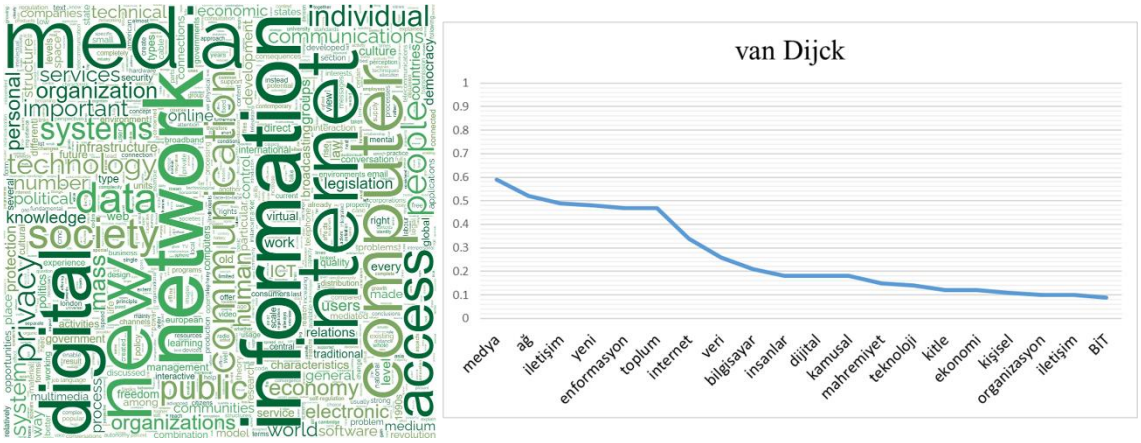

Şekil 2.18 Van Dijk'in kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.2.7 Iannone vd. Network Society

Ağ toplumunda toplumsal ilişkilerin mekânı nasıl şekillendirdiğini ele alan kitapta, eleştirel bir yaklaşımla sunulan araştırmalara yer verilmektedir. Kelime frekansları açısından ağ, sosyal, toplum, mekân, yeni, hükümet, politik, göç, iletişim kavramları öne çıkmaktadır (Şekil 2.19).

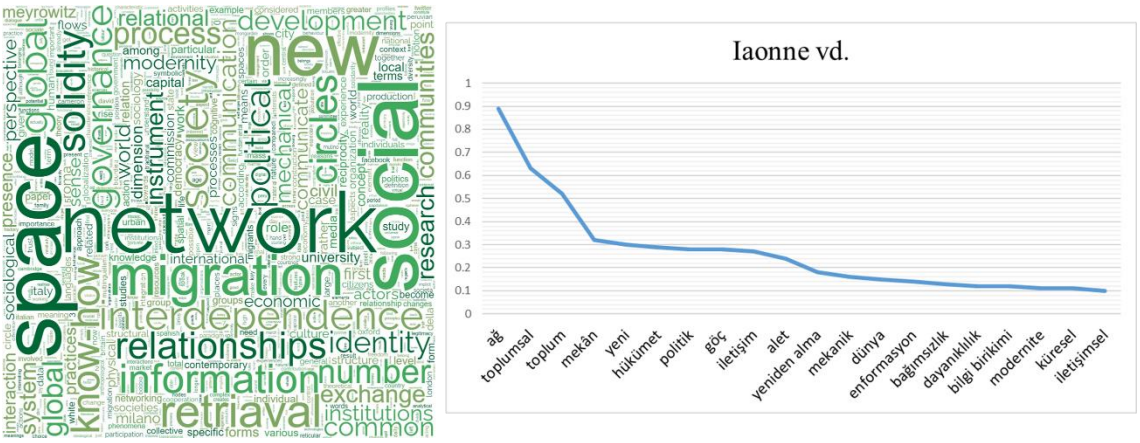

Şekil 2.19 Iannone ve diğerlerinin kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.2.8 Elliott, The Culture of AI

Kitapta Elliott, dijitalleşme süreci, dijital devrim ve bunların gündelik yaşantıya etkilerini ele almaktadır. Kitapta; dijital yaşam, dijitalleşme, dijital teknolojiler, toplumsal etkileşim, toplumsal gelecek, sosyal medya, büyük veri, dijital evren, makina öğrenimi, gündelik yaşam kavramlarına sıklıkla değinilir. Frekans analizi

açısından ise dijital, toplumsal, yapay zekâ, yeni, robot, insan, veri, küresel, medya, etkileşim, gelecek ve makine kelimeleri öne çıkmaktadır (Şekil 2.20).

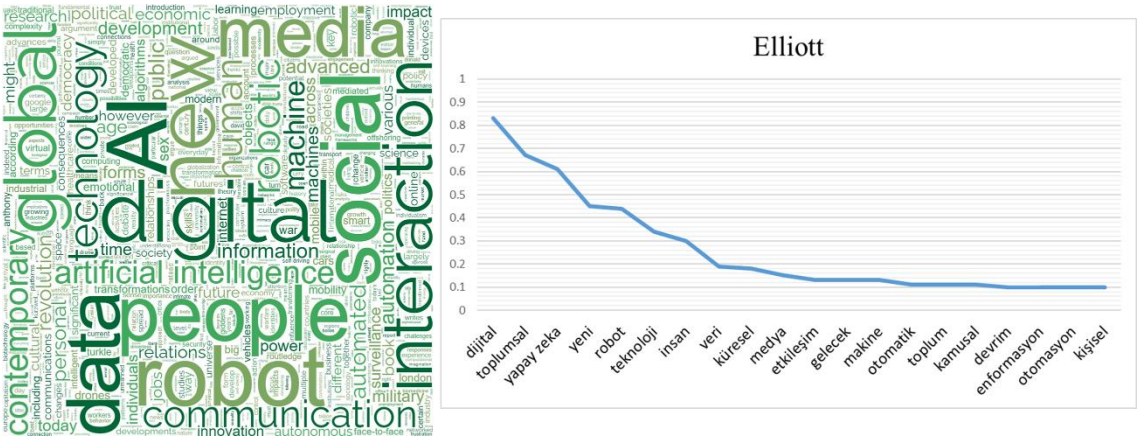

Şekil 2.20 Elliott'un kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.3 Kamusal Alanda Gündelik Yaşantının Geleceğine İlişkin Kavramsal ve Kuramsal Araştırma

Gelecekteki kamusal yaşamı anlamak ve çıkarımları incelemek için çeşitli kaynaklardan yararlanılmıştır.

- Tsalapatanis, A., Bruce, M., Bissell, D., & Keane, H. (Eds.). (2019). Social Beings, Future Belongings: Reimagining the Social. Routledge.
- Cooke, P. (2014). Back to the Future (RLE Social Theory): Modernity, Postmodernity and Locality. Routledge.
- Miller, R. (2018). Transforming the future: Anticipation in the 21st century. Taylor & Francis.
- Lorenzo, D. J. (2016). Cities at the end of the world: using utopian and dystopian stories to reflect critically on our political beliefs, communities, and ways of life. Bloomsbury Publishing USA.
- Lindner, C., & Meissner, M. (Eds.). (2019). The Routledge companion to urban imaginaries. New York, NY: Routledge.
- Ratti, C., & Claudel, M. (2016). The city of tomorrow: Sensors, networks, hackers, and the future of urban life. Yale University Press.

- Hodson, M., Kasmire, J., McMeekin, A., Stehlin, J. G., & Ward, K. (2020). Urban Platforms and the Future City. Routledge.
- Engel, U. (2023). Robots in Care and Everyday Life: Future, Ethics, Social Acceptance. Springer Nature.

2.2.3.1 Tsalapatanis vd. Social Beings, Future Belongings

Kitapta çeşitli makaleler üzerinden toplumu bekleyen aidiyetlikleri ele alır. Kitap, mahremiyet, gözetleme, somutlaştırma, etik ve işin geleceği konuları dahil olmak üzere teknolojinin toplum üzerindeki etkisiyle ilgili çeşitli konuları araştırır. Frekans analizi açısından toplumsal varlıklar, kadın, gelecek, kimlik, insan, yaşam, yer, duygu kavramları öne çıkmaktadır (Şekil 2.21).

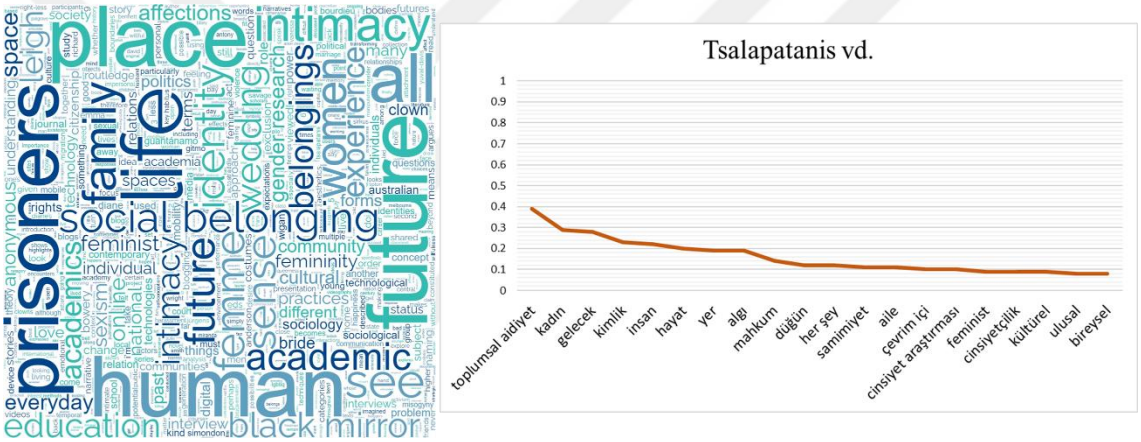

Şekil 2.21 Tsalapatanis ve diğerlerinin kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.3.2 Cooke, Back to the Future

Philip Cooke, kitabında toplumsal kuram, modernite ve postmodernite kavramları yerel bağlamlarla ilişkili olarak incelenmektedir. Modernleşme, postmodernite ve küreselleşme sürecinde küresel güçler ve yerel kimlikler arasındaki gerilimleri ve etkileşimleri tartışmakta; toplumsal değişimi anlamada yerelliğin önemini vurgulamaktadır. Frekans analizi açısından modern, yerel, toplumsal, modernite, üretim, yeni, toplum, emek, ekonomi kavramları öne çıkmaktadır (Şekil 2.22).

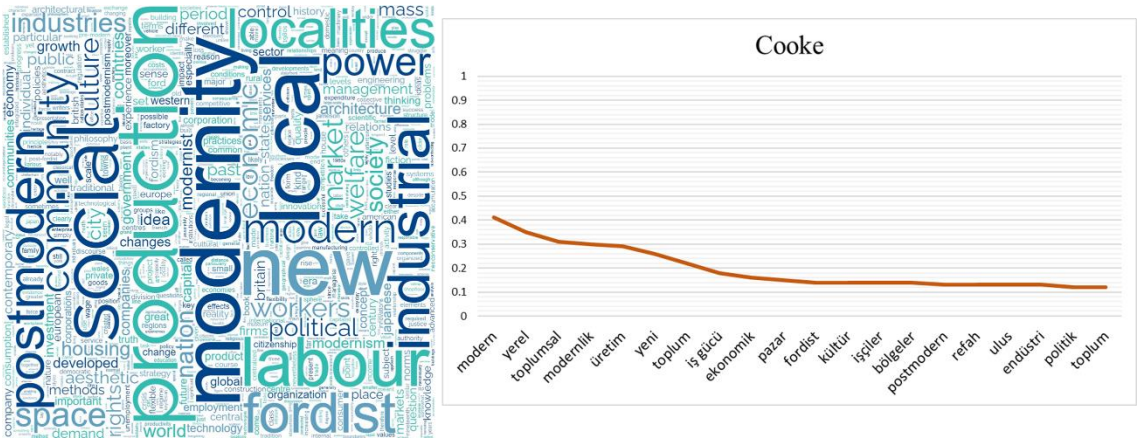

Şekil 2.22 Cooke'un kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.3.3 Miller, Transforming the future: Anticipation in the 21st century

Editörlüğünü Riel Miller'ın üstlendiği kitapta beklenti kavramı ve bunun geleceği şekillendirmedeki önemi incelenmektedir. Kitapta, insanların daha iyi bir geleceğe ulaşmak için geleceği anlamaya ve okumaya çalıştığına değinilir; öngörme ve gelecek okuryazarlığı kavramları tahmine dayalı bir sistem olarak geleceğin anlaşılabilmesi için bir araç olarak kullanılmaktadır. Teknolojik gelişmelerin, sosyal dinamiklerin ve çevresel zorlukların karmaşık sorunlara yol açtığı hızla değişen bir dünyada öngörülü düşünmenin önemini vurgulamaktadır. Frekans analizinde gelecek, katılımcılar, tasarım, beklenti, insan, bilgi, toplumsal, tüketim, değişim, inovasyon gibi kavramlar öne çıkmaktadır (Şekil 2.23).

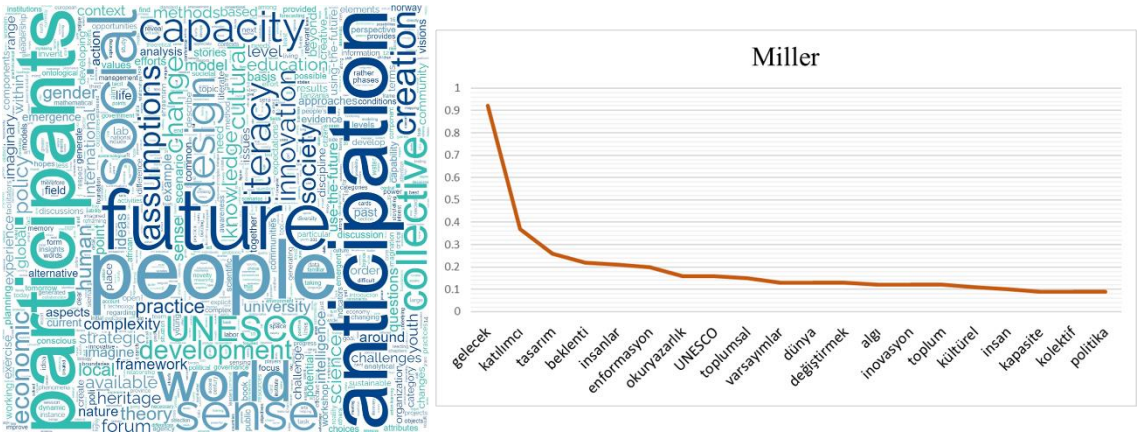

Şekil 2.23 Miller'in kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.3.4 Lorenzo, D. J. (2016). Cities at the end of the world

David J. Lorenzo'nun kitabında üç ütopik ve üç distopik metnin tartışmaları yoluyla çağdaş siyasi sorunların eleştirel bir incelemesi sunulmaktadır. Morris, Orwell, More, Bellamy, Neville ve Zamyatin'den seçilmiş öyküler, temel ekonomik, politik ve toplumsal sorunlar, insan doğası ve iyi yaşam kavramları hakkında sorular üretmek için kullanılmaktadır. Frekans analizinde yaşam, insan, ütopya, Orwell, toplum, ekonomik, politik, toplumsal, güç, doğa, emek, güvenlik, medeniyet, hükümet kavramları öne çıkmaktadır (Şekil 2.24).

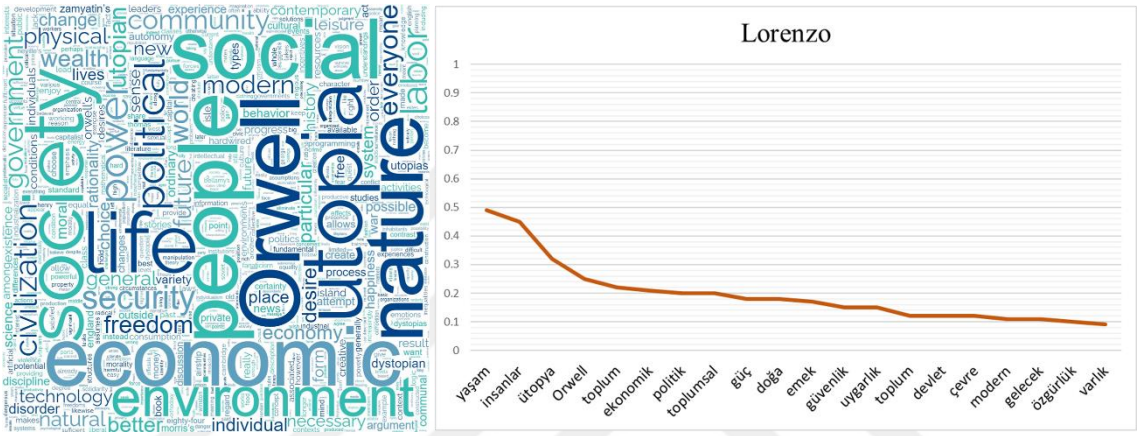

Şekil 2.24 Lorenzo'nun kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.3.5 Lindner ve Meissner, The Routledge companion to urban imaginaries.

Kitapta farklı medya ve coğrafyadaki kentsel örnekler araştırılmaktadır. Frekans analizinde kentsel, mekân, toplumsal, kamusal, akıllı, imgesel, gelecek, kültürel, küresel, yaşam, politik gibi kavramlar öne çıkmaktadır (Şekil 2.25).

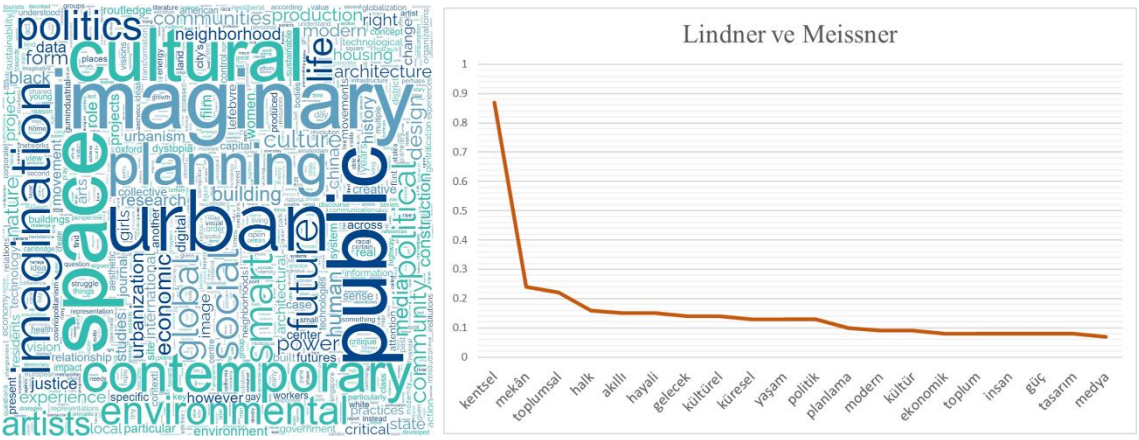

Şekil 2.25 Lindner ve Meisnner'ın kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.3.6 Ratti, C., & Claudel, M. (2016). The city of tomorrow: Sensors, networks, hackers, and the future of urban life

Kitapta kentsel değişimin arkasındaki dinamikleri ve yarının şehri için birçok olasılığa dair yeni vizyonlar sunulmaktadır. Frekans analizinde kent, dijital, veri, mekân, enformasyon, toplumsal, dünya, mimarlık, teknoloji, gelecek, tasarım, akıllı gibi kavramlar öne çıkmaktadır (Şekil 2.26).

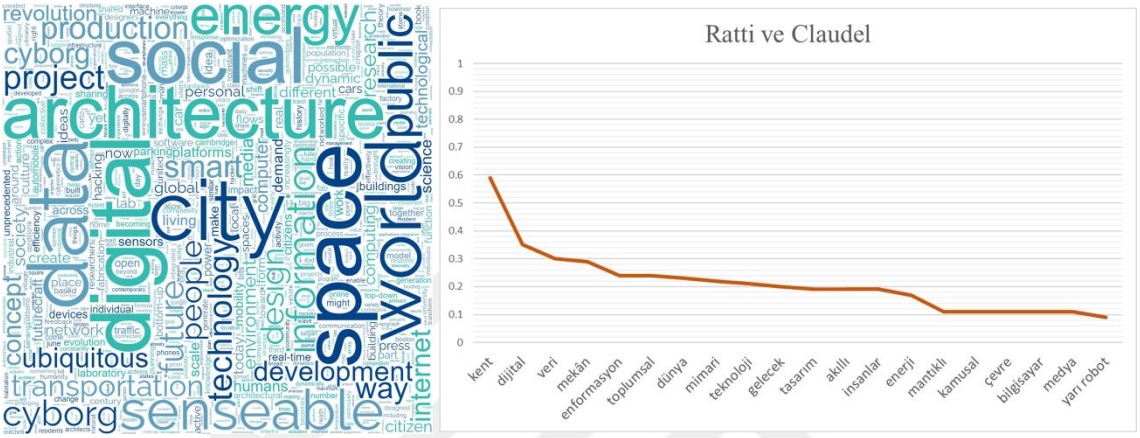

Şekil 2.26 Ratti ve Claudel'in kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.3.7 Hodson, M., Kasmire, J., McMeekin, A., Stehlin, J. G., & Ward, K. (2020). Urban Platforms and the Future City

Kitapta, kentsel platform kavramını ve bunların kentlerin geleceğini şekillendirmedeki rolünü araştırılmaktadır. Analizde platform, veri, kentsel, dijital, über, toplumsal, ekonomi, şehircilik, medya, kamusal, airbnb kavramları öne çıkmaktadır (Şekil 2.27).

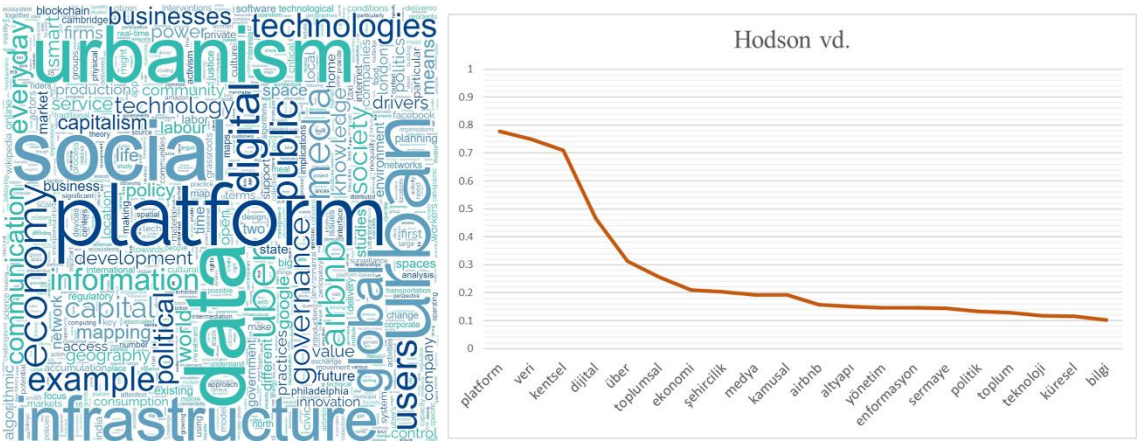

Şekil 2.27 Hodson ve diğerlerinin kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

2.2.3.8 Engel, U. (2023). Robots in Care and Everyday Life

Uwe Engel'in editörlüğünü üstlendiği kitapta gündelik yaşamda robotlar ele alınmaktadır. Gündelik yaşamda insan-robot etkileşiminin karşılaştırmalı bir analizini sağlamakta; insanlar açısından robotlarla ilgili sosyal ve etik sorunları değerlendirmektedir. Frekans analizinde robot, bakım, yapay zekâ, insan, yasal, toplumsal, sistem, veri, güven, yardımcı ve gelecek kavramları öne çıkmaktadır (Şekil 2.28).

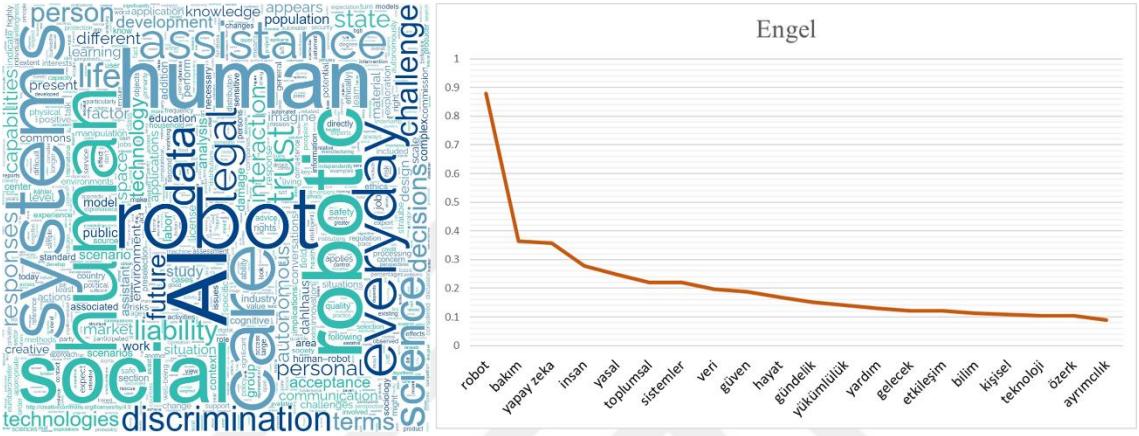

Şekil 2.28 Engel'in kitabının kelime bulutu ve kelime sıklıkları

Başat Kaynaklar Üzerinden Gerçekleştirilen İçerik ve Kelime Frekans Analizi Bulguları

Tezin bu bölümünde geçmiş, bugün ve gelecek perspektiflerinde kamusal yaşamın kavramsal evrimi araştırılmıştır. Betimleyici ve açıklayıcı literatür taraması sonrasında kaynaklar arasında dönemlere ve kırılma noktalarına bağlı kavramsal bir değişim olabileceği öngörülmüş, bu durum başat kaynaklar üzerinden gerçekleştirilen içerik analizleri ve kelime frekanslarıyla test edilmiştir. Başat kaynaklar üzerinden yapılan derinlemesine analizler sonucunda aşağıdaki bulgular elde edilmiştir: Geçmiş perspektifinde incelenen kaynaklarda kamusal yaşam, günlük yaşamın eleştirel bir analizi ve toplumsal yapıların incelenmesiyle açığa çıkmaktadır. Bugün perspektifinde kamusal yaşamı, teknolojik ilerlemelerin etkisiyle birlikte yeni dinamiklere sahiptir. Gelecek perspektifinde ise kamusal yaşam, yapay zekâ, dijital devrim ve kentsel gelişmeler gibi faktörlerle şekillenmektedir.

Kaynakların frekans analizleri yapıldıktan sonra, her kaynaktan en çok tekrar eden ilk 20 kelime değerlendirmeye alınmıştır. Bu değerlendirmede ilk sırada o kitapta en çok tekrar edilen kelimeye yer verilmiş; buna göre kelime frekansları üzerinden bir ağırlıklandırma yapılarak her perspektif kendi içerinde karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Ağırlıklandırma sonucuna göre geçmiş perspektifinde sırasıyla insan, zaman, mekân, sosyal, iş, yer, kent, yaşam, beden ve bireysel kelimelerine erişilmiştir (Tablo 2.2). Bugün perspektifinde ise enformasyon, toplum, yeni, ağ, küresel, iletişim, teknoloji, politika internet ve medya kelimelerine ulaşılmıştır (Tablo 2.3). Gelecek perspektifinde ise sırasıyla toplumsal, gelecek, yaşam, veri, insan, kentsel, dijital, mekân, kamusal, ekonomik ve politik kelimelerine ulaşılmıştır (Tablo 2.4).

Ayrıca her kitabın ilk 20 kelimesine yapılan ağırlıklandırma analizinde tüm perspektifler bir arada da değerlendirilmiş; sonucunda ise sırasıyla enformasyon, insan, yaşam, kamusal, küresel, politik, dünya, güç, kent, ağ ve gelecek kelimelerine ulaşılmıştır. Şekil 2.29'da her dönemin frekans analizi sonuçlarına göre en çok tekrar edilen kelimelerden oluşturulan kelime bulutları gösterilmektedir.

Şekil 2.29 Frekans analizi sonuçlarına göre geçmiş, bugün ve geleceğe ilişkin kelime bulutları (soldan sağa geçmiş, bugün ve gelecek)

Ağırlıklandırma analizine ek olarak kitaplar üzerinden gerçekleştirilen içerik analizinde değişen kavramların da tespiti gerçekleştirilmiştir. Frekans ve ağırlıklandırmada en çok tekrar eden kelimeler üzerinden bir değerlendirme olanağı bulunurken, ayrıca değişen kavramların tespiti de önem taşımış, elbette ki bu kavramlar kimi zaman çok tekrar eden kelimelere girememiştir.

Geçmişe yönelik incelenen kitaplarda; günlük hayatın rutinleri, tüketim alışkanlıkları ve mekân kullanımı üzerinde durulmuştur. Bireyselleşme, izolasyon,

modern toplum, bireyler toplumu, boş zaman, sosyal ve yenilik gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır (Şekil 2.30). Günümüz ile ilgili incelenen kitaplarda; dijital teknolojilerin yükselişi, ağ toplumu, kimlik oluşum süreçleri ve toplumsal hareketlerin dijital platformlarda şekillenmesi gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Mobil teknolojiler, iletişim teknolojilerinin toplumsal ilişkilere etkisi ve dijital çağın sosyal, ekonomik ve kültürel boyutları üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Küreselleşme, ağ toplumu, üretim tarzlarındaki değişim, zaman-mekân ilişkileri gibi ortak konular tespit edilmiştir. Ayrıca ağ toplumu ve değişim, Enformasyon ve İletişim Devrimi, SSCB'nin çöküşü ve kapitalizmin yükselişi, zaman kısıtlamaları, hareketlilik ve hız, kozmopoliten kültür, toplumsal dönüşüm ve kapsayıcılık, sürdürülebilir ağ toplumu ve internet, mekânsızlaşma konuları da gündeme gelmiştir (Şekil 2.31). Geleceğe ilişkin incelenen kitaplarda ise geleceğe ilişkin endişeler, çıkarımlar, ütopya ve distopyalar üzerinde durulmaktadır. Ayrıca yeni medya ve iletişim teknolojilerinin toplumsal ilişkilere, kültürel pratiklere ve mekânsal düzenlemelere etkileri üzerine araştırmalar yapılmıştır. Üretim, iletişim, yapay zekâ, nesnelerin interneti, robotlar, robotik asistanlık, sosyal medya, yeni medya kavramlarına daha çok değinilmiştir (Şekil 2.32). Bu bulgular, kamusal yaşamın geçmişten bugüne ve geleceğe doğru nasıl evrildiğini ve değişimlerin hangi faktörlerden etkilendiğini göstermektedir.

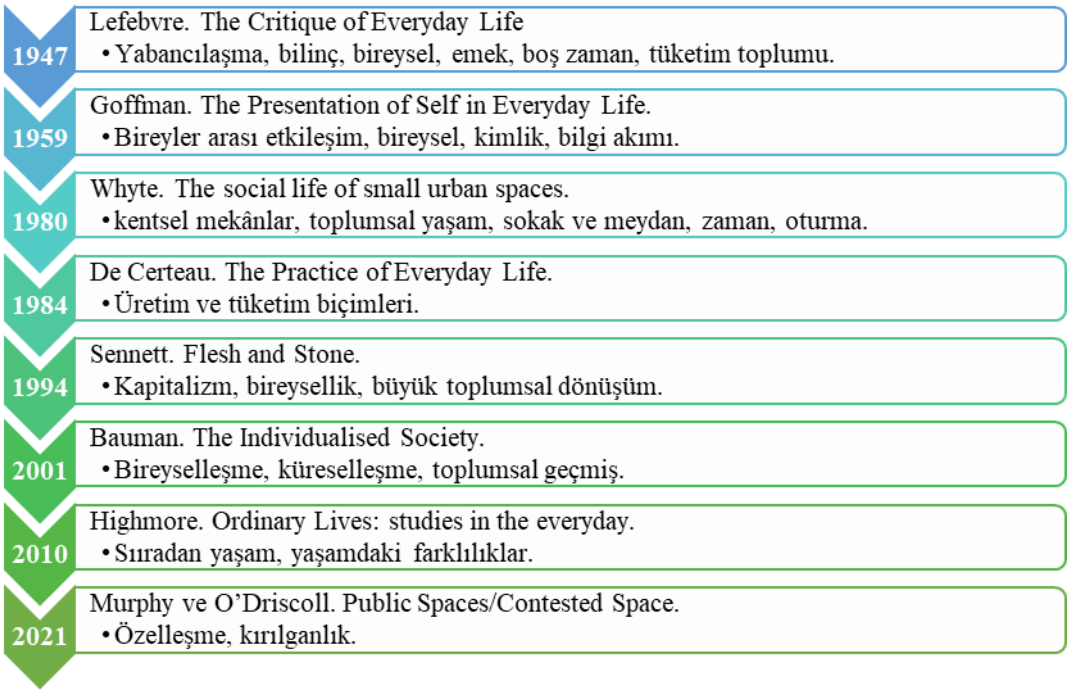

Şekil 2.30 Geçmişe ilişkin incelenen kaynaklarda değişen kavramlar

Tablo 2.2 Geçmişe yönelik incelenen kaynakların frekans analizi

Yazar	Lefebvre	Goffman	Whyte	De Certeau	Sennett	Bauman	Highmore	Murphy	Frekans Analizi
1	Her gün	Kitle	İnsanlar	Yer	Vücut	Hayat	Hayat	Halk	Zaman
2	İnsan	Takım	Mekân	Dil	Şehir	İnsan	Sıradan	Yeni	İnsan
3	Sosyal	Diğer	Sokak	Pratikler	İnsanlar	Dünya	Zaman	Mekân	Mekân
4	Eleştiri	Verim	Plaza	Mekân	Kentsel	Yeni	Dünya	Toplum	Sosyal
5	Bilinç	Sosyal	Yer	Sanat	Tüm	Toplum	İş	Sanat	İş
6	Yabancılaşma	Bireysel	Zaman	Vücut	Mekân	Modern	Deneyim	İnşanlar	Yer
7	Gerçeklik	Sanatçı	Oturma	Bilgi	Yer	Öz	Estetik	Şehir	Şehir
8	Bireysel	Diğer	Şehir	Yazı	İnsan	Sosyal	Şeyler	İş	Hayat
9	Zaman	İzlenim	Bina	Zaman	Hıristiyan	İnsanlar	Her gün	Tasarım	Yeni
10	İş	Etkileşim	Park	Söylem	Paris	Durum	Algı	Harlem	Vücut
11	Siyasi	Zaman	Halk	Sosyal	Roma	Zaman	Öz	Mimari	Bireysel
12	Doğa	İş	İmar	Sistem	Modern	Sebep	Kültür	Kentsel	Dünya
13	Güç	Üyeler	Küçük	İlmi	Kadınlar	Güç	Yeni	Güç	Sanat
14	İş gücü	Durum	Meydan	Hikayeler	Yahudiler	Bireysel	İnsan	Siyah	Her gün
15	Bilgi	Kişiler	Yaya	Biçim	Harika	Aşk	Sosyal	Kadın	Halk
16	Toplum	Rol	Yiyecek	Güç	Hayat	Özgürlük	Yiyecek	Tüm	Güç
17	İnsanlar	Aktivite	Banklar	İş	Zaman	Ahlaki	Dikkat	Mutfak	Kentsel
18	Burjuva	Bölge	Kaldırım	Prosedür	Yüzyıl	Şeyler	Dikkati başka yöne çekme	Sosyal	Modern
19	Marksizm	Durum	Bulvar	İnsanlar	Erkekler	Halk	Sanat	Nezaket	Öz
20	Aksiyon	Sırlar	Kamera	Kanun	Orta çağ	Siyasi	Nesneler	Hareket	Toplum

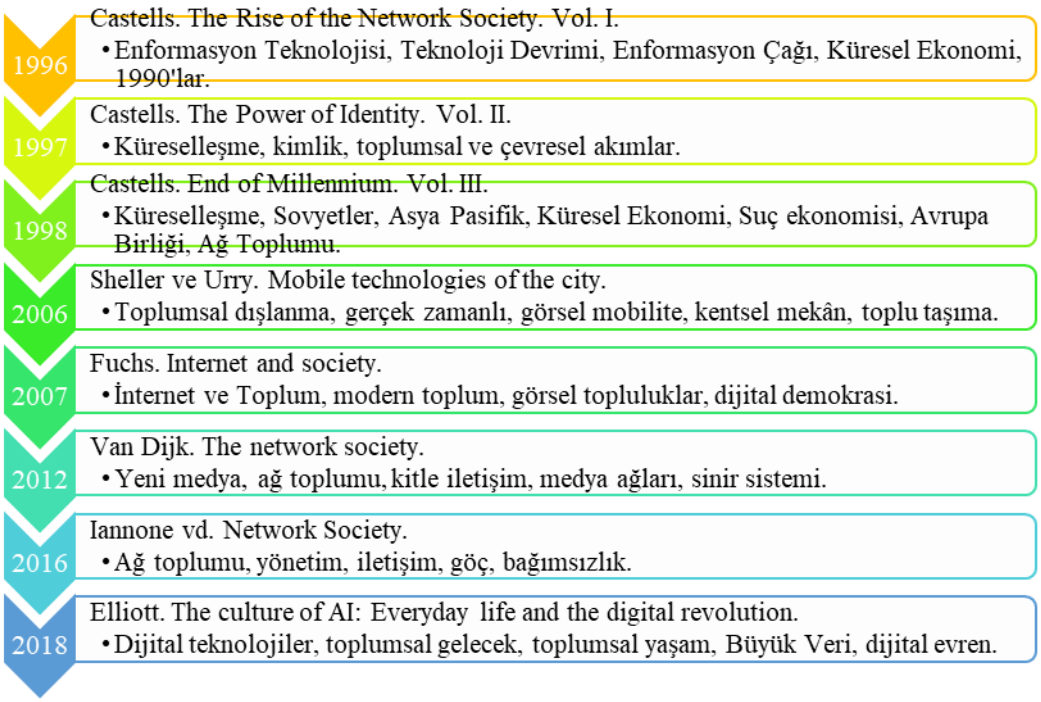

Şekil 2.31 Bugüne ilişkin incelenen kaynaklarda değişen kavramlar

Tablo 2.3 Bugüne yönelik incelenen kaynakların frekans analizi

Yazar	Castells I	Castells II	Castells III	Sheller ve Urry	Fuchs	Van Dijk	Iannone vd.	Elliott	Frekans Analizi
1	Sosyal	Küresel	Ekonomi	Hareketlilik	Toplum	Medya	Ağ	Dijital	Bilgi
2	Ekonomik	Sosyal	Dünya	Şehir	İnternet	Ağ	Sosyal	Sosyal	Toplum
3	Küresel	Kadınlar	Sovyet	Sosyal	Bilgi	İletişim	Toplum	Yapay zekâ	Yeni
4	Bilişim teknolojisi	Güç	Sosyal	Kentsel alan	Bilgi	Yeni	Mekân	Yeni	Ağ
5	Bilgi çağı	Bilgi	Siyasi	Mobil	Siyasi	Bilgi	Yeni	Robotik	Küresel
6	Kültür	Ağ	Küresel	Yeni	Yeni	Toplum	Yönetim	Teknoloji	İletişim
7	Ağ	Kimlik	Kriz	Bilgi	Sermaye	İnternet	Siyasi	İnsanlar	Teknoloji
8	Dönüşüm	Kültür	Toplum	Oyun	Çevrimiçi	Veri	Göç	Veri	Siyasi
9	Endüstri Çağı	Ekonomi	Güç	Toplu Taşıma	İletişim	Bilgisayar	İletişim	Küresel	İnternet
10	Yenilikçi	Toplum	Devlet	Sanal	İş birliği	İnsanlar	Araç	Medya	Medya
11	Adalet	Ürün	İş gücü	İnternet	Üretme	Dijital	Geri besleme	Etkileşim	Güç
12	Çığır Açan	Sosyal Hareket	Bilgi	Teknoloji	Yarışma	Halk	Mekanik	Gelecek	Ekonomi
13	Kapital	Medya	İnsanlar	Hareket	Güç	Mahremiyet	Dünya	Makine	Dijital
14	İletişim	Ulus Devlet	Ulusal	Hariç Tutma	Dijital	Teknoloji	Bilgi	Otomatik	Mekân
15	Tüketim	Ağ Toplumu	Ağ	İnsanlar	Kapitalizm	Yığın	Dayanışma	Toplum	Kültür
16	Üretme	Yeni küresel düzen	Adli	Toplum	Küresel	Ekonomi	Sağlamlık	Halk	Dünya
17	Güç	1990'lar	Pasifik	Ağ	Medya	Kişisel	Bilgi Birikimi	Devrim	Halk
18	Siyasi	Çevresel hareketler	Sermaye	Mekân	Demokrasi	Organizasyon	Modernite	Bilgi	Veri
19	İnternet	Hareket	Teknoloji	Erişilebilirlik	BT Özellikli	İletişim	Küresel	Otomasyon	Sermaye
20	Yeni ekonomi	Ekonomik Kriz	Büyüme	İletişim	Siber Çatışma	BİT	İletişimsel	Kişisel	İnsanlar

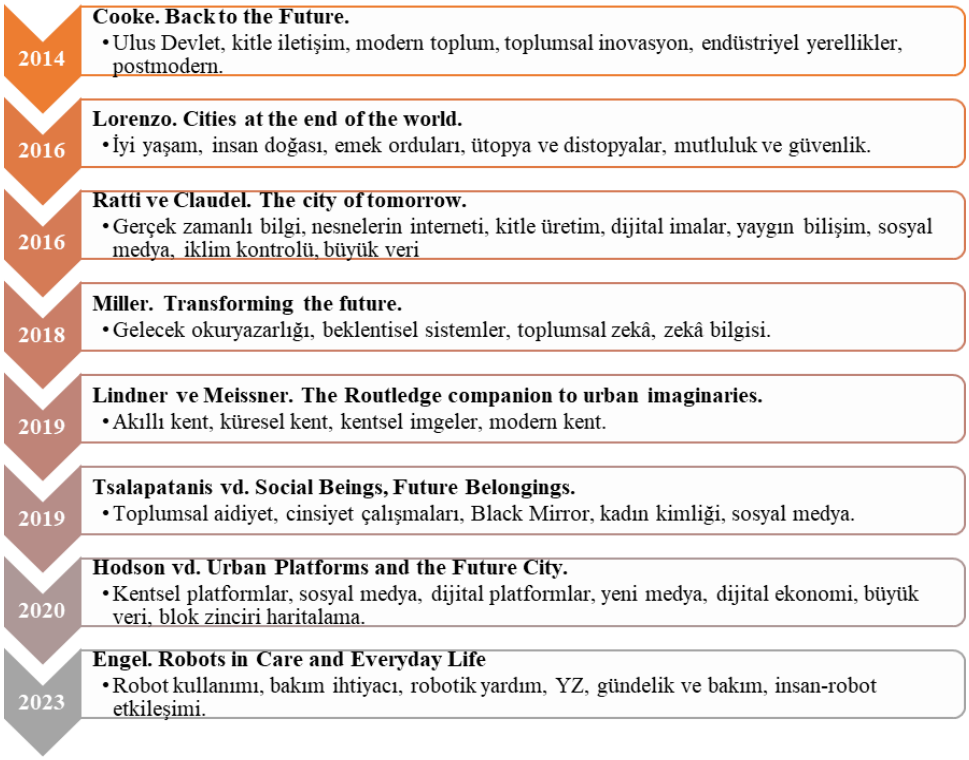

Şekil 2.32 Geleceğe ilişkin incelenen kaynaklarda değişen kavramlar

Tablo 2.4 Geleceğe yönelik incelenen kaynakların frekans analizi

Yazar	Tsalapatanis	Cooke	Miller	Lorenzo	Lindner ve Meissner	Ratti	Hodson	Engel	Frekans Analizi
1	Sosyal aidiyet	Modern	Gelecek	Hayat	Kentsel	Şehir	Platform	Robotik	Sosyal
2	Kadın	Yerel	Katılımcı	İnsanlar	Mekân	Dijital	Veri	Bakım	Gelecek
3	Gelecek	Sosyal	Tasarım	Ütopya	Sosyal	Veri	Kentsel	Yapay Zekâ	Hayat
4	Kimlik	Modernite	Beklenti	Orwell	Halk	Mekân	Dijital	İnsan	Veri
5	İnsan	Üretme	İnsanlar	Toplum	Akıllı	Bilgi	Über	Yasal	İnsanlar
6	Hayat	Yeni	Bilgi	Ekonomik	Hayali	Sosyal	Sosyal	Sosyal	İnsan
7	Yer	Toplum	Okuryazarlık	Siyasi	Gelecek	Dünya	Ekonomi	Sistemler	Kentsel
8	Algı	İş gücü	UNESCO	Sosyal	Kültürel	Mimari	Şehircilik	Veri	Dijital
9	Mahkumlar	Ekonomik	Sosyal	Güç	Küresel	Teknoloji	Medya	Güven	Mekân
10	Düğün	Pazar	Varsayım	Doğa	Hayat	Gelecek	Halk	Hayat	Toplum
11	Herkes	Fordist	Dünya	İş Gücü	Siyasi	Tasarım	Airbnb	Her Gün	Ekonomik
12	Samimiyet	Kültür	Değiştirme	Güvenlik	Planlama	Akıllı	Altyapı	Yükümlülük	Siyasi
13	Aile	İşçiler	Algı	Medeniyet	Modern	İnsanlar	Yönetim	Yardım	Tasarım
14	Çevrimiçi	Bölgeler	Yenilik	Toplum	Kültür	Enerji	Bilgi	Gelecek	Toplum
15	Cinsiyet araştırması	Postmodern	Toplum	Devlet	Ekonomik	Mantıklı	Sermaye	Etkileşim	Toplum
16	Feminist	Refah	Kültürel	Çevre	Toplum	Halk	Siyasi	Bilim	Akıllı
17	Cinsiyetçilik	Ulus	İnsan	Modern	İnsan	Çevre	Toplum	Kişisel	Modern
18	Kültürel	Sanayi	Kapasite	Gelecek	Güç	Bilgisayar	Teknoloji	Teknoloji	Dünya
19	Ulusal	Siyasi	Toplu	Özgürlük	Tasarım	Medya	Küresel	Özerk	Bilgi
20	Bireysel	Toplum	Politika	Varlık	Medya	Yarı robot	Bilgi	Ayrımcılık	Algı

2.3 Bölüm Sonucu

Bu çalışmada günlük hayat temasıyla hazırlanan eserler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmektedir. İncelenen kaynaklar kronolojik olarak 1940'lardan itibaren seçilmiştir. Gündelik yaşam ve kamusal alanla ilgili değişen kavramların olup olmadığı araştırılmış ve varsa kavramlar arası ilişkiler ortaya koyulmuştur. Günlük hayattan öne çıkan isimlerin kitapları analiz sonrasında değerlendirilse de yazarın diline, uzmanlık alanına veya ilgili konuya hangi bakış açısıyla baktığına göre farklılık gösterebilmektedir.

Tüm kitap eleştirilerinde bir arada olma, bireyselleşme, değişme ve her zaman yeni olma gibi ortak özelliklerin olduğunu söylemek mümkündür. Lefebvre, günlük yaşam üzerine yaptığı çalışmalarda boş zaman, tüketim toplumu ve davranışsal ortamlara odaklanır. Boş zaman ile günlük yaşam arasındaki ilişkinin, bu iki terim arasında sadece bir birlik ve çelişki olup olmadığına işaret eder. Goffman, çalışırken kişilerarası etkileşimi tartışır. Mikro-sosyolojik bir analiz yaparak bireysel kimliğe, grup ilişkilerine, çevresel etkilere ve bilginin hareketine odaklanır. De Certeau,

üretim ve tüketim modellerine vurgu yapar. Günlük hayatın, kullanıcıların eylemlerinden değil, konuşma, okuma, hareket etme ve alışveriş yapma gibi şeyleri nasıl yaptıklarından oluşan bir yaklaşım sunduğunu iddia etmektedir. Sennett, günlük yaşamdaki değişimle ilgili olarak modern kapitalizmin doğuşuna ve bireyciliğin ortaya çıkışına, diğer bir deyişle büyük toplumsal dönüşüme gönderme yapmaktadır. Bauman ise küreselleşmeye ve toplumsal ilişkilere, toplumsal arka plana ve küreselleşme olgusunun sonuçlarına odaklanmaktadır. Belirsizlik çağında yaşayan tüketim toplumu, tüketilen hayat ve bireyselleşmeyi de ele alan yazar, küreselleşme ve akışkan modernite ile değişen toplumsal hayatı irdelemektedir. Highmore, sıradan olanın üzerinden gündelik hayatı tartışmakta ve sıradan olanın farklılığına işaret etmektedir. Murphy ve O'Driscoll'un editörlüğünü yaptığı kitapta, özelleştirme sonrası kamusal alanın durumu, kırılganlığı ve kırılma noktalarıyla şekillenmesi ele alınmaktadır.

Kitaplar karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde her kitapta en çok tekrar eden ilk 20 kelime belirlenmiş ve 103 kelime değerlendirilmiştir. Kitaplar arasındaki ilişkide tekrar eden kavramlar belirlenirken anlamsal açıdan benzer kelimeler birlikte değerlendirilmiştir. Her kaynağın en çok tekrarlanan ilk 20 kelimesinde 72 kavramın 1 kez tekrarlandığı ve 26 kelimenin en az iki kez tekrarlandığı görülmüştür. En sık kullanılan kelimeler sırasıyla insanlar, zaman, sosyal, iş ve güç idi. Her kitap, diğer kitaplarla kesişme noktalarına göre derecelendirildi. Bu incelemede en yüksek puanı 15 ortak kelime ile Bauman'ın kitabı alırken, onu 14 puanla Murphy ve O'Driscoll'un kitabı ve 12 puanla Sennett'in kitabı izledi. En az kullanılan kelime ise 6 puanla Goffman'ın kitabında yer aldı. Bu kitabın, diğerlerinden farklı olarak doğrudan sosyal psikolojiyi ele alan bir analiz olduğunu, ancak alanında en çok alıntı yapılan kitaplardan biri olduğunu tekrar belirtmek gerekir.

1940'lı yıllardan itibaren tercih edilen kitapta sıklıkla dile getirilen yabancılaşmanın, sonraki yıllarda ise bireyselleşmenin ağır bastığı görülmüştür. Kavramlar, yıllar içinde kamusal alanda ele alınan temalara paralel olarak zenginleşmiştir. Yeni, sanat, birey, özgürlük gibi kelimeler vurgulanmış; kara, iklim, enerji, pandemi, emisyon, enerji, ekoloji, adalet gibi kavramlara da yer verilmektedir.

Bir önceki bölümde gelecekle ilgili incelenen kaynaklarda iş – ev – boş zaman ilişkisi, boş zaman etkinlikleri, kararsızlık, geleceğe uyanma zamanı, insanlara çağrı gibi yaklaşımların olduğu görülmüştür. Çağın ihtiyaçları toplumun ihtiyaçları ile değişmekte, günlük yaşamda farkındalık, gelecek için önemli zorluklardan biridir.

Günlük yaşam dinamik olarak değişirken kırılma noktaları ve ani olaylar görülmüştür. Bu geçişte savaş, salgın hastalıklar, ekonomi politikaları gibi yaşamı etkileyen kırılma noktaları etkili oldu- incelenen kaynakların konularına da yansıdı. 2020'li yılların yeni dinamikleri ile gelişmeye devam eden kamusal alan kavramları dikkat çekmektedir.

Çalışmada ele alınan yöntem -kelime bulutu görselleştirme- çok çeşitli konuların incelenmesine olanak sağlamıştır. Yöntemin kullanım kolaylığı, metinleri istatistiksel olarak özetleyebilmesi, anlambilim ve sıklık açısından inceleme olanağı sunması tercih nedeni olabilir. Görselleştirme aracı olarak kullanılabileceği gibi içerik analizi yöntemi olarak da kullanılabilir.

Kavramsal ve Kuramsal Yaklaşım Bölümünün Teze Katkıları

Çeşitli dönemleri ve bilimsel bakış açılarını kapsayan literatürün kapsamlı incelemesinde, teknolojik paradigmanın destekleyici teması, kamusal alanın dinamiklerini yeniden şekillendiren önemli bir unsur olarak ortaya çıkmıştır.

Sanayileşmeden dijital çağa kadar teknolojik ilerlemelerin, fiziksel konumun önemini kademeli ve kısmen azaltarak veya değiştirerek ve bireylerin birbirine bağlılığını mekânsal sınırların ötesinde güçlendirerek mekânsızlaşma kavramının nasıl geliştiğini açıklamaktadır. Eş zamanlı olarak, dijital arayüzlerin çoğalması, çevrimiçi etkileşimlerin artmasının çoğu zaman fiziksel toplumsal deneyimlerin yerini aldığı izolasyon duygusunun artmasına da yol açmıştır. Ek olarak, teknolojik paradigma dahilinde verimlilik ve belirli bir standarda gelme arayışı, kamusal alanlarda aynılaşmaya doğru ortaya çıkan bir eğilime de katkıda bulunmuş; küreselleşmeyle gelişen bu süreçte kültürel bir aynılaşma da söz konusu olmuştur. Kitlesel olarak üretilen tasarım ögeleri ve standartlaştırılmış deneyimler tarafından yönlendirilen homojenleşme, kent peyzajında ve kamusal alanlarda farklılık duygusunun azalmasına yol açmıştır. Eş zamanlı olarak teknolojik paradigma, paradoksal olarak deneyimlerin homojenleşmesinin ortasında bir bireyselleşme

çağını da beraberinde getirmiştir. Özelleştirilmiş dijital arayüzler bireysel tercihlere hitap ederek bireyselleşmeyi, ortak kolektif deneyimlerden öncelikli hale getirmiş; böyle kamusal alanda toplumsal doku bunlarla değişimine devam etmiştir.

Teknolojik paradigma söyleminin içine yerleşmiş olan bu kavramlar, sonraki bölümlerde kamusal alanların zaman boyunca evrimini inceleyeceği temel odaklar olarak hizmet etmektedir. Bu gerekçe ve endişelerle kamusal yaşamda neler oldu, neler oluyor ve gelecekte neler olabilir soruları, bu kavramlar çerçevesinde, ilerleyen bölümlerde araştırılmaktadır.

3
KAMUSAL ALANDA GÜNDELİK YAŞANTININ GEÇMİŞİ

Bu tez kapsamında kamusal alanda gündelik yaşantının, başka bir deyişle kamusal yaşantının, değişimi ve evrimine odaklanılmaktadır. Bu bölüm kapsamında kamusal yaşamın geçmişi ele alınmaktadır. Bir önceki bölümde, yazın incelemeleri, araştırılan kamusal yaşamın kavramsal ve kuramsal altyapısı tarih boyunca değişime uğrayan ve dinamik ve devingen bir yapıda olan kamusal alanın, özellikle 1950'lerle birlikte dikkate değer ve hızlı bir dönüşüme uğradığını göstermişti. Bu bölüm kapsamında da yakın geçmişte neler olduğu ve kamusal yaşamı etkileyen kırılma noktaları saptanmaktadır. Yine yazın incelemelerinde, söz konusu döneme ilişkin, Soğuk Savaş'ın başlaması ve hemen öncesinde II. Dünya Savaşı'nın dünya üzerinde bıraktığı derin etkiler de göz önünde tutulmuştur. Bu yüzden bu bölüm kapsamında 1940'lardan günümüze, yakın geçmişte, kamusal yaşamın değişimi ve süreçte kırılma noktalarının ele alınması gerekmiştir. Yazın incelemesinden elde edilen diğer bir sonuç olan küresel ölçekte pek çok olayın hem kamusal yaşamı hem de kamusal yaşam olgusunu ve kavramlarını da etkilediği görülmüş, dolayısıyla söz konusu dönem için küresel ölçekte olayların kamusal yaşamı ve insan ilişkilerini etkileyip etkilemediği sorgusu da -bu bölüm kapsamında- yapılmaktadır.

3.1 Kamusal Alanda Gündelik Yaşantının Yakın Geçmişine Bakış

Tarih boyunca günlük yaşantıdaki değişimin çağın gereksinmelerine ve yapısına göre farklılaşması çeşitli çalışmalara konu olmuştur. Küresel ve yerel ölçekte pek çok olay, kamusal alan ve gündelik yaşantıdaki değişime doğrudan ya da dolaylı olarak etki etmiştir. Bugün geriye dönüp baktığımızda savaşlar, salgınlar hastalıklar, sosyo-politik konular gibi kamusal yaşantıdaki değişimi yansıtan birçok kırılma noktası olduğunu görebiliriz.

Tezin bu bölümünde geçmişten günümüze kamusal yaşantıdaki gelişim incelenmekte; küresel ölçekte etkili olayların kentsel mekân ve gündelik ilişkiler üzerindeki etkileri araştırılmakta; 20.yy.ın ikinci yarısı ile farklı bir boyuta ulaşan

kamusal alandaki değişimin toplumsal ve mekânsal boyutunu açıklamak amaçlanmaktadır. Ayrıca 1940-2023 döneminde kamusal yaşantıyı etkileyen kırılma noktaları ortaya koyulmuş ve kamusal alanda gündelik yaşantının yakın tarihi değerlendirilerek literatüre kazandırılması amaçlanmıştır. 'Kamusal yaşantı ve kent mekânını küresel ölçekte olaylardan etkilenir' varsayımıyla yola çıkan bu çalışmada, betimleyici araştırma yöntemleriyle tespit edilen ve döneme damgasını vuran Soğuk Savaş dönemine -iki kutuplu dünya düzenine- ve sonrasında gelişen olaylara odaklanılmaktadır. Bu bağlamda, ele alınan inceleme sürecinde, küresel ölçekte İkinci Dünya Savaşı, Soğuk Savaş Dönemi ve teknolojik gelişmelerle birlikte, kapitalizm ile sosyalizm arasındaki yarışın sosyo-mekânsal etkileri insan ölçeğinde değerlendirilmektedir. Değerlendirme sürecinde kamusal alanlar üzerine betimleyici taramalar yapılmıştır. Kamusal alanın önemli bileşenlerinden biri olan meydanların bir araç olarak kullanılması uygun bulunmuş, gündelik yaşantının devam ettiği bu mekânlar sosyo-mekânsal analizler için tercih edilmiştir. Ancak söylemek gerekir ki tez ve tezin bu bölümü doğrudan meydanları ana konu olarak ele almamakta, kamusal alanda gündelik yaşantının devam ettiği kamusal alanlar olarak değerlendirilmiştir. Dolayısıyla, kapitalizm ve sosyalizmin gündelik yaşantı üzerindeki etkileri kent meydanları üzerinden karşılaştırmalı olarak tartışılmaktadır.

Kamusal alanlar tarih boyunca çağın gereksinmeleri ve olanakları doğrultusunda değişime uğramış; insan ve mekân arasındaki ilişkinin karşılıklı olarak süregeldiği bu mekânların gelişimine kısaca değinmek yerinde olacaktır.

3.1.1 Geçmişten Günümüze Kamusal Alan

Kamusal alanlar, kent parçalarını birbirine bağlayan ve insanların günlük ihtiyaçlarına hizmet eden iletişim kanallarıdır (Moughtin, 2003, s. 193). Madanipour (2003, s. 5) bu alanlardan kentsel toplumun karmaşıklığının bir yansıması olarak bahseder.

Kentlerdeki tarihsel değişimlere paralel olarak kamusal alanların doğası da değişmiştir. Kent tarihinde, kentin birincil kamusal alanları genellikle küçük ve kısmen birbirine bağlı bir kentsel nüfusun sosyal, kültürel, politik ve ekonomik faaliyetlerini bütünleştirmiştir. Yunan kentlerindeki agora, Roma kentlerindeki forum ve orta çağ kentlerindeki pazar meydanları gibi kentsel toplumun çekirdeğini

oluşturmuşlardır (Madanipour, 2010, s. 22-23). Tarihte kente bakıldığında, kolektif bir yaşantı olduğu ve milattan önce tapınakların varlığı dikkat çekmektedir. Antik Yunan'da ilk kamusal alan olan akropolis ve düşüncelerin dolaşım alanı olan agoranın yanı sıra stoa, tiyatro, gymnasium, stadyum gibi bazı yapılar kamusal alan özelliği göstermektedir. Forumlar Antik Roma'da agoranın yerini almış, bu gösterişli mekânlarda demokratik güç kaybedilmiştir. Rönesans'ın da etkisiyle yeni bir kent anlayışının geliştiği 14. ve 15. yüzyıllarda kentsel dekor önem kazanmıştır. 16. ve 17. yüzyıllarda iktidar gösterilerinin yeri haline gelen kamusal alan, 19. yüzyılın ikinci yarısında kapitalizm ve burjuvazi ile kamusal alandaki çöküş baş göstermiştir. İnsanlar kamusal yaşamı ahlaki açıdan sefil görmeye başlayınca, kamusal alanın anlamı da yitirilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kamusal alan, sanayi şoku altında değişen kentlerde kendiliğinden ilişkiler alanına dönüşmüştür. Yüzyıllar boyunca birçok değişim yaşayan kamusal alan, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında nitelik, kapsam ve kullanım özelliklerini tamamen farklılaştırmıştır (Gökgür, 2017, s. 26-32).

1950'lerle birlikte taşıt sirkülasyonunun artması, kalitesinin değişmesi, işlevsel şehircilikle doğan kentsel kriz ve kültürel değişime bağlı olarak teknolojik devrimle hızlanan durumdan, gündelik yaşantının akışı ve mekân-zaman algısı da etkilenmiştir. Bu etkiler, 50'li ve 60'lı yıllarda kamusal alanın değişmesine ve hatta çöküşüne neden olmuştur (Gökgür, 2017:26, 32, 59). Enformasyon çağının neden olduğu bu hızlı değişim, fiziksel ve sosyal çevreyi de etkilemiş ve kent yaşantısının çok boyutlu unsurlarla değişmesini gerektirmiştir (Ascher, 2004'ten aktaran Gökgür, 2017: 60). Ayrıca 1950'lerin kamusal alanındaki bu değişime daha büyük çerçeveden bakacak olursak, sürece damgasını vuran savaşlar ve sistem yarışlarıyla da karşılaşırız.

Kamusal alanın felsefesinde de yine bu dönemlerde, özellikle 1960'larla birlikte gelişen tartışmaların olduğu da görünür. Bu akım kimine göre bir postmodern dönem olurken, bir taraftan bu sorgulayıcı ve şüpheci bakış açısı modernizmin iyi yanlarını da gün yüzüne çıkarır. Aslında muhtelif ve birbirleriyle zıtlaşan kavramları barındırsa da postmodernizm Jameson'a (2008, s. 9,10) göre temelde tarihsel düşünmeyi unutmuş bir çağda, yaşanmış olan vakit özelinde tarihselci bir bağlamda düşünmeye yönelik bir girişimdir. Seçmiş olduğumuz eğilime bağlı, derinlerde yatan tarihsel bir dürtüyü çarpık bir biçimde tartışır. Postmodern

epistemolojide de insan hayatında kişinin düşündüğünden çok seçtiği şey önemlidir, her seçim eşit değerdeyse, bu durumda seçime dayalı bir düşünce sistemi ise zorunlu olarak kayıtsızdır (Al-Kassimi, 2023, s. 7). Postmodemizmi bir süreç olarak, salt metalaşmanın tüketimi olarak değerlendirir. Bu nedenle de süper devletin "yaşam biçimi", primitif animizmlerin veya ilkel anlamda idollere tapınmanın en gelişmiş tek tanrıcı biçimi olarak Marks'ın tanımladığı "meta fetişizmi" ile ilişkili bir konumda yer aldığını vurgular (Jameson, 2008, s. 110,111). Al-Kassimi'ye (2023, s. 7) göre postmodernite, bilimi ve rasyonelliği önemli görür, ancak bunu yalnızca insanı modern geçmişten daha da özgürleştirmek ve kurtarmak için yapılır. Modernite, dualist çerçevede halen insanlığın özelliklerini vurgularken, postmodernite, artık insan eylemi düzleminde herhangi bir etik normatif temel çizmeyen (tekno-bilimsel) insan sonrası durumu meşrulaştırmak için rasyonaliteyi kullanmakla ilgilenir.

Özbek'e (2004, s. 233-235) göre postmodernizm belirli türden bir tarihsel-coğrafi durum olarak görülebilir. Bu konuda Harvey'in, Postmodernliğin Durumundaki en etkileyici kısmın da postmodern deneyimin, zaman ve mekâna bağlı olarak yaşayıp tasavvur ettikleri bakımından insanlara ne ifade ettiğini incelediği bölüm olduğunu vurgular. Kitapta zaman-mekân sıkışması olarak ele alınan günümüz tecrübesinin doğurduğu sancılar, dört farklı tepki ortaya çıkarmış durumda olduğunu açıklar: nihilist, slogancı, yerelci ve şaşaalı-retorikçi tepkilerdir.

Bu konuda Tekeli (2017, s. 8) postlar üzerine anlatılmak istenen de bir değişim ve sürekliliğe vurgu yapıldığını, bir anlamda bitişleri ve aşılma ifade ettiğini açıklar. Bu bitişlerin aslında kimi tükenişleri anlattığını da vurgular. Al-Kassimi (2023:7) postmodernite, kendisini anti rasyonalist olarak sunan ve bu nedenle gerçekleştirmeye çalıştığı bilimsel projeler konusunda hayal kırıklığına uğrayan modern çağın varoluşçu/materyalist ruhunun zaferini vurgular. Postmodernite, defalarca tek bir ruhu seçerek, modernitenin çelişkisini daha da ortaya koymakta, ancak artık metafizik düşünceyi kesin bir şekilde reddettiğini vurgulamaktadır. Bu ret, daha taraflı, aslında aşırı şüpheci, göreceli ve teist karşıtı bir düşünce tarzıyla rasyonel sistemlerin terk edilmesinin gerekliliğini iddia etmektedir.

Harvey "Postmodernliğin Durumunda" bir örnek vererek savaş tahribatı sonrası, ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, kitle üretimi ve planlama deneyimini bir

yeniden inşa ve yeniden yapılanma programının bir aracı olarak görülmekte olduğunu dile getirir. Açıklamasını ise sanki Aydınlanma projesinin yeni bir biçiminin, küresel ölüm ve yıkımdan sonra küllerinden yeniden doğduğu şeklinde ifade eder (Harvey, 1997, s. 87,88). Al-Kassimi'ye (2023, s.7) göre, iki savaş arası dönemde modern projenin keskinliğinin sorgulandığı bir dönem zaten başlamış; postmodernizm de bu direniş ve şüphe döneminde gelişmiştir, ancak bu modernizme tepkiden ziyade doğal bir evrimi olarak düşünülmelidir.

1940'lı yıllara damgasını vuran II. Dünya Savaşı, çok sayıda kentsel, bölgesel ve idari sistemi değiştirmiş; birçok büyük Avrupa şehri yıkılmış ve kentsel yeniden yapılanma süreci başlamıştır. Sonrasında, ABD-SSCB ve müttefikleri arasında gelişen Soğuk Savaş siyasi, ekonomik ve propaganda cephelerinde ortaya çıkmıştır (Britannica, 2022a). 1945 yılında ikiye bölünen Avrupa'da, batı ABD doğu Sovyetler Birliği süper güçleri tarafından yönetilmeye başlandı (Gregory vd., s. 223). Her iki güç arasındaki bu yarış 1980'lerin sonlarına kadar devam etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ideolojik çatışmalar komünizmi kapitalist liberal demokrasiyle karşı karşıya getirmiş ve ülkeler arasındaki rekabet ulusal sınırların ötesinde etkili olabilmiştir (Noesgard vd., 2010). Amerikan mücadelesinin ilk yıllarında iki kutupluluk hâkim ve iki güç ile müttefikleri arasındaki çatışma esas olarak karadaydı (Huntington, 2022). Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği, Kıta'da iki kutuplu bir düzene ihtiyaç duyacak olan Avrupa'daki konumlarını zayıflatmak için çok çalıştı. 1940'ların sonunda Avrupa'da oluşan son derece güvenilir sistem, süper güçlerin amansız rekabetinin öngörülemeyen bir sonucu olmuştu (Mearsheimer, 2022). Ancak 1950'lerin ortalarında bipolar bozukluk azalmaya başladı. İki büyük güç arasındaki mücadele, yeryüzünden ekonomik kalkınmanın, askeri birikimin, bilimsel ve diplomatik başarıların "barışçıl rekabetine" kaymıştır (Huntington, 2022).

Özbek (2015), 1980'lerin sonundan itibaren Doğu Avrupa, eski Sovyetler Birliği ve batılı kapitalist toplumlarda kamusal alan tartışmalarının yeniden başladığını ifade etmektedir. Ayrıca, bu toplumlarda kamusal yaşantının dokusunu baltalayan genel toplumsal dönüşümler, mücadeleler ve siyasi meşruiyet tartışmalarıyla yakından ilişkili olduğunu belirtmektedir. Ek olarak, Özbek Habermas'ın yayınlarının geç tercüme edilmesinin tartışmalarda bir geç kalınmışlığı ifade ettiğini de vurgular. Temelde Almanya'daki bu kamusal alan tartışmaların İngilizce'de geç

yayımlanmış olması bile, ‘kamusalın’ postmodern çağdaki akışkanlığına bir örnek diye gösterilebilir (Hansen, 2004, s. 141). Ayrıca Özbek (2004, s. 24-25) modernizme değinerek, Habermasçı kamusal alana ilişkin yapılan modernlik vurgusu, Fordist devlet kapitalizminin ve reel sosyalizmin içine düştüğü krizin aşılması yönünde önerilen çözümlere karşı durarak, ‘modernliğin içkin eleştirisi’nden ya da modernliğin diyalektiğinden yola çıkan eleştirel yaklaşımlar açısından önemli hale geldiğini vurgulamaktadır. Al-Kassimi (2023) modernizm, gelenekten ve onun nesnel ahlaki kesinliklerinden kopmaya değer veren bir ontolojiye dayanan maddi bir anlam, amaç ve ahlak anlayışını vurgulayarak geçmişle radikal bir kopuşu başlattığını ifade eder. Madanipour'a (2010, s. 3) göre, 1980'lerden sonra geliştirilen yeni kamusal alanlar, daha erişilebilir ve kapsayıcı yerlerden farklı olarak kontrollü ve kısıtlı alanlar haline gelmiştir. Ayrıca, bu dönem kamusal alanın özelleştirilmesine de damgasını vurmuştur.

İki kutuplu dünya düzeninin çöküşünden sonra küreselleşme tartışmaları uluslararası ve ulusötesi ilgi odağında yer almıştır (Wittmann, 2014, s. 193). Küreselleşme, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, uluslararası örgütler ve düzenleyiciler sisteminin kurulmasında derin bir etkiye sahip olmuştur. Daha spesifik olarak, küreselleşme; ağırlıksız ekonomi, Soğuk Savaş'ın sonu, küresel haber medyası, dijital teknolojilerin gelişimi ve internet (World Wide Web) aracılığıyla iletişim ve ticaret alanlarına uygulanmasıdır.

Doğu ile Batı arasındaki ana sınırın dağıldığı 1989'dan sonra "sınırsız" bir dünya hayal etmek mümkün olmuştur. ABD ile SSCB arasındaki süregelen çatışmanın sağladığı istikrarlı düzen, nispeten yavaş ve öngörülebilir hale gelmiştir (Ray, 2007). Sorun yalnızca liberalizm ile anti-liberalizm arasındaki küresel dengesizlikten kaynaklanmamaktaydı. İletişim teknolojisi, internet, sosyal medya, veri toplama ve yapay zekâdaki devrimler, liberalizm ile anti-liberalizm arasındaki mücadeleyi hem açık hem de liberaller için olumsuz bir şekilde değiştirdi (Kagan, 2022).

1989 sonrası Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği’nde etnik temelli milliyetçi barbarlığın yükselişi, başta İslam fundamentalizmi olmak üzere dinsel partikülarizmin yarattığı sorunlar, küreselleşme ideolojisinde postmodern bir yerellik, farklılık kültürünün yüceltilmesi vb., Habermas’ı ulus-devlet, yurttaşlık ve

hukukun işlevi konusunda yeni arayışlara yöneltti. Ama en önemlisi, Avrupa Birliği'nin, ulusüstü siyasi bir boyut kazanması, küresel kapitalizmin ulusüstü düzeyde denetlenebilmesi olanağı sunmasıdır (Çelebi, 2004, s. 273).

3.1.2 Küreselleşme ve Değişim

Tarih boyunca kamusal alanın değişimi kısaca ele alındı. 1980'lere gelindiğinde ise küreselleşme, sistemler arası yarış ve değişen toplumsal ilişkilerin karmaşık yapısı ile karşılaşmaktayız. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde modernleşme ve kalkınma önemli bir araştırma alanı haline gelmiş; sonrasında küreselleşme çalışmalarına geçilmiştir (Roudometof & Dessì, 2022, s. 19). Küreselleşmenin tartışmalı ve karmaşık bir kavram olduğunu dile getiren Hirst ve Thompson (2002, s. 247), kavramı uluslararası bağlantılılık üzerinden ele alındığında son 50 yıldır - 1950'lerden beri- küreselleşmenin olduğunu dile getirir. Ek olarak jetler, uydular, bilişim teknolojileri, fiber optik kablolar gibi yeni teknolojilerin uluslararası seyahati, medya ve finansal alışverişleri çok daha kolay hale getirerek trafik hacimlerinde çarpıcı artışlara neden olduğundan bahsederler. Bir önceki bölümde tartışılan postmodernizmin perspektifinden bakıldığında ise, küreselleşme sadece ekonomik bir süreç değil, aynı zamanda coğrafi, kültürel ve toplumsal bağların da karmaşık bir şekilde dönüştüğü bir platformdur.

Küreselleşmenin sosyolojideki mekânın doğası, yerellik ve toplumsal düşünceye meydan okuduğunu dile getiren Ray (2007), bir taraftan 1990'larda özellikle Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından küreselleşme coşkusu yayıldığını vurgulamaktadır. Diğer bir taraftan, bu durumun 11 Eylül 2001 şoku ile terörizm ve ekonomik güvensizlik konusundaki yeni belirsizlikler açısından ciddi şekilde sorgulandığına da değinmektedir. Bu konuda Urry (2003) 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması gibi bir olay, Sovyetler sisteminin bir gecede patlaması gibi bir etki yarattığını ifade eder. Her ne kadar çöküş doğrudan bir gecede yaşanmamış olsa da süreç zincirleme bir şekilde devam etmiş ve bu olay ile tam olarak patlak vermiştir. Diğer bir taraftan Castells (1999, s. 2) 1990'larda tüm gezegenin telekomünikasyonlu bilgisayar ağları etrafında örgütlendiğini vurgulamıştır. Yani ağ toplumunun yükselişi ve iki kutuplu dünya düzeninde değişmekte ya da yeniden yapılanmakta olan bir sistemden söz edilebilir.

İletişim Devrimi, 1989'da soğuk savaş sonrası dönemin başlamasıyla, yeni bir dünyanın habercisi olmuştur. (Friedman, 2000'den aktaran Ray, 2007, s. 8). Enformasyon ve İletişim Devrimi, 1960'ların hareketlerinde gelişen özgürlükçü ruhu, toplumlarımızın kültürü aracılığıyla yarı bilinçli olarak yaydı (Castells, 2009, s. 6). Dijital teknolojilerin gelişimi, sosyal iletişimin hızını ve kapsamını geliştirmede önemli bir faktör olmuştur ve birçok yönden küreselleşme sürecinin kendisini özetlemektedir (Ray, 2007, s. 123). Yeni akımlar ve teknolojiler toplumsal ilişkiler üzerinde görülebilir bir etkiye sahiptir, ancak aynı zamanda bunlar içinde sınırlandırılır ve şekillendirilir (Ray, 2007, s. 69). Yirminci yüzyılın son çeyreğinde, enformasyon merkezli bu teknolojik devrim ile düşünme, üretme, tüketme, ticaret yapma, yönetme, iletişim kurma, yaşama, ölme, savaşma ve sevişme biçimlerimiz dönüştü. Dünyanın her yerinde insanları ve faaliyetleri bağlayan dinamik, küresel bir ekonomi oluşturuldu. 1970-1990 arası dönem kapitalizmin yeniden yapılandırılması, çalışma kurallarının çok yönlülüğünü ve üretici güçlerde ve ekonomik büyümede keskin bir sıçramayı teşvik etmek için Bilgi Çağının ağ oluşturma mantığını verimli bir şekilde kullanma kapasitesini gösterdi (Castells, 2010, s. 1-2).

Kapitalizmin 1989 sonrası yeniden yapılanması daha karmaşık bir mekânsallık içermekteydi. Küresel ve yerelin basitçe bir araya geldiğini anlamını taşımayan bu durum birbirlerine göre anlaşılmalarını gerektirmiştir. Küreselleşme yeni bir sınırsız bağlantının inşasını içermektedir (Sun vd., s. 157). Enformasyon Çağı, yeni bir kentsel form olan enformasyon kentinin habercisi olmuştur (Castells, 2009, s. 429). Daha 1990'larda, bilgi ve iletişim teknolojileri (ICT), günlük yaşam üzerindeki önemli etkileriyle, toplulukların siber uzamda da oluştuğunu göstermiştir (Roudometof & Carpentier, 2022, s. 323).

Kamusal Alanda Gündelik Yaşantının Dönüşümü

Madanipour'a (2003, s. 5) göre kamusal alan kent toplumunun karmaşıklığını yansıtmaktadır. Gökgür (2017) ise tarihsel süreç içerisinde bir ihtiyaçtan ortaya çıkan ve dolayısıyla varlığını sürdüren kamusal alanın, kent dinamiklerini ve kültürünü yansıttığını ve tamamen farklılaştığını; yüzyıllara bağlı olarak birçok değişime uğradığını belirtir. Özellikle Enformasyon çağının getirdiği bu hızlı

değişim, fiziksel ve sosyal çevreyi de etkilemekte ve kentsel yaşam çok yönlü unsurlarla değişmek zorunda kalmaktadır (Ascher, 2004'ten aktaran Gökgür, 2017).

Gündelik yaşama ilişkin başat kaynaklara bakılırsa;

Kamusal alan, vatandaşlık ve gündelik yaşam arasındaki içsel ilişki çok yönlüdür ve her yönüyle kapsam ve önem kazanmaktadır (Mussi Vaz vd., 2021, s. 269,270). Toplumda ortaya çıkan çatışmalar sıklıkla daha geniş sosyal ve politik meselelerle bağlantılıdır. Çeşitli paydaşlar kamusal alandaki dış koşulları oluşturabilir ve etkileyebilir (Pettas, 2019, s. 240).

Lefebvre (2010a) gündelik yaşama ilişkin çalışmalarında boş vakit, tüketim toplumu ve davranış kalıpları üzerine odaklanmaktadır. Boş vakit ve gündelik hayat arasındaki ilişkinin basit olmadığını; bu iki terim arasında hem birlik hem de çelişki olduğunu vurgulamaktadır. Goffman (2002) çalışmalarında kişiler arası etkileşimi ele alır. Kamusal alanlarda boş zaman çok önemlidir.

Kentlerdeki boş zaman davranışlarını araştıran araştırmacılar, genel olarak değer verilen, kamuya açık çeşitli konumlara odaklanmalıdır (Johnson & Glover, 2013, s. 195). De Certeau (2011) üretim ve tüketim biçimlerine odaklanarak, gündelik yaşam kullanıcıların eylemlerinden değil konuşma, okuma, hareket etme, alışveriş yapma gibi işleri yapma biçimlerinden oluşan bir yaklaşım üzerinde durmaktadır. Gündelik yaşamın değişimine ilişkin Sennett (1994) modern kapitalizmin doğuşu ve bireyciliğin yani büyük toplumsal dönüşümün baş göstermesine vurgu yapmaktadır. Bauman ise küreselleşme ve toplum ilişkileri üzerinde durmuş, küreselleşme olgusunun toplumsal köken ve sonuçları üzerine odaklanmıştır. Bauman (2013a) tüketim toplumu, tüketilen yaşam ve bireyselleşme konularını ele alırken, ayrıca yazar (2013b) belirsizlik/müphemlik çağında yaşamak, küreselleşme ve akışkan modernite ile değişen toplumsal yaşantıyı da irdelemektedir.

Zaman içerisinde değişen toplumsal yaşantıda duyular arası iletişim de farklı bir boyut kazanmıştır. Sennett (1994) modern kent tasarımında görülen dokunma korkusuna değinir. Dokunma duyusu aracılığıyla yabancı birini ya da bir şeyi hissetme riskine girdiğimizi, teknolojinin ise bizim bu riskten uzak durmamızı sağladığı dile getirir. Ek olarak, Hogarth'ın 1751'de yaptığı, Beer Street and Gin Lam, gravürlerinden örnek verir.

"…. Hogarth, zamanının Londra'sındaki düzen ve düzensizlik görüntülerini tasvir etmeyi amaçlamaktaydı. Beer Sokağı, birbirine yakın oturup bira içen, erkeklerin kollarını kadınların omuzlarına dolamış durumdaki bir grup insanı göstermektedir. Hogarth'a göre birbirine dokunan bedenler sosyal bağın ve düzenin işaretiydi… Gin Lane ise her ana figürün cin sarhoşu olarak kendi içine kapandığı bir toplumsal sahne sergiler; Gin Lane'deki insanların ne birbirlerine ne de merdivenlere, banklara ve binalara dair hiçbir bedensel hissi yoktur. Bu fiziksel temas eksikliği, Hogarth'ın kentsel mekândaki düzensizlik imgesiydi. Hogarth'ın kentlerdeki bedensel düzen ve düzensizlik anlayışı, kapalı topluluklar inşa edenlerin kalabalıktan korkan müşterilerine sunduğundan çok farklıydı. Bugün ise düzen temassızlık demektir…"(Sennett, 1994, s. 20,21).

Sennett'in yorumlarından bireycilikle birlikte değişen toplumsal davranış vurgusu önem taşımaktadır. Bu kapsamda tartışılması gereken ise eski dönüş değil, gündelik yaşantıya katılan yeni ölçütlerle birlikte pozitif, yaşanabilir mekânların kurgulanması ve sürekliliğidir. Bu kapsamda kentsel tasarım, çevre psikolojisi, sosyoloji ve şehircilik çalışmaları önem arz etmektedir. Kent tasarıma ilişkin Sennett (2018) 19. yy.da çok sayıda bireyin hareketinin teşvik edildiği bir yaklaşımın olduğunu ifade etmektedir. Aydınlanma şehircileri ise bireylerin şehrin içerisinde dolaşırken uyarımlar alabileceğini hayal etmişler; 19. yy. şehircileri ise bireylerin hareket yoluyla kalabalıktan korunabileceğini düşünmüşlerdir.

Aşağı yukarı Sanayi Devriminin de başlangıcına denk gelen modern kentleşme, kentsel alanlarda insan ve çevre ilişkilerini olumsuz bir biçimde etkilemiştir. Sonucunda ise insanlar birbirlerinin yanı sıra çevrelerine de yabancılaşmıştır. Ardından da toplumsal çöküşe tepkiler gelmiştir. Sokak da kentsel yaşamı sonsuza dek değiştiren ekonomik, politik ve teknolojik dönüşümlerden etkilenmiştir (Barlas, 2014). Sennett ve Barlas modern bireycilik ve şehircilik algılarına değinerek bu süreçte mekân ve bireydeki etkileşim sürecine vurgu yapmıştır. Bu konuda Erving Goffman'ın toplumsal psikoloji yaklaşımı, benliğin gelişmesi ile toplumlaşma sürecini, ilk olarak yüz yüze ilişkilere dayandırmakta, bu ilişkiler kamuya açık mekânlarda oluşmaktadır (Goffman, 1967'den, Barlas, 2014). Günümüz toplumunda iletişim, ulaşım ve yaşantı hızla değişime uğramaktadır. Tüm bunların daha üst çerçevesinde ise kimi doğrudan, kimisi ise dolaylı olarak ilintili pek çok olay yaşanmaya devam etmektedir. Güncel tarihte teknoloji,

savaşlar, buhranlar, bilimsel gelişmeler, uzay, sağlık krizleri, salgınlar gibi pek çok olay hem küresel hem de yerel ölçekte sosyal yaşantıyı, kamusal alanı ve mekândaki kamusal yaşantıyı da etkilemektedir. Ayrıca teknoloji ve inovasyonda yaşanan gelişmelerin faydalı bir biçimde kullanımı da gündeme gelmektedir. Bu konuda Rogers (1997) günümüz kentlerinin sorunlarına ilişkin; ekolojimizi koruyan ve kentlerimizi insanlaştıran teknoloji ve inovasyonların daha yakından takip edilmesi gerektiğini dile getirmektedir. Geleceğimiz için teknoloji, yirmi birinci yüzyılın şehri üzerinde, on dokuzuncu yüzyıl kentindeki Sanayi Devrimininki kadar radikal bir etkiye sahip olacak bir yeniliktir.

Bu değişimi hızlandıran süreç, kamusallığın çöküşünü de beraberinde getirmiştir; toplumun ihtiyaçlarında ve yaşantı biçimlerinde de değişimler başlamıştır. Lefebvre'nin de vurguladığı boş zamandaki değişim, yaşamsal ihtiyaç ve beklentilerin farklılaşmasıyla ilişkilendirilmiştir. Rogers (1997), yaşam beklentisi arttıkça yetişkinlerin işe ve ebeveynliğe ayırdıkları zamanın azaldığını, ayrıca yaşamın önemli bir bölümünün profesyonel olmayan mesleklere ayrılabileceğini belirtmektedir. Aktuğlu Aktan (2006) bu gelişim sürecinde insanların eskiden konuttan işyerine seyahat ederken, gelişen sosyal hayat nedeniyle eğitim, kültür, eğlence, din ve benzeri amaçlarla temel ekonomik faaliyetler dışındaki faaliyetler için de seyahat etmeye başladıklarını dile getirmektedir.

3.2 Kamusal Yaşantının Geçmişi Bölümünde Kullanılan Materyal ve Yöntem

Bu bölümde tezin bu bölümünde kullanılan ve geliştirilen materyaller, kullanılan yöntemler detaylı olarak ele alınmıştır.

Materyal

- Kamusal yaşantı, gündelik yaşam, küreselleşme, toplumsal yapının değişimi konularında literatür taraması sonucu elde edilen veriler,
- CBS verileri (Tez kapsamında araştırılan mekânlara ilişkin derlenen ve oluşturulan veriler)
- Paris Meydanı, Kızıl Meydan, Times Meydanı ve Taksim Meydanı 1940'lardan itibaren her 10 yıl doluluk boşluk analizleri

- Sosyal Analiz (her 10 yıl için, varsa o dönemin çarpıcı olayını yansıtan, bir fotoğraf).

Eleştirel ve yorumlayıcı yaklaşım üzerine oturan bu çalışmada karma yöntemler birlikte tercih edilmiştir. Öncelikle kamusal alanda değişim, gündelik yaşantının dönüşümü konularında kapsamlı literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu sırada başat kaynakların yanı sıra, farklı disiplinlerden görüşler de değerlendirilmiştir.

"1940'larla birlikte süregelen savaş dönemleri ile dünya üzerinde yaşanan sistemlere ilişkin yarış, değişen ihtiyaç ve olanaklar kamusal yaşantının değişimine sebep olmuştur". Kapitalizm ve sosyalizm ve bunların savunucu ülkeleri arasında yaşanan gerilim, kamusal alanda gündelik yaşantıyı etkilemiştir. Hipotezini araştırmak üzere, döneme damgasını vuran, kapitalizm ve sosyalizmin doğrudan etkilendiği mekânlara odaklanılmıştır.

Mekân Seçim Ölçütleri

II. Dünya Savaşı döneme odaklanan bu bölümde, 20.yyın ikinci yarısında dünyada sistemsel yarışın en çarpıcı döneminin yaşandığı Soğuk Savaş dönemi esas alınmıştır. Soğuk Savaş döneminde kapitalizm ve sosyalizm yarışında iki ana gücü olan ABD ve Rusya; ayrıca iki güç arasındaki yarışın izleri Almanya'da mekânsal olarak dahi okunabilir durumda olduğu görülmüştür. Bu bağlamda çalışma kapsamında bu üç ülkeye ve ülkemizden İstanbul'a odaklanılmıştır. Birçok farklı disiplinin araştırma konusu olan bu döneme ve kentlere ilişkin çalışmanın kısıtlanması ve kent mekânında gündelik ilişkilerin insan ölçeğinde araştırılması gereği meydanlar ele alınmıştır.

Kentsel tasarımın en önemli unsurlarından biri olan meydanlar (Moughtin, 2003, s. 87), muhtemelen bireyin kentsel mekân kullanımını keşfetmesinin ilk yolu olmuştur (Krier, 1991, s. 17). Yerleşim tarihi boyunca tüm kentlerin etrafında örgütlendiği ana unsurlar sokaklar ve meydanlar olmuştur (Gehl, 2011, s. 89). Geniş bir caddeden daha fazlası olan meydanlar, her zaman ilgili toplumun bir yansıması olmuş (Schenk, 2018, s. 189), kamusal yaşantının çoğu meydanlarda gelişmiştir (Sitte, 2020, s. 19), tarihsel ve ontolojik olarak kentlerin kuruluşunda önemli bir alan ve çeşitli düzenlemelerin yapıldığı bir merkezdir (Gökgür, 2017, s. 99).

Her bir kentten bir ana meydan tercih edilmiştir. Betimleyici araştırmalar doğrultusunda Berlin, Moskova, New York ve İstanbul kentlerinden meydanlara yer verilmiştir. Moskova ve New York'ta ana meydanların açıkça seçilebilir durumda olması sebebiyle Kızıl Meydan ve Times Meydanı tercih edilmiştir. Berlin'de meydan tercih sürecinde ise ana meydan olarak tercih edilebilecek pek çok meydan olması sebebiyle mekânsal incelemelere yer verilmiştir. Alexander, Leipziger, Potsdam Meydanı gibi. Ancak hem II. Dünya Savaşının hem Soğuk Savaş döneminin izleri taşıması, parlamento binasına yakınlığı sebepleriyle Paris Meydanında karar kılınmıştır. İstanbul'dan ise Beyazıt ve Taksim Meydanları politik temsilleriyle konu olmuş, özellikle yakın geçmişe yönelik küresel ölçekteki olayların izlerinin insan ölçeğinde kamusal alanlarda arandığı için Taksim Meydanında karar kılınmıştır. Bu bağlamda Paris Meydanı, Kızıl Meydan, Times Meydanı ve Taksim Meydanı coğrafi bilgi sistemleri (CBS) aracılığıyla değerlendirmeye alınmıştır. Yakın tarihte kamusal yaşamdaki değişimi araştıran bu çalışmada, kent mekânından önemli bir kamusal alan bileşeni olan meydanlar bir araç olarak kullanılmış, kamusal alandaki değişim araştırılmıştır.

1940'lardan itibaren 10 yıllık periyodlarda dört kentten tercih edilen meydanlar üzerinden tipo-morfolojik ve sosyo-mekânsal analizler yapılmıştır. Mekânsal inceleme için CBS aracılığıyla veriler görselleştirilmiştir. Dört meydan için hazırlanan doluluk boşluk analizleri ile 1940-2020 arası her on yıl için analizler yapılmış; mekânda yapısal bir değişim olup olmadığı karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bu meydanlardan, yine her 10 yıl için, toplumsal yaşantı ve insan aktivitelerini anlatan fotoğraflar seçilerek görselleştirilmiştir. Her 10 yıllık dönem için, o döneme damgasını vuran olayların olup olmadığına ve eğer varsa o olaya ilişkin görselleştirme çalışması yapılmasına dikkat edilmiştir. Örneğin 1989 Berlin Duvarı'nın yıkılması gibi.

Çalışmanın metodolojisinde, öncelikle kamusal alan ve gündelik yaşam tartışmaları ele alınmış, küresel ölçekteki olayların kamusal yaşamı ya da kamusal alandaki gündelik yaşamı nasıl etkilediği insan ölçeğinde tartışılmıştır. 1940-2023 arası döneme odaklanıldığı ve bu sürece kapitalizm ve sosyalizm arasındaki çatışma damgasını vurduğu için kapitalizmin baskın olduğu, sosyalizmin baskın ve ikisinin çatışmasının yaşandığı toplamda dört kente odaklandığımızdan yukarıda söz etmiştik.

Yine başta açıklayıcı literatür taraması olmak üzere tüm bölümde, bu dönemlerde yoğun olarak tartışılan modernizm, postmodernizm ve zaman-mekân sıkışması kavramları arka planında çalışma tasarlanmıştır. Bu kentlerde toplumsal ve mekânsal olarak bir karşılaştırma yapılacak bir yöntem geliştirilmiştir. Yöntemle birlikte hem kamusal yaşamın dönüm noktalarını ortaya koymak, kamusal alanı ve anlamını tartışmak ve bir diğer taraftan da incelenen kentlere ilişkin sosyo-mekânsal bir arşiv çalışması ortaya koyulmuştur.

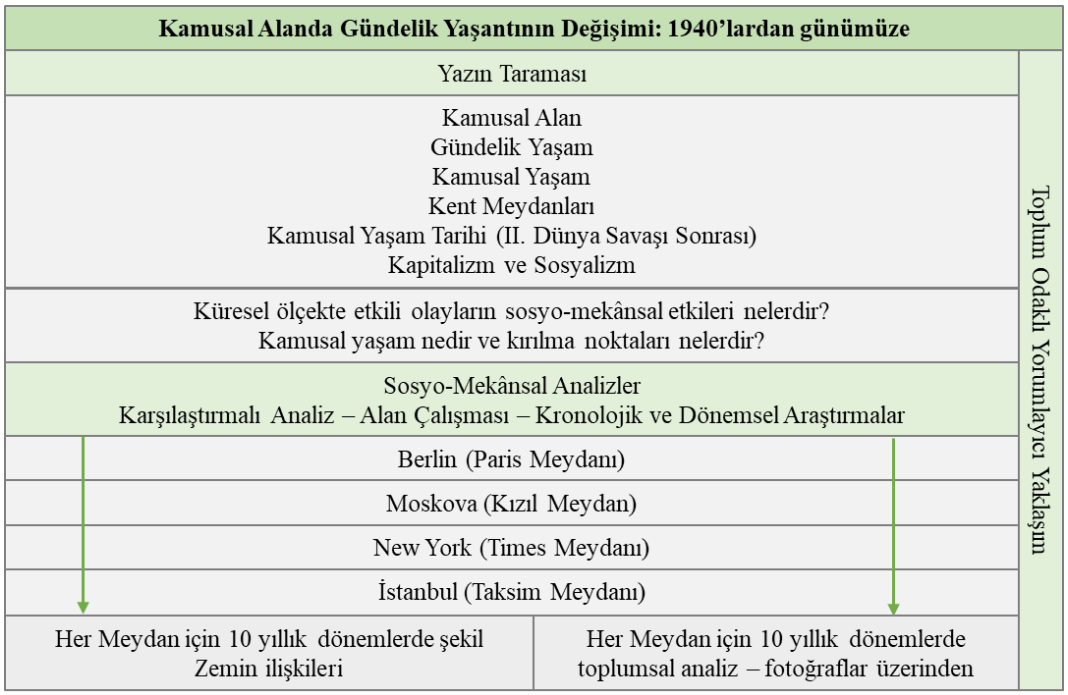

Şekil 3.1 Bölümün Yöntemi

3.3 Kamusal Yaşantının Yakın Geçmişine İlişkin Bulgular

Alan Çalışması: Kamusal Alanda Sosyo-Mekânsal Değişimin İncelenmesi (1940 – 2022): Paris Meydanı (Berlin), Kızıl Meydan (Moskova), Times Meydanı (New York), Taksim Meydanı (İstanbul).

Dört kentten tercih edilen meydanlar, kent için ana meydanlar arasında yer almaktadır. Meydanların konumları Şekil 3.2'de hava fotoğrafları ile gösterilmektedir. Dört kent içinde meydanlar, kentin merkezinde bulunan ana meydanlardan birini oluşturmaktadır.

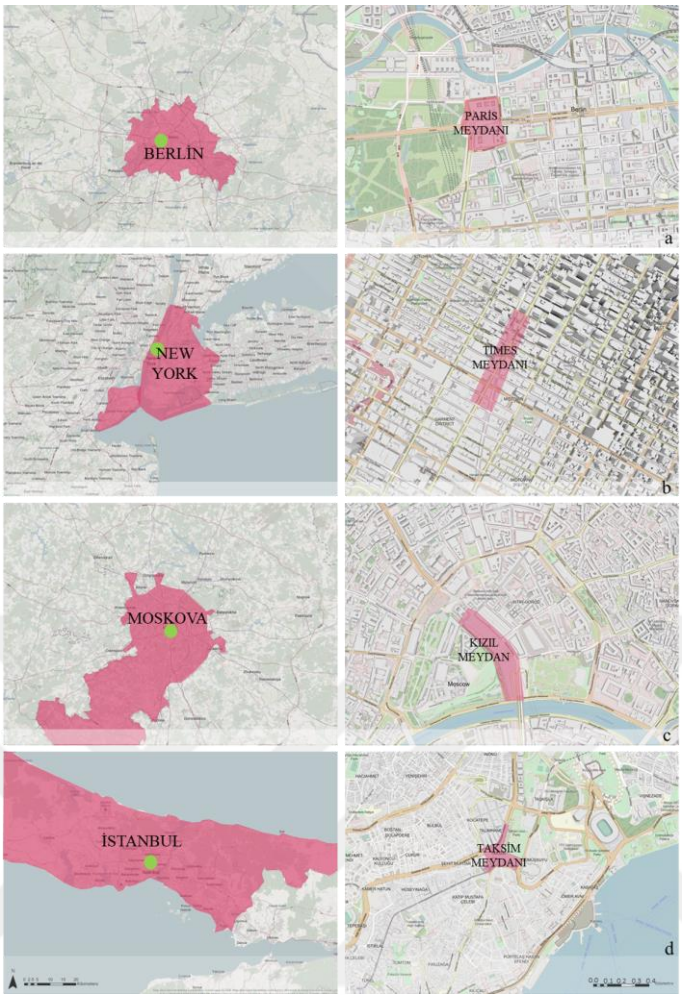

Şekil 3.2 Meydanların konumları (a. Paris Meydanı b. Times Meydanı c.Kızıl Meydan d. Taksim Meydanı)

3.3.1 Paris Meydanı (Berlin/Almanya)

Berlin'in üç barok meydanından biri olan Paris Meydanı hem mimari hem de politik bir anıt olan Brandenburg Kapısı ile tanınmaktadır (Stegers, 1997, s. 251). İkinci Dünya Savaşı ile birlikte bu şehrin yaşam merkezi boş bir araziye dönüşmüş ve kalıntıları ancak aşamalı olarak temizlenmiştir (Berlin.de, 2022a). Savaş, Brandenburg Kapısı'na ciddi şekilde zarar vermiş ve Paris Meydanını yok etmiştir. Sovyet birlikleri kapıya önce kendi bayraklarını, ardından da işçilerin sembolü olan kırmızı bayrağı asmıştır. Yıkılan Quadriga'nın yerine yeni bir heykel yapılması fikirleri olmuş ama hiçbiri sonuçlanmamıştır. 1949'da Brandenburg Kapısı'nın restorasyonuna hazırlık amacıyla çevredeki binaların yıkımına başlanmıştır. 1950 yazında Doğu ve Batı Alman gençlerinin katıldığı komünistlerin organize ettiği bir toplantıya hazırlık amacıyla Paris Meydanındaki birçok kalıntı yerle bir edildi ve 1950'lerin sonuna gelindiğinde meydandaki tüm kalıntılar yıkıldı (Stangl, 2006, s.

368). Kent, 1945'te savaşın bitiminden sonra dörde bölünmüş ve ABD, İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği tarafından ortaklaşa yönetilmiştir. 1946-49 döneminde Berlin, Soğuk Savaş'ın odak noktası olmuştur (Berlin.de, 2022b). Sınırların kapatılması ve bariyerlerin genişletilmesi Paris Meydanı'nı sınır şeridinin bir parçası haline getirdi. 13 Ağustos 1961'de Brandenburg Kapısı'nda sınır çalışmaları başladı; Doğu Berlin ve Doğu Almanya vatandaşlarının Batı Berlin'e geçmesi yasaklandı. Sınır bariyerleri 1989 kışına kadar sürdü. 22 Aralık 1989'da Doğu Almanya'nın liderleri Paris Meydanı'nda ek bir geçiş noktası kurdu. İnsanlar yeniden Brandenburg Kapısı'ndan serbestçe geçebilecekti (Berlin.de, 2022a). Berlin ve çevresindeki, hatta Paris Meydanı'ndaki mekânsal değişim Şekil 3.3'te gösterilmektedir. 1940'ların başında, yani savaş öncesinde, kentsel doku ve yapı biçimleri gözden geçirilmekteydi. 1950'li yıllardaki savaştan sonra yıkılan kentte savaşın kalıntıları görülebilmekte; yapı biçimlerindeki değişim, şehrin yaşadığı yıkımı ortaya çıkarmaktadır. Stegers (1997, s. 251), 1919-1938 yılları arasında Paris meydanının çok az değiştiğini ileri sürerek, 1939-1945 yılları arasında evlerin yakılıp yıkıldığına değinir.

Soğuk Savaş 1960'lı, 1970'li ve 1980'li yıllara damgasını vurdu. Üstelik dünyadaki kutuplaşma mekânda ve meydan çevresinde de okunabilir hale gelmiştir. 1961 yılında Berlin Duvarı'nın inşa edilmesiyle birlikte bölünmüş şehrin bazı kısımlarında sosyalist ve kapitalist sistemlerin etkileri görülmeye başlanmıştır. Brandenburg Kapısı artık şehrin sınır bölgesi, hatta kenar kuşağı haline gelen Berlin Duvarı'nın sınırında kaldığı için eski görkemine ve işlevine kavuşamamıştır. Paris Meydanı sınırda bir kentsel açıklık olarak varlığını sürdürmüştür. Stegers (1997: 252), 1946'dan 1989'a kadar olan sosyalist meydanı, Sozialitishe Einheitspartei Deutschlands jargonunda 'düşmanın ön cephe duvarı ile dost arka hat duvarı' arasında yer alan yeşil dekorasyonlu ve siyah asfaltlı meydan olarak tanımlandığını belirtir. Kentsel yeniden yapılanma çalışmalarında sınır unsuru olarak duvar, planlama ve tasarım çalışmalarını etkilemiştir. 1989'un sonlarında Berlin Duvarı'nın yıkılması sırasında fiziksel alan önemli ölçüde değişmiş; yıllardır bir engel haline gelen meydan, insanların yeniden bir araya geldiği bir yer haline gelmiştir. Steger'e (1997, s. 251) göre kent bölündükçe meydan ve kapı terkedilmiş bölgeler olarak kalmıştır ve 1987'de Reagen'ın bölünmeyi benzersiz bir şekilde yansıtan "Bay Gorbaçov, bu duvarı yıkın!" diye Brandenburg'un önünde toplanan

kalabalığa bağırdığını vurgulamaktadır. Kasım 1989'da ise televizyon kanallarının mekânda kamp kuracağından haberi yoktur.

1990'lı yıllarda bazı binalar yeniden inşa edilmiş; Berlin Duvarı ve dönemin izleri şehrin hafızasında kısmen yer alan bir tasarım ögesi haline gelmiştir. 2000'li yıllarda çeşitli tören ve kutlamalara ev sahipliği yapan meydan, yeniden birlik ve beraberliğin merkezi haline gelebilmiştir. Ayrıca 2010'lu yıllarda meydanın çevresindeki bazı parsellerde yeni yapılar görülmektedir. 2020'li yılların başında şekil-zemin ilişkilerinde olağan seyir devam etmektedir. Frank Gehry'nin tasarladığı DZ Bank ve Günter Behnisch'in tasarladığı Sanat Akademisi, Paris Meydanı'ndaki yeni binalar arasında yer alır. Reichstag çevresinde, Naziler tarafından öldürülen parlamenterlerin anısına dökme demir plaketlerden oluşan bir koleksiyon gibi anıtlar dikilmiştir. Duvar'ın izleri artık çıplak gözle görülememektedir. Paris Meydanı ve Brandenburg Kapısı Berlin'in olumlu hafızasının önemli parçalarıdır. No Man's Land'in silinmesi, Alman tarihinin olumlu yönlerini hatırlamanın kabul edilebilir olduğunu göstermekte; yani travmatik olayların uygun yerlerde anılması yerinde olmaktadır. Çok merkezi bir konumda bulunan Katledilen Avrupa Yahudileri Anıtı dışında, bu tür anıtların çoğu şehrin en görünür yerlerinde değil, bu nedenle turistler onları nerede arayacaklarını bilmelidir. Tarafsız Bölge'nin bazı bölümleri ise, koşullu ve belirsiz bir anı sağlayacak şekilde park olarak yeniden tasarlanmıştır (Barnstone, 2016, s. 295-299). Schnabl ve Sepp (2020) makalelerinde Berlin Duvarı'nın yıkılmasından 30 yıl sonra Doğu ve Batı Almanya'da yaşam koşulları ve ekonomik performans açısından tam bir uyumun sağlanamadığını belirtmektedir. Berlin'de bulunan Paris Meydanı, Brandenburg Kapısı'na yakın konumu nedeniyle tarihsel olarak farklı etkilerin damgasını vurduğu bir mekândır. Farklı politik, kültürel ve mimari unsurların yakınsamasını yansıtır. Tarihsel referans açısından Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra meydan ve çevresinin yeniden inşası, tarihi mimariye referans verirken aynı zamanda modern unsurları da içermekle birlikte geçmişle bugünün bir karışımını da yansıtmaktadır. Almanya'nın yeniden birleşmesinden sonra Paris Meydanının yeniden inşası, mekânın tarihsel öneminin yeniden yorumlanması olarak görülebilir. Meydanın tarihi önemine saygı göstererek yeni bir dönemi temsil etmektedir.

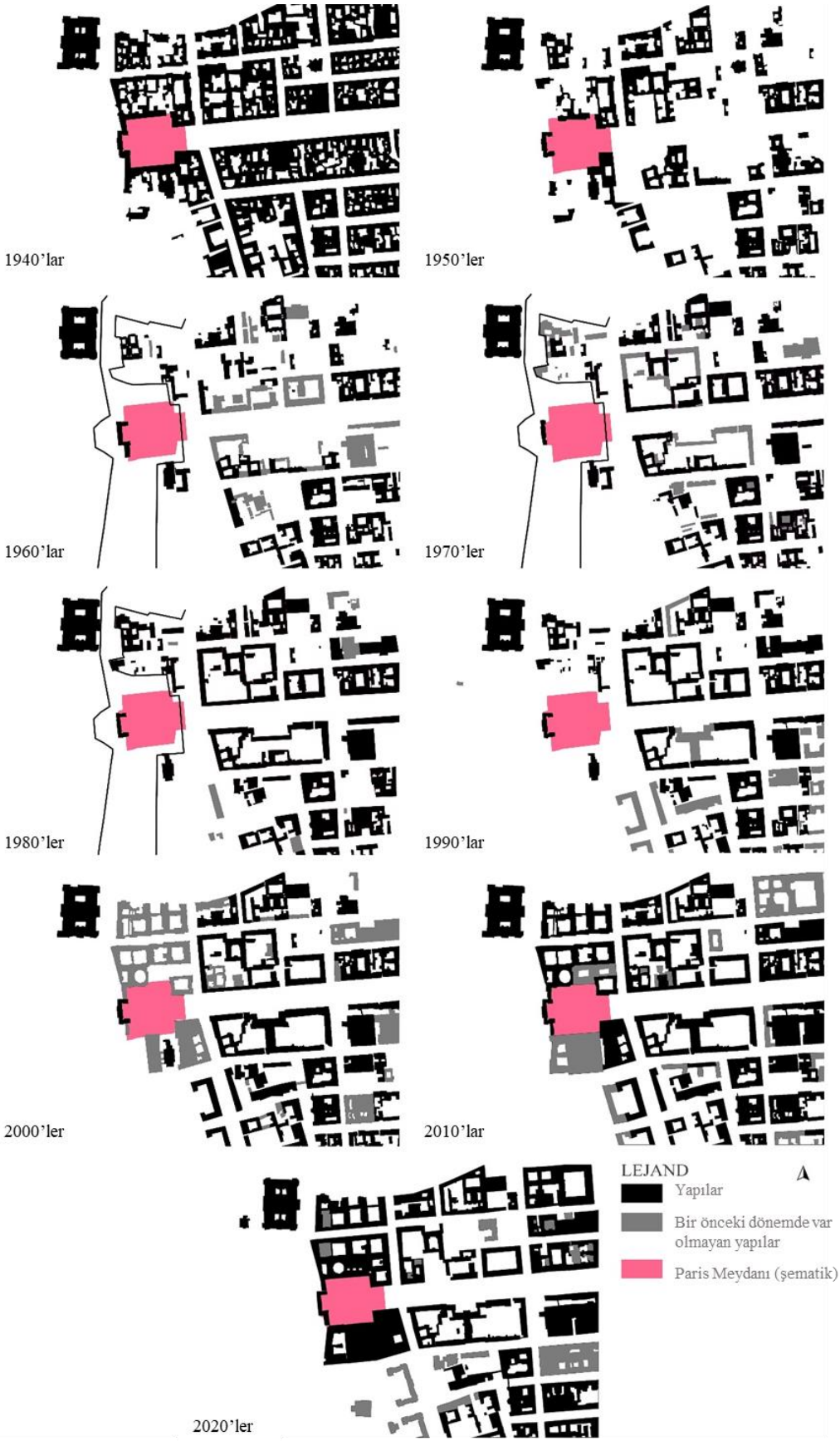

Şekil 3.3 Paris Meydanının Mekânsal Değişimi, Berlin (1940-2020)

3.3.2 Kızıl Meydan (Moskova/Rusya)

Kızıl Meydan -eski bir kent meydanı olarak- tarih boyunca infazlara, gösterilere, ayaklanmalara, geçit törenlerine ve çeşitli konuşmalara sahne olmuştur. Zengin bir tarihe sahip Meydan zaman içerisinde farklı amaçlarla kullanılmıştır. Çeşitli etkileri yansıtan politik, kültürel ve sosyal değişimlere derinden tanıklık etmiştir. Bir nirengi niteliğindeki Aziz Basil Katedrali ve Kremlin de dahil olmak üzere Kızıl Meydan'ı çevreleyen mimari, tarihi Rus mimari tarzlarının bir karışımını bünyesinde barındırmaktadır. Lenin'in Mozolesi ve diğer Sovyet dönemi yapıları da bu mimari peyzaja katkıda bulunmaktadır.

Murthy (2017, s. 81,82), Moskova'daki en büyüleyici manzaraların, Kremlin'in ve bitişiğindeki Kızıl Meydan'ın dünyanın en büyükleri arasında olduğunu iddia etmektedir. Bölge dünyanın her yerinden turist çeken, iyi korunmuş tarihi eser ve yapılara sahip bir kültür alanı olarak tanımlanmaktadır. Sovyet mimar Shchusev tarafından tasarlanan ve bölgenin önemli anıtlarından biri olan Mozole, Kızıl Meydan'daki törenlerde devlet görevlilerinin ve seçkin yabancı misafirlerin ayakta durabileceği yüksek balkonlarla donatılmıştır. Böylece iç mekân, devletin ve otoritelerin gücünü meşrulaştırırken, Lenin'in somut benzerliğini korumuştur (Adams ve Lavrenora, 2022, s. 717). Adams ve Lavrenova'ya göre Lenin'in anıtları, Sovyet döneminde komünist ideolojiyi ve iktidarı belirli heykelsi özelliklerle ilişkilendiren sembolik bir dil olarak yansımıştır. 1991'den sonra Lenin heykelleri, Sovyet sonrası elitlerin meşruiyetinin bir sembolü olarak yerinde korunarak, görmezden gelinerek, kaldırılarak, taşınarak ve Sovyet işgalinin sonunu simgelemek için yok edilerek, mekânın tanıtımı ve kapitalist pazarlama için farklı türde bir süreç yaşamıştır (2022). Bir dönemin gücünün göstergesi olan anıtlar, bunları yansıtmak için zaman içerisinde farklı stratejilere ve ideolojilere konu olmuştur.

Örneğin Sovyet döneminde 1 Mayıs ve Ekim Devrimi'nin askeri geçit törenleri Kızıl Meydan'da her yıl düzenlenen iyi bilinen kutlamalardır. 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra durdurulan törenler, 2008'de Putin tarafından yeniden hayata geçirilmiştir. 1930'da meydan düzeni yenilenmiş; Kuzma Minin ve Prens Dmitry Pozharsky'nin anıtı, geçit törenlerini ve gösterileri kolaylaştırmak için mevcut yerine taşınmıştır. Hemen doğusunda yer alan Kremlin ve Kızıl Meydan 1990 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne eklenmiştir (Britannica, 2022b).

Zubok (2017), Gorbaçov'un Sovyet bloğundaki liberalleştirici siyasi girişimlerinin tartışmalı olduğunu ve ülkenin hızlı bir ekonomik çöküş yaşadığını vurgulamaktadır. Hem ekonomik istikrarı sağlamak için otoriter politikaların tercih edildiği bu dönemi hem de Sovyetler Birliği'nin çöküşünün yaklaştığını değerlendirmiştir.

Askeri geçit törenlerinden kültürel etkinliklere kadar Kızıl Meydan'ın zaman içinde değişen kullanımları, değişen siyasi ve kültürel bağlamlara yanıt olarak mekânın amacının ve öneminin yeniden yorumlandığını göstermektedir.

Şekil 3.4'te Kızıl Meydan ve çevresinin on yıllara göre morfolojik değişimi gösterilmektedir. Şekil-zemin analizinde 1940 ile 2022 yılları arasındaki değişim 10 yıllara göre incelenmiştir. Bölgenin eski bir kent meydanı olması ve doğrudan önemli bir olay ya da felaket yaşanmaması nedeniyle önemli bir değişiklik olmadığı görülmektedir. 1940-2023 yılları arasındaki dönemde bazı yapıların değiştirilerek yeniden inşa edildiği düşünülmektedir. Ayrıca yıllara bağlı olarak üst yapı elemanları da eklenmiştir. Meydanın hemen batısında yer alan Kremlin Sarayı ve çevresinin genel olarak korunduğu söylenebilir.

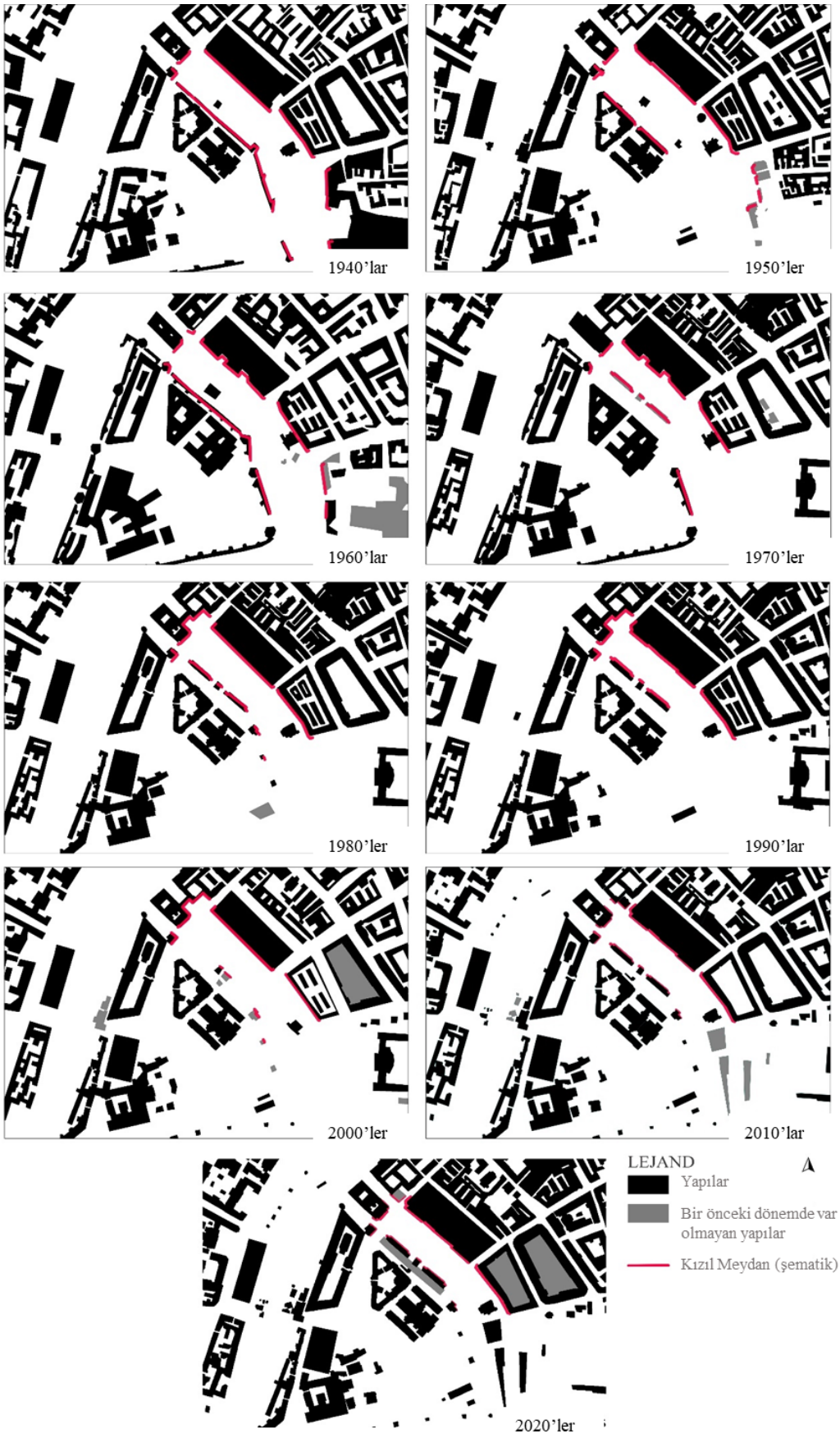

Şekil 3.4 Kızıl Meydanın morfolojik değişimi (1940-2022)

3.3.3 Times Meydanı (New York/ABD)

Makagon'a (2003) göre Times Meydanı demokrasi, topluluk ve kentsel mekân arasındaki ilişkileri öne çıkaran bir yerdir. Ayrıca sokak düzeyinde yaşamın araştırılması için fiziksel bir mekân olarak halkın katılımı, sosyal bağlantı durumları, tüketim, anonimlik ve izolasyon için bir alan ortaya çıkardığını belirtmektedir. Makagon'un ifade ettiği gibi Times Meydanı'ndaki toplumsal çeşitlilik ve kalabalıklar, toplumsal analizin bir kesitini sunmanın yanı sıra hem kamusal kullanımlar hem de kamusal yaşamın anlamı üzerinden yakın tarihin kalıntılarını okuyabilme olanağı sağlamaktadır.

Times Meydanı, çeşitli sosyoekonomik sınıflardan, ırklardan ve cinsel yönelimlerden geniş bir yelpazedeki insanlar için popüler bir turizm merkezidir (Seabury, 1996). Times Square Tower ise ofis binası 2004 yılında Times Meydanı'na eklenmiştir ve meydanın en küçük bölümlerinden birinde, birleşen sokaklar ve metrolar arasında yer almaktadır. Meydan ve onun çeşitli kısıtlamaları, kısmen 19. yüzyıldan kalma tarihi bir binaya yerleştirilen kulenin son şeklini tanımlamaktadır (Gottlieb, 2005). Postmodernizm açısından bakıldığında Times Meydanı, farklı unsurların bir arada var olmasının örneklerindendir. Farklı mimari tarzlara sahip ve kültürlerin, dillerin ve etkinliklerin çeşitlendiği bir ortamdır. Mekânda tarihsel nirengilerle karşılaşılır, günümüzden geçmişe bakmak gibi. Modern gökdelenlerle yan yana duran tarihi tiyatrolar farklı tarihi katmanları sergiler.

Ayrıca New York, Manhattan denilince akla gelen ilk yerlerden biri olan Times Meydanı, İkinci Dünya Savaşı'ndan büyük ölçüde etkilenmiştir. Mayıs 1942'de belediye, binaların ve sokakların iç ve dış aydınlatmaları da dahil olmak üzere elektriği kapatmaya karar vermiştir. Meydanda savaşın ve Büyük Buhran'ın olumsuz etkileri görülmüştür. 1960'larda müstehcen, anlamını değiştirerek kamusal alandaki insanlar için daha çekici hale gelmiş ve diğer küçük işletmeleri de etkilemiştir (Timessquarenyc.org, 2022).

Makagon, Times Meydanı'nda gelişen dikkat dağıtıcı unsurların kullanıcılara politik ve toplumsal bağlantılar yerine eğlence ortamı, katılım yerine seyircilik sunduğunu belirtmektedir. Meydanın anlamlı toplumsal veya politik etkileşimden ziyade bireylerin mal tüketimine yönlendirildiği bir alışveriş merkezine

benzeyebileceğini vurgulamaktadır (2023). Postmodernizm ve tüketim açısından düşünüldüğünde Times Meydanı tüketim kültürü ve gösteriyle neredeyse paraleldir. Reklam panolarının, reklamların ve elektronik ekranların çokluğu ve devasalığı, görsel olarak kaotik bir ortam yaratırken bir taraftan da bu alan ile özdeşleşmektedir. Ayrıca postmodernizm kültürün metalaştırılmasını ve tüketiciliğin hâkimiyetini eleştirir.

Times Meydanı, tüketici kültürüne ve görsel deneyimlere odaklanan bir gösteri ortamı sunar, yoğun reklam gösterimiyle bu eleştiri somut bir hal alır. Ayrıca postmodernizm, gerçeklik ile simülasyon arasındaki ayrımın bulanıklaştığı hipergerçeklik kavramını ortaya koyar. Times Meydanı, fiziksel alan ile dolayımlı temsiller arasındaki sınırları bulanıklaştıran çok sayıda elektronik görüntü ve sanal deneyimle bu fikre örnek teşkil etmektedir.

1970'li yılların sonlarına doğru meydan, kentte en ağır suçların ve şikâyetlerin kaydedildiği yer haline gelmiştir. Meydanda seks pazarının yanı sıra uyuşturucu ticaretinin de etkileri görülmüş ve suç oranları 1989 yılına kadar artmaya devam etmiştir. İmar projesi kapsamında 42. Cadde ve çevresi tiyatro ve eğlence merkezi olarak kabul edilmiş ve mekân yavaş yavaş değişmeye başlamıştır (Timessquarenyc.org, 2022a). Wasserman'a (2020) göre 1993 yılında başlayan 42. Cadde Sanat Projesi, caddeyi canlandırmayı ve yeniden tanıtmayı amaçlayan bir kamusal sanat programıdır.

Şekil 3.5'te kapitalizmin merkezlerinden biri olan meydanın 1940-2022 yılları arasındaki değişimi şekil-zemin analizi kullanılarak incelenmektedir. Grid sistemin hâkim olduğu bölgede kentsel biçimde ani ve belirgin bir biçimsel değişiklik söz konusu değildir. Zamanla bina veya inşaat gruplarında değişiklikler meydana gelmiştir. Şematik olarak hazırlanan görsellerde binalar şekil, açık ve yeşil alanlar, yollar ise zemin olarak ifade edilmiş ve her ikisinin değişimine bakılmıştır. Betimleyici araştırmayla elde edilen bilgiler dikkate alındığında Times Meydanı, mekânsal algı bağlamında bina cephelerini oldukça etkili bir şekilde kullanmaktadır. Aşağıdaki bölümde bu konu ele alınacak ve sosyal ilişkiler tartışılacaktır.

Şekil 3.5 Times Meydanının mekânsal değişimi, New York (1940-2020)

3.3.4 Taksim Meydanı (İstanbul/Türkiye)

İstanbul'un politik ve mekânsal açıdan önemini koruyan Taksim Cumhuriyet Meydanı, dünya sahnesinde de önemli bir yere sahip meydanlardandır. Bu meydanlar toplumun sözünü söylediği, düşüncelerini paylaştığı mekânlar olarak dikkat çekmektedir.

Bundan tam 100 yıl önce, 1923 yılında Cumhuriyetle tanışan bu meydan, Cumhuriyet'in bir simgesi olarak mekânda yerini bulur. Altan Ergut ve arkadaşlarına (2015, s. 558) göre kentlinin yeni yaşamı birlikte deneyimleyeceği, kente modern kimliğini kazandıracak en önemli yapılardan biri meydanlar olarak tanımlanmakta, Cumhuriyet'in ilk yıllarıyla birlikte meydanların oluşturulduğu görülmektedir. Taksim Meydanı'nda da Giulio Mongeri tarafından tasarlanan Cumhuriyet Anıtı 1928 yılında meydandaki yerine yerleştirilmiş; Cumhuriyet yönetiminin kentteki temsili mekânı ve ulusal törenlerin merkezi olarak tanımlanmıştır. Cumhuriyetin ilk dönemlerinde yeni devletin bir simgesi ve bir tören alanı olmuştur (Gülersoy, 1994, s. 198).

Kentin planlama serüveninde, 1936 ve 37'de Beyoğlu bölgesinin 1/5000 ölçekli nazım imar planları Henri Prost tarafından hazırlanmıştır. Beyoğlu bölgesi için Taksim – Harbiye ile Maçka-Dolmabahçe arasının iyileştirilmesi önem arz etmiştir. Taksim Meydanı Ayazpaşa yönünde genişletilerek dikdörtgen biçimli bir tören meydanı tasarlanmıştır. Planın en önemli kararlardan biri olan 2 nolu parkın gerçekleştirilmesi sürecinde, Taksim Kışlası yıkılmış İnönü Gezisi yapılmıştır. Bu bölgede spor-sergi sarayı, Dolmabahçe (İnönü) Stadyumu, açık hava tiyatrosu ve lunaparka da yer verilmiştir (Tekeli, 2015, s. 202). Taksim Gezisi veya İnönü Gezisi olarak tanımlanan alan Taksim Bahçesi ve 2 nolu park ile bağlanmaktadır. 1930'larla birlikte kent merkezi olarak gelişen bölge, İstanbul'un tasarlanmış en geniş kamusal alanını barındırmaktadır. Planlamanın kent yaşamını modernleştirici rolünü ve kenti güzelleştirici etkisine örnek olarak en iyi uygulamalardan biridir (Altan Ergut vd., 2015, s. 560). 1920'li ve 1930'lu yıllarda, binaları boşalmış ve avlusu futbol sahası olarak kullanılan Topçu Kışlası, 1939'u izleyen Kırdar imar operasyonlarında ortandan kaldırılmış; eski kışla yapısının avlusu son dönemlerinde spor alanı olarak kullanılmış, 1940'larla birlikte yerini İnönü Gezisi almıştır (Gülersoy, 1994, s. 198). Prost'un planının Beyoğlu kısmında Taksim Gezisi ve Harbiye ve Maçka Vadisinde düzenlenen 2.nolu park gibi büyük yeşil

alanlar, ulaşım şemasıyla birlikte İstanbul'un nazım planını yapılandıran ana ögeler olmuştur (Bilsel, 2015, s. 517). 1940'lardaki faaliyetlerle birlikte meydan ve çevresinin bir kültür vadisi olarak dönüştüğü görülmektedir (Altan Ergut vd., 2015, s. 560).

İstanbul Avrupa Yakası, Beyoğlu İlçesinde yer alan Taksim Meydanı, İstanbul'un önemli ulaşım noktalarından ve meydanlarından biridir. Taksim'de İstiklal Caddesine açılan alanda yer alan meydanın çevresinde Atatürk Kültür Merkezi, Gezi Parkı, Taksim Camii ve Marmara Oteli yer almaktadır.

Pek çok dünya ülkesi gibi Türkiye'de de II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde hızlı bir kentleşme yaşanmaya başlamıştır. Ayrıca bu dönem ülke için aynı zamanda çok partili rejime geçiş sürecidir. Çok partili bir rejim döneminde köktenci modernite uygulama olasılığı azalarak, halkın eğilimlerine duyalı popülist bir modernleşme süreci yaşanmıştır (Tekeli, 2015, s. 208). 1940'larda yaşanan çok partili rejime geçişin simgelerinden olan Tan Olayında da Cağaloğlu'ndan Taksim Meydanı'na uzanan ve meydana bir çelenk bırakılan bir yürüyüşe sahne olmuştur (Yusufoğlu, 1994, s. 203). 1940'larda Prost ve onun yaklaşımını benimseyen dönemin Belediye Başkanı ve valisi Kırdar "yeni" bir şehri oluşturmak için tanımlanabilecek modernleşmeci girişimleri ortaya koyarak kent içi ulaşım ağının kurgusu, farklı merkezlerin birbirleriyle ilişkilendirilmesiyle kentin bir bütün olarak ele alınmasını kolaylaştırmaktaydı. Prost'un planında küçük ölçekli parklara ek olarak, büyük ölçekli ve İstanbul'un kentsel ve kamusal kimliğinin oluşmasındaki rolüne büyük katkı sunan 2 nolu park olarak tanımlanan bölgedir (Altan Ergut vd., 2015, s. 559,560). İkinci Dünya Savaşı sonrası süreçte, Türk siyasi ve ekonomik yaşantısındaki değişiklikler, İstanbul için de yeni bir dönemi başlatmış, köklü değişiklikler içeren bir imar planı uygulamaya koyulmuştur (Gül, 2015, s. 536). 1939 yılında Lütfi Kırdar İmar Operasyonu gerçekleştirilmiş, meydan ve çevresi farklı bir imaj kazanmıştır (Gülersoy, 1994, s. 198-200). Taksim Meydanı genişletilmesi, Taksim Topçu Kışlasına ek yapılaşmanın 1940'lı yılların başında yıkılması başlamış, daha sonra Kışla yapısı da yıkılarak Meydan kuzey yönünde bir park ve teras kazanmıştır (Altan Ergut vd., 2015, s. 560). Taksim Meydanının tipomorfolojik incelemesinde, 1940'larda çevresindeki yapılaşma ve meydanın sınırları ortaya çıkmaya başlamış, bir açık alan olarak meydan imar operasyonlarıyla genişlemeye başlamıştır (Şekil 3.6). Toplumsal açıdan ise meydan

insanların gündelik yaşantısını sürdürdüğü, eğlence faaliyetlerinin, tören ve gösterilerin gerçekleştirildiği ana bir mekân olarak gözlemlenmektedir (Şekil 3.9).

1950'lerde dünya sosyalizm ve kapitalizm arasındaki kıyasıya ideolojik çatışmanın kaosundadır. Aynı zamanda savaş sonrası izlerin de sürdüğü bu dönemde, iki dünya savaşı sonrası bunun bir devamı niteliğindeki Soğuk Savaşla, bipolar dünya düzeninde yoğun bir ideolojik çatışma gözlemlenmekte, ekonomik sistemler arasındaki yarış ciddi sinyaller vermektedir. Küresel ölçekte yayılacak bu olayın izleri mekâna da yansımıştır. Örneğin sonraları bu dönemin bir simgesi haline gelecek Berlin Duvarı fiziksel ve aynı zamanda ideolojik bir bariyer olmuştur.

Türkiye'de ise 1950 sonrasında yaşanan sanayileşme ve İstanbul'a olan büyük göç mekânsal gelişime de yansımıştır (Şahin, 2015, s. 456). Savaş sonrası sürece ilişkin Batı Bloku içerisinde yer alan Türkiye'de çok partili rejime geçiş başlar. Süreçte yaşanan hızlı kentleşme ve yoğun göç İstanbul için yetersiz kalmış, 1930'ların sonunda başlayan Prost'un planlama faaliyetleri tartışma konusu olmuştu. 1956 yılında Menderes döneminde kentsel planlama faaliyetleri gerçekleştirilmeye başlandı. İstanbul için merkezleri birbirini bağlayan geniş akslar, büyük meydanların açılması veya genişletilmesi gibi ciddi bir uygulama sürecine geçildi (Gül, 2015, s. 536-550). Meydandaki mekânsal değişimde bugün önemli bir yeri olan Atatürk Kültür Merkezi'nin yerindeki Elektrik İdaresi Lojmanı 2. Dünya Savaşını takiben yıktırılmıştır. Meydanda 1940'larda önemli bir eğlence merkezi olan Kristal Gazinosu, Menderes'in imar operasyonlarında 1956-60 yıktırılarak meydana katılmıştır (Gülersoy, 1994, s. 198).

1950'lerde meydanda yine imar operasyonlarının etkisi görülmektedir. Meydan genişlemeye devam etmiştir. Toplumsal açıdan 50'ler yine törenlerin ve gösterilerin yaşandığı bir dönem olarak tarihe geçmiş, aynı zamanda meydanın bir ulaşım merkezi olmaya başladığı da gözlemlenmektedir.

1960'larda mekânsal açıdan değişime bakıldığında, Atatürk Kültür Merkezinin inşasıyla meydan bugünkü sınırlarına kısmen yaklaşmaya başlamıştır. Çevresinde planlama kararlarıyla birlikte tam anlamıyla bir kültür vadisi ve tüm İstanbul'a hizmet edebilecek bir alana dönüştüğü görülür. Toplumsal açıdan Türkiye siyasi tarihinde bulunan dönüm noktalarının Taksim Meydanına yansıdığı görülür. Ülkede sol ve sağ çatışmalarının yaşanması, darbe, 6. Filo protestoları gibi çarpıcı

olaylara sahne olur. Taksim Meydanının mekânsal değişimine bakıldığında, en göze çarpıcı olanı Atatürk Kültür Merkezinin bu on yılın sonunda İstanbul'a kazandırılması olmuş, 1940'larla birlikte İstanbul için bir kültür vadisine dönüşmeye başlayan meydanda Atatürk Kültür Merkezi yerini almış, bir taraftan meydanın sınırları ortaya çıkmaya başlamıştır. Toplumsal açıdan ise dünyada da olduğu gibi çatışma, eylem ve gösteri süreci devam etmiştir.

1 Mayıs 1977 (kanlı 1 Mayıs) gibi toplumda etki bırakan olaylar gerçekleşmiştir (Gülersoy, 1994, s. 198-200). Şehrin çok kalabalıklaştığı son 20-25 yıllık dönemde, Taksim Meydanı eski temiz ve seçkin görünümünden çok kayıplar vermiş, politik çalkantıların birçok buhranlı görüntüsü, kalabalık ve olaylı mitingler, tarihte ilk kez bu meydanda görünür olmuştur. Bunların en trajik olanı, miting için toplanan yoğun kalabalığa, iki noktadan ateş açılması sonucunda çıkan panikte çok sayıda kişinin hayatını kaybettiği, 1 Mayıs 1977 olaylarıdır (Gülersoy, 1994, s. 198-200). Baykan ve Hatuka (2010, s. 49) Taksim Meydanında 1 Mayıs olayına odaklandıkları makalelerinde, bu olayın 1970'lerdeki kentleşme ve sanayileşme devrinin kitlesel politikasının bir yansıması olduğunu savunmaktadır.

Mekânsal açıdan 1970'lere bakıldığında, bugün The Marmara otelin bulunduğu bölgedeki yapılaşmanın yıkıldığı görülür. Toplumsal açıdan ise yine politik bir meydan olma özelliğini taşır. İstanbul için Taksim Meydanı ve İstanbul Üniversitesinin önündeki Beyazıt Meydanın gösteri ve protestolara sahne olduğu görülür. Ancak en trajik olaylardan biri de 1977 yılında yaşanır. Aslında bu süreç sonrasında uzunca bir süre de 1 Mayıslar, güvenlik önlemleri nedeniyle, bu meydanda kutlanamayacaktır.

Bu 10 yılın sonuyla birlikte, 1989'da küresel ölçekte önemli olaylar yaşanmaya devam eder. Soğuk Savaş dönemi ciddi bir kırılma noktası yaşar ve dünya buna sahne olur. Sovyetler çökerken, kapitalizm güç kazanmıştır. Bu olayın simgelerinden biri olan, 1989 yılında, Berlin Duvarının yıkılması gibi, küresel ölçekteki bu çatışmanın derin izleri mekâna da yansımış, küresel bir simge olmuş ve hatta toplumun sokaklara indiği bir gece yaşanmıştır. Sonrasında ise küreselleşmenin etkileri ciddi bir hızla yayılmıştır. Teknolojik ilerlemeler de küreselleşme ile birlikte hız kazarak bir taraftan süregelen sanayileşmeye de yeni bir ivme getirmiştir.

1980 sonrası izlenen politika değişikleri ile dış dünya ile ilişkiler artmış, dünyada yaşanmakta olan büyük dönüşümden Türkiye'nin de etkilenmesi hızlanmış ve derinleşmiştir. 1989'da Sovyetlerin çözülmesiyle Doğu Avrupa ve Rusya'nın Pazar ekonomileri dönüşmeleri İstanbul'un önünde yeni bir fırsat olmuştur. I. Dünya Savaşı ile kaybetmiş olduğu dünya kenti olma fırsatını İstanbul 90'larda yeniden yakalamıştır (Tekeli, 2015, s. 215). Baykan ve Hatuka (2010, s. 49-64) 12 Eylül 1981 askeri darbesi ve 1980 sonrası küresel liberalleşme süreçlerinin Taksim Meydanı'na da damgasını vurduğunu ifade eder. Darbe ile siyasi demokrasiye kısıtlamalar getirilirken liberal ekonomiye geçişi kolaylaştıran bir anayasanın hazırlandığını belirtirler.

Bir diğer taraftan mekânsal değişimler de sürmüş, 1950'lerin sonunda yıktırılan Kristal gazinosunun arkasında apartmanlar da Dalan'ın 1987'de Tarlabaşı Bulvarı'nın açılış hamlesi sırasında yıktırılarak boşluklar yola ve meydana dahil edilmiştir (Gülersoy, 1994, s. 198).

Mekânsal açıdan 80'lerle birlikte yine imar faaliyetlerinin yaşandığı ve önemli bir ulaşım aksı olan Tarlabaşı Bulvarının kent ulaşımına katıldığı görülür. Taksim Meydanının ulaşım merkezi olma özelliği de daha güçlenmiş bir hale gelecektir. Meydan aynı zamanda bu imar uygulamalarında genişlemiş, Etap Marmara'nın da yapılmasıyla biçimsel açıdan ciddi değişimler geçirmiştir. Toplumsal açıdan ise Türk siyasi tarihinin etkileri meydana da sirayet eder. Ek olarak neo-liberal politikaların ve dünyada yaşanmakta olan büyük dönüşümün etkileri görülür. Bu on yılın sonunda çöküşü yaşanan Sovyetler ile birlikte, yeni Pazar ekonomilerinin etkileri meydan çevresindeki fonksiyonları da etkiler. Mekânsal açıdan meydanın kuzeyindeki yapı adalarında 80'lerin sonundaki etkiler okunur. Genişlemiş ve bugünkü biçimi ortaya çıkmaya başlamıştır. 1990'larda daha çok kapitalizmin etkisiyle küreselleşmeye başlayan fonksiyonların etkisi görülmeye başlanır. Toplumsal açıdan 1960'lardan beri tanık olduğu bazen hareketli bazense trajik olayların bu 10 yılda rastlanmamıştır. 2000 yılında hizmete girecek Taksim Metrosunun etkileri 90'ların sonunda da görülmektedir. Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin giderek hızlandığı bir sürece tanıklık etmektedir.

Mekânsal olarak 2000'lerde açık alan sınırları artık kısmen oturmuştur. Meydan ciddi bir ulaşım transfer merkezi halini almıştır. Toplumsal açıdan gündelik

ilişkilerin sürdüğü, yine 1990'lar gibi kısmen daha sakin bir sürecin yaşandığı görülür. 2003 yılında ilki düzenlenen Onur Yürüyüşlerinin düzenlendiği meydan, sonraki yıllarda bu yürüyüşlerde de kalabalıklara hizmet etmektedir.

Mekânsal açıdan 2010'larda en çarpıcı olanı meydanın yayalaştırılması projesi ve ulaşım hattının meydanın altına alınmasıdır. Tabii meydan yine bir ulaşım merkezi olma özelliğini sürdürecektir. Toplumsal açıdan yine hareketli geçen bir 10 yılla karşı karşıyadır. 2010 yılında 1 Mayıs'ta Taksim Meydanı'nda yeniden gösteriler yapılır. 2013 yılında Taksim Gezi parkı için yapılan gösteri ve protestolara tanık olur. Bu dönem hem mekânsal hem de sosyal açıdan çarpıcı bir dönemdir. 2013 ve 2014 Onur Yürüyüşleri de kalabalıklar halinde gerçekleştirilir. 15 Temmuz 2016 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşanan darbe girişiminde yine kalabalıklara hizmet etmiştir. Bu 10 yıl böylesine hareketli geçerken, 2010'lar bitmeden hemen önce küresel bir salgın ortaya çıkar. Bu sefer, toplumun sesi olan meydanlar sessizliğe bürünmek durumundadır. Meydanı kullanan insanlar, her yerde olduğu gibi, maske, mesafe ve hijyen uygulamalarıyla yaşantılarını sürdürür.

2020'ler COVID-19 etkileriyle başlar, toplumsal hijyen ve toplum sağlığının etkileri görülmeye devam eder. Bu etkilerin uyarı ve mekân organizasyonu anlamında meydanı da etkilediği görülür. Meydan daha salgın sürecinde daha az kullanılır, bir taraftan da evde kal çağrılarının yapıldığı ve insanların internet üzerinden işlerini halletmeyi daha çok benimsediği bir dönemin başlangıcı olduğu gözlemlenir. Bu gözlem daha çok salgın sonrası meydan etrafındaki kafelerde çalışan, toplantılara katılan insanların artışı ve kitap-kafe kültürünün gelişmesi olarak gözlemlenmektedir. Bir taraftan da turizm ziyaretlerinde artış dikkat çekmektedir. Mekânsal açıdan ise meydanın kuzeyi ve güneyi hareketli geçmiştir. Kuzeyde inşa edilen Taksim Camiisi ve güneyinde Atatürk Kültür Merkezi'nin yeniden inşası meydanın biçimini ve imajını değiştirmiştir.

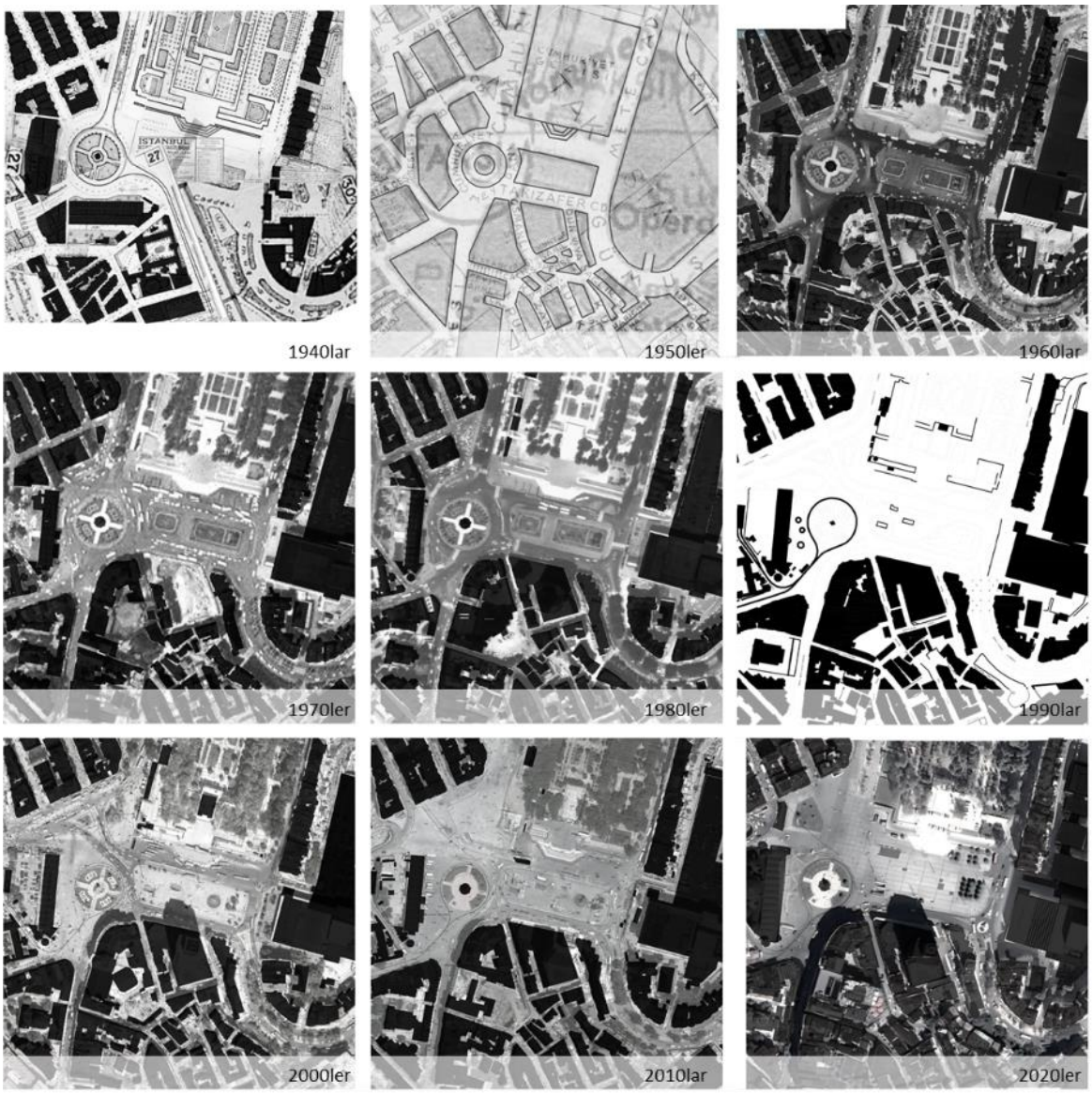

Şekil 3.6 Taksim Meydanının mekânsal değişimi İstanbul (1940-2023)

3.3.5 Kamusal Alanda Yaşantı

Bu bölümde iki kutuplu dünya düzenine damgasını vuran dönemin gündelik ilişkilerdeki etkileri değerlendirilmektedir. Benzer şekilde aynı dönemler için (1940-2022) bu mekânlardaki toplumsal yaşamın incelemesi yapılmıştır. 15 Ağustos 1945'te 61 milyon insanın hayatına mal olan İkinci Dünya Savaşı sona ermiş; Japonya'daki imparatorluk ordularının teslim olması bir dönüm noktası olmuştur. VJ Günü veya Zafer Bayramı, faşizme karşı mücadelenin sona erdiğinin sinyalini vermiştir. Ayrıca ekonomik fırsatlar toplumsal adalet isteklerini de artırmıştır (Chan, 2005, s. 35). 1940'lı yıllarda Paris Meydanı'ndaki savaşı kaybetmenin izleri gündelik hayatı da etkilemiş; harabe haline gelen bölgede boş bir meydan dikkat çekmektedir. Kızıl Meydan'da düzenli ve kalabalık bir askeri

gösteri öne çıkarken, Times Meydanı'nda savaşın bitişinin kutlandığı Zafer Günü (VJ Day) ve simgeleşen çiftin fotoğrafı görülmektedir.

1950'li yıllara gelindiğinde ise savaş sonrası hayatın her alanında bir toparlanmanın yaşandığı öngörülebilir. Üstelik Kızıl Meydan yine törenlere ev sahipliği yapmış ve açıkça askeri törenler için kullanılan bir yer olarak yansıtılmıştır. 1950'li yılların Times'ında araç yoğunluğunun ortasında günlük yaşamlarını sürdüren insanlar görülmektedir. Paris Meydanı'nda günlük ilişkiler devam ederken Kızıl Meydan'ın da araç trafiğine açık olması dikkat çekmektedir. Makagon (2003), savaş sonrası dönemde Times Meydanı'nda kamusal yaşamının giderek pazar odaklı hale geldiğini ve tüketimin baskın bir katılım biçimi haline geldiğini belirtmektedir. Kamusal alanı şekillendiren konuşmalara izin verecek ve ilham verecek demokratik bir kamusal alanın gerekliliğinden bahseder ancak para ve piyasa öncelikleri verildiği takdirde kamusal alanın hayati işlevi olan sosyal etkileşimlerin gölgede kalacağını vurgulamaktadır.

1961 yılında Berlin Duvarı tarafından özgürlüğü engellenen Paris Meydanı, bunun siyasi ve ekonomik etkilerinin yükünü taşımaya başlamış, toplumsal hayat da bu gelişmeden etkilenmiştir. Dönemin hazırlıklarının yapıldığı Kızıl Meydan, protesto ve gösteri alanı olmaya devam etmiştir. Müstehcenliğin kamuya açık hale geldiği Times'da bu değişiklik, kamusal alanda yer alan reklamlarda, etkinliklerde ve etkileşimlerde okunabilir hale gelmiştir. 1970'li yıllarda suç oranlarının arttığı bir bölge olarak bilinmektedir. Paris Meydanı ise 1960'ların başında başlayan ve Doğu ile Batı Almanya arasında sınır görevi gören bölünmenin sürdüğü görülmektedir. Sınırda kentsel bir açık alan olarak meydanda günlük yaşamın daha az kalabalık bir şekilde devam ettiği görülmektedir. Kızıl Meydan, Ekim Devrimi kutlamaları gibi birçok etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır.

1980'lerin sonu ve 1990'ların başı dünya çapında bir etki yaratmıştır. Berlin Duvarı 1989'da yıkılmış, SSCB 1991'de dağılmıştır. İletişim, teknoloji ve küreselleşme de kendi payına düşeni yaşamıştır. İletişim ve Enformasyon Devrimi, küreselleşmenin yeni bir aşamasını tetiklemiş ve yeni bir çağın başlangıcı olmuştur. Gündelik hayata baktığımızda pek çok ülkeyi de etkisi altına alan bu süreç küresel çapta da etki yaratmıştır. Ancak hem neo-liberal politikalar hem de dünyadaki bu gelişme, kamusal yaşamın daha da sınırsız hale getirilmeye çalışılmasından etkilenmiştir.

1980'lerde Paris Meydanı'ndaki gündelik yaşam devam etmekte ve Manhattan'daki kalabalık reklam panoları arasında günlük ilişkiler sürdürmektedir. Kızıl Meydan'da da günlük ilişkiler, törenler ve şenlikler devam etmiştir. Şekil 3.6'da 1987 yılında Kızıl Meydan'a inen Alman pilotun bulunduğu kalabalık dikkat çekmektedir. 1990'lı yıllarda yeniden buluşma noktası haline gelen Paris Meydanı'nda gündelik ilişkiler devam etmiştir. Yüzyılın sonlarında Times Meydanı, New York şehrinin eğlence bölgesi haline gelmişti. Ancak şehrin orta sınıfının banliyölere taşınmasıyla ve televizyonun popüler hale gelmesiyle ve tiyatroların yerini pornografik filmler almıştır. Sonuç olarak bölge seks ve uyuşturucu satıcılarının cenneti haline gelmiştir. Meydan daha sonra iyileştirilmiş ve yeniden canlandırılmıştır. "Şimdi 42. Cadde!" 1990'larda Times Meydanı'nda uygulanan, yenilikçi bir konsepti içeren proje, alanın yeniden geliştirilmesi için bir öneriydi. Times Meydanı'nın yeniden geliştirilmesinin bu alanların tarihiyle uyumlu olarak sunulduğunu ancak bunun küresel eğlence şirketlerinin pazarlama konseptlerinin bir yansıması olduğu vurgulanmakta ve bu projelerin kentsel yaşamın simülasyonları olduğu ileri sürülmektedir (Roost, 1998, s. 7-13). Times, suç oranlarının ve kentsel kullanımın gelişimini takip ederek, Disneyleşme olarak da bilinen Disney mağazasının açılmasıyla birlikte gelen dönüşüm sürecine dikkat çekmektedir. Hem reklam panolarının hem de insan ilişkilerinin etkilendiği, kamusal yaşamın değiştiği görülmektedir. Kızıl Meydan'da gündelik ilişkiler devam ederken sergiler ve festivaller de ilgi görmüştür. Tikhonova (2008, s. 347), 1990'larda Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan demokratik umutların ve enerjinin Rusya'daki çağdaş politik sanatı şekillendirdiğini iddia etmektedir. Sanatçıların bu dönemde cesur performanslar sergilediklerini ancak bu eylemlerin amacının yalnızca ülkenin komünizm sonrası geleceğindeki tarihsel dinamikleri ifade etmek olduğunu belirtir. Meydanın tasarımında spor, moda ve sinema gibi dünyadaki önemli olaylara göndermeler bulunmakta ayrıca kalabalıklar da günlük ilişkilerine devam etmektedir. Örneğin 1992 defilesi ve 1999 Çöp Adam sergisi Kızıl Meydan da dahil tüm dünyayı dolaşmıştır. İstanbul ise I. Dünya Savaşı ile kaybetmiş olduğu dünya kenti olma fırsatını İstanbul 90'larda yeniden yakalamıştır (Tekeli, 2015, s. 215). Küresel etkileşimin arttığı, gökdelen, otel, müzik endüstrisi ve oteller gibi kültürel üretimin İstanbul'un mekânına da yansıdığını dile getirirler (Baykan & Hatuka, 2010, s. 64).

Yeni bir yüzyıl olan 2000'li yıllarda kamusal alanlarda gündelik ilişkilerin devam ettiği görülür. Yılbaşı kutlamalarının yanı sıra eğlence odaklı ilişkiler, yerel törenler ve festivaller de devam eder. Bu ilişkiler 2010'lara kadar varlığını sürdürmüştür. Times'ın yayalaştırma çalışmaları sonucunda yayaların birlikteliği dikkat çekerken, Kızıl Meydan'da da buz pateni pistinde eğlenen insanlar görülmektedir. 2000'li yıllardan itibaren farklı kamusal alanlarda giderek benzer hale gelen günlük ilişkiler, 2019 yılı sonunda aniden kesintiye uğramıştır. Küresel bir salgınla kamusal alanların boşaltıldığı görülmektedir. Bir süre sonra her ülkede farklı olsa da salgının azalmasıyla birlikte kalabalıklarda günlük ilişkilerin devam ettiği, halk arasında maske ve hijyenin önem kazandığı görülmektedir.

Son yıllarda Times Meydanı'nın yeniden tasarlanması ve yayalaştırılması, mekânın yeniden temsilini yansıtmaktadır. Mesela postmodern bakış açısında yaya dostu bölgelere yapılan vurgu bir anlamda bölgenin geleneksel kullanımına meydan okumaktadır. Ancak bir anlamda, toplumun ihtiyaçlarına göre mekânı yeniden temsil etmektedir. Paris Meydanına bakıldığındaysa geleneksel biçimlere sıkı sıkıya bağlı kalmadan geçmişe gönderme yapma yönündeki bir yaklaşım görülür. Bir taraftan savaş sonrası yeniden yapılanma ise modernizme bir öykünmeden çok kent hafızasını kısmen iyileştirme adımı olarak düşünülebilir. Diğer bir taraftan Berlin Duvarı'nın yıkılmasından sonra Paris Meydanının yeniden inşası, tarihin yeniden yorumlanması olarak görülebilir. Aslında belki modernizm ve postmodernizm tartışması, nereden bakıldığıyla derinleşen ve bazen birbirlerini sürdürüp, bazen de tamamen tartışan iki kavram olabilir.

Kızıl Meydan'da çeşitli kültürel, politik ve sosyal etkilerin bir arada varlığı kabul edilir. Kızıl Meydan, Çarlık döneminden Sovyet dönemine kadar çeşitli tarihi dönemlere tanıklık etmiştir. Ayrıca postmodern felsefe sıklıkla güç yapılarını eleştirir ve geleneksel hiyerarşilere meydan okur. Kızıl Meydan ise siyasi ideolojiler ile kamusal alan arasındaki karmaşık etkileşimi yansıtan siyasi olaylara ve güç gösterilerine derinden sahne olmuştur.

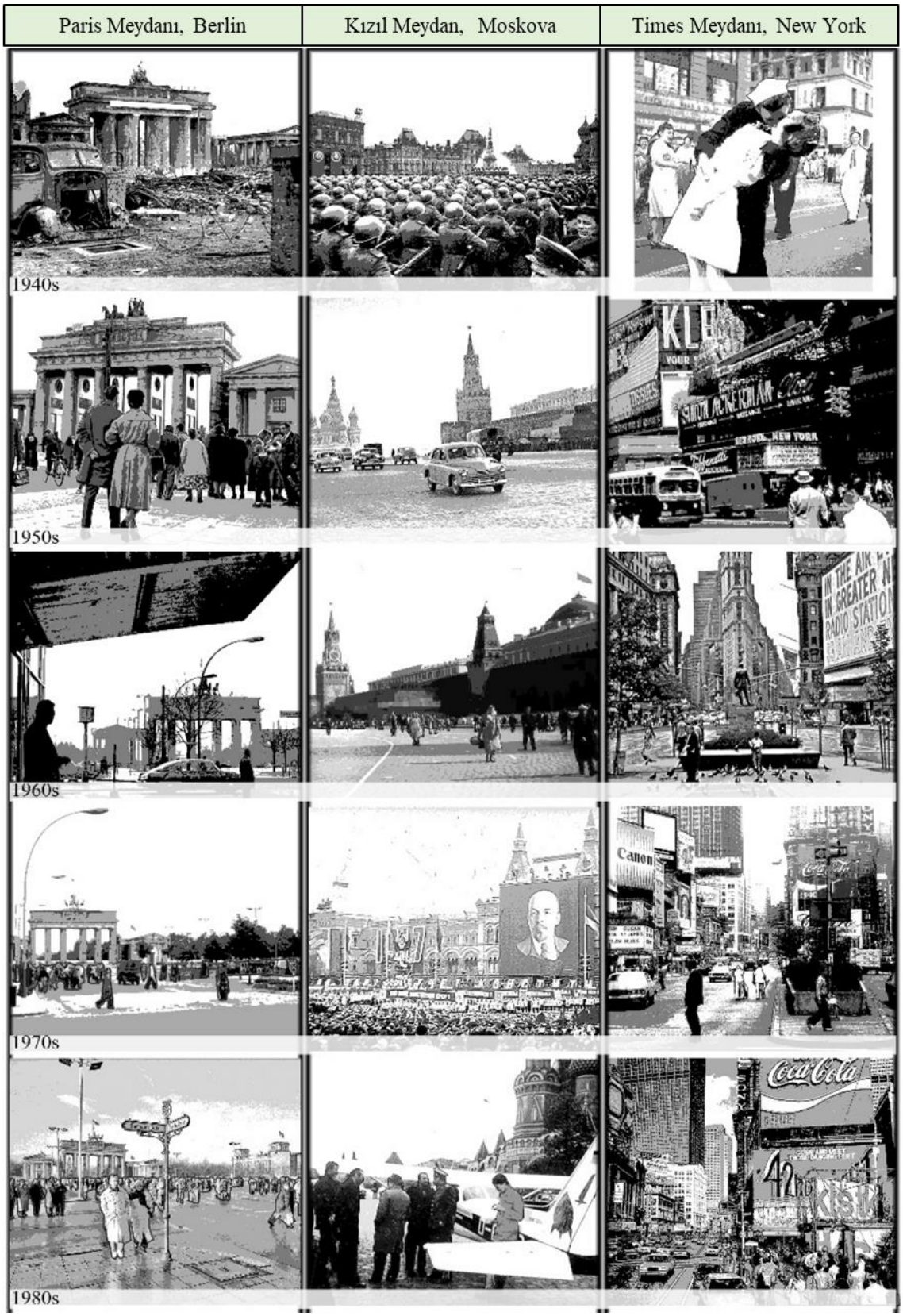

Şekil 3.7 Sosyal ilişkilerin değişimi (Berlin, Moskova, New York)

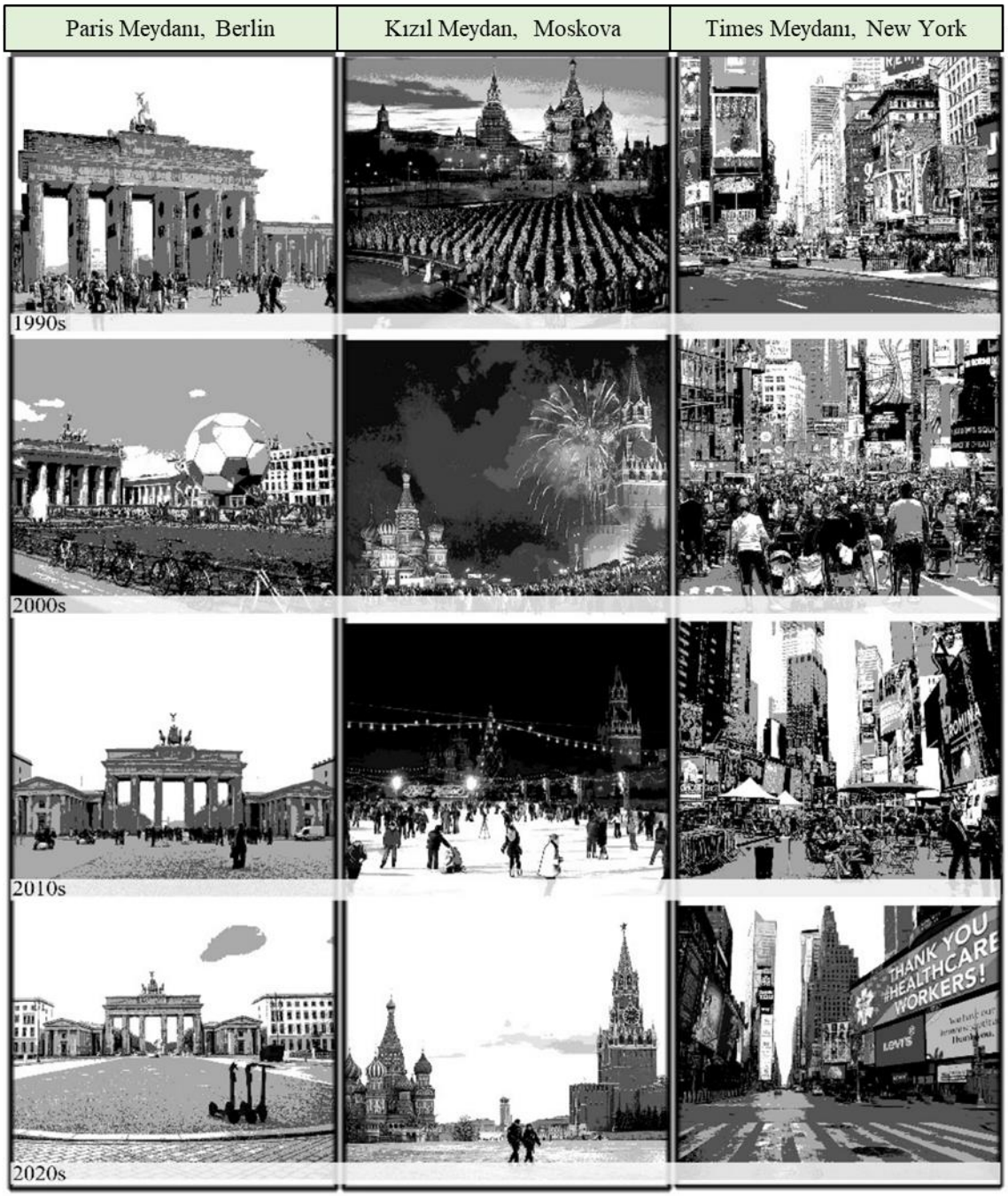

Şekil 3.8 Sosyal ilişkilerin değişimi (Berlin, Moskova, New York) (devamı)

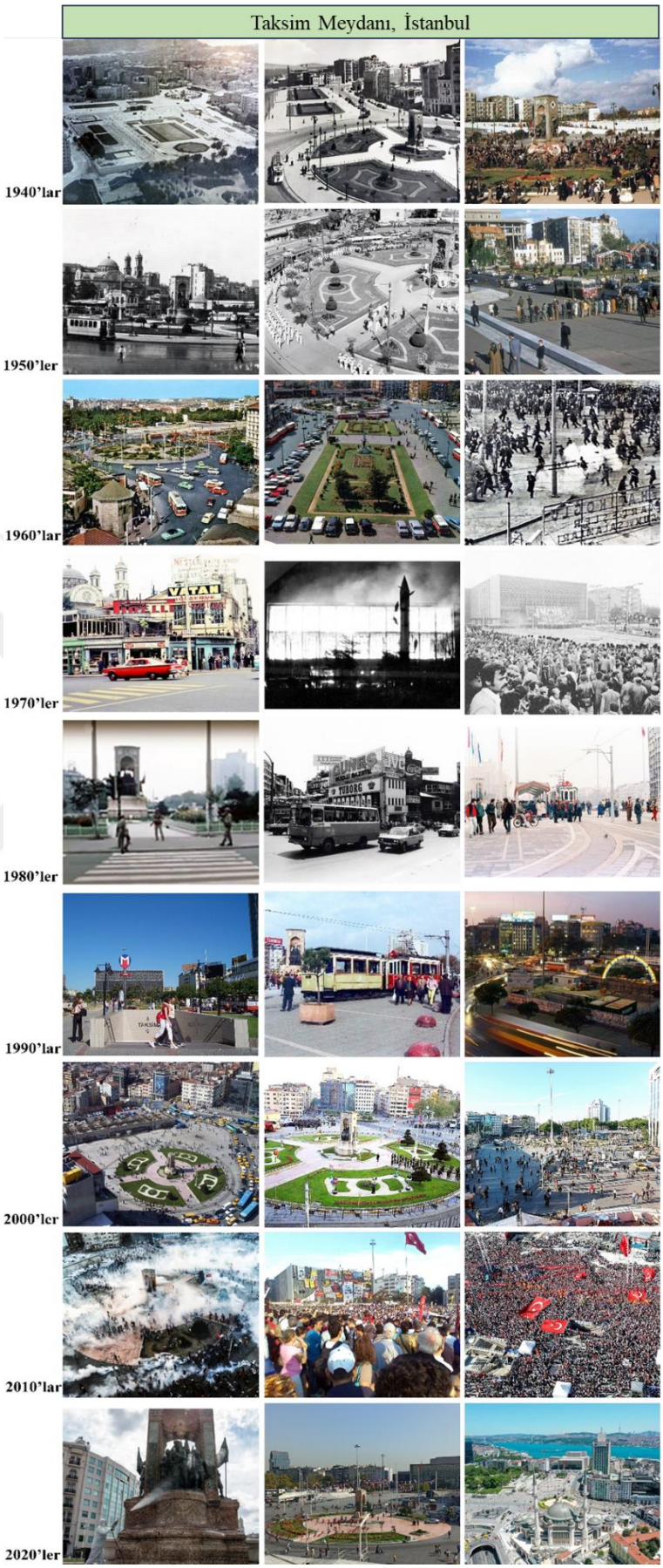

Şekil 3.9 Sosyal ilişkilerin değişimi (İstanbul)

Değerlendirme

Bölüm kapsamında ele alınan sistemler arası yarışta, Berlin'den Paris Meydanı, New York'tan Times Meydanı, Moskova'dan Kızıl Meydan ve İstanbul'dan Taksim Meydanı'nda kamusal alanda gündelik ilişkiler incelenmiş, çizelgede inceleme döneminde etkili olaylar ve bu olayların sosyo-mekânsal etkileri tartışılmıştır. Süreçte savaşlar, yarışlar, sistemler ve getirilerinin etkileri üzerinden kırılma noktaları tespit edilmiştir. 1940'larla birlikte, II. Dünya Savaşı ve sonrasında Soğuk Savaşın etkilerinin kent mekânına yansımaları tartışılmış, kamusal yaşantının bu durum karşısındaki gelişimi tartışılmıştır. Doğrudan mekân olarak da savaş tanıklık eden Berlin'de kamusal yaşantının uğradığı kesintiler, yeniden toparlanma süreçleri ile karşılaşılmıştır. 1940'lar savaş dönemi, 1950'ler ise toparlanma ve yeni bir savaşın izlerini taşırken, 1960'lara gelindiğinde zirveye ulaşan kapitalizm ve sosyalizm arasındaki yarışın kentlerdeki etkisi görülmektedir. Bir taraftan Taksim Meydanı'nda da küreselleşmenin etkileri görülmeye başlamıştır. Özellikle, bu yarışın simgesi haline Berlin Duvarı'nın 1961 yılında inşa edilmesi ile kent yaşamına inen bariyer, elbette Berlin'i doğrudan etkilemekle birlikte, dünya tarihi ve sosyal yaşantı için de unutulmaz bir imge haline gelmiştir. Taksim Meydanı ise 1960'lar ve 1970'lerde, çeşitli toplumsal hareketlerin ve protestoların merkezi haline geldi. Özellikle gençlik kültürünün ve politik aktivizmin yükseldiği bu dönemlerde, meydanın toplumsal dinamikleri de radikal bir şekilde değişti. Öğrenci hareketleri, sendika faaliyetleri ve politik gösteriler, meydanı bir aktivizm merkezi haline getirdi. Örneğin 1969 yılında 6. Filonun protestosu Kanlı Pazar olarak kaydolurken, 1977'nin 1 Mayıs'ı ise kanlı 1 Mayıs olarak tarihe kazındı.

1980'lerin sonuna kadar süren bu süreçte, Berlin'deki ikiye bölünme hali devam ederken, Moskova'da askeri ağırlıklı olmakla birlikte kalabalık törenler, New York'ta ise müstehcenliğin kamusala indiği ve bina kullanımlarını ve haliyle sosyal yaşantının etkilendiği bir döneme girilmiştir. Taksim ise süreçte protesto ve gösterilere ev sahipliği yaparken bir taraftan neo-liberal politikaların mekâna yansıdığı görülmektedir. 1990'larla birlikte iletişimin hız kazanması, küresel olma hali daha görünür olmuştur. Toplumsal olaylara bilinçliliğin de arttığı bu süreçte, 4 kentte de sosyo-mekânsal etkilerin olduğu görülmektedir. Elbette Berlin'de bir araya gelme ama geçmişi unutmama haliyle gelişen bir kent mekânından da söz

edilmelidir. 2000'lerle birlikte, gündelik ilişkilerin birbirine benzer bir hal aldığı, 4 kentte de küresel etkinliklerin yapıldığı görülmektedir. 2010'larda yine devam eden gündelik ilişkilerdeki aynılaşma haline 2020'lerin başındaki salgın büyük bir darbe vurmuştur. COVID-19 ile birlikte, kamusal alanın kullanımında, toplum sağlığı açısından bir kısıtlama ve yeni önlemler sürecine girilmiştir. 2022'de ise dört kentte de toplumların eski yaşantısına döndüğü ancak sayıların tekrar artmasına karşılık, az da olsa, tedbirli olunduğu görülmektedir.

Tablo 3.1 Sosyo-mekânsal kırılma noktalarının değerlendirilmesi

On yıllar	Kentler	Önemli Olaylar	Mekânsal Etkiler	Sosyo-mekânsal yapıyı etkileyenler	Notlar ve anahtar kelimeler
1940'lar	Berlin	II. Dünya Savaşı (1945)	Doğrudan	Kentin yıkımı	Kullanılamayan kamusal alanlar
	Moskova		Dolaylı	Askeri gösteriler	Ekim Devrimi, Zafer Geçit Töreni
	New York		Dolaylı	Kutlamalar	Zafer günü
	İstanbul		Dolaylı	Planlama ve inşaat	Kentsel tasarım çalışmaları
1950'ler	Berlin	Soğuk Savaş	Doğrudan ve dolaylı	Soğuk Savaş'ın odak noktası	Savaş sonrası yeni savaş
	Moskova	Stalin'in cenazesi		Anma, izdiham	Stalinleşme projesi
	New York	İtibarsız İşletmeler		Kent için sosyo-mekânsal dönüşüm projesi	
	İstanbul	Planlama ve inşaat		Planlama ve inşaat	
1960'lar	Berlin	Berlin Duvarı	Doğrudan	Kentte bariyer	
	Moskova	Protesto, gösteri, Stalin'in mezarının taşınması	Dolaylı	Askeri gösteriler	Kent adının değişimi, Stalingrad-Volgograd
	New York	Müstehcenliğin kamusallaşması	Doğrudan	Ticari yapılarda işlev değişimi	
	İstanbul	Direniş, gösteri, tören, askeri darbe	Dolaylı	Sivil gösteri, direnişler	1969- Kanlı Pazar
1970'ler	Berlin	Kentsel yenileme	Doğrudan	Savaşın izlerinin silinmesi	
	Moskova	Gösteri devrim	Dolaylı	Mayıs günü, Anıt mezar	
	New York	Seks mekânı, kentsel suç	Doğrudan ve dolaylı		
	İstanbul	Gösteri, kentsel tasarım ve yenileme	Doğrudan ve dolaylı		Kanlı 1 Mayıs, AKM Yangını

Tablo 3.2 Sosyo-mekânsal kırılma noktalarının değerlendirilmesi (devamı)

	Berlin	Soğuk Savaşın sonu	Doğrudan	Kentte birliktelik	
	Moskova	Devrim, kutlama, gösteri	Doğrudan	Zafer Günü Kutlamaları, 1989 Ekim Devrimi	
	New York	Ticari binalar, reklam ve tabela	Doğrudan		
1980'ler	İstanbul	Askeri darbe, tören,	Dolaylı		
	Berlin	Amerika, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın kente vedası	Doğrudan	Kutlamalar, kentsel yenileme	
	Moskova	Sovyetlerin çöküşü, küresel festivaller	Doğrudan	Moda gösteriler ve sergiler	UNESCO Dünya Miras Listesi
	New York	Tiyatro ve eğlence merkezi, Disneyleşme	Doğrudan	Sosyo-mekânsal ve işlevsel değişim	
1990'lar	İstanbul	Kapitalizmin yükselişi	Doğrudan	Fonksiyonel Değişme	
	Berlin	Kentsel tasarım, etkinlikler	Doğrudan	Otoyol düzenlemeleri, yayalaştırma	
	Moskova	Kutlama ve gösteri	Dolayı	Zafer Günü Kutlamaları	
	New York	11 Eylül, Yoga, Dumansız meydan, yaya meydanı	Doğrudan	Farkındalık	
2000'ler	İstanbul	Törenler, gösteriler, kentsel tasarım	Dolaylı	Ulaşım çalışmaları	
	Berlin	Festival, turizm	Doğrudan ve dolaylı	Törenler, kalabalıklar	Işık festivali
	Moskova	Törenler, gösteriler	Dolaylı	Kalabalıklar	Buz pisti
	New York	Dönüşüm ve yayalaştırma projesi	Doğrudan	Yayalaştırma	
2010'lar	İstanbul	Gösteri, direniş, kentsel tasarım	Doğrudan	Direnişler ve yayalaştırma çalışmaları	Gezi, 15 Temmuz
	Berlin	COVID 19			
	Moskova	COVID 19 – Savaş			
	New York	COVID 19	Doğrudan ve dolaylı		Toplumsal yaşantıyı etkilemiştir.
2020'lerin başları	İstanbul	COVID19		Sağlık ve hijyen	

Kırılma Noktaları

- 1945 – II. Dünya Savaşı ve sonrası da kırılma döneminin başlangıcı gibi.

- 1953 Soğuk Savaş yeni bir kırılma döneminin başlangıcı
- 1961 Berlin Duvarı
- 1989 Berlin Duvarı'nın Yıkılması, Teknoloji ve İletişim Devrimi, Küreselleşmenin III. Evresi
- 1991 Sovyetlerin çöküşü
- 2001 11 Eylül Saldırıları
- 2013 Gezi Olayları
- 2020 COVID19 – Küresel Salgın
- 2022 Ukrayna – Rusya Savaşı

3.4 Bölüm Sonucu

Kamusal yaşam sürecini araştıran tezin bu bölümünde kamusal yaşamın yakın geçmişine odaklanılmıştır. Gündelik ilişkilere insan ölçeğinde sosyo-mekânsal bir yaklaşım getirilmiş ve yakın tarihin betimleyici çalışmalarında Soğuk Savaş dönemi dikkat çekmiştir. Ayrıca 1950'li yıllarda kamusal alanın anlam ve işlev açısından dönüşümü de bu argümanın arkasında durmuştur. Ek olarak, inceleme döneminde tartışma konusu olan modernizm ve postmodernizm tartışmalarına bakılmıştır. 1960'lardan sonra mekânın organizasyonunda yansımaları görülen modern ve postmodern tartışmaların kısmi yansımaları görülmüştür. Postmodern felsefe, geleneksel normları ve değerleri sorgulayarak, çoklu perspektiflere ve çeşitliliğe odaklanırken, belirsizleşen bir hiperrealite kavramı vurgulanır. Literatüre bakıldığında sosyalizm ve kapitalizm arasındaki çatışmada ekonomi, siyaset, uluslararası ilişkiler, sosyoloji gibi birçok disiplinde araştırılırken kentsel mekân, sosyal psikoloji ve bireylerin davranış biçimleri de etkilenmiştir. Ayrıca kamusal alan ve kamusallık da anlamsal açıdan sıklıkla incelenmektedir. Habermas, Arendt, Sennett, Negt ve Kluge gibi pek çok önemli isim kamusal alanda çalıştı. Bu bölümde de konu mekânsal ve sosyal bilimler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Kamusal alanın ve bireyin ihtiyaçlarının değişimi irdelenmiştir.

Bu bölümde kapitalizmi, sosyalizmi ve bunlar arasındaki çatışmayı yansıtan farklı kamusal alanlar ele alınmıştır. Berlin, Moskova, New York ve İstanbul'dan bir kent meydanı karşılaştırılmıştır. Çalışma sürecinde İkinci Dünya Savaşı, Soğuk Savaş, küreselleşme, Enformasyon ve İletişim Devrimi, 11 Eylül Saldırıları, salgın hastalıklar ve savaşlar gibi dramatik küresel olaylar vurgulanmıştır. Tekeli'ye

(2015, s. 208) göre çoğu dünya ülkesi gibi Türkiye'de de II. Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde hızlı bir kentleşme yaşanmaya başlamıştır.

Moskova ve New York, iki kutuplu dünya düzeninin kapitalizmi ve sosyalizmi temsil eden iki ucu olarak görülmektedir. Kapitalizmde tüketim, sosyalizmde askeri kontrol ön plana çıkarıldı. Her ne kadar böyle bir sonuç beklense de Berlin de süreç hem fiziki hem de toplumsal olarak derinden hissedildi. İstanbul'da ise dolaylı etkilerin yansımaları görüldü. Hariman ve Lucaites (2007), makalelerinde ikonik çalışmaları ele alarak, o dönemde Life dergisinde görev yapan, "foto muhabirliğinin babası" Alfred Eisenstadt'ın ikonik fotoğrafı ve Times'da bir denizci ile hemşirenin öpüşürken çekilmiş fotoğrafını yorumlamaktadır. Zafer gününde (VJ Day) çekilen bu fotoğraf, kamusal alanda kişisel yakınlığın fotoğrafı haline geldi ve İkinci Dünya Savaşı'nı sona erdiren vatandaşlık festivaline bir çehre kazandırdı. Hem sanatsal hem de toplumsal açıdan pek çok sembolik çağrışıma sahip olduğuna dikkat çekmektedir. 2000'li yıllarda heykelin açılışı, Ağustos 2004 ve 2005'teki VJ Günü kutlamaları sırasında Times'da yapılmıştır.

2000'li yıllara gelindiğinde teknolojinin hızla ilerlemesiyle birlikte kentsel mekânın bireyselleşmesi ve tüketimi ön plana çıkmıştır. Kamusal alanın sanal ortamlarla birlikte genişleyen anlamı ve insanların etkileşimlerindeki değişim ve genişlemeler bir kez daha dikkat çekmektedir. Bir yandan tasarımlarda yaya kullanımının önemi dikkat çekmektedir. Ayrıca hızlanan teknoloji ve iletişimin toplumsal farkındalığı artırmak, kentsel hafızayı canlandırmak, toplumsal eşitliği sağlamak gibi amaçlara da hizmet ettiği görülmüştür. Bu dönemde Taksim Meydanı yine göz önünde bulunan gösteri, protesto ve törenlerin yaşandığı bir mekân olarak önemini sürdürdü. 2013 yılında Gezi Parkı Protestolarına tanıklık etti, kalabalıklar seslerini bu meydandan duyurup çatışmalar yaşandı. İnceoğlu'na (2015, s. 542) göre Gezi Direnişi sonrasında Taksim Gezi Parkı hem fiziksel hem de sembolik olarak Türkiye'nin kamusal alanı haline gelmiştir.

Bir diğer konu ise, beklenmedik bir olay olan COVID-19 gibi bir salgınla karşı karşıya kaldığında kamusal alanın tutumudur. Bu tutumda halk sağlığı, hijyen, mesafe gibi kritik yeni kavramlarla karşılaşılmıştır. Vaka sayısının azalmaya başlaması ile birlikte ise kamusal hayatın kaldığı yerden devam ettiği görülmektedir. Gündelik yaşamın beklenmedik durumlara karşı devam etme

tutumu sergilediği görülür. Her zaman yeni halini barındıran yaşam, dinamik ve kendini yeniden üreten bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular, küresel olayların kamusal yaşamı doğrudan etkilediğini, ancak bazen bu etkinin zamanla mekânlara yansıdığını göstermiştir. Kızıl Meydan, Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra daha küresel olayların mekânı haline gelmiş. Bir yandan direnişte, kent hakkı ve grevlerde meydanlar toplumun buluşma noktası, sesini duyuracağı, birleşeceği yerler olabilmiştir. Örneğin Lafrance ve Sears'a göre "Kızıl Meydan", 2005'te Quebec'teki öğrenci direnişi sırasında öğrenci hareketinin ortak sembolü haline geldi (2012, s. 15,16). Farklı coğrafyaları simgeleyen kavramlar anlamlarını daha da zenginleştirerek birliği vurgulayabilmektedir.

New York, kapitalizmin ve tüketim kültürünün sokaklara, reklam panolarına ve kullanıcı davranışlarına yansıdığı bir yer olarak değerlendirilmiştir. Zamanla müstehcenliğin alenileştiği bölgede suç oranları artmış, aynı zamanda bir tüketim ve dönüşüm projesi olan Disneyleşme, toplumsal bir soruna farklı çözümler aramıştır. Paris Meydanı, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş'a doğrudan tanıklık etmesi nedeniyle süreçten derinden etkilenmiştir. Kamusal yaşam, toplumsal ve fiziksel çevreyle bağlantılı olarak yeniden üretilmiştir. Süreçte yaşadığı tecrübeleri ve engelleri aşmaya çalışmış ya da bu sürece uyum sağlamak zorunda kalmıştır. Berlin Duvarı'nın yıkılması, kentsel mekândaki bir engelin yıkılmasının, yani toplumun bütünleşmesinin, Soğuk Savaş döneminin sona ermesinin ve iletişimin küreselleşmesinin sembolü haline gelmiştir. Times Meydanı, çoklu perspektiflerin ve hiperrealitenin birleştiği bir alan olarak, postmodernizmin çeşitlilik ve tüketim kültürünü yansıtan bir simge konumunda olmuştur. Paris Meydanı tarihsel referansları modern tasarımla birleştirerek, postmodernizmin geçmişi yeniden yorumlama yaklaşımıyla ilişkilendirilebilir. Kızıl Meydan'ın anlamı ve önemi zamanla siyasi gücün merkezinden milliyetçi kutlamaların yapıldığı bir mekâna dönüşmüştür. Kızıl Meydan ise çeşitli kültürel etkilerin bir araya geldiği ve politik güç dinamiklerinin izlerini taşıdığı bir mekân olarak, postmodernizmin çoklu etkilerin ve sembollerin bir arada bulunduğu bir platform olarak işlev görür. Ancak güç dinamikleri tarihsel süreçte hep ön planda olmuştur.

Sosyalizm ile kapitalizm arasındaki şiddetli rekabetin fiziksel sembolü olan Berlin Duvarı'nın yıkılması dünya çapında sansasyon yaratmıştır. Örneğin Tauil vd.

(2021) Brezilya ve Latin Amerika'daki 1989 çöküşü sonrası ve öncesindeki durumu tartışmaktadır. 1990'lardan sonra bu yerler küreselleşme olgusunu daha derinden yaşadı. Yerel alışkanlıklarını kısmen devam ettirmiş olsalar da küresel olaylar daha çarpıcı görünmekteydi. Ancak bir yandan da sosyal ve çevresel olaylara karşı bilinçlendirme faaliyetleri de başlamıştır.

2000'li yıllardan sonra tüketim toplumu hızla gelişmeye devam etmiş ve günlük yaşam devam etmeye çalışmıştır. Ayrıca her zaman yeni olma duygusu yer almıştır. Bu durum uyum sağlamanın zorunlu bir ölçütü olmuştur. Teknolojinin hızla ilerlemesi kamusal alan ve kamusallığın anlamını değiştirmiş ve genişletmiştir. Tekno-insanlaşma süreci yavaş ilerlerken, 2020'li yıllarda yaşanan büyük bir salgın tüm dünyayı alt üst etmiştir. Bir belirsizlik durumu olarak bu salgın hayatın hemen her alanına nüfuz etmiş, kamusal alan da en çok etkilenen konuların başında gelmiştir. Tarihsel ve kronolojik bir bakış açısı sunan bu yöntem, küresel ölçekte olayların kamusal alana etkilerine ek olarak üretim-tüketim biçim ve kültürlerinin etkilerini de keşfetmekte ve bir diğer taraftan modernizm ve postmodernizm tartışmalarının ve hızlanan kent yaşantısının yansımalarını da analiz etmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışmada kamusal alanın değişen ancak yeniden kendini üreten, hep yeni olgusunu barındıran, dinamik ve devingen yapısı ortaya koyulmuştur. Kapitalizm ve sosyalizm kıskacında mekânın ve yaşantının yaşadığı sıkışmalar görülmüş, bu sıkışmalar teknolojik ilerlemenin gittikçe hızlanmasıyla birlikte de üretim ve tüketim biçimlerini de etkilemiş, dolayısıyla bundan boş zaman aktiviteleri de etkilenmiş; hatta bir dönüşüm geçirmiştir. Bu üç meydanın incelemesi ışığında, küresel sistemlerin çatışmasında, kapitalizmin öne çıkması sonrası, mekânın ve kültürün nasıl küreselleşebildiği görülmüştür. Yerelin önemi ve yere özgü kültürlerin yeniden hayat bulması da tartışılıp buna ilişkin de yine küresel ölçekte bir şeylerin yapıldığı görülmüştür. Yakın geçmişte kamusal yaşamın evrimini, kapitalizm ve sosyalizm kıskacında, insan ölçeğinde tartışan bu çalışmanın ileride yeni tartışma ve çalışmalara yol gösterici olacağına inanılmaktadır.

Tez Sürecine Bölümün Katkıları

Tez kapsamında bu bölüm ile kamusal yaşamın geçmişi tartışılmış ve araştırılmıştır. Sürece ilişkin literatür taramasından gelen kavramsal değişim dünya kentlerinden

birer meydan üzerinden incelenmiş, küreselleşmenin artan etkileri ve teknolojideki hızlı gelişmeler ile insan ilişkilerindeki yabancılaşma, bireyselleşme ve aynılaşmaya bakılmıştır. Bir diğer taraftan kamusal yaşamı etkileyen kırılma noktaları tespit edilmiştir. Yakın tarih üzerinden gerçekleştirilen bu araştırmada II. Dünya Savaşı, Soğuk Savaş, sosyalizmin çöküşü, kapitalizmin yükselişi ve Enformasyon ve İletişim Devrimi gibi küresel ölçekte etkili olayların mekânı da etkilediği ve etkilerken sınırsızlaşma ve mekânsızlaşma etkilerinin yanı sıra küreselleşmeyle gelen aynılaşma ve küreselleşen kültüre dikkat çekilmektedir. Yakın geçmişi ve kırılma noktalarını araştırırken, nasıl ki küresel sistemlerin değişimi ve çatışması toplumsal yaşantıda etkili olduysa, teknolojinin hızlı etkileri olduğu görülmüş ve sürekli devingen, dinamik ve yeni olgusunu taşıyan kamusal yaşam bu sefer de teknolojiyle ilgili hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Bu sebeple, tezin bir sonraki bölümü olan "kamusal yaşamın bugününde" dijital teknolojinin kamusal yaşama etkilerinin analiz edilmesi gerekmiştir. Bu bağlamda yine literatürden gelen kavramların kamusal yaşam üzerinden etkileri bir sonraki bölümde ele alınmaktadır.

Kamusal yaşamın geçmişi araştırılması, tarihsel olayların ve teknolojik gelişmelerin etkilediği farklı aşamaların işaret ettiği bir ekseni ortaya koymaktadır. Soğuk Savaş döneminden günümüze teknolojik paradigmanın kamusal alanlar üzerindeki etkisi, mekânsızlaşma, izolasyon, aynılaşma ve bireyselleşme odağında fark edilebilir olmaktadır. Literatür taramasıyla da ilişkilenen, yakın tarihin geçmişine damga vuran bu olaylar kamusal yaşamı nasıl etkiledi ve bu kavramları nasıl geliştirdi sorularıyla bu akış gelişmekte, küresel ölçekteki olayların yaşantının ve gereksinmelerin farklı aşamalarına dahil olduğu görülmektedir. Dijital teknolojilere geçiş ve bunların sosyo-mekânsal doku üzerindeki etkileri gibi tarihi kırılma noktaları, teknolojik gelişmelerin yol açtığı birbirine bağlılık nedeniyle fiziksel alanın sınırlarının bulanıklaşmaya başladığı mekânsızlaşmaya doğru kademeli bir geçişin altını çizdi. Yakın geçmişten günümüze bir araştırma ve tartışma sunan bu bölüm aslında günümüzde de dijital teknolojinin gittikçe hızlanan yapısına atıflar vermiş ve bugünün kamusal alan ve yaşamını; teknolojik ilerlemedeki hızlanmanın kamusal alanda insan ilişkilerinde neleri etkilediği sorusunu doğurmuş ve bir sonraki bölümde bu konu detaylı olarak ele alınmıştır.

4
KAMUSAL ALANDA GÜNDELİK YAŞANTININ BUGÜNÜ

Bu bölüm kapsamında bir önceki bölümlerin akışına devam edilerek, kamusal yaşamın bugünü üzerinde durulmaktadır. Hem literatür hem de kamusal yaşamın yakın geçmişinin incelendiği bölümlerde, Enformasyon ve İletişim Devrimi ve sonrasında hızlanan teknolojik gelişmeler vurgulanmış; günümüzü araştırırken dijital teknolojinin kamusal yaşantıyı nasıl etkilediğini ortaya koymak gerekmiştir. Dijital teknolojideki bu devrim dünyada yeni bir çağın başlamasına neden olmuş, küreselleşmenin III. Evresi olarak da anılan bu süreçte iletişim ve teknolojideki hızlanmayla birlikte pek çok konu ortaya çıkmıştır. Şüphesiz dijital teknolojinin (akıllı telefon, tablet, internet, giyilebilir teknolojiler) giderek yaygınlaşması, bireyin ve toplumun yaşamına etki etmiş; insanların hem fiziksel hem de dijital olarak çevreleriyle etkileşim kurma biçimini değiştirmiştir. Bu durum dijital teknolojilerin insan davranışı, toplumsal etkileşim ve kamusal yaşam üzerindeki etkisi hakkında önemli soruları gündeme getirmektedir. Bu sorulara başta toplum bilim ve mekân bilim olmak üzere pek çok disiplinde yanıt aranabilir. Kamusal alan yazınında da yine pek çok disiplin çevresinde çok yönlü ve devingen yapısı ele alınmaktadır. Özellikle mekân ve insan boyutları birlikte düşünüldüğünde, mekânsal tasarım meslek grubu (şehir plancıları, mimarlar, peyzaj mimarları ve kentsel tasarımcılar) toplumla birlikte yapılaşmış çevreyi şekillendirmede kilit paydaşlar olarak görülmektedir. Bu değişikliklere duyarlı kamusal alanların tasarlanmasında ve sorunlarının araştırılmasında önemli bir role sahiptirler. Ancak dijital teknolojilerin kamusal alanı, kamusal yaşamı ve kamusal alan tasarımını nasıl etkilediğine ve tasarımcıların bu zorluklara nasıl cevap verebileceklerine ilişkin sınırlı sayıda araştırma bulunmaktadır. Enformasyon çağının getirdiği bu hızlanma ve teknoloji kaynaklı paradigma değişimin tartışılması önem taşımaktadır.

Bu bölümün gerekçesi, dijital teknolojilerin kamusal yaşamda hızla yaygınlaşması ve kentsel mekânlardaki insan davranışları üzerindeki potansiyel etkilerinin araştırılmasıdır. Ayrıca betimleyici literatür taraması sonrası saptanan dijital teknolojilerin kamusal alanda insan davranışlarını araştırmada kullanılan herhangi

bir ölçeğe rastlanmamış ve bu ölçeğin kurgulanması ve literatüre kazandırılması da bu çalışmanın temel amaçlarından biri olmuştur. Çalışmada, kentsel mekânda insanların dijital teknolojilerle etkileşimini şekillendiren faktörlere odaklanılarak, dijital teknolojilerin kamusal yaşamda insan davranışları üzerindeki etkisi incelenmekte ve bu konuda literatüre katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu kapsamda araştırma kapsamında belirlenen alt hedefler aşağıda maddeler halinde verilmiştir:

- Dijital teknolojilerin kamusal yaşamdaki insan davranışlarını etkileyen unsurları belirlemek,
- Kamusal alanlarda dijital teknolojilerin kullanımına yönelik mekânsal tasarım uzmanlarının (mimarların, şehir plancılarının ve peyzaj mimarlarının) tutum ve deneyimlerini ortaya koymak,
- Teknoloji çağında daha kapsayıcı ve insan merkezli kamusal alanlar tasarlamak için öneriler/stratejiler geliştirmek.

Çalışmanın kapsamında;

- Mekânsal tasarım uzmanlarının (mimarların, şehir plancılarının ve peyzaj mimarlarının) dijital teknolojilere yönelik tutumları ve bu teknolojilerin kamusal yaşamdaki insan davranışları üzerindeki etkisine ilişkin görüşleri,
- Dijital teknolojilerin kamusal yaşamı nasıl şekillendirdiğinin ve insan davranışlarını nasıl etkilediğinin tespit edilmesi,
- Dijital teknolojilerin kamusal yaşamda insan davranışını şekillendirmedeki potansiyel olumlu ve olumsuz yönleri ve bu teknolojilerin mekânsal tasarımın geleceğine etkileri ele alınmaktadır.

Araştırma kapsamında elde edilen bulguların çağdaş kentsel yaşamı şekillendirmede dijital teknolojilerin rolüne ilişkin sürmekte olan tartışmalara katkıda bulunmasının yanı sıra mekân tasarımcılarına (mimarlar, peyzaj mimarları, şehir plancıları ve kentsel tasarımcılara) gelişen teknoloji ile birlikte değişen ve dönüşen kamusal mekânın nasıl olması gerektiği konusunda önemli ipuçları sağlayacağı öngörülmektedir. Ayrıca disiplinler arası bir alan olması sebebiyle, toplum bilim yazınında kamusal alan çalışmaları yapan araştırmacılar için de zengin yaklaşım ve bulgular sunulmaktadır.

Bu amaçla insan, teknoloji ve mekân arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek için, bu bölüm kapsamında aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranacaktır:

- İnsan, dijital teknolojiler ve mekân arasındaki ilişkinin boyutları nelerdir?
- Dijital teknolojilerin kamusal alandaki insan davranışları üzerindeki etkisini belirleyen faktörler nelerdir?
- Toplumsal etki, sosyal izolasyon, teknolojik kaygı, medya ve dijital etkiler faktörlerinin hangi özellikleri dijital teknolojilerin kamusal alandaki insan davranışlarını belirlemektedir?
- Mekân tasarımcılarının kamusal alan tasarımı aşamasında toplumsal etki, sosyal izolasyon, teknolojik kaygı, medya etkileri ve dijital etkiler faktörlerine bakış açıları nedir?

4.1 Kamusal Yaşam ve Dijital Teknoloji

Kamusal yaşantının değişimi tarih boyunca tanık olunan, toplumbilim, mekân bilim, coğrafya gibi pek çok disiplinde incelenen bir konu olmuş ve toplumsal, politik, mekânsal pek çok farklı alan ile etkileşime girmiştir. Bu süreçte, savaşlar, salgınlar veya teknolojik gelişmeler gibi pek çok kırılma noktası yaşanmış ve bu durumlar küresel ve yerel ölçekte etkiler bırakmıştır. Özellikle gün geçtikçe hızlanan teknolojik gelişmeler ile kent mekânının gereksinmeleri yeni ve dinamik bir boyuta ulaşmıştır. Bu süreçten toplum yaşantısı da bazen doğrudan bazen ise dolaylı olarak etkilenmiştir. Eren ve Aktuğlu Aktan'a (2022) göre bu durum kamusal yaşantının kendisini yeniden üreten, sürekli yeni olgusunu taşıyan ve dinamik kalan bir yapıda olmasıyla ilgilidir. Bu nedenle hem toplumsal hem de mekânsal açıdan teknolojik gelişmelerin kamusal yaşantıya etkilerinin araştırılması gerekmektedir. Bu şekilde küresel ve ulusal düzeyde meydana gelen teknolojik gelişimlerin etkisiyle sürekli değişim ve dönüşüm içerisinde olan ve hep yeni vurgusunun yapıldığı kamusal alanın dinamik yapısını gündelik yaşantı üzerindeki etkileri açısından da irdelemek mümkün olacaktır. Bu şekilde edinilen bulguların alan yazınına önemli bir katkı sağlayacağı da öngörülmektedir.

Kamusal alanlar Moughtin'e (2003, s. 193) göre kent parçalarını birbirine bağlayan ve insanların günlük ihtiyaçlarına hizmet eden iletişim kanallarıdır. Madanipour (2003:5) ise bu alanlardan kentsel toplumun karmaşıklığının bir yansıması olarak

bahsetmektedir. Carmona'ya (2018) göre kamusal alanlar, algılanan her tür yerleşim merkezi ve kamusal yaşam ile faaliyetler ve etkinlikler için odak noktası olarak önemli bir rol oynamıştır. Kamusal mekânlar en genel tanımıyla tüm kent kullanıcılarının erişebildiği, kullanıcılara sunulan, ortak bir sosyal mekân oluşmasına olanak sağlayan alanlardır (Erdönmez ve Çelik, 2016).

Tarihi çok eskiye uzanan kamusal alanlar dinamik ve çok yönlü yapısı sebebiyle, yüzyıllar boyunca birçok değişime uğramıştır. Özellikle 1900'lerin ikinci yarısıyla birlikte, kamusal alanın kapsamı, niteliği ve kullanım özellikleri tamamen farklılaşmıştır. Teknolojik ve toplumsal değişimin hızı özellikle Sanayi Devrimi sırasında 18. ve 19. yüzyıllarda, büyük bir ivme (Castells, 2010, s. 429). Castells (1999, s. 2) 1990'larda tüm gezegenin telekomünikasyonlu bilgisayar ağları etrafında örgütlendiğini vurgulamıştır. Dijital teknolojiler, sosyal iletişimin hızını ve kapsamını geliştirmede önemli bir unsur olmuştur (Ray, 2007, s. 123). Enformasyon ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte hız, tüm ekonomik ve yaşam bağlamları için baskın değer haline gelmiştir. Gündelik yaşantı kalıplarının ciddi bir şekilde hızlanmasına ve dolayısıyla bireysel zihinsel süreçlerdeki artış ve farkındalığın azalması nedeniyle günlük gerçekliğe yabancılaşmanın şiddetlenmesine neden olmuştur (Aldinhas Ferreira, 2022, s. 11). Gökgür (2017, s. 60,61), iletişim, ulaşım ve bilgi teknolojilerinde yaşanan bu gelişmelerin kentsel kullanım alanlarında da değişime sebep olduğunu ve kullanıcı ve mekân arasındaki ilişkiyi de azaltabildiğini dile getirmektedir. Ayrıca bu tür gelişmeler modern toplumda her zaman var olan ve insanların çevrelerindeki insanlarla iletişim kurma şeklini de değiştirmiştir. Özellikle çevrimiçi sosyal platformların kullanımı, bireylerin arkadaşlarıyla iletişim kurması, hobileri ekseninde diğer insanlarla bağlantı kurulması, kültür ve sanat ile ilgili aktivitelerinin takip edilmesi, romantik partnerler aranması, yeni bilgilere ulaşılması, bireylerin duygularını, düşüncelerini ve kimliğini ifade etmesi, iyi ve kötü haberleri paylaşması gibi sürekli olarak diğerleriyle etkileşimde bulunma imkanı sunabilmektedir (O'Day ve Heimberg , 2021, s. 1). Başka bir ifadeyle, modern yaşamda çevrimiçi sosyal ağaların ve taşınabilir mobil cihazların kullanımının hızla artması kentsel yaşamdaki sosyal etkileşim biçimini de değiştirmiştir. Kentsel yaşamlarda meydana gelen bu hızlı değişim ise sosyal etkileşim kültürünü zarara uğratarak kentsel alanlara yeni bir dijital katmanın

eklenmesine neden olmuştur (Badel & Lopez Baeza, 2021, s. 129). Teknoloji bir taraftan kamusal alanda birey ve bireyler arası ilişkiyi etkilerken, diğer taraftan kamusal alanda ortaya çıkan sorunları çözmeye yardımcı araçlarda üretebilmektedir. Lobo (2021, s. 37-55) teknolojinin, yalnızca bireyin çevresini daha kullanışlı ve verimli hale getirme süreci olmadığı, aynı zamanda dünyayı deneyimleme ve yaşam biçimine bir müdahale olduğunu ifade etmektedir. Sonuç olarak dijital teknoloji kent tasarımını ve kent yaşamını etkileyen çok yönlü bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla, insanların kamusal alanlarla etkileşim biçimleri dönüşüm geçirmeye başlamış, bu durumdan toplumun bir arada yaşantısını sürdürebildiği kamusal alanlar da etkilenmiştir. Sennett'te (1994) hızlanan bu sürece ilişkin insan ilişkilerinde temastan yabancılaşmaya geçildiğine vurgu yapmaktadır. Bauman (2013a) ise bireyselleşme ve gelişen müphemlik durumlarına değinirken, Lefebvre (2010)'de boş vakit ihtiyaçlarının ve kamusal alan kullanımının değişimine odaklanarak yabancılaşma kavramına sıklıkla değinmiştir.

Dijital teknoloji kullanımındaki artışın birey ve toplum üzerine etkilerine bakıldığında; dijital teknoloji ve medya kullanımının, 2000'li yılların başında patlamasıyla, insanların kendilerine daha çok önem vermeye başlaması ve gerçek kişilerle daha az etkileşime girmesi gibi birey ve bireyler arasında olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Bu durum aynı zamanda empatinin azalmasına da yol açabilmektedir (Konrath vd., s. 188-189). Örneğin Turkle (2011, s. 13,146,242) gibi bazı önemli kuramcılar mobil iletişim teknolojilerinin bireyler arasındaki ilişkide, bazen iletişimi kolaylaştırsa da olumsuz bir etkiye neden olduğunu dile getirmektedir. Hatta Turkle (2011) sosyal etkileşim ve arkadaşlıkta yaşanan azalmaya sıklıkla vurgu yaparak, daha izole hissetmede ve endişedeki artışa değinmektedir. Ayrıca hem daha bağlantılı olma hem de daha çok yalnız hissetme gibi paradoksal bir duruma yol açtığını dile getirmektedir. Przybylski ve Weinstein (2013, s. 245) ise telefon gibi mobil iletişim cihazlarının insan ilişkilerini ve yakınlığını bozmanın yanı sıra kolaylaştırma potansiyeline de sahip olduğunu ifade etmektedir. Chayko (2020) da sürekli bağlantı durumuna vurgu yaparak, bu durumun mahremiyet kaybı ve iş ile özel yaşam arasındaki sınırların bulanıklaşması gibi teknolojinin toplum üzerindeki bazı potansiyel olumsuz etkilerini tartışmaktadır.

Yapılan kapsamlı yazın taramasında teknolojilerin insan davranışları üzerindeki etkisi, araştırılmış ve bunlar tez kapsamında farklı gruplamalara dahil edilmiştir. Tezin akışı için literatür taraması sürecinde elde edilen buğular, gruplama sonrası başlıklar altında verilmektedir. Dijital teknolojinin kamusal yaşantıya etkilerini belirleyen unsurların toplumsal etki, sosyal izolasyon, teknoloji kaynaklı toplumsal anksiyete (teknolojik anksiyete), medya etkileri ve dijitalleşmenin ortaya çıkardığı etkiler olmak üzere beş ana başlık altında ele alınabileceği tespit edilmiştir.

Toplumsal etki:

Toplumsal etki kavramı, mekânsızlaşma, homojenleşme/ aynılaşma ve dijital bağımlılık alt başlıkları altında ele alınmıştır. Zaman ve teknolojinin gelişimi ile mekânsızlaşma pek çok kaynakta da tartışılan bir terim haline gelmiştir (Liu & Freestone, 2016, s. 13; Montague, 2016, s. 56; Castells, 2010, s. 67,377). Alan yazınından anlaşıldığı üzere, dijital teknolojilerin yaşantıya olumlu ve olumsuz etkilerinin olabildiği görülmüş; pek çok açıdan ele alınan olumsuz etkilerin, insan davranışları ve toplumsal yapı üzerinde de farklı etkiler bıraktığı ifade edilmiştir. Yapılan literatür taraması sonucunda dijital teknoloji bağlamında "mekânsızlaşma", dijital teknolojilerin günlük yaşamda artan kullanımının bir sonucu olarak ortaya çıkabilecek; insanların çevrimiçi olarak daha fazla zaman harcaması, fiziksel mağazalara ve işyerlerine gitme ihtiyacının azalması gibi konularını içeren fiziksel mekândan kopukluk hissini ifade etmektedir. Homojenleşme/aynılaşma; Dijital teknolojilerin kültürel deneyimleri aynılaştırmasını ifade eder. Bu durum, çeşitlilik ve yerel kimlik kaybına yol açabilir (Castells, 2010, s. 20,18,244). Dijital Bağımlılık ise, teknoloji bağımlılığı ve internet bağımlılığı olarak da tanımlanabilir. Bir tür davranışsal bağımlılık olarak sınıflandırılabilir; bireyin dijital teknoloji kullanımını sınırlayamaması, düzenleyememesi veya kontrol edememesi ile karakterize edilmektedir. Bireylerle toplumsal etkileşimi, yüz yüze ilişkileri ve gündelik yaşama odaklanmayı etkileyebilmektedir (William & White, 2020).

Sosyal izolasyon:

Sosyal izolasyon, bir bireyin sosyal aidiyet duygusu, gerçek anlamda diğer insanlarla etkileşim ve tatmin edici ilişkiler eksikliği içinde bulunduğu bir durumu ifade etmektedir (Primack vd., 2017, s. 1). Ancak kavram, objektif ve subjektif sosyal izolasyon olarak iki boyutta ele alınmaktadır. Objektif sosyal izolasyon

gerçekten sosyal bağların eksikliğini ifade ederken, subjektif sosyal izolasyon diğer bireylerle etkileşim eksikliği hissini ifade etmektedir. Bu durum sosyal izolasyonun yönleriyle ilişkilidir ama aynı değildir: Bir kişi objektif olarak izole olabilir ama yalnızlık hissetmeyebilir ve bir kişi objektif olarak diğer insanlarla bağlantılı olabilir ama yine de yalnız hissedebilir (Primack vd., 2017, s. 1). Bu nedenle bu çalışma subjektif sosyal izolasyona odaklanmaktadır. Algılanan sosyal izolasyon bu özellikleri ile yabancılaşma, izolasyon ve bireyselleşme/yalnızlık başlıkları altında ele alınabilmektedir. Yabancılaşma, genellikle yüz yüze iletişimin yerini alacak dijital teknolojilerin kullanılmasının neden olduğu yabancılaşma duygularını ifade etmektedir. Bu durum, yalnızlık veya sosyal izolasyon hissine yol açabilmektedir (Lefebvre, 1991, s. 97,161,162; Turkle, 2011, s. 152). İzolasyon ve bireyselleşme; dijital teknolojilerin, insanları ortak alanlarda başkalarıyla etkileşim kurmak yerine kendi bireyselleştirilmiş dünyalarına çekilmeye teşvik etme biçimini ifade etmektedir. Bu durum sosyal uyumda bir bozulmaya ve topluluk bağlarının azalmasına yol açabilmektedir (Putnam, 2000, s. 288,355,429; Bauman, 2013a, s. 9,13,144,106)

Teknolojik anksiyete:

Teknolojik anksiyete, tekno-stres, toplumsal kaygı ve hiper bağlantı ve kaybetme korkusu kavramları ile açıklanabilmektedir. Tekno-stres, dijital teknolojilerin kullanımından kaynaklanabilecek olumsuz psikolojik ve fizyolojik etkileri ifade etmektedir. Teknolojinin aşırı kullanımına bağlı azalan iş tatmini, artan iş yükü, ev-iş arası çatışmalar gibi olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilmektedir (Tarafdar, Gupta, & Turel, 2013, s. 270). Toplumsal kaygı, çevrimiçi iletişim veya sosyal medya gibi dijital teknolojiler açısından incelendiğinde, bunlara aracılık ettiği sosyal etkileşimlerden doğabilecek korku ve rahatsızlığı ifade eder. Kaçınma davranışlarına ve sosyal becerilerde azalmaya yol açabilir (Turkle, 2011, s. 241-264). Hiper bağlantı: Nispeten yeni bir olgu olan dijital hiper bağlantılık internetle gelen dijital bağlanabilirliği ifade eder. Televizyonun günlük deneyimi değiştirmesine benzer olarak sosyal etkileşimi yeniden organize etmektedir. Dijital hiper bağlantı, benliği, eğilimleri ve bireyin dünyadaki varlığını yeniden yapılandırmıştır (Brubaker, 2023, s. 3,6,20). Dijital olarak herkesin herkese ve her şeye bağlanabilmesini de ifade etmektedir (Brubaker, 2020, s. 771). Kaybetme Korkusu, başkalarının yaptıklarıyla sürekli bağlantıda kalma arzusu, sosyal medya

üzerinden bir şeyleri kaçırma, başkalarının yaptıklarını kaçırma korkusu olarak ifade edilebilir (Przybylski vd., 2013, s. 1841-1848)**.**

Medya Etkileri:

Medya Etkileri literatürde yankı odaları ve filtre balonları ile ilişkilendirilerek verilebilmektedir. Yankı Odaları, sosyal ağ sisteminde insanların sadece benzer düşüncelerle çevrili olduğu bir durumu ifade etmektedir (Al Atiqi vd., 2020, s. 1). Yankı odası metaforu, bilgilerin fikir medyası aracılığıyla nasıl güçlendirildiğini ve yankılandığını açıkladığı gibi aktarılan mesajları destekleme ve çürütmekten izole etme potansiyeline sahiptir (Jamieson ve Cappella, 2010, s. 76). Filtre balonları, dijital teknolojilerin, gerçekliğin çarpıtılmış bir görünümüne yol açacak şekilde belirli içerik veya bilgi türlerini genişletebilme biçimini ifade eder. Filtre balonu, bir bakıma doğrulama yanlılığını artırma eğiliminde tasarlanmıştır. Bireyin dünya hakkında fikirlerine uygun bilgileri tüketmesine, tıklama sinyalleri üzerine inşa edilmiş bir bilgi ortamına ve kullanıcının dünya hakkındaki fikirlerinin desteklenmesine olanak sağlar. Kullanıcılar kişisel çıkarları doğrultusunda yönlendirilir (Pariser, 2011, s. 12,13,51,90).

Dijitalleşme etkileri:

Dijitalleşme etkileri disinhibisyon ve teknolojik determinizm başlıkları altında ele alınabilmektedir. Disinhibisyon, dijital teknolojilerin, insanları yüz yüze etkileşimlerde olduğundan daha dürtüsel, agresif veya kendini ifşa eden şekillerde davranabilme biçimini ifade eder. Bu, siber zorbalık veya çevrimiçi taciz gibi olumsuz sosyal sonuçlara yol açabilir (Suler, 2004, s. 324,325). Bu durum bireyin normalde gösteremeyeceği davranışları çevrimiçi ortamda göstermesi olarak ifade edilebilir. Teknolojik determinizm ise gelişen teknolojinin makro ölçekte toplumsal ve tarihsel değişimlere neden olduğu fikrine dayanmaktadır. Ayrıca belirli araçların düzenli kullanımının mikro düzeyde derin toplumsal ve psikolojik etkilere yol açtığını savunmaktadır (Technological Determinism, 2011).

Özetle Tablo 4.1'de hangi faktöre hangi kaynaklar kullanılarak ulaşıldığı görülmektedir. Saptanan veriler sonrasında gruplandırılmış ve bunlar da faktör isimleri olarak ele alınmıştır.

Tablo 4.1 Dijital teknolojilerin kamusal yaşamda insan davranışlarına etkisini etkileyen faktör ve alt faktörler

Faktör	Alt Faktör	Kaynaklar
Toplumsal Etki	Mekânsızlaşma	Liu ve Freestone, 2016: 13; Montague, 2016: 56; Castells, 2010: 67,377
	Homojenleşme/Aynılaşma	Castells, 2010: 20,78,244
	Dijital Bağımlılık	Williams ve White, 2020
Sosyal İzolasyon	Yabancılaşma	Lefebvre, 1991: 97,161,162; Turkle, 2011:152
	İzolasyon ve Bireyselleşme	Putnam, 2000; Bauman, 2013a
Teknolojik Anksiyete	Tekno-stres	Tarafdar, D'Arcy ve Turel, 2013: 270
	Toplumsal Kaygı	Turkle, 2011:241-264
	Hiper Bağlantı	Brubaker, 2023:3,6,20, 771
	Kaybetme Korkusu (FOMO)	Przybylski, Murayama, DeHaan ve Gladwell, 2013
Medya Etkileri	Yankı Odalar	Al Atiqi, Chang ve Deguchi, 2020; Jamieson ve Cappella, 2010:76
	Filtre Balonları	Pariser, 2011:12,13,51,90
Dijital Etkiler	Disinhibisyon (Engel Tanımama)	Suler, 2004
	Teknolojik determinizm	Technological determinism, 2020

4.2 Kamusal Yaşantının Bugünü Bölümünde Kullanılan Materyal ve Yöntem

Çalışmanın yönteminde, dijital teknolojilerin kamusal yaşama etkilerini tespit etmek amacıyla literatür taraması yapılmış ve kamusal yaşamı etkileyen unsurlar tespit edilmiştir. Dijital teknolojilerin kamusal alanda insan davranışlarına etkilerini analiz etmek için mekânsal tasarım uzmanlarıyla gerçekleştirilen anket, ölçeğin tasarımı ve açımlayıcı faktör analizi ile geçerlilik ve güveninin saptanması oluşturmaktadır.

4.2.1 Örneklem Seçimi ve Yöntemi

Araştırmada kullanıcıların kamusal yaşamda dijital teknolojilerle deneyimlerini anlamak için nitel ve nicel araştırma teknikleri bir arada kullanılmıştır. Nitel teknik olarak yarı yapılandırılmış mülakat, nicel teknik olarak da anket seçilmiştir. Yarı yapılandırılmış mülakatta, konuyla ilgili daha kapsamlı görüşler elde edebilmek amacıyla mekânsal tasarım meslek gruplarından oluşan uzmanlar ile açık uçlu sorulardan oluşan bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Betimleyici literatür çalışması kamusal alan kullanımına yönelik ölçek çalışmalarının olduğu ancak bu çalışmaların doğrudan yere özgü kamusal mekânlarla veya tematik konularla ilgili olduğu görülmüştür. Henüz dijital teknolojilerin kamusal alanı kullanan insanlarının davranışları üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik bir ölçek geliştirilmediği tespit edilmiştir. Dijital teknolojilerin kamusal alanda insan davranışları üzerindeki etkisini ölçebilmek için bir ölçek geliştirmenin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu amaçla alan yazını incelenerek dijital teknolojinin kamusal yaşama etkilerini belirleyebilecek faktörler ve alt faktörler saptanmış ve bu faktörler toplumsal etki, sosyal izolasyon, teknolojik kaygı, medya etkileri ve dijital etkiler olarak beş ana başlık altında toplanmıştır. Yapılan betimleyici ve sonrasında açıklayıcı literatür taraması sonucunda ölçeğe etki edecek faktörler ve alt faktörler belirlenmiştir. Beş ana başlık altında toplanan faktörler; toplumsal etki, sosyal izolasyon, teknolojik kaygı, medya etkileri ve dijital etkiler olarak tespit edilmiştir. Literatür taramasından saptanan alt faktörler ise; mekânsızlaşma, aynılaşma, dijital bağımlılık, yabancılaşma, izolasyon, bireyselleşme, tekno-stres, toplumsal kaygı, hiper bağlantı, kaybetme korkusu (FOMO), yankı odaları ve filtre balonları, disinhibisyon (engel tanımama) ve teknolojik determinizm olarak belirlenmiştir.

Araştırma evreninin örneklemini, 2023 yılı verilerine göre TMMOB Peyzaj Mimarları Odasına üye olan peyzaj mimarlarının sayısı 8746; Şehir Plancıları Odası üye şehir plancılarının sayısı 7044; Mimarlar Odası üye mimarların sayısı 85876 olarak tespit edilmiştir. Tasarlanan anket formu çevrimiçi anket yöntemi ile 16 Mayıs 2023 – 24 Temmuz 2023 tarihleri arasında uygulanmıştır. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde literatürde farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Örneğin Pearson Korelasyon analizi için mutlak minimum 200 örnek gerekli olduğu ifade edilmektedir (Guilford, 1954'ten aktaran Memon vd., 2020). Açımlayıcı faktör analizi için ise genellikle örneklem- madde oranı (sample-to-item

ratio) kullanılmaktadır (Memon, vd., 2020, s. 4). Bu oran ise 5'e 1'den küçük olmamalıdır (Memon, vd., 2020; Gorsuch, 1983; Hatcher, 1994; Suhr, 2006). Örneğin bu çalışmada kullanılan 44 madde için en az 220 katılımcı gerekmektedir. Uzman grubuyla yapılan ankette 356 kişiye ulaşılmıştır. Ek olarak, literatürde doğrulayıcı faktör analizi için normal dağılımın sağlanmadığı ve kayıp verilerin olduğu durumlarda örneklem grubunun en az 300 olması gerektiği belirtilmiştir (Muthen ve Muthen, 2002'den aktaran Demir, 2022). Bu bağlamda mekân tasarımcılarının mesleki deneyim ve donanımlarından dolayı dijital teknolojilerin toplumsal ve kamusal yaşam üzerindeki etkilerini kent sakinlerine göre görece daha fazla gözlemlediklerini düşünmekteyiz. Ankete toplam 364 kişi katılmış olup, eksik ve hatalı doldurulan anketlerin elenmesiyle analize elverişli anket sayısı 356 olarak tespit edilmiştir.

4.2.2 Anket Formu ve İçeriği

Anket soruları dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik 12 adet soru bulunmaktadır. Anketin ikinci bölümünde katılımcıların kamusal alan kullanımı ile ilgili alışkanlıklarını belirlemeye yönelik 6 adet soru sorulmaktadır. Üçüncü bölümde katılımcıların teknoloji kullanımı ile ilgili alışkanlıklarını keşfetmeye yönelik 3 adet soru sorulmaktadır. Son bölümde ise katılımcıların dijital teknolojilerin kamusal yaşamda insan davranışları üzerindeki etkisini belirleyebilmek amacıyla geliştirilen 44 maddelik bir yapı kullanılmıştır (Anket föyü için bk. EK-A). Ölçeği oluşturan alt faktörler toplumsal etki (15 madde), sosyal izolasyon (10 madde), teknolojik kaygı (10 madde), medya etkileri ve dijital etkiler (9 madde) boyutlarından oluşmaktadır. Ölçekte kullanılan maddeler için yararlanılan çalışmalar Çizelge 2'de gösterilmektedir. Ölçekteki ifadeler 5'li likert tipi ölçeğine (1: Hiç katılmıyorum, 2: Katılmıyorum, 3: Kararsızım, 4: Katılıyorum 5: Kesinlikle katılıyorum) göre sorgulanmıştır.

Ölçüm Yöntemi ve Teknikleri

Araştırmada yer alan "Dijital Teknolojinin Kamusal Yaşamda İnsan Davranışlarına Etkisi" ölçeğinin yapı geçerliliğinin belirlenmesi için ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri bağlamında açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Açımlayıcı faktör analizlerinden "Temel Bileşenler Analizi (TBA)" işlemi ve

döndürme metotlarından doğrudan eğik döndürme (direct oblimin) yöntemi tercih edilmiştir. TBA işleminden önce, örneklem büyüklüğünün faktörleşmeye uygunluğu test edilmiştir. Bu amaçla, saptanan verilere Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi uygulanmıştır. Konuya ilişkin örnek çalışmalar incelendiğinde, faktör örüntüsünün geliştirilmesi için 0.300-0.400 aralığında değişen faktör yüklerinin alt kesme noktası olarak alınabileceği açıklanmaktadır. Bu çalışmada ise alt kesme noktası 0.400 olarak kabul edilmiştir. Diğer bir deyişle, yapı geçerliliği açısından faktör yük değerleri 0.400'ün altında kalan maddeler ve binişik yapıdaki faktörler ölçekten çıkarılacaktır. Ek olarak, iki faktördeki yük değerlerine bakıldığında, aralarında 0.100'den düşük fark olan binişik maddelerin ölçekten çıkarılması gerekecektir. Böylece bir maddenin yalnızca bir özelliği ölçmesi sağlanacaktır (Büyüköztürk vd., 2010: 195). Ölçeği oluşturan maddeler, binişik yapı göstermesi ve faktör yük değerlerini karşılayıp karşılamaması açısından incelenmiş ve koşulları sağlamayan maddelerin ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Toplam yedi adet TBA yapılmış olup bu kapsamda sırasıyla D407, D111, D102, D404 maddelerinin faktör yükleri binişik yapı gösterdiği için, D310 ve D101 maddelerin faktör yüklerinin de kesme noktası olan 0.400 altında olduğu için ölçekten çıkarılmıştır.

Yapılan son TBA uygulamasında ise ölçekte yer alan her bir maddenin kabul koşullarını sağladığı belirlenmiştir. KMO değerinin 0.949 olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Bartlett küresellik testi (BKT) sonucuna göre elde edilen ki-kare değerinin manidar olduğu tespit edilmiştir ($X^2_{(703)}$= 9371,983; p=0,000 <0,01). Elde edilen verilere göre ölçeği ortaya koyan ölçeğin birinci faktörü toplam varyansın %42,636'sını, ikinci faktörü %6,629'unu ve üçüncü faktörü %2,141'ini, dördüncü faktör %1,475'ini ve beşinci faktör ise %1,403'ünü açıklamaktadır. Beş faktörün açıkladıkları toplam varyans oranı %62,474'tür. Sosyal bilimlerde açıklanan varyansın %40 ile %60 arasında olması yeterli olarak kabul edilmektedir (Çokluk vd., 2012, s. 207-209). Buna göre ölçeğin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Dijital Teknolojinin Kamusal Yaşamda İnsan Davranışlarına Etkisi ölçeğinin faktör analizleri yapıldıktan sonra ölçek güvenirliliğinin saptanması için "Cronbach alfa güvenilirlik analizi" gerçekleştirilmiştir. Cronbach alfa katsayısı, ölçekte yer alan k maddenin varyanslarının toplamının, genel varyansa oranlanması ile tespit edilen bir ağırlıklı standart değişim ortalamasıdır. Her madde için saptanan bir α değeri

olabileceği gibi, ölçekteki tüm maddeler için ortalama bir α değeri de olabilmektedir. Tüm maddelere ait α değeri o ankete ilişkin toplam güvenilirliği gösterirken, genel kabule göre bu değer 0,7 veya 0,7'den büyük olmasıdır. Alan yazınında Cronbach alfa katsayısının yorumlanmasına ilişkin farklı sınıflamalar bulunmaktadır. Yaygın olarak kabul gören yaklaşıma ilişkin sınıflama; $\alpha \geq 0,9$ mükemmel; $0,7 \leq \alpha < 0,9$ ise iyi; $0,6 \leq \alpha < 0,7$ kabul edilebilir; $0,5 \leq \alpha < 0,6$ zayıf, $\alpha < 0,5$ ise kabul edilemez şeklindedir (Kılıç, 2016, s. 47-48). Temel bileşenler analizinden sonra ölçeğin gözlenen değişkenlerden yola çıkarak gizil değişken (faktör) oluşturmaya yönelik olarak Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) (Confirmatory Factor Analysis: CFA) kullanılmıştır.

4.3 Bulgular

Dijital Teknolojinin Kamusal Alanda Gündelik Yaşantıya Etkilerine İlişkin Mülakatların Değerlendirilmesi

Dijital teknolojilerin kamusal yaşamdakileri etkilerini görmek adına kurgulanan yarı-yapılandırılmış mülakat sonuçlarına bu bölümde yer verilmektedir. Kamusal alan ve dijital teknoloji konusunda tasarlanan 10 soruluk yarı-yapılandırılmış mülakat mekânsal tasarım uzmanları ile gerçekleştirilmiştir. Mülakat peyzaj mimarı, mimar ve şehir plancılarından oluşan üç meslek grubundan onar kişiyle olmak üzere toplam 30 kişiyle yapılmıştır. Değerlendirmede uzmanlara toplumsal etkiler, sosyal bağlantılar, teknolojik determinizm, medya etkileri, tekno-stres ve toplumsal kaygıya ilişkin sorular yöneltilmiştir. Ayrıca dijital teknoloji ve kamusal alan denildiğinde ilk çağrışım yapan kelime ve kavramlar yöneltilmiş ve son olarak mekânsal tasarım ve planlama konusunda sorular yöneltilmiştir. Bu sorularda ise kullanıcıların mesleki açıdan dijital teknoloji kullanımı ile planlama ve tasarımda değişen ilkeler konusunda sorulara yer verilmiştir. Yapılan görüşmeler zoom veya telefon aracıyla yapılmış, kayıtlar metne dönüştürüldükten sonra MAXQDA'da kodlamalar yapılmıştır (Yarı-yapılandırılmış mülakat soruları için bk. EK-B).

Değerlendirme sırasında, literatür taramasından gelen faktörler ana kodlar olarak oluşturulmuş hem mülakat bu doğrultuda kurgulanmış hem de veri analizi bu çerçevede yapılmıştır. Ana faktörler olan medya etkileri, dijital etkiler, toplumsal etkiler, sosyal izolasyon ve bağlantı, teknolojik determinizm ve tekno stres-toplumsal kaygıya ilişkin katılımcıların yanıtları değerlendirilmiştir. Üç meslek

grubundan alınan yanıtlardan birer belge oluşturulmuş, Maxqda'da kodlama yaparken de hem belge hem de kod sistemine uyulmuştur. Böylelikle hem kod-alt kod hiyerarşisi ve ilişkisi, meslek arasında farklılaşan ve benzeşen unsurlar ortaya koyulmuştur. Dijital teknolojinin sosyal ilişkilere etkisi konusunda daha çok olumlu yanıtlar öne çıkmıştır. Şekil 4.1'de verilen yanıtlardan üretilen kodlar gösterilmektedir. Yeni arkadaşlık edinme, mevcut arkadaşlıkları sürdürme, etkinliklere katılım gibi olumlu yanıtlar gelirken, fiziksel mekânda insan ilişkilerinde mesafenin arttığına dikkat çekilmiştir. Ayrıca dijital teknolojinin pandemi sonrası artan önemi sıklıkla vurgulanmıştır. Aşağıdaki görsellerde ilgili kod ve alt kodlar arasındaki ilişkiler gösterilmiştir, kullanım sıklığı fazla olan alt kodları gösteren çizgiler daha kalın gösterilmiş; kod frekanslarına göre oluşturulmuştur.

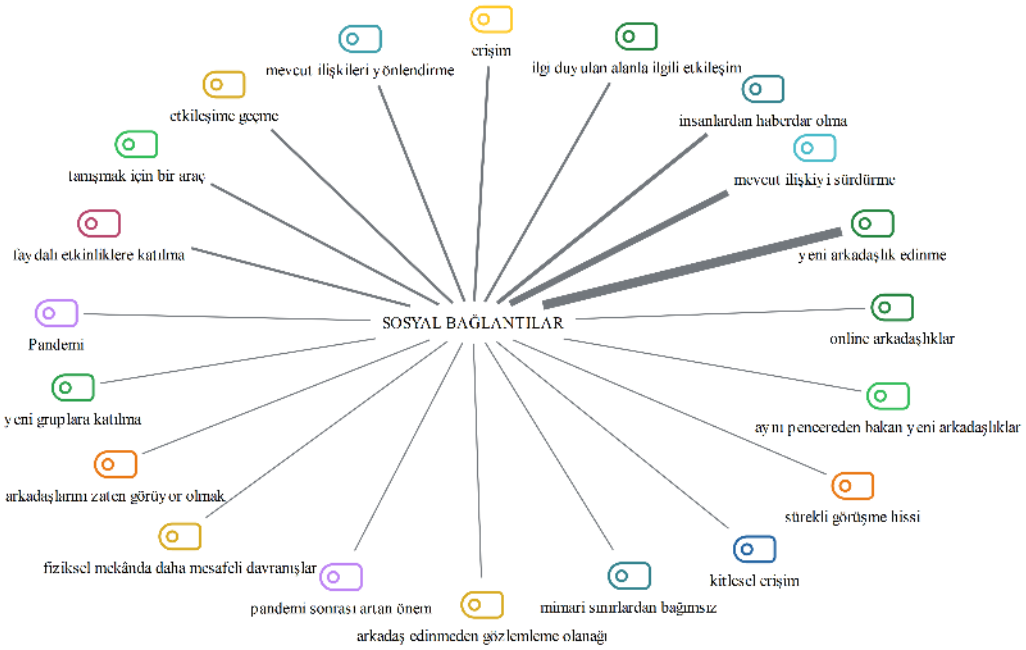

Şekil 4.1 Sosyal bağlantılar konusunda katılımcıların vurguları

Teknolojik determinizm konusunda ise sosyal medya ve engel tanımama üzerinde durulmuştur. Şekil 4.2'de katılımcıların yanıtlarından oluşturulan kodlar sıklıklarına göre ifade edilmektedir. Katılımcıların çoğu sosyal medyada sınırı olmayan yorumlar ile farklı bir kişilikte davranmak üzerine yoğunlaşmış, ancak çoğunluğu hesaplarını sınırlı kullanarak bu durumdan kaçındıklarını belirtmiştir. Tekno stres ve toplumsal kaygıya ilişkin ise yanıtlar genel olarak her an erişilebilir olabilir olma durumunun bazen strese sebep olduğu yönünde olmuştur (Şekil 4.3).

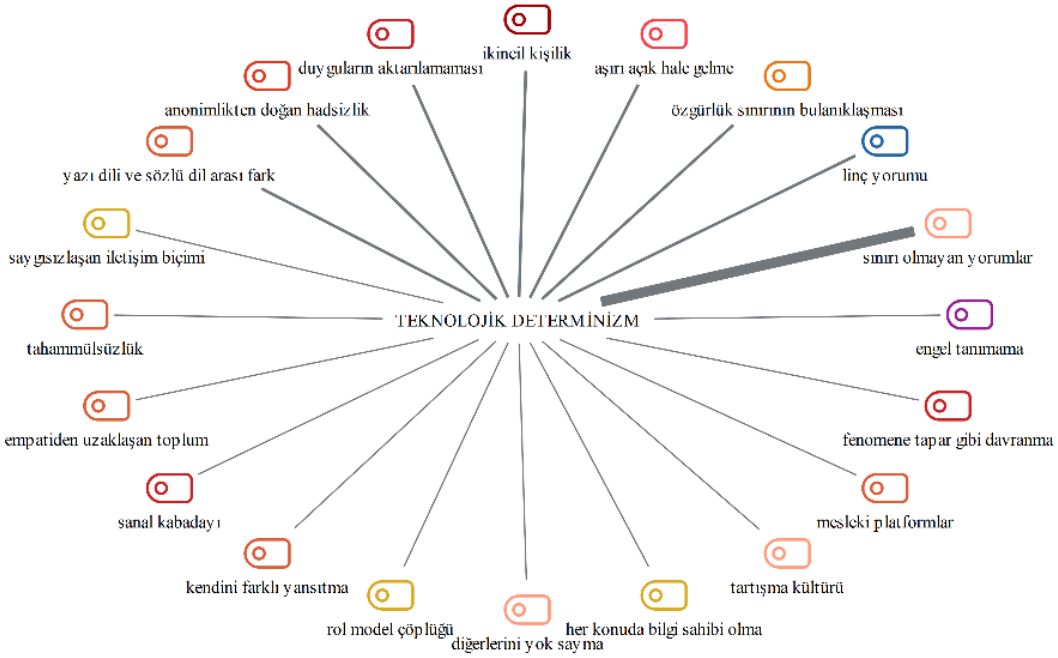

Şekil 4.2 Teknolojik determinizm konusunda katılımcıların vurguları

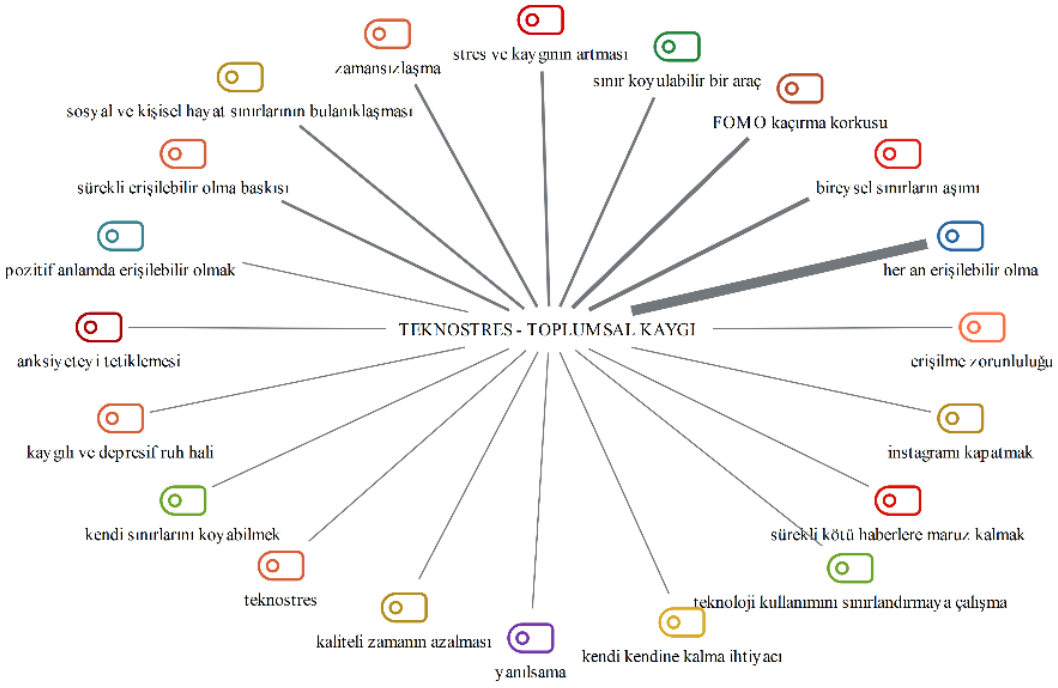

Şekil 4.3 Toplumsal kaygı konusunda katılımcıların vurguları

Dijital teknolojinin toplumsal etkileri konusunda ise katılımcılar hem olumlu hem de olumsuz yönlerine değinmiştir. Sıklıkla vurgulanan bireyselleşmenin ve aynılaşmanın artmasına karşın erişim, bağlantıda olma ve bilgiye hızlı erişim konularına değinmişlerdir. Ayrıca bilinçli dijitalleşmenin önemi ve gerekliliği vurgulanmıştır (Şekil 4.4).

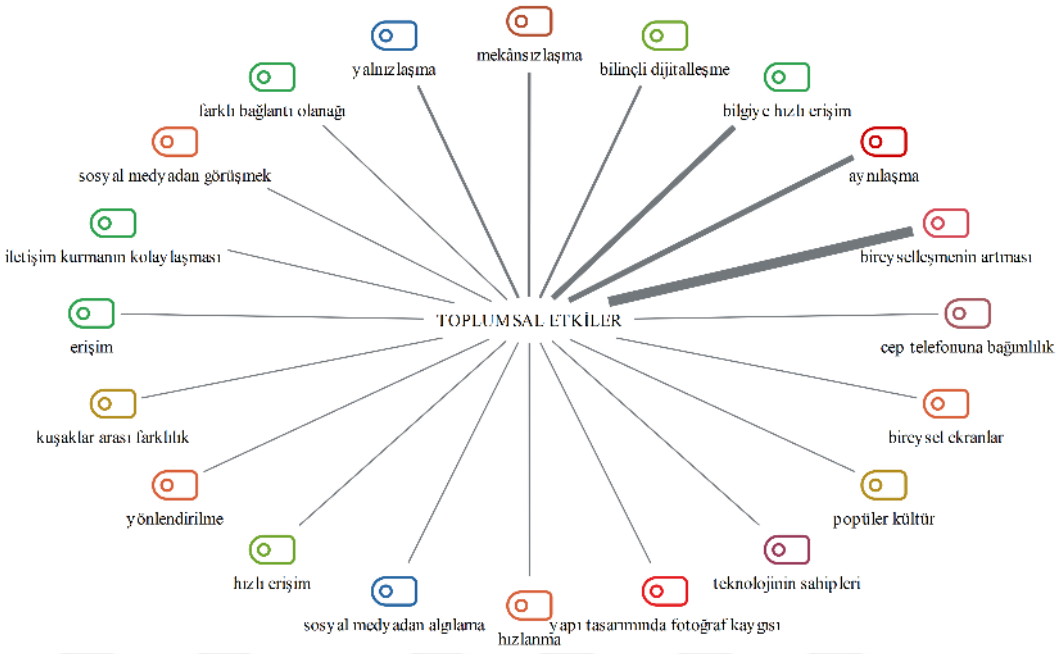

Şekil 4.4 Dijital teknolojinin toplumsal etkileri konusundaki vurgular

Medya etkileri konusunda ise filtre balonu ve yankı odaları üzerine sorular yöneltilmiştir. Katılımcılar sosyal medyanın yönlendirici bir etkisi olduğunu, tek yöne yönlendirmenin ve algoritmalarla geliştirilen, kullanıcıların ilgileri ve arattıklarına yönelik sonuçların karşılarına çıktığına değinmişlerdir (Şekil 4.5).

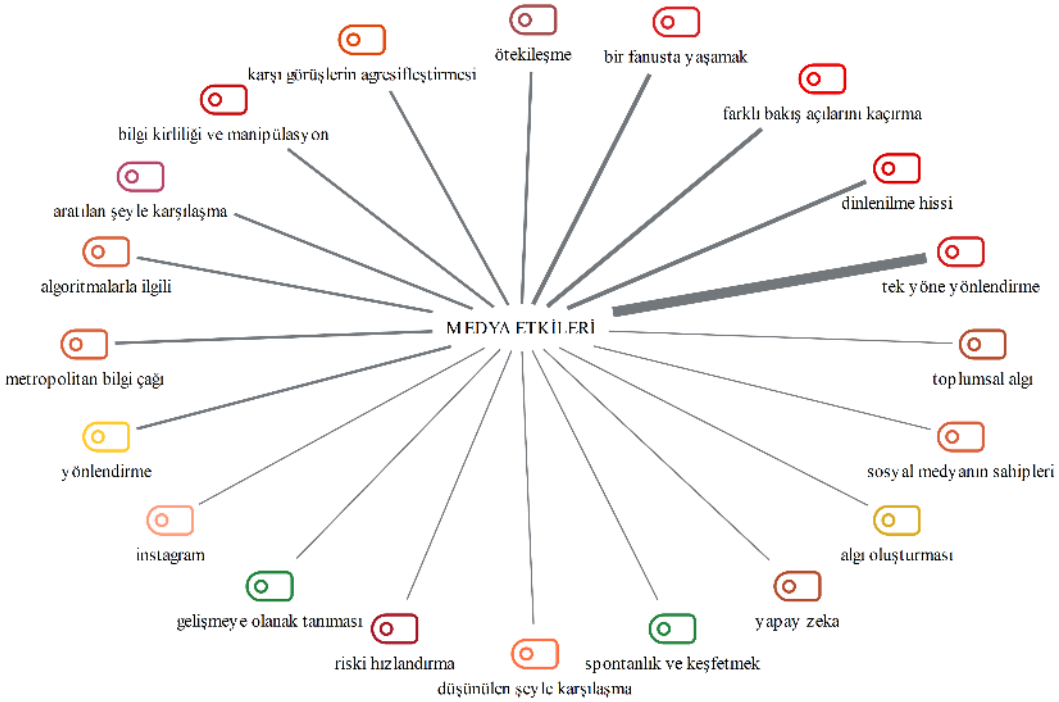

Şekil 4.5 Medya etkileri konusunda vurgulanan kavramlar

Dijital teknoloji ve kamusal alan denildiğinde kullanıcılara akıllarına gelen ilk kelime veya kavramlar sorulmuştur. Çok çeşitli yanıtlara ulaşılmış; bunların başlıcaları ise Twitter, bireyselleşme, fotoğraf mekânları, bilgi kirliliği ve erişim olmuştur (Şekil 4.6).

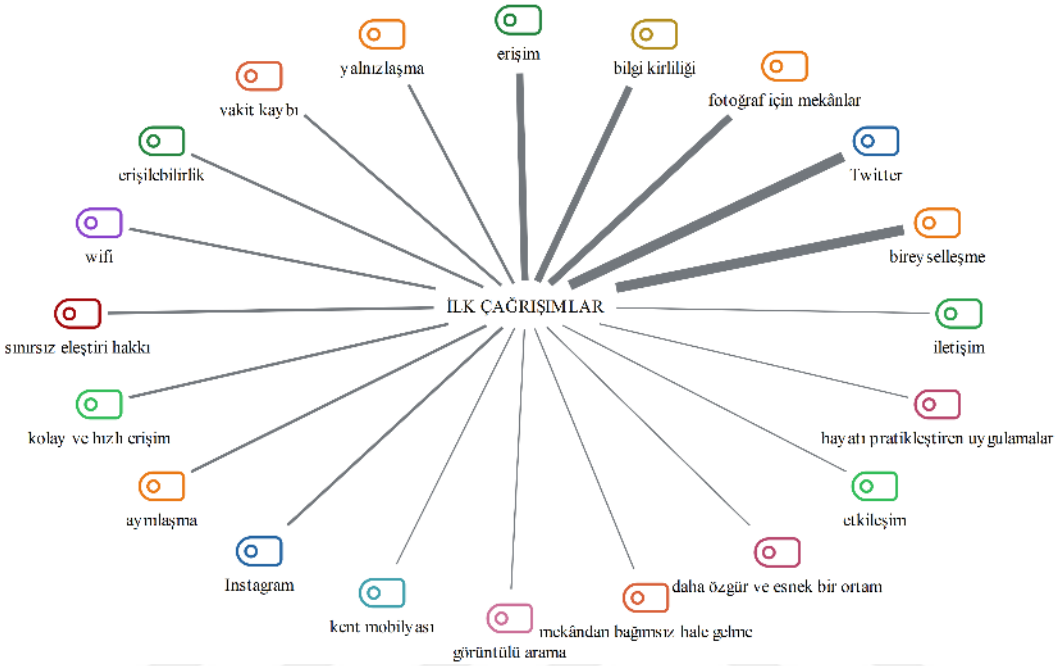

Şekil 4.6 Dijital teknoloji ve kamusal alan denildiğinde akla gelen ilk çağrışımlar

Sonraki sorularda ise planlama ve tasarım alanında mesleki sorular yöneltilmiştir. Dijital teknoloji kullanımının yaygınlaşmasının mesleki açıdan etkilerine ise daha olumlu yanıtlar gelmiştir. Çizim ve görselleştirme programları, süreçlerin hızlanması, dünyaya ulaşma olanağı, katılımın artması ve desteklenmesi gibi çeşitli olumlu yönlerine vurgu yapılmıştır. Ayrıca tasarımların kapsamında dijital teknolojiyi düşünmenin gerektiği de belirtilmiştir. Ancak bu hızlanan sürece ilişkin az sayıda katılımcı ise çok fazla proje alternatifi üretilmesine, iş yükünü artmasına ve bir yerden sonra vakit kaybına bile dönüşebildiğine de değinmişlerdir. Çoğunluğun görüşü ise dijital teknolojinin mesleki anlamda projenin farklı süreçlerini, veri toplama ile çözümlemelerini önemli ölçüde kolaylaştırdığı yönünde olmuştur (Şekil 4.7). Getirilen eleştirilerde ise çeşitlilik ve aynılaşma üzerinde durulmuş, katılımcıların bir kısmı çeşitliliği arttırdığını, diğerleri ise aynılaşmaya neden olduğunu ifade etmiştir.

Ek olarak, dijital teknolojiyle birlikte değişen ve gelişen ilkelerin olup olmadığı sorulmuştur. Bu konuda ise katılımcılar erişilebilirlik, çeşitlilik, aynılaşma, estetik

algı, görsel kaygı, etik ve esinlenmenin aşırıya kaçması gibi ilkeleri olumlu ve olumsuz yönde tartışmıştır (Şekil 4.8). Şekil 4.9'da ise beş ana faktöre ilişkin kodlar ve alt kodlardan oluşan ilişkiler şeması ifade edilmiştir.

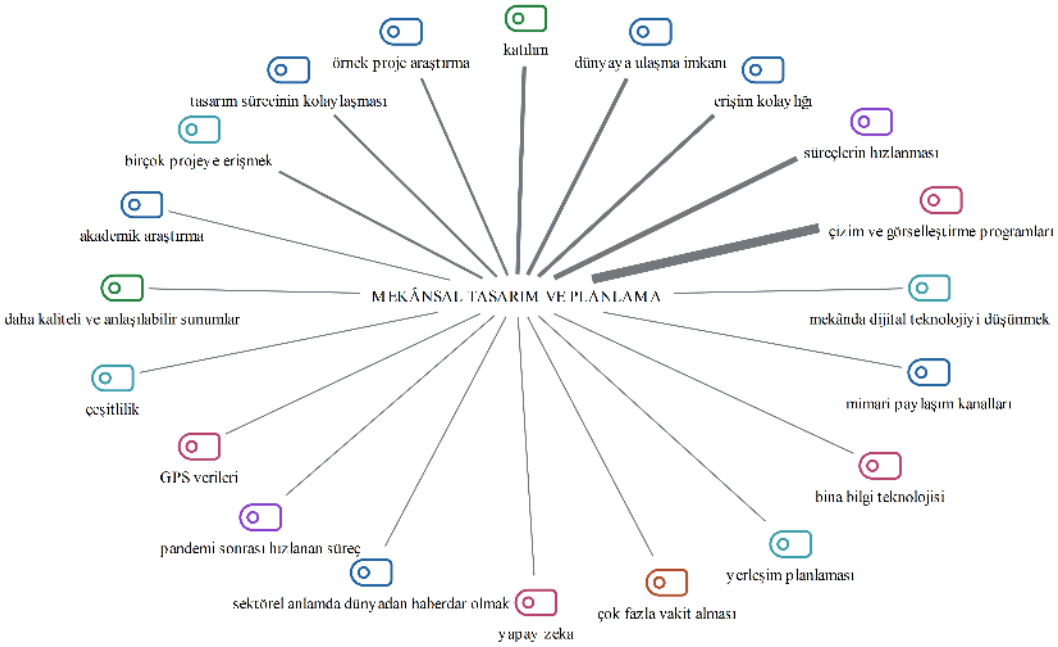

Şekil 4.7 Dijital teknoloji ile mekânsal tasarım ve planlama ilişkisi

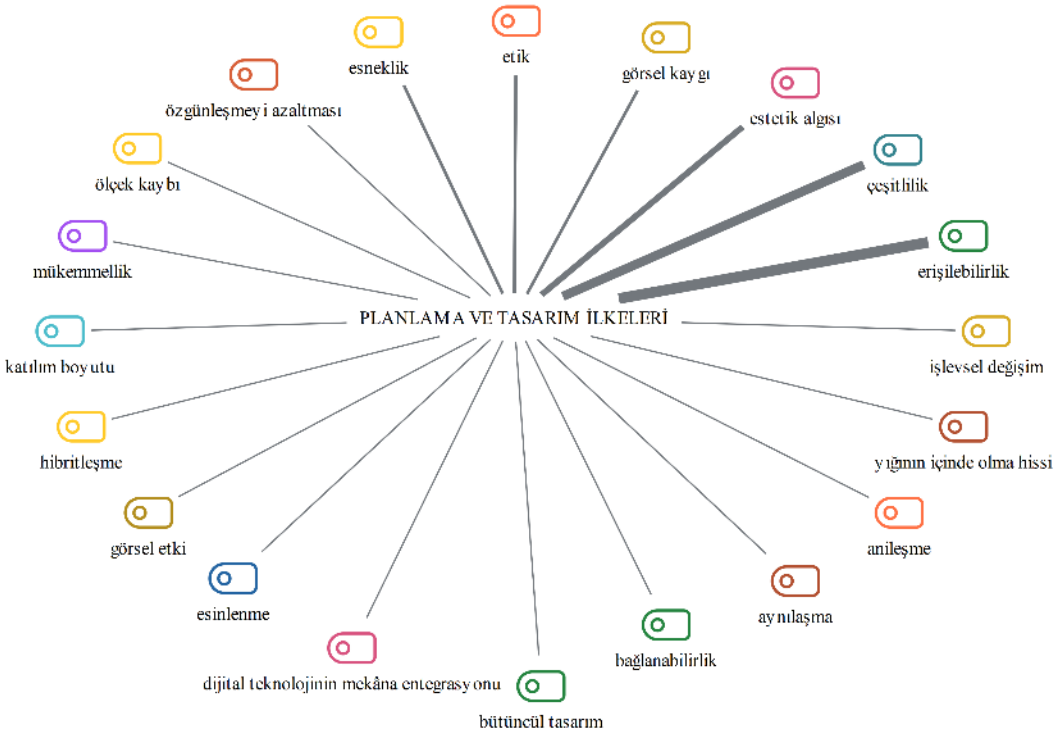

Şekil 4.8 Dijital teknoloji ile gelişen ve evrilen ilkeler

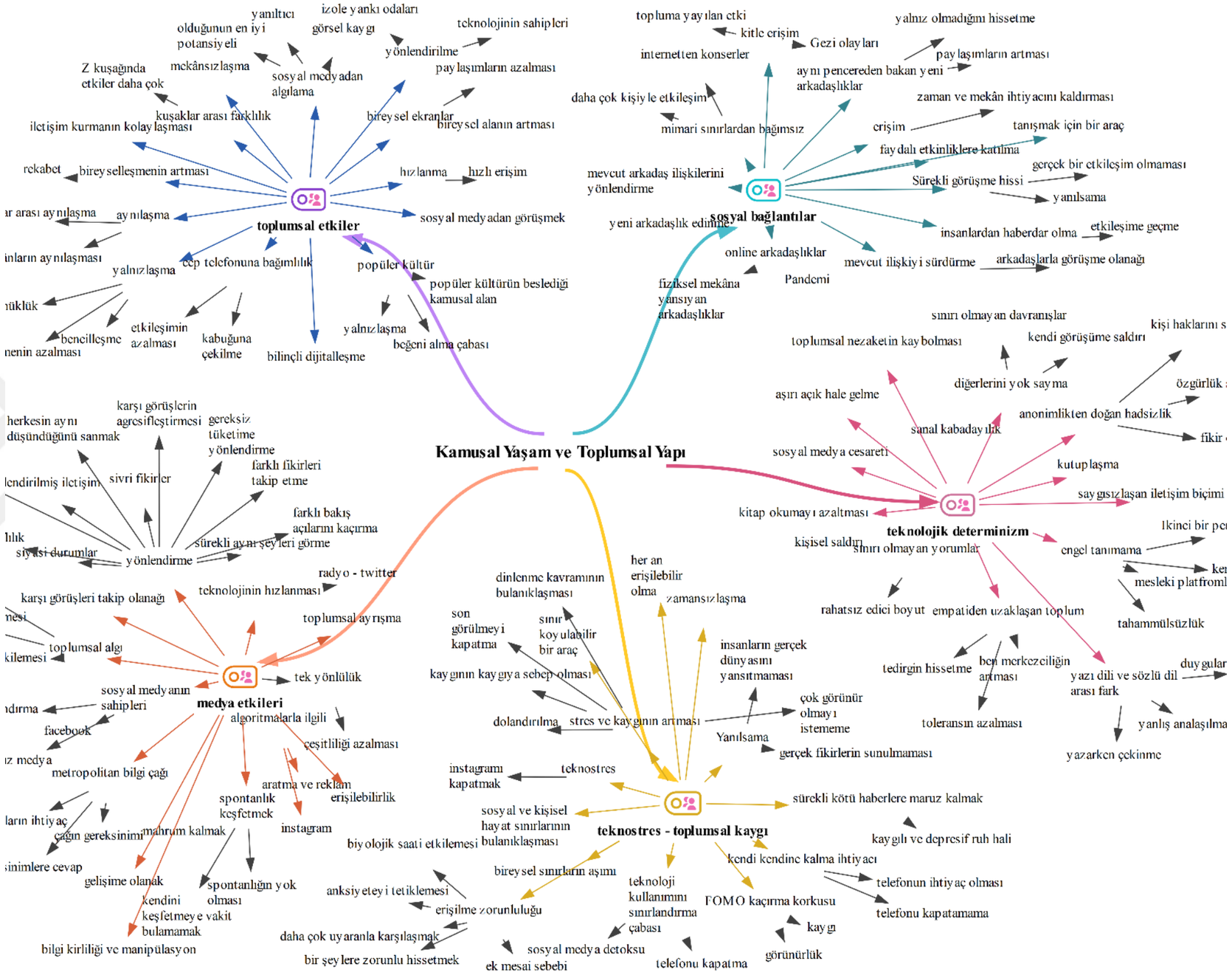

Şekil 4.9 Dijital teknoloji ile gelişen ve evrilen ilkeler

Tüm değerlendirmeler ayrıca meslek gruplarına göre ayrı ayrı da yapılmıştır. Her meslek grubu için toplumsal etki, medya etkileri, tekno stres ve toplumsal kaygı, toplumsal ilişkiler ve teknolojik determinizm kavramlarında söylemleri analiz edilmiştir. Ayrıca mesleki açıdan değerlendirme konuları ve ilk çağrışımlar da aynı görselde ifade edilmektedir.

Şekil 4.10'da şehir plancılarının yanıtlarından geliştirilen kod-alt kod şeması; Şekil 4.11'de ise şehir plancılarının söylemlerinden oluşturulmuş tüm kodlar ve kod frekansları kullanılarak geliştirilen kod bulutu gösterilmektedir. Şekil 4.12 ve 4.13'te ise mimarların, Şekil 4.14 ve 4.15'te ise peyzaj mimarlarının söylemlerinden oluşturulan kod hiyerarşisi ve kod bulutu gösterilmektedir. Tüm belge, kod ve alt kod sistemi bir arada değerlendirildiğinde ise Şekil 4.16'daki kod bulutuna ulaşılmıştır.

Şekil 4.10 Şehir plancılarının dijital teknoloji ve kamusal alana ilişkin görüşleri

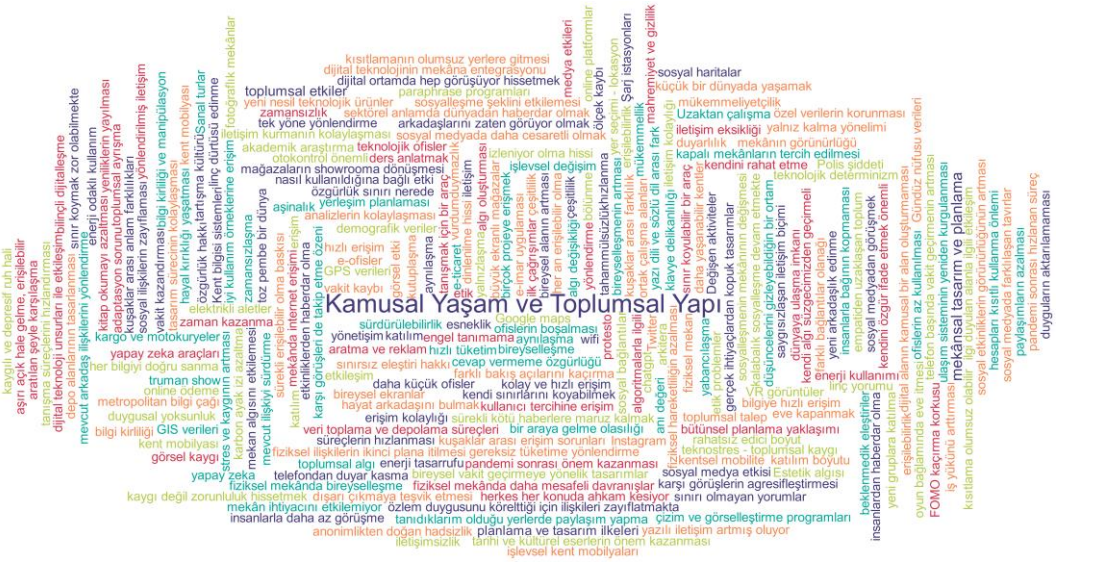

Şekil 4.11 Şehir plancılarının görüşlerinden elde edilen kod bulutu

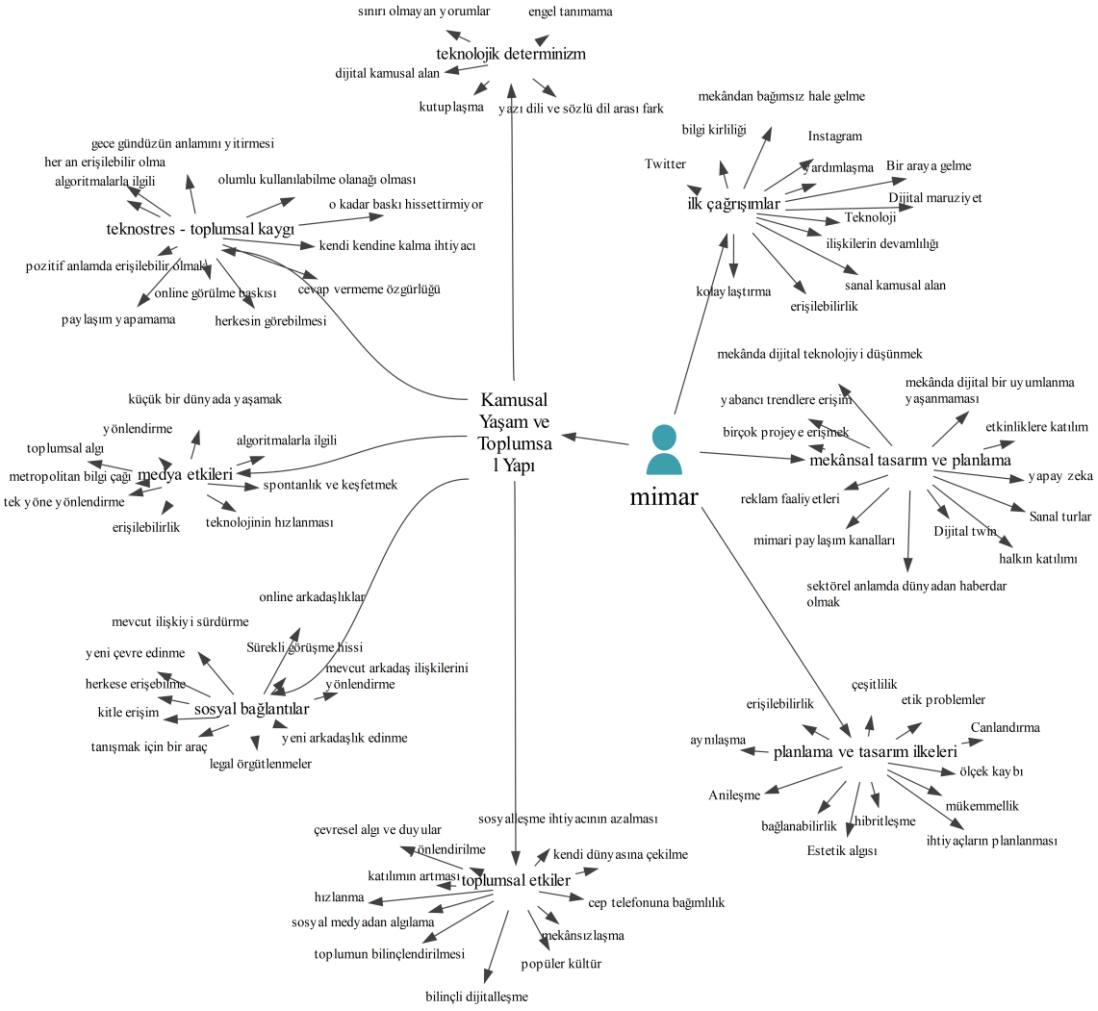

Şekil 4.12 Mimarların dijital teknoloji ve kamusal alana ilişkin görüşleri

Şekil 4.13 Mimarların görüşlerinden elde edilen kod bulutu

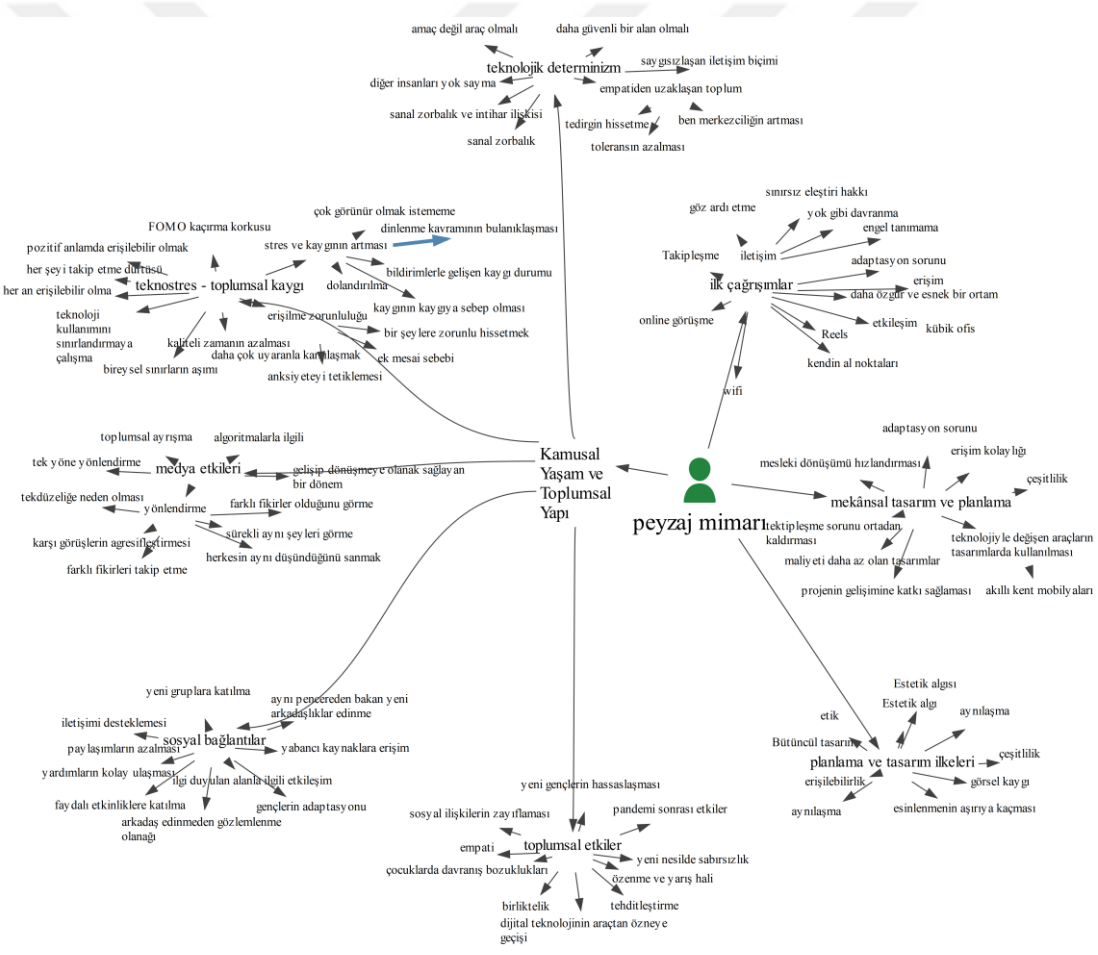

Şekil 4.14 Peyzaj mimarlarının dijital teknoloji ve kamusal alana ilişkin görüşleri

Kamusal Yaşam Ve Toplumsal Yapı
çocuklarda davranış bozuklukları
yapay zeka ile hızlanan tasarımlar
metaverse ve planlama araçları
teknoloji kullanımını sınırlandırmaya çalışma
hobilere vakit bulamama
memnuniyetsizlik
çerezlerin önüne düşmesi
yeni gençlerin hassaslaşması
projenin gelişimine katkı sağlaması
bir şeylere zorunlu hissetmek
esinlenmenin aşırıya kaçması
hızlanma
paylaşımların azalması
kendi dünyasına çekilme
küçük bir dünyada yaşamak
kendin al noktaları
sosyal ve kişisel hayat sınırlarının bulanıklaşması
toplumsal nezaketin kaybolması
dinlenilme hissi
kişi haklarını saldırı
yabancı kaynaklara erişim
yurtdışı örneklerini inceleme şansı
aratılan şeyle karşılaşma
anonimlikten doğan hadsizlik
vatandaşa erişimin kolaylaşması
aynı veya tam zıt görüşlerle karşılaşmak
elimizle çizsek daha hızlı olacak hissi
sosyal bağlantılar
yerlerin hibritleşmesi
hızlı ve çok sayıda alternatif
basit ve etkili görsel tekniklerle satışa destek olması
ben merkezciliğin artması
düşüncelerin aynılaşması
yardımların kolay ulaşması
pandemi sonrası hızlanan süreç
arkitera
özgünleşmeyi azaltması
engel tanımama
teknostres - toplumsal kaygı
dijital anketlerle katılım
anksiyeteyi tetiklemesi
küresel iletişim
sınırsız eleştiri hakkı
planlama ve tasarım ilkeleri
tatillerde huzursuzluk
daha kaliteli ve ariştaşlabilir sunumlar
karşı görüşten habersiz olma
toplumsal algı
stres olunca telefonu kapatma
kaliteli zamanın azalması
birçok projeye erişmek
iletişimi desteklemesi
fikir uyumu
mekânda dijital teknolojiyi düşünmek
erişim kolaylığı
katılım
dijital platformlar
erişim
tek taraflı görüş
halktan geri bildirim alma
Bütüncül tasarım
aynılaşma
örnek proje araştırma
toleransın azalması
sosyal ilişkilerin zayıflaması
etkileşim
dolandırılma
düşündüğüm şeylerin önüme çıkar hale gelmesi
kuşaklar arası farklılık
bölünlemeler yüzünden erteleme
stres ve kaygının artması
farklı fikirler olduğunu görme
özenme ve yarış hali
işlevsel
teknostres
görsel kaygı
pandemi sonrası etkiler
anksiyete
instagramı kapatmak
etik
wifi
Estetik algısı
aynılaşma
farklı şeylere direnç geliştirmek
FOMO kaçırma korkusu
daha özgür ve esnek bir ortam
metaverse
legal örgütlenmeler
sıradanlık
mevcut ilişkiyi sürdürme
yönlendirilmeye esinlenme
empatiden uzaklaşan toplum
faydalı etkinliklere katılma
olaylara objektif bakamama
Reels
ilgi alanlarımızla ilgili
süreçlerin hızlanması
aşırı açık hale gelme, erişilebilir
bireyselleşmenin artması
linç yorumu
sosyal medya detoksu
akademik araştırma
her şeyi takip etme dürtüsü
medya etkileri
göz ardı etme
sanal zorbalık ve intihar ilişkisi
bizim sektörde yüzyüze iletişim ve fikir alışverişinin daha önemli olması
yeni arkadaşlık edinme
filtre balonu eşleme, dönüşme kapasitemizi azaltması
daha güvenli bir alan olmalı
ebeveynli çocuklu gruplara katılım
yeni insan ve düşüncelere ulaşmanın zorlaşması
ilgi duyulan alanla ilgili etkileşim
dijital teknolojinin araçtan özneye geçişi
günlük yaşantıyı olumsuz etkilemesi
uygulaması pratik tasarımlar
sektörel anlamda dünyadan haberdar olmak
çok görünür olmak istememe
arkadaş edinmeden gözlemlenme olanağı
tasarım kabulünü zorlaştırması
sürekli aynı şeyleri görme
kendini geliştirme zorunluluğu
metropol kültürü ile daha kolay tasarım
tasarım sürecini kolaylaştırması
mekânsal tasarım ve planlama
yazı dili ve sözlü dil arası fark
herkesin aynı düşündüğünü sanmak
tekdüzeliğe neden olması
yönlendirme teknolojik determinizm
istemeyeceğin kişilerle de bir araya gelmek
gençlerin adaptasyonu
kuşaklar arası farklılık
daha çok uyarıla karşılaşmak
tektipleşme sorunu ortadan kaldırması
less is more
bilgilerimizle gelişen kaygı durumu
aynı pencereden bakan yeni arkadaşlıklar edinmek
mekânsal plan ve tasarımda entegrasyon
sosyal medya araçları
yeni neslide sabırsızlık
Açılamamış Bölümler
her düşünülen şey ifade edilmeye çalışılması
Estetik algı
tek yöne yönlendirme
farklı fikirler
kaygının kaygıya sebep olması
insanlar arası erişim
son görüşmeyi kapatma
metropol kültürü
tasarım sürecini kolaylaştırması
birliktelik
sosyalleşme
yapay zeka
çizim ve görselleştirme programları
mekânsal tasarım
etkileşime geçme
algoritmalarla ilgili
yok gibi davranma
influence
özgürlük sınırı nerede
bireysel sınırların aşımı
dünyaya ulaşma imkanı
adaptasyon sorunu
görsel beslenme
çeşitlilik
diğer insanları yok sayma
bilgiye hızlı erişim
ötekileşme
kendi görüşüme saldırı
hızlı tüketim
kübik ofis
amaç değil araç olmak
aşağı görme bulanıklık
dijital kamusal alan sınırı olmayan davranışlar
engel tanımama
fikir özgürlüğü
akıllı kent mobilyaları
etkileşim maliyeti daha az olan tasarımlar
yeni gruplara katılma
ilişkisel planlama
toplumsal ayrışma
toplumsal etkiler
yapay zeka
çeşitlilik
algı oluşturması
tartışma kültürü
klavye delikanlılığı
yapay zeka araçları
aynılaşma
aşırı reklamlar
hızlı erişim
mesleki dönüşümü hızlandırması
doyumsuzluk
yalnız olmadığını hissetme
daha gerçekçi çalışmalarla çağrışımlar
odak daralması
sosyal bağlantılar
ben merkezciliğin artması
anonimlikten doğan hadsizlik
dinlenilme hissi
toplumsal nezaketin kaybolması
kendi dünyasına çekilme küçük bir dünyada yaşamak
bir şeylere zorunlu hissetmek
hobilere vakit bulamama
metaverse ve planlama araçları
çocuklarda davranış bozuklukları

bireyselleşme ve yabancılaşma hissini artırabileceği, ancak aynı zamanda insanlar arası iletişimi kolaylaştırdığı ifade edilmiştir.

Dijital teknolojinin yaşantımızda vazgeçilmez bir yere sahip olması, toplumsal adaptasyon sorunları ve bireysel olumsuz etkilenmelere karşı bilinçli kullanımın yanı sıra, bireysel ve toplumsal önceliklerin dengelenmesinin önemini ortaya koymaktadır.

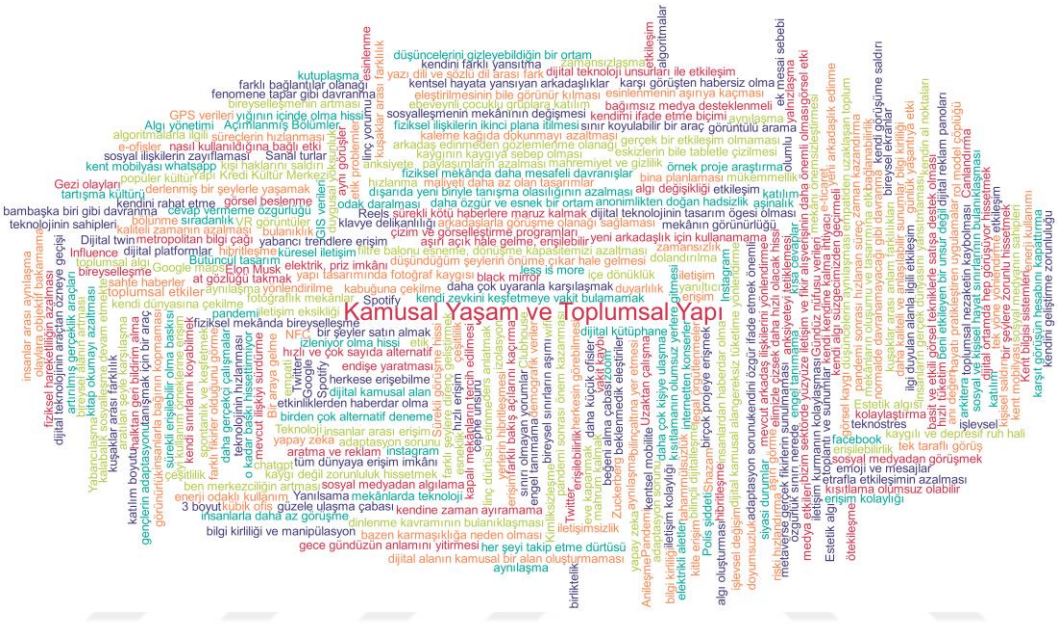

Şekil 4.16 Tüm çıkarımlar bir arada değerlendirildiğinde elde edilen kod bulutu

Dijital Teknolojinin Kamusal Yaşamda İnsan Davranışlarına Etkisi Ölçeğini Belirleyen Faktörler

Bu araştırmada, dijital teknolojilerin kamusal yaşamda insan davranışlarına etkisini ölçmek amacıyla bir ölçek geliştirilmiştir. Bu ölçekte ele alınan faktör grupları, çalışmada yer alan açıklayıcı literatür taraması ve yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak tartışılmıştır.

Katılımcıların Özellikleri

Kentsel tasarımcı, mimar, peyzaj mimarı, şehir plancılarından oluşan meslek uzmanlarının katılımıyla gerçekleştirilen ankete toplam 364 kişi katılmış olup, eksik ve hatalı doldurulan anketlerin elenmesiyle analize elverişli anket sayısı 356 olarak tespit edilmiştir. Bunların 268'i kadın 88'i erkek olmak üzere 356 kişi katılmıştır (Tablo 4.2). Katılımcılar 21 ve 70 yaş arasındadır. Katılımcılardan 75 kişi (%21,1) 21-25 yaş aralığında; 81 kişi (%22,8) 26-30; 67 kişi (%18,8) 31-35; 44 kişi (%12,4) 36-40; 39 kişi (%11) 41-45; 50 kişi (%14) ise 46 yaş ve üzerindedir

(Tablo 4.3). Katılımcıların 196'sı (%55,6) şehir plancısı, 91'i (%25,56) mimar, 66'sı (%18,54) peyzaj mimarı, 3'ü ise kentsel tasarımcıdır. Katılımcılardan iki mesleği olanlardan 10'u mimar ve şehir plancısı, 4'ü şehir plancısı ve peyzaj mimarı, 3'ü şehir plancısı ve peyzaj mimarıdır. Ayrıca 38 katılımcı kentsel tasarım uzmanı olduğunu belirtmiştir (Tablo 4.4). Katılımcıların 170'i lisans, 95'i yüksek lisans, 57'si doktora mezunu 37'si ise doktora sonrası çalışmalarını yapmıştır (Tablo 4.5, Tablo 4.6). Uzmanlık alanlarına başvurulduğu ve bir ölçek geliştirme çalışması olduğu için yaşadıkları yerler açısından bir kısıt koyulmamıştır. Katılımcıların 166'sı İstanbul'da, 20'si Ankara'da, 12'si Türkiye dışında, geri kalanı ise Türkiye'nin farklı illerinde yaşamaktadır (Anket soruları için bk. EK-A).

Tablo 4.2 Katılımcıların cinsiyet dağılımı

Cinsiyet	Katılımcı Sayısı	Yüzde (%)
Erkek	88	24,7
Kadın	268	75,3
Toplam	356	100,0

Tablo 4.3 Katılımcıların yaş grupları

Yaş Grupları	Sayı	Yüzde (%)
21 - 25 yaş	75	21,1
26-30 yaş	81	22,8
31-35 yaş	67	18,8
36-40 yaş	44	12,4
41 - 45 yaş	39	11,0
46 yaş ve daha fazla	50	14,0
Toplam	356	100,0

Tablo 4.4 Katılımcıların mezuniyet durumu

Mezuniyet Durumu	Sayı	Yüzde
Lisans mezunu	170	47,8
Yüksek lisans mezunu	95	26,7
Doktora mezunu	54	15,2
Doktora sonrası mezunu	37	10,4
Toplam	356	100,0

Tablo 4.5 Katılımcıların meslekleri

Meslek	Sayı	Yüzde (%)
Mimar	91	25,6
Peyzaj Mimarı	66	18,5
Şehir Plancısı	196	55,1
Kentsel Tasarımcı	3	,8
Toplam	356	100,0

Tablo 4.6 Katılımcıların meslekte geçirdiği süre

Meslekte geçirilen süre		Sayı	Yüzde (%)
Geçerli	1- 5 yıl	138	38,8
	6-10 yıl	61	17,1
	11-15 yıl	40	11,2
	16-20 yıl	23	6,5
	21 yıl ve daha fazla	69	19,4
	Toplam	331	93,0
Bilinmiyor		25	7,0
Toplam		356	100,0

Dijital Teknolojinin Kamusal Yaşamda İnsan Davranışlarına Etkisi Ölçeği

Dijital teknolojilerin kamusal yaşamı etkisi uzman katılımcılar aracılığıyla ölçülmüştür. Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde sosyo-demografik sorulara, katılımcıların kamusal alan kullanımı ile ilgili alışkınlarına yönelik sorulara ve bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanım ve yaklaşımlarına ilişkin genel sorulara yer verilmiştir. Sonrasında ise katılımcılara "Dijital Teknolojinin Kamusal Yaşamda İnsan Davranışlarına Etkisi" bölümünde (D grubu) geliştirilen ölçek maddeleri sunulmuştur. Ayrıca bu bölüm kapsamında üç farklı soru grubuna yer verilmiştir.

İlk soru grubunda sosyo-demografik veriler sorgulanmıştır. İkinci soru grubunda (B grubu) katılımcıların kamusal alan kullanımına ilişkin alışkanlıkları sorgulanmış ve bu grupta kamusal alan kullanıma ilişkin bir ölçeğe de yer verilmiştir. "Kamusal Alan Kullanımına Bakış Açısı Ölçeği" olarak isimlendirilmiştir. Üçüncü soru grubu olan C grubunda ise katılımcıların bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanımlarına odaklanmış; bu soru grubu içerisinde de farklı bir ölçeğe yer verilmiş ve "Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanış Biçimleri Ölçeği" olarak ifade edilmiştir.

4.3.1 Kamusal Alan Kullanımı ile ilgili Kullanıcı Alışkanlıklarına Yönelik Bulgular (b grubu)

Kamusal alan kullanım alışkanlıklarına yönelik davranış ve tutumları belirleyebilmek amacıyla hazırlanan ölçekte altı adet ifade bulunmaktadır. Bu ifadeler 5'li likert ölçeği (1: kesinlikle katılıyorum; 5: kesinlikle katılmıyorum) ile sorgulanmaktadır. Ek olarak, çoktan seçmeli sorularla kamusal alan kullanımına ilişkin detaylı sorgulamalara yer verilmektedir.

Kamusal alanın katılımcılar için ne ifade ettiğini ele alan ölçek ile, yazın taramasından da gelen olgunun kavramsal açıdan zenginliği ortaya koyulmuştur. Yazın taramasına paralel bir yapı geliştirilerek kamusal alanın sosyalleşme, vakit geçirme, fikir paylaşım alanı, gündelik ilişkilerin devam ettirildiği bir alan ve sanal ortam üzerinden diğer bireylerle etkileşim gibi çok yönlü sorgulamalar gerçekleştirilmiştir.

Yapı geçerliliği açımlayıcı faktör analizi (AFA) ile gerçekleştirilmiştir. Bunun için Temel Bileşenler Analizi ve faktörü oluşturan maddeler arasında ilişki olduğu düşünülerek döndürme yöntemi olarak "direct oblimin" seçilmiştir. Bu analizin yamaç birikinti (scree plot) grafiği incelenerek madde ve faktör sayıları tartışılmıştır. Yapılan ilk faktör analizi sonucunda KMO değerinin 0,801 olduğu "iyi derece" faktör analizine uygun olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.7).

TBA sonucunda üç faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır ve üç faktörlü yapının toplam varyans oranı %70,929 olarak tespit edilmiştir (Tablo 4.8). Ancak üç faktör için güvenilirlik analizleri yapıldığında son faktörün güvenirlik katsayısının 0,546 olduğu belirlenmiştir. Üçüncü faktörün güvenirlik katsayısı 0,700'den az olduğu için yamaç birikinti (scree plot) grafiği incelenmeye karar verilmiştir. Bu grupta yer alan sorular arasındaki ölçek "Kamusal Alan Kullanımına Bakış Açısı Ölçeği" olarak isimlendirilmiştir.

Tablo 4.7 İlk faktör analizi KMO ve Bartlett Test

KMO ve Bartlett Küresellik Testi		
Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliği Ölçüsü		,801
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare (yaklaşık)	1255,936
	Df	36
	Sig.	,000

Tablo 4.8 TBA sonucunda elde edilen toplam varyans tablosu

Açıklanan Toplam Varyans							
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Yük Kareleri Toplamı Çıkarma			Rotasyonun Karelerinin Toplamı Yükleri[a]
	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam
1	3,873	43,032	43,032	3,873	43,032	43,032	3,136
2	1,443	16,035	59,068	1,443	16,035	59,068	2,674
3	1,067	11,861	70,929	1,067	11,861	70,929	1,765
4	,712	7,916	78,845				
5	,562	6,248	85,093				
6	,421	4,681	89,775				
7	,376	4,176	93,951				
8	,286	3,183	97,133				
9	,258	2,867	100,000				
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi							
a. Bileşenler birbirleriyle ilişkili olduğunda, karelerinin toplamı olan yük değerleri, bir toplam varyans elde etmek için eklenemez.							

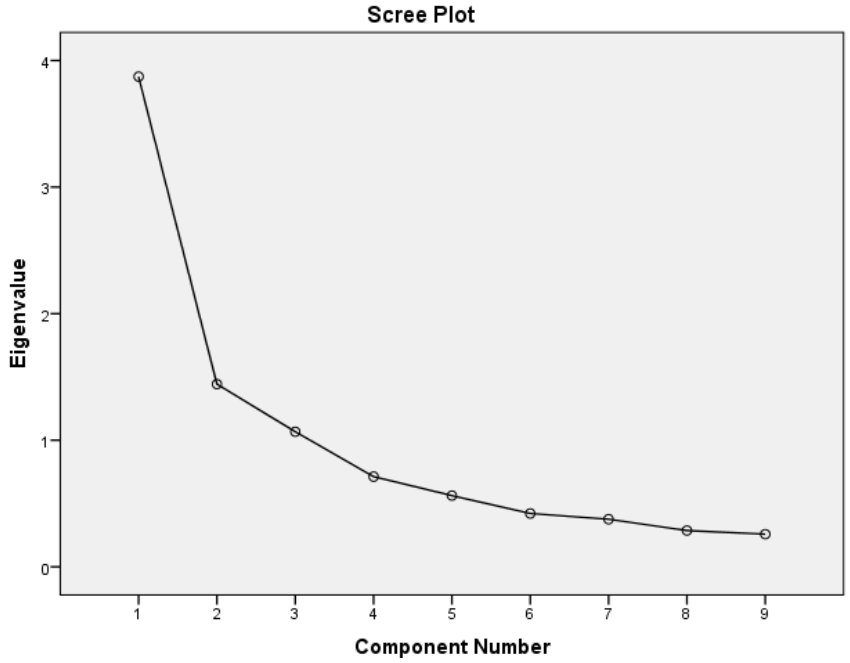

Şekil 4.17 İlk faktör analizi yamaç birikinti grafiği

Yamaç birikinti grafiği incelendiğinde ikinci noktadan sonra eğim bir plato yapmaktadır. İkinci noktadan sonraki bileşenlerin varyansa yaptıkları katkı hem küçük hem de yaklaşık olarak aynıdır. Bu açıdan faktör sayısının iki olmasına karar verilmiştir (Şekil 4.17). Ayrıca bu karar, aracın geliştirilme sürecinde belirlenen teorik altyapıda beklenen faktör sayısı ile uyumlu olması açısından da anlamlıdır.

Tablo 4.9 İlk faktör analizi sonucu doku matriksi

Doku Matriksi			
	Bileşen		
	1	2	3
B0105.Kamusal alan benim için "sosyalleşme alanıdır."	**,899**		
B0104.Kamusal alan benim için "fikir paylaşım alanıdır."	**,880**		
B0101.Kamusal alan benin için "vakit geçirme alanıdır."	**,752**		
B0106.Kamusal alan benim için "yalnız vakit geçirme alanıdır."	**,534**		
B0103.Kamusal alan benim için "ev iş aksı arasında geçiş aksıdır."		**,868**	
B0102.Kamusal alan benim için "ulaşım – yürüme aksıdır."	,326	**,733**	
B0107. Kamusal alan benim için çarşıdır.		**,571**	,402
B0109. Kamusal alan benim için "internet üzerinden etkileşimde bulunduğumuz bir yerdir" (Facebook, Twitter, Instagram gibi uygulamalar).			**,864**
B0108. Kamusal alan benim için "alışveriş merkezidir".		,429	**,694**
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi. Rotasyon Yöntemi: Kaiser Normalleştirme ile Oblimin			
a. Rotasyon, 17 iterasyonda yakınsadı.			

Tablo 4.9'da ilk faktör analizi sonuçları verilmektedir. İki faktörlü yapı için analiz TBA tekrarlanmıştır. Yapılan inceleme sonucunda B102 maddesinin iki faktör tarafından ölçüldüğü tespit edilmiştir. B102 maddesinin her iki faktör için faktör yük değerleri 0,466-0,466=0<0,100 olduğundan dolayı ölçekten çıkarılmasına karar verilmiş ve yeniden TBA yapılmıştır (Tablo 4.10, Tablo 4.11).

Tablo 4.10 Yinelenen TBA sonuçları

Açıklanan Toplam Varyans							
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Yük Kareleri Toplamı Çıkarma			Rotasyonun Karelerinin Toplamı Yükleri[a]
	Total	% of Varyans	Kümülatif %	Total	% of Varyans	Kümülatif %	Total
1	3,873	43,032	43,032	3,873	43,032	43,032	3,329
2	1,443	16,035	59,068	1,443	16,035	59,068	2,869
3	1,067	11,861	70,929				
4	,712	7,916	78,845				
5	,562	6,248	85,093				
6	,421	4,681	89,775				
7	,376	4,176	93,951				
8	,286	3,183	97,133				
9	,258	2,867	100,000				
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi							
a. Bileşenler ilişkilendirildiğinde, toplam varyansı elde etmek için yüklerin karelerinin toplamları eklenemez.							

Tablo 4.11 Yinelenen analize göre faktör analizi

Doku Matriksi		
	1	2
B0105.Kamusal alan benim için "sosyalleşme alanıdır."	0,908	
B0104.Kamusal alan benim için "fikir paylaşım alanıdır."	0,848	
B0101.Kamusal alan benin için "vakit geçirme alanıdır."	0,813	
B0106.Kamusal alan benim için "yalnız vakit geçirme alanıdır."	0,582	
B0102.Kamusal alan benim için "ulaşım – yürüme aksıdır."	0,466	0,466
B0108. Kamusal alan benim için "alışveriş merkezidir".		0,88
B0107. Kamusal alan benim için çarşıdır.		0,746
B0103.Kamusal alan benim için "ev iş aksı arasında geçiş aksıdır."		0,664
B0109. Kamusal alan benim için "internet üzerinden etkileşimde bulunduğumuz bir yerdir" (Facebook, Twitter, Instagram gibi uygulamalar).		0,499
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.		
Rotasyon Yöntemi: Kaiser Normalleştirme ile Oblimin		
Rotasyon, 6 iterasyonda yakınsadı.		

Elde edilen iki faktörlü yapının güvenilirlik analizleri yapıldığında 4 maddelik "sosyalleşme odaklı yaklaşım" faktörü için Cronbach Alfa değeri 0,819 bulunmuştur (Tablo 4.12). Tablo 4.13'te faktör analizi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 4.12 Birinci faktörün Cronbach Alfa değeri

Güvenilirlik Analizleri		
Cronbach Alfa	Standartlaştırılmış Ögelere Dayalı Cronbach Alfa Değeri	Madde Sayısı
,819	,822	4

Tablo 4.13 Dört maddeli faktörün analiz sonuçları

Madde Toplam İstatistikleri					
	Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltme Yapılmış Madde-Toplam Korelasyonu	Çoklu Korelasyonun Karesi	Madde Silinirse Cronbach Alfa
B0105.Kamusal alan benim için "sosyalleşme alanıdır."	10,97	7,230	,727	,588	,731
B0104.Kamusal alan benim için "fikir paylaşım alanıdır."	11,39	7,393	,650	,511	,767
B0101.Kamusal alan benin için "vakit geçirme alanıdır."	11,17	7,679	,691	,487	,751
B0106.Kamusal alan benim için "yalnız vakit geçirme alanıdır."	11,71	7,930	,511	,292	,834

Ancak 4 maddelik ikinci faktör için Cronbach Alfa değeri 0,689 olarak bulunmuştur (Tablo 4.14). Bu değer 0,700'den düşük olduğu için ikinci faktör için "item-toplam statistic" tablosu incelenerek hangi madde çıkarıldığında ikinci faktörün cronbahch's alpha değerinin 0,700 üzerinden olacağı incelenmiştir (Tablo 4.15).

Tablo 4.14 İkinci faktör için Cronbach alpha değeri

Güvenilirlik Analizleri		
Cronbach Alfa	Standartlaştırılmış Ögelere Dayalı Cronbach Alfa Değeri	Madde Sayısı
,689	,689	4

Tablo 4.15 İkinci faktör için TBA sonuçları

Madde Toplam İstatistikleri					
	Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltme Yapılmış Madde-Toplam Korelasyonu	Çoklu Korelasyonun Karesi	Madde Silinirse Cronbach Alfa
B0108. Kamusal alan benim için "alışveriş merkezidir".	9,16	5,958	,601	,382	,534
B0107. Kamusal alan benim için çarşıdır.	8,47	6,492	,577	,369	,558
B0103.Kamusal alan benim için "ev iş aksı arasında geçiş aksıdır."	8,45	7,150	,400	,211	,669
B0109. Kamusal alan benim için "internet üzerinden etkileşimde bulunduğumuz bir yerdir" (Facebook, Twitter, Instagram gibi uygulamalar).	9,33	7,516	,330	,149	,710

Yapılan inceleme sonucunda B109 maddesinin ölçekten çıkarıldığında Cronbach Alfa değerinin 0,710 olacağı tespit edilmiştir (Tablo 4.16). Bu nedenle B109 maddesi ölçekten çıkarılarak TBA iki faktörlü yapı için yeniden tekrarlanmıştır (Tablo 4.17).

Tablo 4.16 Yenilenen Cronbach alfa değeri

Güvenilirlik Analizleri		
Cronbach Alfa	Standartlaştırılmış Ögelere Dayalı Cronbach Alfa Değeri	Madde Sayısı
,710	,712	3

Tablo 4.17 Çıkarılan madde sonrası fiziksel mekân odaklı yaklaşım faktörünün analiz bulguları

Madde Toplam İstatistikleri					
	Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltme Yapılmış Madde-Toplam Korelasyonu	Çoklu Korelasyonun Karesi	Madde Silinirse Cronbach Alfa
B0108. Kamusal alan benim için "alışveriş merkezidir".	6,68	3,593	,546	,329	,599
B0107. Kamusal alan benim için çarşıdır.	6,00	3,783	,594	,363	,543
B0103.Kamusal alan benim için "ev iş aksı arasında geçiş aksıdır."	5,97	4,098	,453	,210	,711

Aşağıdaki tablolarda B01 için elde edilen faktör analizi sonuçları, yamaç birikinti grafiği ve güvenilirlik analizi sonuçları yer almaktadır. 7 madde için ölçeğin Cronbach Alfa değeri 0,796 olduğu "iyi derece" faktör analizine uygun olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.18).

TBA sonucunda iki faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır ve iki faktörlü yapının toplam varyans oranı %65,930 olarak tespit edilmiştir. Kamusal Alan Kullanımına Bakış Açısı Ölçeği tespit edilen iki faktör "sosyalleşme odaklı yaklaşım" ve "fiziksel mekân odaklı yaklaşım" olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin detaylı analizleri Tablo 4.19, Tablo 4.20, Tablo 4.21 ve Tablo 4.22'dedir.

Tablo 4.18 Yedi maddeli yapı için Cronbach alfa değeri

Cronbach Alfa	Standartlaştırılmış Ögelere Dayalı Cronbach Alfa Değeri	Madde Sayısı
,796	,800	7

Tablo 4.19 Son analizde KMO ve Bartlett Testi

KMO ve Bartlett Küresellik Testi		
Örnekleme Uygunluğu için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçüsü (KMO).		,776
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare (yaklaşık)	878,743
	Df	21
	Sig.	,000

Tablo 4.20 Yedi maddeli yapının istatistik verileri

Madde Toplam İstatistikleri					
	Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltme Yapılmış Madde-Toplam Korelasyonu	Çoklu Korelasyonun Karesi	Madde Silinirse Cronbach Alfa
B0108. Kamusal alan benim için alışveriş merkezidir.	21,76	22,223	,374	,340	,800
B0107. Kamusal alan benim için çarşıdır.	21,08	20,797	,590	,459	,759
B0103.Kamusal alan benim için ev iş aksı arasında geçiş aksıdır.	21,05	21,876	,438	,255	,787
B0101.Kamusal alan benin için vakit geçirme alanıdır.	20,49	20,814	,642	,516	,751
B0104.Kamusal alan benim için fikir paylaşım alanıdır.	20,71	21,112	,529	,515	,770
B0105.Kamusal alan benim için "sosyalleşme alanıdır."	20,29	20,806	,594	,595	,758
B0106.Kamusal alan benim için yalnız vakit geçirme alanıdır.	21,04	20,683	,548	,349	,766

Tablo 4.21 Yedi maddeli yapının varyans değerleri

Açıklanan Toplam Varyans							
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Yük Kareleri Toplamı Çıkarma			Rotasyonun Karelerinin Toplamı Yükleri[a]
	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam
1	3,234	46,195	46,195	3,234	46,195	46,195	2,890
2	1,381	19,735	65,930	1,381	19,735	65,930	2,313
3	,668	9,539	75,470				
4	,656	9,368	84,838				
5	,418	5,968	90,806				
6	,375	5,362	96,167				
7	,268	3,833	100,000				
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.							
a. Bileşenler ilişkili olduğunda, karelerinin toplamı olan yük değerleri eklenerek bir toplam varyans elde edilemez.							

Tablo 4.22 Kamusal Alan Kullanımına Bakış Açısı Ölçeği faktör analizi sonuçları

	Sosyalleşme Odaklı Yaklaşım	**Fiziksel Mekân Odaklı Yaklaşım**
B0105.Kamusal alan benim için "sosyalleşme alanıdır."	,909	
B0104.Kamusal alan benim için "fikir paylaşım alanıdır."	,873	
B0101.Kamusal alan benin için "vakit geçirme alanıdır."	,795	
B0106.Kamusal alan benim için "yalnız vakit geçirme alanıdır."	,568	
B0108. Kamusal alan benim için "alışveriş merkezidir".		,872
B0107. Kamusal alan benim için çarşıdır.		,781
B0103.Kamusal alan benim için "ev iş aksı arasında geçiş aksıdır."		,687
Açıkladığı Varyans (%)	46,195	19,735
Madde sayısı	4	3
Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı (α)	0,819	0,710
*** Cronbach Alfa (α) ≥ 0 ,9 ise mükemmel ; 0,9 > α ≥ 0,8 ise iyi, 0,8 > α ≥ 0,7 ise kabul edilebilirdir.**		

Verilerin normal dağılım sağlayıp sağlamadıklarının analizi için çarpıklık katsayısı (skewness) analizi yapılmıştır. Normal dağılım için ±1,0 arasındaki basıklık değeri çoğu psikometrik amaç için mükemmel kabul edilir, ancak belirli uygulamaya bağlı olarak çoğu durumda ±1,5 arasındaki basıklık değeri (kurtosis) (Tabachnick ve Fidell, 2013) ve ±2,0 arasındaki bir değer de kabul edilebilmektedir (George ve Mallery, 2010). Saptanan veriler incelendiğinde "Kamusal Alan Kullanımına Bakış Açısı Ölçeğindeki" maddelerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Ölçeğin maddelerine ilişkin betimleyici istatistik verileri EK C.1'de verilmiştir. Faktörlere ilişkin veriler ise Tablo 4.23'tedir.

Tablo 4.23 Kamusal Alan Kullanımına Bakış Açısı Ölçeği faktörlerine ilişkin betimleyici istatistikler

Betimlemeler				
			İstatistik	Std. Hata
Sosyalleşme Odaklı Yaklaşım	Ortalama		,0000000	,05299989
	Ortalama için %95 Güven Aralığı	Alt Sınır	-,1042332	
		Üst Sınır	,1042332	
	5% Kesen Ortalama		,0785708	
	Medyan		,1443863	
	Varyans		1,000	

Tablo 4.23 Kamusal Alan Kullanımına Bakış Açısı Ölçeği faktörlerine ilişkin betimleyici istatistikler (devamı)

	Std. Sapma		1,00000000	
	Minimum		-3,17185	
	Maximum		1,49286	
	Aralık		4,66471	
	Çeyrekler Arası Aralık		1,14668	
	Çarpıklık		-1,117	,129
	Basıklık		1,248	,258
Fiziksel Mekân Odaklı Yaklaşım	Ortalama		,0000000	,05299989
	Ortalama için %95 Güven Aralığı	Alt Sınır	-,1042332	
		Üst Sınır	,1042332	
	5% Kesen Ortalama		,0082353	
	Medyan		,0685866	
	Varyans		1,000	
	Std. Sapma		1,00000000	
	Minimum		-2,69192	
	Maximum		2,09707	
	Aralık		4,78898	
	Çeyrekler Arası Aralık		1,49141	
	Çarpıklık		-,160	,129
	Basıklık		-,384	,258

Fiziksel kamusal alan kullanımına ilişkin katılımcılara farklı sorular da yöneltilmiştir. Öncelikle kamusal alanın katılımcılar için ne ifade ettiğine ilişkin ifadeler sorulmuştur. Fiziksel kamusal alan kullanımına ilişkin katılımcılara farklı sorular da yöneltilmiştir. Öncelikle kamusal alanın katılımcılar için ne ifade ettiğini ilişkin ifadeler sorulmuş; katılımcıların (1: kesinlikle katılmıyorum- 5: kesinlikle katılıyorum) 5'li likert ölçeğinde yanıt vermesi istenmiştir. İlk ifade "vakit geçirme alanı" olarak kamusal alanlara, 356 katılımcının 184'ü katılıyorum, 98'i kesinlikle katılıyorum yanıtını verirken 37 katılımcı kararsız kalmış, 18 katılımcı katılmadığını, 19 katılımcı ise kesinlikle katılmadığını belirtmiştir. Başka bir deyişle, katılımcıların %79,2'si kamusal alanların bir vakit geçirme alanı olduğuna katılıyorum veya kesinlikle katılmıyorum yanıtını vermiştir. İkinci ifadede, kamusal alanın "ulaşım-yürüme aksı" olup olmadığı sorulmuştur. 356 katılımcının 193'ü bu ifadeye katıldıklarını, 86'sı kesinlikle katıldıklarını, 37'si ise kararsız olduğunu belirtmiş, 22 katılımcı bu görüşe katılmazken, 18 katılımcı ise kesinlikle katılmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların %78,4'ü bu ifadeye katıldıklarını veya kesinlikle katıldıklarını beyan etmiştir. Üçüncü ifadede ise ev-iş arası geçiş aksı

olup olmadığı sorgulanmıştır. Katılımcıların 125'i bu ifade katıldığını, 56'sı kesinlikle katıldığını, 88'i ise kararsız olduğunu belirtmiş; 62'si bu ifadeye katılmazken, 25'i de kesinlikle katılmadığını bildirmiştir. Katılımcıların %64,9'u bu ifadeye katıldığını veya kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Dördüncü ifadede fikir paylaşım alanı olarak kamusal alan sorulmuştur. 138 katılımcı bu ifade katılmış, 93'ü kesinlikle katıldığını, 65'i kararsız olduğunu belirtmiştir. 42'si kamusal alanı fikir paylaşım alanı olarak görmezken, 18'i de bu ifadeye kesinlikle katılmadıklarını bildirmiştir.

Beşinci ifadede kamusal alanın bir sosyalleşme alanı olup olmadığı sorgusu yapılmıştır. 130 katılımcı bu ifadeye katılırken, 160'ı kesinlikle katıldıklarını, 28 katılımcının ise kararsız olduğu görülmüştür. 21'i bu ifadeye katılmazken, 17'si de kesinlikle katılmadıklarını dile getirmiştir. Katılımcıların %81,4'ü bu ifadeye katıldığını ve kesinlikle katıldığını beyan etmiştir. Altıncı ifadede ise farklı olarak yalnız vakit geçirme alanı olarak kamusal alanlar sorulmuştur. Bu ifadeye uzmanların 131'i katılırken, 59'u kesinlikle katıldığını ve 73'ü ise karasız olduklarını belirtmiştir. 68 uzman bu ifadeye katılmazken, 25'i kesinlikle katılmadıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların %53,4'ü bu ifade pozitif yanıt vermiştir. Yedinci tanımda kamusal alanın çarşı olarak bir düşünülüp düşünülmediği sorgusuna yer verilmiştir. 145 uzman bu ifade katılırken, 40'kesinlikle katıldığını, 89'u ise kararsız kaldıklarını bildirmiştir. 56 uzman bu görüşe katılmazken, 26'sı ise kesinlikle katılmadıklarını bildirmiştir. Katılımcıların %51,9'u bu ifade olumlu yanıt vermiştir. Sekizinci tanımda ise bu sefer, alışveriş merkezlerini kamusal alan olarak nitelendirip nitelendirmediklerine bakılmıştır. Bu soruda ise katılımcıların 110'u bu fikre katılmadıklarını ve 70'i ise kesinlikle katılmadıklarını beyan etmiş, 73'ü kararsız kaldığını söylemiştir. 82 katılımcı bu görüşe katılırken, 21'i kesinlikle katıldıklarını bildirmiştir. Bu ifadeye olumsuz yaklaşımın daha yoğun olduğu görülmüş; katılımcıların %50,6'sı olumsuz (1 ve 2) görüş bildirmiştir. Dokuzuncu ve son ifadede ise internet üzerinden etkileşimde buldukları alanların kamusal alan olarak düşünülüp düşünülmediği sorulmuştur. Bu ifadeye katılımcıların 171'i katılmazken, 81'i kesinlikle katılmadıklarını bildirmiş, 81'i de kararsız kaldığını ifade etmiştir. 61 uzman bu görüşe katılırken, 16'sı kesinlikle katıldığını belirtmiştir (Tablo 4.24). Kamusal ifadelerine ilişkin istatistiki veriler Tablo 4.25'te, ilişkiler şeması ise Şekil 4.18'te verilmiştir.

Tablo 4.24 Kamusal alanın katılımcılar için ifade ettiği anlam

Kamusal alan benin için "vakit geçirme alanıdır."					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	19	5,3	5,3	5,3
	Katılmıyorum	18	5,1	5,1	10,4
	Kararsızım	37	10,4	10,4	20,8
	Katılıyorum	184	51,7	51,7	72,5
	Kesinlikle Katılıyorum	98	27,5	27,5	100,0
	Toplam	356	100,0	100,0	
Kamusal alan benim için "ulaşım – yürüme aksıdır."					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	18	5,1	5,1	5,1
	Katılmıyorum	22	6,2	6,2	11,2
	Kararsızım	37	10,4	10,4	21,6
	Katılıyorum	193	54,2	54,2	75,8
	Kesinlikle Katılıyorum	86	24,2	24,2	100,0
	Toplam	356	100,0	100,0	
Kamusal alan benim için "ev iş aksı arasında geçiş aksıdır."					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	25	7,0	7,0	7,0
	Katılmıyorum	62	17,4	17,4	24,4
	Kararsızım	88	24,7	24,7	49,2
	Katılıyorum	125	35,1	35,1	84,3
	Kesinlikle Katılıyorum	56	15,7	15,7	100,0
	Toplam	356	100,0	100,0	
Kamusal alan benim için "fikir paylaşım alanıdır."					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	18	5,1	5,1	5,1
	Katılmıyorum	42	11,8	11,8	16,9
	Kararsızım	65	18,3	18,3	35,1
	Katılıyorum	138	38,8	38,8	73,9
	Kesinlikle Katılıyorum	93	26,1	26,1	100,0
	Toplam	356	100,0	100,0	
Kamusal alan benim için "sosyalleşme alanıdır."					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	17	4,8	4,8	4,8
	Katılmıyorum	21	5,9	5,9	10,7

Tablo 4.24 Kamusal alanın katılımcılar için ifade ettiği anlam (devamı)

	Kararsızım	28	7,9	7,9	18,5
	Katılıyorum	130	36,5	36,5	55,1
	Kesinlikle Katılıyorum	160	44,9	44,9	100,0
	Toplam	356	100,0	100,0	
Kamusal alan benim için "yalnız vakit geçirme alanıdır."					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	25	7,0	7,0	7,0
	Katılmıyorum	68	19,1	19,1	26,1
	Kararsızım	73	20,5	20,5	46,6
	Katılıyorum	131	36,8	36,8	83,4
	Kesinlikle Katılıyorum	59	16,6	16,6	100,0
	Toplam	356	100,0	100,0	
Kamusal alan benim için çarşıdır.					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	26	7,3	7,3	7,3
	Katılmıyorum	56	15,7	15,7	23,0
	Kararsızım	89	25,0	25,0	48,0
	Katılıyorum	145	40,7	40,7	88,8
	Kesinlikle Katılıyorum	40	11,2	11,2	100,0
	Toplam	356	100,0	100,0	
Kamusal alan benim için "alışveriş merkezidir".					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	70	19,7	19,7	19,7
	Katılmıyorum	110	30,9	30,9	50,6
	Kararsızım	73	20,5	20,5	71,1
	Katılıyorum	82	23,0	23,0	94,1
	Kesinlikle Katılıyorum	21	5,9	5,9	100,0
	Toplam	356	100,0	100,0	
Kamusal alan benim için "internet üzerinden etkileşimde bulunduğumuz bir yerdir" (Facebook, Twitter, Instagram gibi uygulamalar).					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kesinlikle Katılmıyorum	81	22,8	22,8	22,8
	Katılmıyorum	117	32,9	32,9	55,6
	Kararsızım	81	22,8	22,8	78,4
	Katılıyorum	61	17,1	17,1	95,5
	Kesinlikle Katılıyorum	16	4,5	4,5	100,0
	Toplam	356	100,0	100,0	

Tablo 4.25 Kamusal alan ifadelerine ilişkin istatistiki veriler

Kamusal alan ilgili ifadeler	Ortalama	N	Std. Sapma
B0101.Kamusal alan benin için "vakit geçirme alanıdır."	3,91	356	1,028
B0102.Kamusal alan benim için "ulaşım – yürüme aksıdır."	3,86	356	1,016
B0103.Kamusal alan benim için "ev iş aksı arasında geçiş aksıdır."	3,35	356	1,147
B0104.Kamusal alan benim için "fikir paylaşım alanıdır."	3,69	356	1,131
B0105.Kamusal alan benim için "sosyalleşme alanıdır."	4,11	356	1,089
B0106.Kamusal alan benim için "yalnız vakit geçirme alanıdır."	3,37	356	1,171
B0107. Kamusal alan benim için çarşıdır.	3,33	356	1,096
B0108. Kamusal alan benim için "alışveriş merkezidir".	2,65	356	1,200
B0109. Kamusal alan benim için "internet üzerinden etkileşimde bulunduğumuz bir yerdir" (Facebook, Twitter, Instagram gibi uygulamalar).	2,48	356	1,149

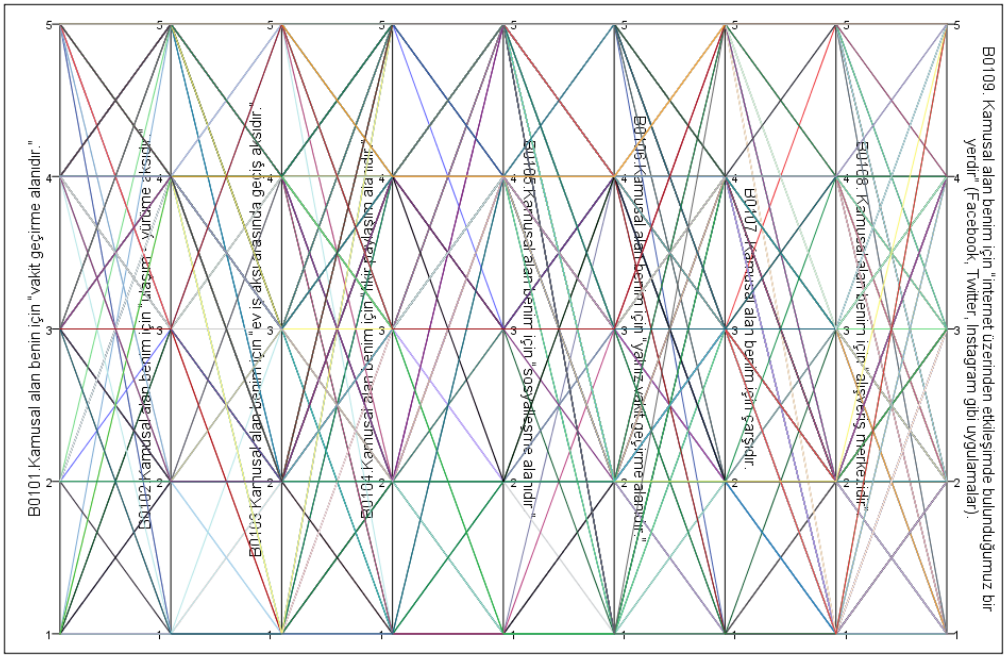

Şekil 4.18 Kamusal alan ile ilgili ifadelerin ilişkiler şeması

Kamusal alanlara ilişkin sorularda, 356 katılımcıdan 331'i (%93) evlerine yürüme mesafesinde kamusal alan olduğunu belirtmiştir. 300 katılımcı (%84,3) bu kamusal alanlardan faydalandığını ifade etmiştir. Faydalanma sıklığı konusunda ise 64 katılımcı (%18) her gün, 156'sı (%43,8) haftada birkaç kez, 63'ü (%17,7) iki haftada bir, 11'i (%3,1), ki üç ayda bir, 21'i ise (%5,9) altı ayda veya yılda bir gittiklerini söylemişlerdir.

Tablo 4.26 Katılımcıların evlerine yürüme mesafesindeki kamusal alanlar

Evinize yürüme mesafesinde (800-1000 m, 20 – 30 dk.) kamusal bir alan (meydan, park vb.) var mı?			
		Frekans	Yüzde
Geçerli	Evet	331	93,0
	Hayır	22	6,2
	Bilemiyorum	3	,8
	Total	356	100,0
Evinize yürüme mesafesindeki kamusal alanlardan yararlanıyor musunuz?			
		Frekans	Yüzde
Geçerli	Evet	300	84,3
	Hayır	45	12,6
	Total	345	96,9
Kayıp	Sistem	11	3,1
Total		356	100,0
Yürüme mesafesindeki kamusal alanlardan faydalanma sıklığınız nedir?			
		Frekans	Yüzde
Geçerli	Her gün	64	18,0
	Haftada birkaç kez	156	43,8
	İki haftada bir	63	17,7
	Ayda bir kere	28	7,9
	İki üç ayda bir	11	3,1
	Altı ayda bir	7	2,0
	Yılda bir	14	3,9
	Total	343	96,3
Kayıp	Sistem	13	3,7
Total		356	100,0

Katılımcıların kamusal alanlara giderken tercih ettikleri ulaşım araçlarına ilişkin çok seçenekli soruda, ilk ulaşım tercihine dair 356 katılımcının hepsi cevap vermiştir. 307 kişinin (%86,2) ilk tercihi yürüyerek olmuştur. 22 kişi (%6,2) özel araçlarıyla, 14 kişi (%3,9) kent içi otobüsleri tercih ettiklerini belirtmiş, diğerleri ise bisiklet, taksi dolmuş, tramvay, metrobüs yanıtlarını vermiştir. İkinci ulaşım tercihlerini 245 katılımcı yanıtlarken, 245 katılımcıdan 99'u (%40,4) kent içi otobüsleri, 54'ü (%22) özel araçlarını, 43'ü ise (%17,6) bisikleti tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Üçüncü tercihe 167 kişi, dördüncü tercihe ise 49 kişi yanıt vermiştir (Tablo 4.27).

Tablo 4.27 Katılımcıların tercih ettiği ulaşım türleri

İlk ulaşım türü tercihi					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Bisikletle	43	12,1	17,6	17,6
	Kent içi otobüsler	99	27,8	40,4	58,0
	Özel araç	54	15,2	22,0	80,0
	Vapur	1	,3	,4	80,4
	Taksi	2	,6	,8	81,2
	Elektrikli skuter	1	,3	,4	81,6
	Diğer	45	12,6	18,4	100,0
	Total	245	68,8	100,0	
Kayıp	Sistem	111	31,2		
Total		356	100,0		
İkinci ulaşım türü tercihi					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kent içi otobüsler	16	4,5	9,6	9,6
	Minibüs	18	5,1	10,8	20,4
	Özel araç	56	15,7	33,5	53,9
	Vapur	8	2,2	4,8	58,7
	Taksi	9	2,5	5,4	64,1
	Elektrikli skuter	2	,6	1,2	65,3
	Diğer	58	16,3	34,7	100,0
	Total	167	46,9	100,0	
Kayıp	Sistem	189	53,1		
Total		356	100,0		
Üçüncü ulaşım türü tercihi					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Minibüs	22	6,2	24,2	24,2
	Özel araç	29	8,1	31,9	56,0
	Vapur	16	4,5	17,6	73,6
	Taksi dolmuş	3	,8	3,3	76,9
	Taksi	10	2,8	11,0	87,9
	Uber	1	,3	1,1	89,0
	Elektrikli skuter	1	,3	1,1	90,1
	Diğer	9	2,5	9,9	100,0
	Total	91	25,6	100,0	
Kayıp	Sistem	265	74,4		
Total		356	100,0		

Katılımcılara kamusal alanlara gitmeme veya gidememe nedenlerinin neler olduğu sorulmuş, yine birden fazla yanıt verebildikleri bu soruda ilk gidememe nedeni olarak, 356 katılımcıdan 111'i (%31,2) aşırı kalabalık olduğu için, 62'si (% 17,4) kamusal alanların yeterli olmadığını, 36'sı (10,1) hijyenik olmadığını belirtirken, 64'ü (%18) bir neden olmadığını veya kamusal alanlara gittiğini ifade etmiştir. 19 katılımcı ise (%5,3) diğer seçeneğini işaretleyerek vakit bulamadıklarını, online olarak bu sosyalleştiklerini belirtmiştir (Tablo 4.28).

Tablo 4.28 Katılımcıların kamusal alana gitmeme veya gidememe nedenleri

Kamusal alanlara gitmeme/gidememe nedenleri (1)					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Kamusal alanlara gitmeyi tercih etmiyorum.	10	2,8	2,8	2,8
	Hijyenik değil	36	10,1	10,1	12,9
	Aşırı kalabalık	111	31,2	31,2	44,1
	Kamusal alanlar (meydanlar, Pazar yerleri, parklar, dinlenme yerleri, spor alanları gibi) yeterli değil	62	17,4	17,4	61,5
	Kamusal alanlar (meydanlar, Pazar yerleri, parklar, dinlenme yerleri, spor alanları gibi) erişilebilir değil	7	2,0	2,0	63,5
	Kamusal alanların bakım ve onarımlarının yapılmaması	14	3,9	3,9	67,4
	Kamusal alanların tasarımlarının günümüz koşullarına uygun olmaması	13	3,7	3,7	71,1
	Çok fazla tanımadığım insan geliyor, kendimi yabancı hissediyorum	4	1,1	1,1	72,2
	Çok fazla yabancı turist geliyor, kendimi rahat hissetmiyorum	3	,8	,8	73,0
	Zorunlu kalmadıkça dışarıya çıkmıyorum.	9	2,5	2,5	75,6
	Evde kalıp çevrimiçi aktivitelere katılmayı tercih ediyorum.	4	1,1	1,1	76,7
	Hiçbiri	64	18,0	18,0	94,7
	Diğer	19	5,3	5,3	100,0
	Total	356	100,0	100,0	

Tablo 4.28 Katılımcıların kamusal alana gitmeme veya gidememe nedenleri (devamı)

Kamusal alanlara gitmeme/gidememe nedenleri (2)					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Hijyenik değil	2	,6	1,1	1,1
	Aşırı kalabalık	22	6,2	11,9	13,0
	Kamusal alanlar yeterli değil	55	15,4	29,7	42,7
	Kamusal alanlar erişilebilir değil	26	7,3	14,1	56,8
	Kamusal alanların bakım ve onarımlarının yapılmaması	25	7,0	13,5	70,3
	Kamusal alanların tasarımlarının günümüz koşullarına uygun olmaması	22	6,2	11,9	82,2
	Çok fazla tanımadığım insan geliyor, kendimi yabancı hissediyorum	8	2,2	4,3	86,5
	Çok fazla yabancı turist geliyor, kendimi rahat hissetmiyorum	5	1,4	2,7	89,2
	Zorunlu kalmadıkça dışarıya çıkmıyorum.	5	1,4	2,7	91,9
	Evde kalıp sosyal medyayı kullanmayı tercih ediyorum.	9	2,5	4,9	96,8
	Evde kalıp çevrimiçi aktivitelere katılmayı tercih ediyorum.	3	,8	1,6	98,4
	Diğer	3	,8	1,6	100,0
	Total	185	52,0	100,0	
Kayıp	Sistem	171	48,0		
Total		356	100,0		

4.3.2 Katılımcıların Dijital Teknoloji Kullanımı ve Yaklaşımlarına İlişkin Genel Bulgular (c grubu)

Bu bölümde katılımcıların dijital teknoloji kullanımları sorgulanmıştır. İlk olarak katılımcıların evlerindeyken en çok hangi mobil araçları daha çok kullandığı sorulmuştur.

İlk tercihlerinde 356 katılımcının, 269'u (%75,6) dizüstü bilgisayar/netbook, 71'i (%19,9) masaüstü bilgisayar, 9'u (%2,5) akıllı cep telefonu, 2'si (%0,6) cep telefonu kullandıklarını belirtmişlerdir. İkinci tercihlerini belirten 349 katılımcının, 166'sı (%47,6) akıllı cep telefonu, 113'ü (%32,4) tablet bilgisayar, 53'ü (%15,2) dizüstü bilgisayar/netbook kullandıklarını ifade etmişlerdir. Üçüncü tercih belirten

281 kişi arasında ise 132'si (%47) akıllı cep telefonu, 66'sı (%23,5) akıllı televizyon, 34'ü (%12,1) akıllı saat kullandıklarını belirtmiştir (Tablo 4.29).

Tablo 4.29 Katılımcıların evlerinde tercih ettiği mobil araçlar

Katılımcıların evlerinde hangi mobil araçları kullandıkları – ilk tercih					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Masaüstü bilgisayar	71	19,9	19,9	19,9
	Dizüstü bilgisayar/Netbook	269	75,6	75,6	95,5
	Tablet bilgisayar	5	1,4	1,4	96,9
	Akıllı cep telefonları	9	2,5	2,5	99,4
	Cep telefonu	2	,6	,6	100,0
	Total	356	100,0	100,0	
Katılımcıların evlerinde hangi mobil araçları kullandıkları – ikinci tercih					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Dizüstü bilgisayar/Netbook	53	14,9	15,2	15,2
	Tablet bilgisayar	113	31,7	32,4	47,6
	Akıllı cep telefonları	166	46,6	47,6	95,1
	Akıllı saat	3	,8	,9	96,0
	Cep telefonu	12	3,4	3,4	99,4
	Akıllı televizyon	2	,6	,6	100,0
	Total	349	98,0	100,0	
Kayıp	Sistem	7	2,0		
Toplam		356	100,0		

Katılımcıların dijital teknolojilerde günlük geçirdikleri süre sorgulandığında, 356 katılımcının 163'ü (%45,8) 5 ve daha fazla saat, 64'ü (%18) 4 saat, 57'si (%16) 3 saat, 41'i (%11,5) 2 saat, 10'u (%2,8) 1 saat, 12'si (%3,4) 1 saatten az süre geçirdiklerini belirtirken, 9 katılımcı (%2,5) hiç kullanmadıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 4.30). Katılımcılara interneti daha çok neredeyken kullandıkları sorulmuş, 356 katılımcının 350'si (%98,3) evdeyken kullandıklarını belirtmiştir. İkinci tercihe ise 321 katılımcı yanıt vermiş, 268'i (%83,5) en çok iş yerinde, 30'u (%9,3) okulda kullandıklarını belirtmiştir. Üçüncü tercihlerini belirten 228 katılımcının 118'si (%51,8) ulaşımdayken kullandıklarını ifade etmiştir (Tablo 4.31).

Tablo 4.30 Dijital teknoloji kullanarak günlük geçirilen ortalama süre

Dijital teknolojileri kullanarak geçirdikleri günlük ortalama süre					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Hiç	9	2,5	2,5	2,5
	1 saatten az	12	3,4	3,4	5,9
	1 saat	10	2,8	2,8	8,7
	2 saat	41	11,5	11,5	20,2
	3 saat	57	16,0	16,0	36,2
	4 saat	64	18,0	18,0	54,2
	5 ve daha fazla saat	163	45,8	45,8	100,0
	Toplam	356	100,0	100,0	

Tablo 4.31 Katılımcıların interneti en çok neredeyken kullandıkları

Katılımcıların interneti en çok nerede kullandıkları (tercih 1)					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evde	350	98,3	98,3	98,3
	İş yerinde	3	,8	,8	99,2
	İnternet kafeler ve diğer	2	,6	,6	99,7
	Diğer	1	,3	,3	100,0
	Toplam	356	100,0	100,0	
Katılımcıların interneti en çok nerede kullandıkları (tercih 2)					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	İş yerinde	268	75,3	83,5	83,5
	Okulda	30	8,4	9,3	92,8
	Ulaşımda	22	6,2	6,9	99,7
	Diğer	1	,3	,3	100,0
	Toplam	321	90,2	100,0	
Kayıp	Sistem	35	9,8		
Toplam		356	100,0		
Katılımcıların interneti en çok nerede kullandıkları (tercih 3)					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Evde	1	,3	,4	,4
	Okulda	93	26,1	40,8	41,2
	Ulaşımda	118	33,1	51,8	93,0
	İnternet kafeler ve diğer	15	4,2	6,6	99,6
	Diğer	1	,3	,4	100,0
	Toplam	228	64,0	100,0	
Kayıp	Sistem	128	36,0		
Toplam		356	100,0		

Ayrıca katılımcılara evlerindeyken internete nasıl bağlandıkları sorulmuştur. 356 katılımcının 248'si (%69,7) dizüstü bilgisayar ile, 52'si (%14,6) cep telefonu ile, 48'i (%13,5) masaüstü bilgisayar ile internete bağlandıklarını belirtmişlerdir. İkinci tercih belirten 308 kişiden 175'i (%56,8) cep telefonu ile internete bağlandıklarını belirtmiştir. Üçüncü tercih belirten 202 kişiden 97'si (%48) cep telefonu, 88'i (%43,6) akıllı televizyon ile internete bağlandıklarını belirtmişlerdir (Tablo 4.32).

Tablo 4.32 Katılımcıların internete bağlanmak için tercih ettiği cihazlar

Katılımcıların internete nasıl bağlandıkları (tercih 1)					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Masaüstü bilgisayar ile internete bağlanma	48	13,5	13,5	13,5
	Dizüstü bilgisayar ile internete bağlanma	248	69,7	69,7	83,1
	Tablet ile internete bağlanma	6	1,7	1,7	84,8
	Cep telefonu ile internete bağlanma	52	14,6	14,6	99,4
	Akıllı televizyon ile internete bağlanma	2	,6	,6	100,0
	Toplam	356	100,0	100,0	
Katılımcıların internete nasıl bağlandıkları (tercih 2)					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Dizüstü bilgisayar ile internete bağlanma	30	8,4	9,7	9,7
	Tablet ile internete bağlanma	89	25,0	28,9	38,6
	Cep telefonu ile internete bağlanma	175	49,2	56,8	95,5
	Akıllı televizyon ile internete bağlanma	13	3,7	4,2	99,7
	Evdeyken internet kullanmıyorum	1	,3	,3	100,0
	Toplam	308	86,5	100,0	
Kayıp	Sistem	48	13,5		
Toplam		356	100,0		
Katılımcıların internete nasıl bağlandıkları (tercih 3)					
		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli	Tablet ile internete bağlanma	17	4,8	8,4	8,4
	Cep telefonu ile internete bağlanma	97	27,2	48,0	56,4
	Akıllı televizyon ile internete bağlanma	88	24,7	43,6	100,0
	Toplam	202	56,7	100,0	
Kayıp	Sistem	154	43,3		
Toplam		356	100,0		

C Grubu: Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kullanış Biçimleri Ölçeği

Yapı geçerliliği açımlayıcı faktör analizi (AFA) ile gerçekleştirilmiştir. Bunun için Temel Bileşenler Analizi ve faktörü oluşturan maddeler arasında ilişki olduğu düşünülerek döndürme yöntemi olarak "direct oblimin" seçilmiştir. Yapılan ilk faktör analizi sonucunda KMO değerinin 0,866 olduğu iyi derece faktör analizine uygun olduğu tespit edilmiştir. 4 faktörlü bir yapı ortaya çıkmıştır ve toplam varyans oranı %61,190'dır. Ancak faktör için güvenilirlik analizleri yapıldığında son faktörün güvenirlik katsayısının 0,634 olduğu belirlenmiştir. Dördüncü faktörün güvenirlik katsayısı 0,700'den az olduğu için print screen (yamaç birikinti) grafiği incelenmeye karar verilmiştir.

Yamaç birikinti grafiği incelendiğinde üçüncü noktadan sonra eğim bir plato yapmaktadır. Üçüncü noktadan sonraki bileşenlerin varyansa yaptıkları katkı hem küçük hem de yaklaşık olarak aynıdır. Bu açıdan faktör sayısının üç olmasına karar verilmiştir. Ayrıca bu karar, aracın geliştirilme sürecinde belirlenen teorik altyapıda beklenen faktör sayısı ile uyumlu olması açısından da anlamlıdır.

Elde edilen üç faktörlü yapının güvenilirlik analizleri yapıldığında 6 maddelik birinci faktör için Cronbach Alfa değeri 0,901 bulunmuş; "bilgi edinme ve haberdar olma faktörü" olarak ifade edilmiştir (Tablo 4.33). 7 maddelik ikinci faktör için Cronbach Alfa değeri 0,753 olarak bulunmuş; bu faktör "sosyal medya ve iletişim" olarak adlandırılmıştır. 5 maddelik üçüncü faktör için Cronbach Alfa değeri 0,23 bulunmuş, bu faktör ise "çevrim içi uygulama araçları" olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin tamamının Cronbach Alfa değeri 0,882 olarak bulunmuştur. Ölçeğin toplam varyans değeri %54,018'dir. Birinci faktörün toplam varyans içindeki değeri %34,473, ikinci faktörün varyans değeri %10,609 ve üçüncü faktörün varyans değeri %9,939 olduğu tespit edilmiştir (Tablo 4.34).

Tablo 4.33 C grubu ölçeğinin KMO ve Bartlett Test sonuçları

KMO and Bartlett's Test		
Örnekleme Uygunluğu için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçüsü (KMO).		,866
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare (yaklaşık)	2843,967
	Df	153
	Sig.	,000

Tablo 4.34 C grubundaki maddelerin faktör yükleri

	Bileşen		
	F1	**F2**	**F3**
C0516.Festivallerden haberdar olmak için	**,890**		
C0517.Eğlence etkinliklerinden (dans, parti vb.) haberdar olmak için	**,832**		
C0515.Yeme-içme ve eğlence yerlerinden haberdar olmak için	**,805**		
C0513.Kültür sanat etkinliklerinden haberdar olmak için	**,794**		
C0512.Kamusal etkinliklerden haberdar olmak için	**,775**		
C0514.Spor etkinliklerinden haberdar olmak için	**,743**		
C0505.Mesajlaşma uygulamaları (ör. WhatsApp, Messenger, telegram)		,863	
C0506.E-posta platformları (ör. Gmail, Yahoo Mail, Outlook)		**,679**	
C0511.Araştırma yapmak ve bilgi sahibi olmak için		**,564**	
C0501.Sosyal medya platformları (ör. Facebook, Twitter, Instagram, Linkedin)		**,564**	
C0507.Eğlence platformları (ör. Netflix, Disney, BluTV, YouTube)		**,533**	
C0508.Çevrimiçi alışveriş platformları (ör. Amazon, trendyol, hepsiburada, Etsy)		**,528**	
C0518.İnternet üstünden telefonla görüşme/video görüşmesi için		**,497**	
C0503.Kamu ödeme platformları (ör. Belediye, tapu, vergi)			**,899**
C0504. Belediye iletişim platformları (ör. belediye web siteleri, mobil uygulamalar)			**,814**
C0510.Sağlık hizmetleri platformları (ör. E-nabız,mhrs, çevrimiçi sağlık portalları)			**,521**
C0502.Harita uygulamaları (ör. Google Haritalar, Yandex, Apple Haritalar)			**,485**
C0509.Eğitim platformları (ör. çevrimiçi kurslar, eğitim uygulamaları)			**,394**
Varyans (%)	34,473	10,609	**8,939**
Özdeğer	6,205	1,909	**1,609**
Madde sayısı	6	7	5
Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı (α)	0,901	0,753	0,723
*** Cronbach Alfa (α) ≥ 0 ,9 ise mükemmel ; 0,9 > α ≥ 0,8 ise iyi, 0,8 > α ≥ 0,7 ise kabul edilebilirdir.**			

4.3.3 Dijital Teknolojinin Kamusal Yaşamda İnsan Davranışlarına Etkisi Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Korelasyon Analiz Sonuçları

Dijital teknolojinin kamusal yaşamda insan davranışlarına etkilerine test etmek için 4 faktörden oluşan 44 maddelik bir ölçek katılımcılara sunulmuştur. Geliştirilen

ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla yapılan açımlayıcı faktör analizi (Temel Bileşenler Analizi-TBA) sonuçları incelenmiştir. Bu analizin yamaç birikinti grafiği (screen plot) grafiği incelenerek, faktör sayısının beş olması gerektiği belirlenmiştir. Yamaç birikinti grafiği incelendiğinde beşinci noktadan sonra eğim bir plato yapmaktadır. Beşinci noktadan sonraki bileşenlerin varyansa yaptıkları katkı hem küçük hem de yaklaşık olarak aynıdır. Bu açıdan faktör sayısının 5 olmasına karar verilmiştir. Ayrıca bu karar, aracın geliştirilme sürecinde belirlenen teorik altyapıda beklenen faktör sayısı ile uyumlu olması açısından da anlamlıdır.

Dijital teknolojilerin kamusal yaşamda insan davranışlarına etkisi ölçeğinin kapsam geçerliliği uzmanların görüşleri alınarak sağlanmıştır. Ölçek üç alan uzmanı, iki doktora öğrencisi ve iki istatistikçiye inceletilmiş, gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Ayrıca çalışma ekibi de disiplinler arası bir yaklaşımla kurulmuştur. Yapı geçerliliği açımlayıcı faktör analizi (AFA) ile gerçekleştirilmiştir. Bunun için Temel Bileşenler Analizi ve faktörü oluşturan maddeler arasında ilişki olduğu düşünülerek döndürme yöntemi olarak "direct oblimin" seçilmiştir.

Ölçeğin test edilmesi sürecinde toplam 7 adet temel bileşenler analizi yapılmıştır. İlk faktör analizinde, ölçekte bulunan D407 maddesi binişik yapı göstermesi (-0,337-(-0,310)=-0,027<0,100) sebebiyle ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. İkinci analizde D101 maddesinin faktör yükünün 0,364 olduğu tespit edilmiş; faktör yükü kesme noktası 0,400 kabul edildiğinden söz konusu madde ölçekten çıkarılmıştır.

Üçüncü analizde D102, D408 ve D310 maddelerinin diğer maddeler ile negatif korelasyon içerdiği görülmüş, bu maddelerin sırasıyla ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. İlk olarak D102 maddesi çıkarılmıştır. Dördüncü faktör analizinde D408 ve D310 maddelerinin, diğer maddelerle negatif korelasyonu saptanmıştır. Bu sefer D310 maddesi çıkarılarak analiz tekrar edilmiştir. Beşinci analizde ise D408 maddesinin ölçekteki diğer maddeler ile negatif korelasyon içerdiği görülmüştür. Yenilenen analizde D408 maddesi çıkarılmıştır. Altıncı analizde D409 maddesinin binişik yapı gösterdiği (0,455-0,425=0,035<0,100) görülmüştür. Yedinci ve son faktör analizinde KMO değeri 0,949 Ki^2 değeri 9371,983 toplam varyans oranı %64,148 olan 5 faktörlük 38 maddelik ölçek elde edilmiştir. 38 madde için güvenirlik değeri 0,965 olarak tespit edilmiştir (Tablo 4.35).

Tablo 4.35 Ölçeğin Temel Bileşenler Analizi (PCA) aşamaları ve sonuçları

Analiz Sayısı	Çıkarılan Maddeler	Faktör Kabul Seviyesi	Toplam madde sayısı	KMO	Varyans
1			**44**	**0,950**	**%64,949**
	***D407**	(I-0,337I-0,310=0,027<0,100)			
2			**43**	**0,951**	**%60,025**
	D403	0,418-0,386=0,050<0,100			
	D404	0,358-0,301=0,048<0,100			
	D111	0,358-0,301=0,047<0,100			
	D310	0,387>0,400			
3			**42**	**0,950**	**%59,984**
	***D102**	0,453-0,426=0,029<0,100			
	D402	0,426-0,359=0,077<0,100			
	D404	0,348-0,309=0,038<0,100			
4			**41**	**0,951**	**%60,805**
	D101	0,391<0,400			
	***D404**	0,341-0,321=0,020<0,100			
5			**40**	**0,951**	**%61,022**
	D101	0,393<0,400			
	***D310**	0,392<0,400			
6			**39**	**0,950**	**%62,005**
	***D101**	0,392<0,400			
7		-	**38**	**0,949**	**%62,474**

***Ölçekten Çıkarılan maddeler:**
D407. Teknolojiye aşırı güvenme, kamusal yaşamın nüanslarını ve karmaşıklıklarını gözden kaçırmamıza neden olur.
D111. Dijital bağımlılık, kendimizi ekranlarımıza ve çevrimiçi etkileşimlerimize çok kaptırdığımız için, kamusal alanlarda sosyal izolasyona ve kopukluğa yol açabilir.
D102. Dijital teknoloji, insanların herhangi bir yerden çalışmasını ve iletişim kurmasını kolaylaştırır.
D404. Dijital teknolojilerin yaygınlaşması, medya etkisini artırarak, insanların kamusal alanlar konusundaki fikirlerini ve algılarını olumsuz yönde etkiler.
D310. Aşırı bağlantılılık, kişisel fırsatları ve gerçek hayattaki deneyimleri kaçırma korkusunu azaltır.
D101. Dijital teknoloji, insanların kamusal alanda fiziksel mekânlara olan bağlılığını azaltır.

Son olarak dijital teknolojilerin kamusal yaşamdaki insan davranışlarını belirleyen faktörler içerisinde yer alan maddelerin içeriğine göre isimlendirilmiştir. Birinci faktör bir bireyin veya bir grup insanın sosyal bağlantılarını kaybetme hissi, toplumdan veya sosyal etkileşimlerden uzaklaşması durumunu ifade ettiği için *"sosyal izolasyon", i*kinci faktör bireylerin çoğu kez gerçek hayattan ve ilişkilerden koparak sanal ortamda bir kimlik geliştirme ve sosyalleşme çabasının kamusal alandaki sosyal bağları azaltması, yabancılaşma, kutuplaşma, zorbalık ve bireyselleşme gibi olumsuz etkileri içerdiği için "medya etkileri", üçüncü faktör insan davranışlarının birbirleri ile benzer hale gelmesi, yerel kimliğin kaybolması, kamusal alanda insanlar arasındaki fiziksel etkileşimin azalması, fiziksel ve dijital alan arasındaki sınırın bulanıklaşması gibi maddeleri içerdiği için *"aynılaşma*

ve/veya mekânsızlaşma", dördüncü faktör, sosyal medya ve dijital platformları sürekli kontrol etme baskısı, sosyal deneyimleri kaçırma korkusu, yoğun internet kullanımının neden olduğu stres gibi maddeleri içerdiği için *"tekno-strese bağlı toplumsal anksiyete"* beşinci faktör bireyin bilgisayarlar, akıllı telefonlar, tabletler, sosyal medya platformları, video oyunları veya diğer dijital teknolojiler gibi elektronik cihazlar ve platformlar kullanımına aşırı derecede bağımlı hale gelmesi ile ilişkili etkileri ifade ettiği için "*dijital bağımlılık*" olarak ifade edilmektedir.

Güvenilirlik Analizleri

Temel Bileşenler ve faktör analizleri sonucunda saptanan beş faktörlü ölçek için güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Birinci faktör 11 maddeden oluşmakta olup güvenirlik katsayısı 0,946; ikinci faktör 8 maddeden oluşmakta olup güvenirlik katsayısı 0,915, üçüncü faktör 8 maddeden oluşmakta olup güvenirlik katsayısı 0,903 ve 5. faktör 6 maddeden oluşmakta olup güvenirlik katsayısı 0,844'tür. Literatüre göre Cronbach Alfa (α) $\geq$ 0 ,9 ise mükemmel; 0,9 > $\alpha \geq$ 0,8 ise iyi, 0,8 > $\alpha \geq$ 0,7 ise kabul edilebilirdir. Elde edilen veriler ölçeğin ve bileşenlerinin güvenilir olduğunu göstermektedir. Ölçeğin faktör yükleri 0,858 ile 0,463 arasında değişmektedir. 38 madde için yapılan analiz sonucunda Cronbach Alpha değeri 0,962 olarak tespit edilmiştir (Tablo 4.36, Tablo 4.37). Birinci faktörün analiz bulguları Tablo 4.38'de, ikinci faktörün bulguları ise Tablo 4.39 ve Tablo 4.40'da verilmiştir.

Tablo 4.36 Tüm maddeler için güvenilirlik analizi sonuçları

Güvenilirlik Analizleri		
Cronbach Alfa	Standartlaştırılmış Ögelere Dayalı Cronbach Alfa Değeri	Madde Sayısı
,962	,962	38

Tablo 4.37 Birinci faktör için güvenilirlik analizi bulguları

Güvenilirlik Analizleri		
Cronbach Alfa	Standartlaştırılmış Ögelere Dayalı Cronbach Alfa Değeri	Madde Sayısı
,946	,946	11

Tablo 4.38 Birinci faktördeki maddeler için analiz bulguları

Madde Toplam İstatistikleri					
	Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltme Yapılmış Madde-Toplam Korelasyonu	Çoklu Korelasyonun Karesi	Madde Silinirse Cronbach Alfa
D206.Dijital teknoloji ile gelen bireyselleşme, yüz yüze etkileşimin azalmasına neden olur.	379,213	62,591	0,806	0,675	0,939
D205. Dijital teknolojinin sunduğu anlık bağlantı ve paylaşım imkanları kamusal alandaki sosyal bağları zayıflatır.	380,421	61,652	0,83	0,716	0,938
D202. Dijital teknoloji, geleneksel iletişim biçimlerini bozarak, kamusal alanlarda toplumsal bağların bozulmasına yol açar.	380,758	62,098	0,804	0,682	0,939
D204. Dijital teknolojinin yaygınlaşması, insanların yüz yüze etkileşim yerine sanal etkileşimlere daha çok zaman ayırmalarına neden olur.	37,736	63,124	0,755	0,608	0,941
D201.Dijital teknoloji, etrafımızdaki kişilerle etkileşim kurmak yerine cihazlara odaklandığımız için kamusal alanda yabancılaşmaya yol açar.	380,253	62,194	0,772	0,668	0,94
D209.Dijital teknoloji, toplumsal bağlar zayıflatarak bireyselleşmeyi artırır.	379,691	62,458	0,775	0,659	0,94
D208.Kamusal alanlarda kişisel cihazların kullanımının artmasıyla birlikte, insanlar birbirlerinden soyutlanmaktadır.	378,427	63,085	0,789	0,655	0,94
D207. Dijital teknoloji, her zamankinden daha fazla bağlantılı olduğumuz, ancak daha bireyselleştiğimiz paradoksal bir durum yaratır.	378,062	64,224	0,683	0,551	0,944
D210. Dijital teknolojiyle bireyselleşen toplumda, ortak değerlerin ve paylaşılan deneyimlerin önemi azalır.	381,208	61,954	0,725	0,632	0,943
D203. Dijital teknolojinin sağladığı sürekli dikkat dağınıklığı, odaklanma eksikliğine ve fiziksel çevreyle bağlantının azalmasına neden olur.	377,669	63,678	0,73	0,572	0,942
D309.Dijital teknolojinin yarattığı sürekli bağlantı durumu, bireylerin gerçek hayattaki sosyal etkileşimlerine olan ilgilerini azaltır.	379,691	63,895	0,702	0,526	0,943

Tablo 4.39 İkinci faktör için güvenilirlik analizi bulguları

Cronbach Alfa	Standartlaştırılmış Ögelere Dayalı Cronbach Alfa Değeri	Madde Sayısı
,812	,812	7

Tablo 4.40 İkinci faktördeki maddeler için analiz bulguları

Madde Toplam İstatistikleri					
	Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltme Yapılmış Madde-Toplam Korelasyonu	Çoklu Korelasyonun Karesi	Madde Silinirse Cronbach Alfa
D409. Dijital teknolojiler, anonimlik ve özgürlük hissi vererek, insanların yasa ve kurallara uymama eğiliminde olmalarına neden olabilir.	224,775	16,487	,523	,305	,791
D408.Dijital teknolojiler, insanlar arası etkileşimleri kolaylaştırarak, sosyal engelleri ortadan kaldırır.	227,893	17,817	,348	,212	,820
D402.Yankı odaları ve filtre balonları, sosyal ve politik kutuplaşmayı şiddetlendirerek, kamusal tartışmalarda ortak zemin bulmayı zorlaştırır.	223,652	15,799	,632	,536	,772
D401.Yankı odalarının ve filtre balonlarının çoğalması, bireylerin giderek birbirinden izole edildiği parçalanmış bir kamusal alan yaratır.	224,551	15,787	,651	,555	,769
D405. Dijital teknoloji, yüz yüze etkileşimlerde yapılamayacak şekillerde davranmaya, nezaket ve saygı eksikliğine neden olur.	223,736	15,677	,564	,362	,785
D406. Sosyal medya platformları, halka açık etkileşimlerimizde bir dürtüsellik ve anlık memnuniyet kültürü yaratır.	224,382	16,529	,533	,300	,790
D403.Dijital teknolojiler, yankı odaları ve filtre balonları ile, kamusal ve özel arasındaki sınırların bulanıklaşmasına neden olur.	225,674	16,083	,602	,392	,778

Üçüncü faktöre ilişkin veriler Tablo 4.41 ve Tablo 4.42'de; dördüncü faktöre ilişkin veriler Tablo 4.43 ve Tablo 4.44'te ve beşinci faktörün verileri de Tablo 4.45 ve Tablo 4.46'da verildiği gibidir.

Tablo 4.41 Üçüncü faktör için güvenilirlik sonuçları

Güvenilirlik Analizleri		
Cronbach Alfa	Standartlaştırılmış Ögelere Dayalı Cronbach Alfa Değeri	Madde Sayısı
,895	,896	8

Tablo 4.42 Üçüncü faktördeki maddeler için analiz bulguları

Madde Toplam İstatistikleri					
	Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltme Yapılmış Madde-Toplam Korelasyonu	Çoklu Korelasyonun Karesi	Madde Silinirse Cronbach Alfa
D104.Dijital teknoloji, sanal dünyada mekân kavramını değiştirerek, insanların kamusal alanda yerelleşme ve toplumsal bağlar kurma ihtiyacını azaltır.	25,3820	30,102	,693	,560	,880
D107.Dijital teknoloji, bir yerin diğerinden ayırt edilmesini zorlaştırır (aynılaşan mekânlar).	25,6292	30,296	,657	,479	,883
D106.Dijital teknolojiler, insan davranışının ve etkileşiminin aynılaşması (birbiriyle benzer hale gelmesi) ile sonuçlanmıştır.	25,2191	30,042	,727	,555	,876
D108.Dijital teknolojiler çeşitliliğin veya yerel kimliğin kaybına neden olmaktadır.	25,5056	29,868	,699	,546	,879
D110.Dijital teknolojinin sağladığı erişim, bireylerin global medya ve kültürle daha fazla etkileşimde olmasını sağlar ve bu şekilde mekânsal aynılaşmaya yol açar.	25,2697	30,800	,706	,564	,879

Tablo 4.42 Üçüncü faktördeki maddeler için analiz bulguları (devamı)

D105. Dijital teknolojilerin her yerde kullanılabilmesi nedeniyle, kamusal alanda insanlar arasındaki fiziksel etkileşimin azalmasına neden olur.	25,0787	31,008	,665	,530	,882
D109.Dijital teknolojinin yaygınlaşması, dünya genelinde birbirine benzeyen bir tüketim kültürünün oluşmasına yol açar.	24,8652	31,571	,690	,532	,881
D103.Dijital içeriğe her yerden erişebilme, fiziksel ve dijital alan arasındaki sınırı bulanıklaştırarak, yersizlik hissine neden olur.	25,5000	31,355	,573	,373	,891

Tablo 4.43 Dördüncü faktör güvenilirlik analizi sonuçları

Güvenilirlik İstatistikleri		
Cronbach Alfa	Standartlaştırılmış Ögelere Dayalı Cronbach Alfa Değeri	Madde Sayısı
,915	,915	8

Tablo 4.44 Dördüncü faktördeki maddeler için analiz bulguları

Madde Toplam İstatistikleri					
	Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltme Yapılmış Madde-Toplam Korelasyonu	Çoklu Korelasyonun Karesi	Madde Silinirse Cronbach Alfa
D306.Dijital teknoloji yoluyla hiper bağlantı, başkalarıyla sürekli bağlantı duygusu yaratarak, sosyal deneyimleri kaçırma korkusunu artırır.	26,4916	29,828	,776	,632	,899
D307.Sosyal medyayı ve diğer dijital platformları sürekli kontrol etme baskısı, bireyler kendilerini her zaman bağlantıda kalmaya mecbur hissettikleri için kaygı ve strese yol açar.	26,3624	30,040	,745	,628	,901

Tablo 4.44 Dördüncü faktördeki maddeler için analiz bulguları (devamı)

D305.Yoğun teknoloji kullanımı, zaman yönetimi sorunlarına neden olur ve bu da stres seviyelerini artırır.	26,2893	29,953	,739	,565	,902
D301. Dijital teknoloji, tekno-strese ve toplumsal anksiyeteye yol açarak bireylerin bunalmış hissetmelerine neden olur.	26,5787	30,380	,695	,568	,905
D308. Dijital teknolojinin yarattığı aşırı-bağlantılılık ve kaçırma korkusu (FOMO), kamusal alanlarda gerçek hayattaki sosyal etkileşim yerine sanal sosyal bağlantıların önceliklendirilmesine yol açar.	26,4719	30,120	,727	,574	,903
D302.Dijital teknoloji aracılığıyla sürekli erişilebilir olma baskısı, tekno-stres ve toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.	26,3792	30,354	,728	,595	,903
D304.Dijital teknolojinin yarattığı bilgi yükü, bireylerde karar verme güçlüğü, bilgi kirliliği ve bilgiye erişim kaygısı gibi sorunlar yaratır.	26,3399	30,371	,660	,461	,909
D303.Dijital teknolojiye aşırı bağımlılık, yüz yüze sosyal etkileşimin azalmasına ve bu nedenle toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.	26,4045	31,154	,688	,490	,906

Tablo 4.45 Beşinci faktörün güvenirlik analizi sonuçları

Güvenilirlik İstatistikleri		
Cronbach Alfa	Standartlaştırılmış Ögelere Dayalı Cronbach Alfa Değeri	Madde Sayısı
,894	,894	4

Tablo 4.46 Beşinci faktördeki maddeler için analiz bulguları

Madde Toplam İstatistikleri					
	Madde Silindiğinde Ölçek Ortalaması	Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı	Düzeltme Yapılmış Madde-Toplam Korelasyonu	Çoklu Korelasyonun Karesi	Madde Silinirse Cronbach Alfa
D112.Dijital bağımlılık, kamusal alanlarda başkalarıyla anlamlı yüz yüze etkileşimler kurulmasında bir engel oluşturur.	11,2163	7,500	,738	,596	,873
D113.Dijital bağımlılık, bireylerin kamusal alanlarda tam olarak var olmalarını ve etraflarındaki dünyayla etkileşime girmelerini zorlaştırır.	11,1742	7,215	,834	,718	,838
D115. Dijital bağımlılık, bireylerin günlük hayatlarında yalnız hissetmelerine ve toplumdan uzaklaşmalarına neden olur.	11,3596	7,572	,720	,527	,880
D114.Dijital bağımlılık, bireylerin zaman yönetimi becerilerini etkileyerek, kamusal alanda verimli ve etkili olmalarını zorlaştırır.	11,1826	7,479	,771	,629	,861

Tablo 4.47 TBA sonucunda ölçeğin faktör yükleri ve güvenirlik analizleri

Faktörler		**Madde Sayısı**	**Faktör Yükleri**	**Özdeğer**	**Varyans (%)**	**Cronbach Alfa katsayısı (α)**
F1	Sosyal İzolasyon	11	0,855-0,452	16,202	42,636	0,946
F2	Medya ve Dijital Etkiler	7	0,727- 0,505	2,519	6,629	0,812
F3	Aynılaşma/mekânsızlaşma	8	0,741-0,550	2,141	5,635	0,895
F4	Teknoloji Kaynaklı Toplumsal Anksiyete	8	-0,866 - -0,527	1,475	3,880	0,915
F5	Dijital Bağımlılık	4	0,845-0,794	1,403	3,693	0,894
Ölçek		38	-0,866-0,855	-	62,474	0,962

Normallik Analizi Bulguları

Verilerin normal dağılım sağlayıp sağlamadıklarının analizi için çarpıklık katsayısı (skewness) analizi yapılmıştır. Normal dağılım için ±1,0 arasındaki basıklık değeri çoğu psikometrik amaç için mükemmel kabul edilir, ancak belirli uygulamaya bağlı olarak çoğu durumda ±1,5 arasındaki basıklık değeri (kurtosis) (Tabachnick ve Fidell, 2013) ve ±2,0 arasındaki bir değer de kabul edilebilmektedir (George ve Mallery, 2010). Elde edilen veriler incelendiğinde ölçekte yer alan D102 maddesi dışındaki tüm maddelerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmektedir.

Denis (2021: 459) faktör yüklerinin boyut sorununa ilişkin, kaba kurallar olmasına rağmen, kararda biraz esneklik tanınmasına değinmektedir. Bir yükün 0,3 veya 0,4'ten büyük olması durumunda bakmaya değer olduğunu ifade eder. Ancak teorik açıdan anlamlıysa, 0,2'lik bir yükün de faktör çözümü için düşünülebilir. Ayrıca Denis, bir varlığın durumunu doğrulamak için faktör analizi sonuç ve çözümlerinin çapraz doğrulanmasını önermektedir. Faktör yüklerine ilişkin sınırın 0,40 alınması durumunda, faktör başına gösterge sayısının 10 olduğu durumlarda, örneklem büyüklüğünün 150 civarında, gösterge sayısı dikkate alınmadığında ise 300-400 gibi bir örneklem büyüklüğünün seçilmesi gerektiğini ifade eder (Floyd ve Widaman, 1995'ten aktaran, Çokluk vd., 2012: 206,207).Bu analizde faktör başına gösterge 15, 10, 10, 9 alınmış; geliştirilen ölçek 356 katılımcıya uygulanmış ve faktör yükü kesme noktası 0,400 olarak alınmıştır.

Her ne kadar literatüre göre hem gösterge sayısı hem de örneklem büyüklüğü sağlanmış ve veri yapısının uygunluğunun ölçülmesi için kullanılan Kaiser-Meyer-Olkin değeri de saptanmıştır. KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değeri ve Bartlett's Testi (Barlett's Test of Sphericity) hesaplanmıştır. KMO değeri 0,90'nın üstünde (KMO=0,957) çıkması, faktör analizi açısından örneklem kümesinin "mükemmel" olduğu ve ölçekteki değişkenlerin birbirleri tarafından mükemmel bir biçimde tahmin edileceği yorumu yapılır (Çokluk vd., 2012:207). Barlett'in küresellik testi sonuçlarında $X^2 = 9371,983$, $p<0,00$ olarak tespit edilmiştir. Maddeler arası korelasyon açısından bu bulgu, açımlayıcı faktör analizinin (AFA) yeterince büyük olduğu sonucunu ifade etmektedir. Elde edilen verilere göre birinci faktör bireyselleşme, izolasyon, yabancılaşma ve geleneksel iletişimin bozulması maddelerini içerdiği için "toplumsal etkiler" olarak adlandırılmaktadır. İkinci

faktör; hiper bağlantı, tekno-stres, toplumsal kaygı, kaybetme korkusu (FOMO), bilgi yükü maddelerini içerdiği için "psikolojik etkiler/teknolojik anksiyete" olarak adlandırılmaktadır. Üçüncü faktör mekânsızlaşma, aynılaşma, yerel kimlik kaybı maddelerini içerdiğinden "fiziksel ve kültürel etkiler" olarak adlandırılmaktadır. Dördüncü faktör dijital bağımlılık ile ilişkili maddeleri içerdiği için doğrudan "dijital bağımlılık" olarak adlandırılmaktadır. Beşinci faktör ise yankı odaları, filtre balonu, engel tanımama ve teknolojik determinizm maddelerini içerdiği için "medya etkileri" olarak ifade edilmiştir (Bk. Ek C).

4.4 Bölüm Sonucu

Çevrimiçi sosyal ağların ve taşınabilir mobil cihazların kullanımının artması, bireylerin gerçek hayatta olduğundan kolay bir şekilde yabancılar ve farklı kültürler ile iletişim kurmalarına olanak sağlamaktadır. Başka bir ifadeyle bireylerin çevrimiçi sosyal ağları kullanmasıyla birlikte siber uzamda arkadaş gruplarına erişim sağlama kolaylığı, sosyalleşme ihtiyacını bir ölçüde karşıladığı için bu durum diğer taraftan bireylerin fiziksel mekânda bir araya gelme ve doğrudan ve yüz yüze etkileşim ve iletişim kurma zorunluluğunu da ortadan kaldırmaktadır. Kamusal alanlar bir bireyin kentsel mekândaki deneyimine doğrudan etki eden ve toplumsal çeşitliliği gerçek bir şekilde yansıtan yerlerdir. Bu nedenle kamusal alan kullanımındaki azalma toplumsal yaşam dinamiklerine zarar verebilmektedir. Başka bir ifadeyle, sosyal etkileşimin dijitalleşmesi kamusal alanların kullanımının değiştiğinin bir göstergesidir. Eğer dijital çağa uygun bir kamusal alan sistemi sağlayamazsak, gelecekteki kentlerde teknolojideki ilerlemelere uygun olarak vatandaşların ihtiyaçlarını karşılayabilen kentsel kamusal alanlara sahip olup olamayacağımız konusu da şüphelidir (Putnam, 2000; Badel ve Lopez Baeza, 2021, s. 132). Bu nedenle mekân tasarımcıları olarak; kamusal alanların karşılaşma, etkileşim, sosyalleşme ve toplumsal yaşam aktivitelerinin gerçekleştiği dinamik mekânlar olarak sürekliliklerini devam ettirmeyi hedeflemekteysek, kentsel mekânı enformasyon çağındaki değişen insan tutum ve davranışlarına uyumlu, teknolojik gelişmelere ayak uydurabilen esnek mekânlar olarak tasarlayabilmenin yollarını bulmamız gerekmektedir. Bunu sağlayabilmek için teknolojik gelişmelerle birlikte modern insanın kamusal alan kullanımlarına dair davranış ve tutumlarının nasıl değiştiğini ve toplumsal yaşamdaki algılanan sosyal ve psikolojik etkilerin

anlaşılması mekân tasarımcılarının sorun odaklı yenilikçi çözümler üretebilmeleri açısından önemlidir. Bu gerçekten hareketle bu çalışma teknolojik gelişme ve çevrimiçi ağların kullanımın yaygınlaşması ile bireylerin kentsel ve toplumsal yaşamda meydana geldiğini düşündükleri olumlu ve olumsuz etkileri anlamaya odaklanmıştır. Bu amaçla alan yazınından yararlanarak teknoloji kullanımının toplumsal yaşamdaki sosyal ve psikolojik etkilerini belirlemeye yönelik kamusal yaşamla ilişkilendirilmiş kapsayıcı bir ölçek geliştirilmeye çalışılmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda %62,474 açıklanan varyansa sahip 38 maddelik ve beş faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Çalışmada dijital teknolojilerin kamusal yaşamdaki insan davranışlarını belirleyen faktörler toplam varyansa yaptıkları katkının önemine göre sırasıyla; sosyal izolasyon (F1), medya etkisi (F2), mekânsızlaşma ve/veya aynılaşma (F3), tekno-strese bağlı toplumsal anksiyete (F4) ve dijital bağımlılık (F5) olarak isimlendirilmiştir. Çalışmada medyanın (F2), tekno-strese bağlı toplumsal anksiyete (F4) üzerindeki etkisinin aynılaşma ve/veya mekânsızlaşma (F3), sosyal izolasyon (F1) ve dijital bağımlılık (F5) faktörlerine olan etkisinden görece daha fazla olduğu ortaya koyulmaktadır. Benzer bir şekilde dijital bağlılık faktörününse (F5), sosyal izolasyon (F1), mekânsızlaşma ve/veya aynılaşma (F3) faktörleri ile güçlü bir ilişkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Medya etkisi faktörünün ise en fazla toplumsal anksiyete üzerinde etkisi olduğu ve ikinci sırada ise bireyi aynılaşma ve/veya mekânsızlaşma hissi ile karşı karşıya bıraktığı da görülmektedir. Sonuç olarak modele göre sosyal izolasyon hisseden bireylerin mekânsızlaşma, anksiyete ve internet bağımlılığının arttığını söylemek mümkündür. Elde edilen bulgular Primack, vd. (2017) ve O'Day ve Heimberg (2021)'in çalışmalarıyla benzerlik göstermektedir. Primack, vd. (2017) çalışmalarında sosyal medya kullanımın algılanan sosyal izolasyon ile güçlü bir ilişkisi olduğunu ortaya koymaktadır. O'Day ve Heimberg (2021) ise genç yetişkinler arasındaki sosyal medya kullanımının sosyal anksiyete ve yalnızlık hissini arttırdığını ifade etmişlerdir. Hatta sosyal anksiyetesi ve yalnızlığı olan bireylerin çevrimiçi sosyal bağlantı arzusunu diğer kullanıcılara göre daha fazla olduğu ortaya koymuşlardır. Meshi vd. (2019)'nin yaptığı araştırmada yaşlı yetişkinlerde problemli sosyal medya kullanımı ile algılanan sosyal izolasyon arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir (Meshi vd., 2020). Benzer bir şekilde Shaw vd. (2015, s.578), pasif sosyal medya kullanımının sosyal anksiyete güçlü bir ilişkisinin olduğunu ortaya koymuşlardır.

Ancak, birkaç deneysel çalışma, özellikle kimliği henüz yeterince gelişmemiş genç bireyler arasında sosyal medyada daha aktif olmanın yalnızlığı hafiflettiğini de göstermiştir (Yang vd., 2019, s. 7).

Sonuç olarak bu çalışma, dijital teknolojilerin kamusal yaşam ve insan davranışları üzerindeki etkilerini geniş bir perspektifle ele almış ve bu etkilerin sosyal izolasyon, medya etkisi, mekânsızlaşma/aynılaşma, tekno-strese bağlı toplumsal anksiyete ve dijital bağımlılık faktörleri aracılığıyla nasıl ortaya çıktığını açıklamıştır. Sonuçlar, dijital çağın kamusal alan kullanımı üzerinde derin etkiler yarattığını göstermektedir. Eğer mekân tasarımcıları, kamusal alanları teknolojik gelişmelere uygun hale getirmezlerse, toplumsal yaşamın bu yeni gerçekliğe ayak uydurmasında zorluklar yaşanabilir. Bu nedenle, kamusal alanların karşılaşma, etkileşim, sosyalleşme ve toplumsal yaşam aktiviteleri için dinamik mekânlar olarak devam etmesini sağlamak için, insanların dijital teknolojilerle olan ilişkilerini daha iyi anlamamız ve kamusal alanları bu değişen tutum ve davranışlara uygun şekilde tasarlamamız gerekmektedir.

Tez Sürecine Bölümün Katkıları

Günümüzü ve dijital teknolojilerin etkilerini araştırırken dahi kamusal alan ve insan ilişkileri, doğaları gereği, değişim halinde olmaya devam etmektedir. Bu nedenle mekânsal tasarım uzmanlarıyla yapılan mülakat ve anketler yoluyla günümüz kamusal alanların analiz edilmesi, teknolojik paradigma veya paradigma değişimi içinde belirlenen kavramların günümüze nasıl yansıdığına ışık tuttu. Bulgular, sanal etkileşimlerin hâkimiyeti nedeniyle izolasyonun şiddetlendiğini ve toplumsal katılım duygusunun azalmasına katkıda bulunduğunu vurguladı. Eş zamanlı olarak, standartlaştırılmış tasarım ögelerinin ve dijital arayüzlerin yaygınlığı, kamusal alanların benzersizliğini azaltarak aynılığa yönelik eğilimin altını çizdi. Bir taraftan gündelik ilişkileri kolaylaştırırken, toplumsal dijital ortamda kısmi etkileşim imkânları yaşadı. Peki teknoloji hayatımızın içinde ne kadar olmalı? Bunu faydalı bir yapı olarak hayatımızın içine tam entegre edebilir miyiz? Edersek ve edemezsek neler olacağını bir sonraki bölümde, kamusal yaşamın geleceğini filmler üzerinden ele aldığımız bölümde tartışılmıştır.

5
KAMUSAL ALANDA GÜNDELİK YAŞANTININ GELECEĞİ

Kamusal alanda gündelik yaşantı ve kent yaşamı tarih boyunca değişim halinde olmuş; ekonomik, politik, toplumsal pek çok olaydan etkilenmiştir. Kamusal yaşantının geleceği ise merak uyandıran ve anlaşılmak istenen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleceğin kamusal yaşantısının nasıl şekillenebileceğine ilişkin çeşitli edebi ve sanat eserleri ve bilimsel çalışmalar bulunmaktadır.

Tezin bu bölümünde kamusal yaşantının geleceğini nelerin bekleyebileceği araştırılmış ve tartışılmıştır. Tarih boyunca kamusal alanlardaki gündelik yaşantı, ekonomik, politik ve toplumsal olayların etkisiyle önemli değişikliklere uğramıştır. Kamusal yaşantının geleceği ise merak uyandıran ve anlaşılmak istenen bir konu olmuştur. Gelecekte kamusal yaşantının nasıl şekillenebileceğini araştırmak amacıyla pek çok edebi, sanatsal ve bilimsel eser üretilmiştir. Filmler, kent yaşamının ve gündelik yaşantının geleceği hakkında öngörülerin sunulması için görsel açıdan çarpıcı ve güçlü bir ortam sağlamaktadır. Modern toplumun sosyal, politik ve kültürel yapılarını yansıtan, kapsamlı araştırma gerektiren benzersiz bir sanat biçimi sunmaktadır. Filmler bireylerin ve toplumun geleceğe dair umut ve kaygılarını dile getirmesine olanak tanırken, tartışmaları, sorgulamayı ve farkındalığı artırmaktadır.

Bu bölümde araştırma sorusu şu şekildedir: "Sosyolojik film analizi gelecekteki toplumsal değişimlerin ve kamusal yaşantının anlaşılmasına nasıl katkı sağlayabilir?" Bu çalışma gelecekteki kamusal yaşamın çeşitli potansiyel yönlerini araştırmakta ve değerlendirmektedir. Bilim kurgu filmlerinde kent yaşamı ve gelecekteki gündelik yaşam genellikle ayrıntılı olarak ele alınır. Bu filmler toplumsal ve teknolojik değişimin kent ve insan yaşamı üzerindeki etkisini göstermektedir. Tezin bu bölümünde, betimsel analizin ardından seçilen filmlerin sosyolojik film analizi yoluyla gelecekteki kamusal yaşantının çeşitli yönlerini tartışmak ve tezde buraya kadar ele alınan kamusal yaşantının geçmişi ve bugününde ele alınan kavramların, kamusal yaşantının geleceği için nasıl ele alınıp tartışıldığını görmek amaçlanmaktadır. Dünya krizlerle ve beklenmedik olaylarla boğuşurken gelecek, özellikle sosyal bilimler çerçevesinde tartışmaların

geliştirilmesi bir gereklilik halini almıştır. Bu bakımdan toplumun, dünyanın geleceğine dair kapsamlı araştırmalara tabi tutulmuş sanat eserlerinin ve fikirlerin analiz edilmesi gerekmektedir. Sinema eserleri, sayısız üretim süreçleri nedeniyle kapsamlı bir değerlendirmeden geçmektedir.

Analiz edilen filmlerde ise bilim kurgu, distopya, ütopya, fütüristik ve kıyamet sonrası temalara bakılmıştır. Kamusal alan ve yaşantının geleceğini tartışmak amacıyla literatür taramasından gelen veriler yeniden analiz edilmiş, filmlerin analizinde ele alınabilecek başlıklar tespit edilmiştir. Fiziksel çevre, toplumsal çevre, kültürel ve ekonomik yapı, kamusal yaşam, teknolojik altyapı, davranış kalıpları, insan ilişkileri, kamusal alanlar ve davranış başlıklarında analizler gerçekleştirilmiştir. Her film kapsamlı bir analiz sürecinden geçirilmiştir. Bu bölümün sonucunda ise filmlerin gelecekteki kent yaşamını ve gündelik yaşamı nasıl tasvir ettiğine dair daha detaylı bir tartışma ortamı sağlanmaktadır. Bu, gelecekte toplumların nasıl gelişebileceğine dair alternatif senaryolar önerecek ve gelecekteki kentsel planlamaya, kentsel tasarıma ve toplumsal organizasyona ışık tutacaktır.

5.1 Filmlerde Kamusal Yaşantı

Kamusal yaşam sürekli bir akış halindedir ve en geniş tanımı binalar arasında olup biten her şey, yaşam ve mekân arasındaki etkileşim olarak düşünülmelidir (Gehl ve Svarre, 2013). Layton ve Latham (2021), kamusal yaşamın ve sosyal altyapının sürekli değişen ve gelişen bir yapı içinde olduğunu vurgulamakta ve bu alanların topluma hizmetin artırılması için sürekli gelişim ve iyileştirmeye ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. Fuchs, son dönemde ortaya çıkan ve bu teknolojilerin hızlanmasını tetikleyen COVID-19 sonrası döneme ilişkin ise internet ve cep telefonu ağları gibi iletişim ağlarının maksimum kapasitede kullanılmaya başlandığını ve koronavirüs krizinin küreselleşmeden ve yerelleşmiş gündelik yaşantıdan uzaklaştığını ifade etmektedir (2021b, s. 27-32). Kamusal yaşamdaki hızlı değişim, kamusal yaşamın politik anlamını da etkilemektedir. Bu bağlamda Sennett (2002, s. 3,6) kamusal yaşamdaki çoğu vatandaşın devletle ilişkilerinde teslim olma ruhunu, resmi bir zorunluluk olarak gördüğünü belirtmektedir. Ancak kamusal yaşam siyasi konulardan çok daha geniştir. Sennett (2002: 37), kamusal yaşamın güçlendirilmiş olduğu bir toplumda sahne ile sokak arasında yakınlığın

olması gerektiğini belirtir; üstelik bu iki ortamdaki kalabalıkların deneyimlerinde de karşılaştırılabilir bir şeyler olabilir. Arendt, paylaşılan dünyanın herkesin buluştuğu ortak bir yer olduğunu ancak burada insanların konumlarının farklı olduğunu ve örtüşemeyeceğini vurgular. Herkesin farklı bir yerden görüp duyduğuna değinerek kamusal yaşamın anlamını bu bağlamda tartışmaktadır (1998, s. 57,64,65). Bu çeşitlilik ve dinamizm, sanat ve bilim alanlarında da baskın bir rol oynar. Örneğin, Picasso'nun "Guernica" eseri veya Dickens'ın "Büyük Umutlar" romanı, toplumsal olaylar ve sanat eserleri arasında karşılıklı bir etkileşim olduğunu göstermektedir. More'un "Ütopya" eseri ve Orwell'in "1984" ve "Hayvan Çiftliği" gibi eserleri, toplumsal ve politik eleştiriler sunarak, özgürlük ve demokrasi kavramlarını savunmada etkili olmuştur.

Bu edebi çalışmaların yanı sıra, medya ve özellikle sinema, toplumsal meseleleri yansıtma ve eleştirme gücüne sahiptir. Sinema ve medyanın toplumsal meseleleri ele alma kapasitesi ve etkisi üzerine geniş bir yelpazede çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin, Tudor'un (2014) Image and Influence: Studies in the Sociology of Film çalışması, sinemanın toplumsal yapılar ve süreçlerle olan etkileşimini ve sosyolojik incelemelerdeki önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, Jewitt ve Oyama (2011) tarafından düzenlenen "Visual Meaning: A Social Semiotic Approach" ve Shiel and Fitzmaurice (2001) Cinema and the city eserleri, sinemanın kentsel sosyoloji ve görsel anlamlandırma üzerine etkilerini inceler. Bu çalışmalar, medyanın, özellikle film ve televizyonun, toplumsal bilinç ve değişim üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Ayrıca Harvey (1997) ile Gold ve Ward (1994) gibi yazarlar, sinemanın zaman ve mekânın postmodern temsilleriyle nasıl başa çıktığını ve metropolle olan ilişkisini nasıl yansıttığını incelerken, Greenwood (2023) ve Salmenniemi ve Ylöstalo (2023) gibi çağdaş araştırmacılar, ütopyaların ve distopyaların geleneksel emek ve toplumsal üretim anlayışlarına meydan okuduğunu ve somut üretken emeğin, günlük ütopyaların oluşumunda çok önemli bir bileşen olduğunu belirtmektedirler. Bu çalışmalar, medyanın, özellikle film ve televizyonun, toplumsal bilinç ve değişim üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Kellner (2003) ve Bergesen (2016) gibi yazarlar, medya kültürünün toplumsal yapıları nasıl yansıttığını ve etkilediğini incelerken, filmlerin görsel ve anlatısal unsurlarının yanı sıra sosyal etkilerinin de dikkatlice incelenmesine olanak sağladığını iddia etmektedirler. Dowd vd. (2023) ise, filmlerin toplumsal cinsiyet

rollerini, kültürel normları, güç dinamiklerini, eşitsizliği ve ideolojik temaları nasıl temsil ettiğini ve bu temaların toplum üzerindeki etkilerini anlamak için sosyolojik bir çerçeveden bakmanın önemini vurgulamaktadırlar. Bu çalışmalar, filmlerin sadece eğlence araçları olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve politik eleştiriler sunan, toplumun düşünce yapısını ve kültürel dönüşümleri etkileyebilen araçlar olduğunu göstermektedir.

Örneğin Harvey (1997, s. 342) postmodernizmde zaman ve mekânın temsilinden söz eder. Sinema ve fotoğrafın kültürel modernizmin ilk atılımıyla ortaya çıktığını, zaman ve mekân meselelerini ele alma konusunda çok önemli bir kapasiteye sahip olduğunu vurgular. Gold ve Ward, sinemanın metropolle olan uzun vadeli ve çok yönlü ilişkisini tartışır ve bu ilişkinin en önemli yönlerinin doğrudan film içeriğine yansıdığını savunurlar (2005, s. 63). Film gibi sanatsal yaratımlarda toplum ve toplumsal meselelere dayalı ütopya ve distopyaların yansıtıldığı görülmektedir. Greenwood (2023, s. 301, 302), geleceğin toplumunun hayali tasvirlerine vurgu yaparak, ütopyaların ikna ediciliğini inceleyerek statükodan uzaklaşabilecek olası toplumsal dönüşümleri araştırır. Salmenniemi ve Ylöstalo (2023) ütopyaların geleneksel emek ve toplumsal üretim anlayışlarına meydan okuduğunu belirtmektedir. Ayrıca, somut üretken emeğin günlük ütopyaların çok önemli bir bileşeni olduğunu, ilham için bir katalizör ve dönüşümü ortaya çıkarmanın bir aracı olarak hizmet ettiğini iddia etmektedirler. Bu perspektif ve yazarlar, sinemanın sadece bir hikâye anlatma aracı olmanın ötesinde, toplumsal gerçekliğin ve mekânsal algının şekillendirilmesinde etkin bir rol oynadığını göstermektedir.

Bu etkileşim, sinemanın toplumsal yapılar ve süreçlerle nasıl iç içe geçtiğini ve sosyolojik incelemelerde neden merkezi bir rol oynadığını daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Literatürde sinema ve toplum ilişkisini derinlemesine irdeleyen bir dizi kuramsal çerçeve bu bağlamda öne çıkmaktadır. Özellikle, postmodern film teorisi gerçeklik ile temsil arasındaki sınırlarını ve filmlerin bu algıları nasıl inşa ettiğini inceler. Filmlerin hipergerçeklik, metinler arasılık ve pastiş gibi unsurlarını analiz ederek, gerçekliğin medya tarafından nasıl yeniden üretildiğini ortaya koymaya çalışır (Baudrillard, 1994; Lyotard, 1984). Örneğin, Gilliam'ın "Brazil" (1985) filmi, bürokrasi ve gözetim toplumunun absürdlüğünü yansıtırken, Spielberg'in "Ready Player One" (2018) filmi, sanal gerçeklik ve kimlik kavramlarını keşfeder.

Toplumsal yapı ile ilişkili olarak, marksist film teorisi de kapitalist toplumun ideolojik aygıtlarını ve sınıf mücadelelerini nasıl işlediğini, mülkiyet temsillerini tartışmaktadır. Marksist kuramcılar, filmlerin sınıf bilincini nasıl temsil ettiğini ve toplumsal eşitsizlikleri nasıl gözler önüne serdiğini de inceleyebilir (Jameson, 1992). Örneğin, Lang'ın "Metropolis" (1927) filmi, sınıf ayrımını ve kapitalist toplumun mekanikleşmesini dramatize ederken, Bong'un "Snow Piercer" (2013) filmi, sınıf mücadelesini ve eşitsizliği bir tren metaforu üzerinden ele alır. Teknoloji ve toplum teorileri, teknolojinin toplumsal yapılar ve insan davranışları üzerindeki etkilerini inceler. Bu teoriler, teknolojinin toplum üzerindeki etkilerini ve toplumun teknolojiyi nasıl şekillendirdiğini, ayrıca teknolojinin insan deneyimi ve kimliği üzerindeki potansiyel etkilerini araştırır (Feenberg, 1991; Castells, 1996). Örneğin Scott'un "Blade Runner" (1982) filmi, yapay zekâ ve insanlık arasındaki etik sınırları sorgularken, Jonze'un "Her" (2013) filmi, insan-teknoloji ilişkilerinin duygusal boyutunu ele alır.

Kültürel çalışmalar ve film, filmleri toplumsal ideolojiler, etnik kimlikler ve ulusal kimlikler bağlamında inceler. Bu yaklaşım, filmlerin kültürel metinler olarak nasıl toplumsal değerleri, inançları ve ideolojileri yansıttığını ve sorguladığını ele alır. Kültürel çalışmalar, ayrıca medya ve popüler kültürün toplumsal cinsiyet, ırk ve sınıf gibi kategoriler üzerindeki etkilerini inceler. Kültür teorisyenleri, filmlerin kültürel hegemonyayı nasıl pekiştirdiğini veya meydan okuduğunu ve çeşitli kültürel kimliklerin nasıl temsil edildiğini öne çıkarır (Hall, 1997; Turner, 1990). Örneğin Proyas'ın "Dark City" (1998) filmi, hafıza ve kimlik üzerine sorular yöneltir. Bu kuramlar, sinemanın toplumsal dokuya olan etkisini daha iyi anlamamıza yardımcı olurken, film üzerinden toplumsal, kültürel ve ideolojik bağlamları daha derinlemesine keşfetmemize olanak sağlar.

Sonuç olarak, toplumsal açıdan filmleri köklü bir biçimde incelemeye olanak tanıyan bu kuramlar, sinema ve toplum arasındaki karmaşık ilişkileri anlamamıza yardımcı olmaktadır. Sinema, toplumsal değişimlerin, teknolojik yeniliklerin ve kültürel dinamiklerin bir yansıması olarak, sosyolojik araştırmalarda vazgeçilmez bir araçtır. Bu çalışma, belirtilen filmleri bu kuramsal çerçeveler içinde analiz ederek, sinemanın toplumsal yapılar ve süreçlerle olan etkileşimini ve bu etkileşimin toplum üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Bu analizler, sinemanın sadece bir eğlence aracı olmadığını, aynı zamanda toplumsal normları,

değerleri ve beklentileri şekillendiren güçlü bir sosyal aktör olduğunu göstermektedir.

Film içeriğini önemli ölçüde etkileyen bu sosyal olgular birbirini güçlendirmekte ve üstün bir medya kültürünü öne çıkarmaktadır. Kellner'e (2003, s. 150) göre medya kültürü izleyicinin kaygılarından yararlanır ve bu kültürel döngüye katılır. Metinler sosyal deneyimleri müzik, film veya televizyon gibi medya formatlarına uyarlamaktadır. Ayrıca filmler ulus, bölge, sınıf, etnik köken, cinsiyet gibi hemen akla gelen kültürel değerleri örneklendirmektedir (Bergesen, 2016, s. 1). Yazar, sosyolojik sinema analizinin değerini vurgulamakta, filmlerin görsel ve anlatısal unsurlarının yanı sıra sosyal etkilerinin de incelenmesine olanak sağladığını ifade etmektedir. Filmlerin toplumsal cinsiyet rollerini, kültürel normları, güç dinamiklerini, eşitsizliği ve ideolojik temaları nasıl temsil ettiğini anlamak, filme sosyolojik bir yaklaşım kullanmayı gerektirir (Dowd vd., 2023, s. 209-212). Yazarlar, filmlerin hem önemli toplumsal araçlar hem de toplumu etkileyen, toplumsal olayları yansıtan, hatta zaman zaman topluma yön veren ve bilinç kazandıran sanat eserleri olduğunun altını çizmektedir. Filmin pek çok aşamasından biri olan senaryo, toplumsal olguları derinlemesine anlamak için bu araçların kullanılmasının yanı sıra kapsamlı bir araştırma ve tartışma sürecini de içermektedir. Kentsel planlama, mimarlık ve film çalışmaları da bu karşılıklı ilişkiye değinmektedir. Temel ve Polatoğlu (2023, s. 50) şehri sinema filmleri üzerinden okumaya yönelik flanöz yaklaşımını tartışmakta; filmlerde görüntülerin montaj yoluyla bir araya gelme biçiminin, Le Corbusier'in Promenade mimarisine ve Cullen'ın seri görüntü şemasına benzer bir mekân okuma deneyimi sunduğunu ifade etmektedir. Kellner (2003, s. 152) popüler medya metinlerini yazarken izleyicinin deneyimlerini ve duygularını kullandığını ve temsil ettiğini vurgulamaktadır. Güçlü ve ayırt edici etkilere sahip olmaları nedeniyle medya kültürü metinlerinin dikkatle incelenmesinin ve değerlendirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bateman ve Wildfeuer (2017, s. 1-3) filmlerin analizini metin olarak yorumlamakta ve Dyer'in film metni analizi fikrine karşı çıktığını ve analizi, filmi izleyerek ve dinleyerek yapılan bir beceri olarak tanımladığını vurgulamaktadır. Doğrudan metin analizinin izleyiciye sunduğu etkileri görsel ve işitsel unsurlardan çıkararak açıklamaya çalıştığını ileri sürmektedirler. Syd Field (2005) ise senaryo yazmanın inceliklerini anlatırken, senaryolardaki kapsamlı

araştırmalardan, sahneye uyum sağlanması gibi konulara değinerek senaryonun çok önemli bir sanat eseri olduğunu belirtmektedir.

Film eleştirisinde genellikle sadece senaryoyu veya filmi bütünsel olarak analiz etmek arasında tartışmalar olduğu görülmektedir. Senaryo şüphesiz önemli olsa da görsel-işitsel duyumlar ve senaryo da dahil olmak üzere filmin tamamının, bütüncül olarak dikkate alınması çok önemlidir. Sinema, toplum ve kent araştırmaları alanındaki akademisyenler daha bütünsel bir yaklaşımı savunmaktadır. Pratt ve San Juan (2014), kentsel mekân ile film arasındaki tarihsel bağlantıyı inceleyerek sinema ve sanatın eleştirel modernleşme ve toplumsal değişim tartışmalarına nasıl katkıda bulunduğunu vurgulamaktadırlar. Sinemanın, anlayışı teşvik eden ve değişimi kolaylaştıran, izleyicileri eleştirel bir şekilde etkileşime geçmeye teşvik eden yeni bir kentsel kamusal alan yaratma aracı olarak hizmet ettiğini savunurlar. AlSayyad (2006), modernite ve postmodernitenin kentsel tarihini sinemanın perspektifinden sunarak film ile kent arasındaki güçlü ve köklü ilişkiyi vurgular. Filmlerin benzersiz deneyimler sunduğunu ve dünyayı nasıl algıladığımızı ve yönlendirdiğimizi etkilediğini iddia etmektedir.

Filmler çevremizi nasıl algıladığımızı etkiler ve bu sinematik izlenimler de mekân hakkındaki fikirlerimizi şekillendirir. Şehir plancıları mekânı inceleyip tasarlarken mekânın ne olduğunu, nasıl kullanıldığını daha iyi kavrayabilmek için mekânsal kavramlar geliştirirler. Sonuç olarak, ekrandaki görsellerin sağladığı alanlar da dahil olmak üzere mekân algılarının dikkate alınması gerekmektedir. Filmler de planlar gibi 'gerçek' dünyaya belirli bir bakış açısı aktaran sosyal yaratımlardır (Staessen ve Boelens, 2023).

5.2 Kamusal Yaşantının Geleceği Bölümünde Kullanılan Materyal ve Yöntem

Tezin bu bölümünde, filmlerin toplumsal, kültürel ve ekonomik yapılarını, karakter davranış ve ilişkilerini, kamusal alan kullanımını ve ana mesajlarını incelemek için sosyolojik film analizini kullanmaktadır. Kapsamlı ve açıklayıcı bir literatür taramasının ardından araştırmada, sosyolojik film analizinde içerik analizi ve etiketleme yapılmıştır.

Bu çalışmanın verileri, betimleyici analiz sonrasında oluşturulan geniş bir film havuzundan seçilmiştir. Kamusal alan ve gelecekle ilgili 27 filmin incelemesine karar verilmiştir (Tablo 5.1). Filmler; bilimkurgu klasikleri, distopik, ütopik, fütürist, kıyamet sonrası ve toplumsal konuları ele alan filmler olmak üzere çeşitli türleri barındırmaktadır.

Tablo 5.1 Araştırmada kullanılan filmler ve genel bilgiler

Filmler	Yönetmen	Yazarlar	Yıl
Metropolis	Fritz Lang	Thea von Harbou, Fritz Lang	1927
Alphaville	Jean-Luc Godard	Jean-Luc Godard, Paul Eluard	1965
2001: A Space Odyssey	Stanley Kubrick	Stanley Kubrick, Arthur C Clarke	1968
A Clockwork Orange	Stanley Kubrick	Stanley Kubrick, Anthony Burgess	1971
Sleeper	Woody Allen	Woody Allen, Marshall Brickman	1973
Logan's Run	Michael Anderson	David Zelag Goodman, William F. Nolan, George Clayton Johnson	1976
Escape from New York	John Carpenter	John Carpenter, Nick Castle	1981
Blade Runner	Ridley Scott	Hampton Fancher, David Webb Peoples, Philip K. Dick	1982
Brazil	Terry Gilliam	Terry Gilliam, Tom Stoppard, Charles McKeown	1985
Akira	Katsuhiro Otomo	Katsuhiro Otomo, Izo Hashimoto	1988
Waterworld	Kevin Reynolds	Peter Rader, David Twohy	1995
Gattaca	Andrew Niccol	Andrew Niccol	1997
The Fifth Element	Luc Besson	Luc Besson, Robert Mark Kamen	1997
Dark City	Alex Proyas	Alex Proyas, Lem Dobbs, David S. Goyer	1998
Matrix	Lana Wachowski, Lilly Wachowski	Lilly Wachowski, Lana Wachowski	1999
Minority reports	Steven Spielberg	Scott Frank, Jon Cohen, Philip K. Dick	2002
The Island	Michael Bay	Caspian Tredwell-Owen, Alex Kurtzman, Roberto Orci	2005
Children of Men	Alfonso Cuarón	Alfonso Cuaron, Timothy J. Sexton, David Arata	2006
I am a Legend	Francis Lawrence	Mark Protosevich, Akiva Goldsman, Richard Matheson	2007
Wall-e	Andrew Stanton	Andrew Stanton, Pete Docter, Jim Reardon	2008

Tablo 5.1 Araştırmada kullanılan filmler ve genel bilgiler (devamı)

Her	Spike Jonze	Spike Jonze	2013
Snow Piercer	Bong Joon-ho	Jacques Lob, Benjamin Legrand, Jean-Marc Rochette	2013
Elysium	Neill Blomkamp	Neill Blomkamp	2013
Blade Runner 2049	Denis Villeneuve	Hampton Fancher, Michael Green, Philip K. Dick	2017
Ready Player One	Steven Spielberg	Zak Penn, Ernest Cline	2018
Finch	Miguel Sapochnick	Craig Luck, Ivor Powell	2021
Creator	Gareth Edwards	Gareth Edwards	2023

Çalışmada kamusal ve kentsel yaşamın geleceğine odaklanıldığı için filmlerin senaryoları ve kapsamları üzerinde durulmuş, ancak filmler bütünsel olarak analiz edilmiştir. İlk analizde filmlerin konuları ve temel kavramları belirlenmiştir. Daha sonra, tezin ana literatür bölümünden gelen veriler ve bu bölüm için yapılan literatür taraması sonucunda sosyolojik film analizinde kullanılacak başlıklar belirlendi. Kodlar (etiketler) filmlerin temalarına, olaylarına ve karakterlerine göre oluşturuldu. Gelecekteki yaşamın fiziksel yapısı ve çevresel unsurlar fiziksel çevre başlığı altında incelenmektedir. Geleceğin toplumu ve yaşamı araştırıldığı için sosyal ortam, kültürel ve ekonomik yapı da analizlerimize dahil edilmektedir.

Bu bölümün araştırma sorusuna paralel olarak kamusal yaşamı, kamusal alanı, toplumdaki gelişmeleri, insan ilişkilerini ve davranışlarını incelemek gerekmiştir. Sosyolojik film analizinde ele alınan konular: Fiziksel çevre, sosyal çevre, kültürel ve ekonomik yapı, kamusal yaşam, teknolojik altyapı, davranışsal ortamlar, insan ilişkileri, kamusal alan/topluluk alanı, kamusal alanda davranış, ana mesaj ve sunulan gelecek.

Analiz sırasında kodlama tekniği kullanılarak filmler karşılaştırılmıştır. Bu teknikte tartışılan her başlığa bir harf atanmıştır. Daha sonra bu kategoriler altında çalışmalar yapılmış ve veriler herhangi bir kısıtlama olmaksızın geniş bir şekilde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma sayısal olarak listelenmiştir. Yani incelenen başlıklar A'dan K'ye kadar alfabetik olarak, her başlığın altındaki etiketler ise sayısal olarak listelenmektedir. Örneğin karşılaştırma tablosunda "A.Fiziksel Çevre grubu" için ilk madde A1 kodlu "distopik kent"dir. Kılavuz olarak oluşturulan ilk tablo da sonraki tabloda karşılaştırma amacıyla uygulanmıştır. Bu tabloda filmler

ve başlıklar üst üste çakıştırılmıştır, kombinasyonlarda olması gereken tüm kodlar oluşturulmuştur. Daha sonra analiz için başlangıç verileri doğrulanmıştır. Karşılaştırma sırasında en çok tartışılan ve farklılaşan konular belirlenmiştir. Tablo 5.2 ve Tablo 5.3, film analizinde kullanılan yönergeleri ve karşılaştırma tablolarını göstermektedir. Şekil 5.1'de bu kapsamında kullanılan yöntem ve filmlerin seçim süreçleri ifade edilmektedir.

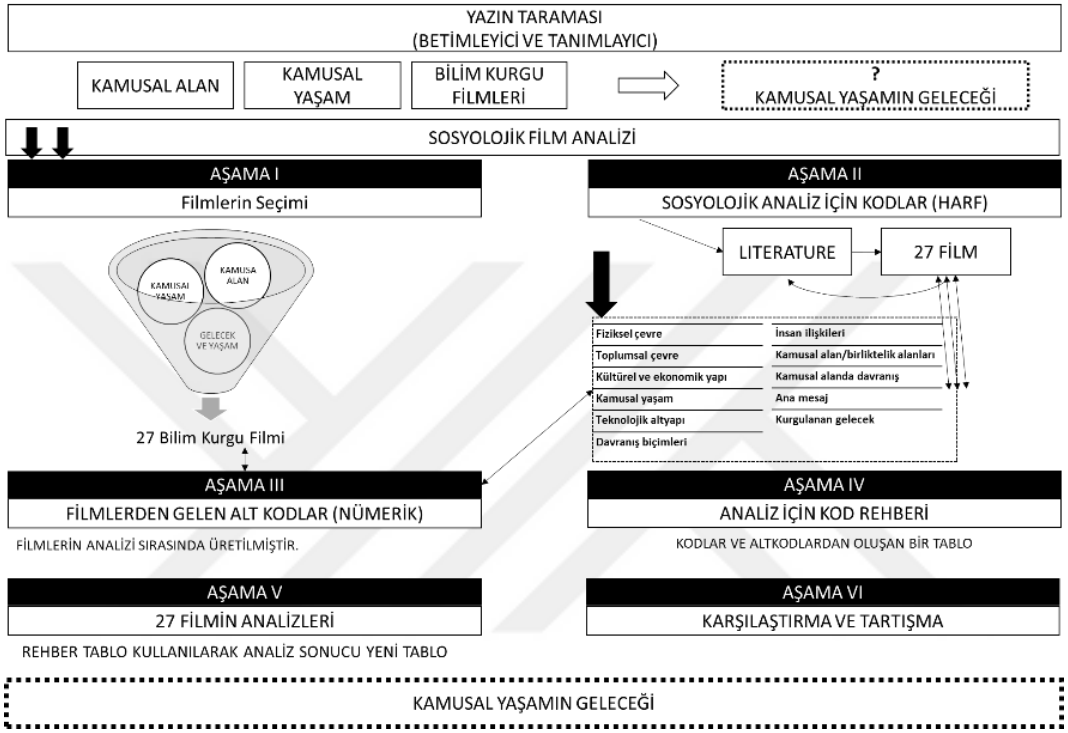

Şekil 5.1 Kamusal yaşantının geleceği bölümünde kullanılan yöntemin gelişimi

Tablo 5.2 Sosyolojik film analizi için kod rehberi (filmlerin değerlendirilmesiyle oluşturulmuştur).

KOD	A. Fiziksel Çevre	B. Toplumsal Çevre	C. Kültürel ve Ekonomik Yapı	D. Kamusal Yaşam	E. Teknolojik Altyapı	F. Davranış Biçimleri
1	Distopik Kent	İnsan ve insan dışı etkileşimler	Kültürel Çatışma	Yabancılaşma	Yapay zekâ	Soğuk, mesafeli, içe dönük
2	Kıyamet sonrası atmosfer	Sosyal sınıf	Çeşitlilik	Yalnızlık	İletişim teknolojileri	Savunmacı, korumacı
3	Fütüristik modern kent	Kültürel çeşitlilik	Ekonomik eşitsizlik	Sosyal sınıf ve mücadeleler	Sanal/artırılmış gerçeklik	Teknolojiye veya oyuna bağımlılık
4	Sanal gerçeklik dünyaları	Sosyal sınıf/tür çatışması	Sınıf farklılıkları ve tabakalaşma	İzolasyon	Gelişmiş oyun	Asi, dirençli, mücadeleci
5	Zorlayıcı çevre koşulları	İzolasyon	Teknolojik kontrol veya bağımlılık	İnsan-insan dışı ilişkiler	Tren ve denizcilik teknolojisi	Rekabetçi, çatışmacı

Tablo 5.2 Sosyolojik film analizi için kod rehberi (devamı)

6	Yeraltı şehri	Yalnızlık	Kontrol, baskı ve otorite	Bireysel alanın artması	Genetik mühendisliği veya biyo teknolojiler	Hayatta kalma odaklı
7	Kirletilmiş çevre	Yaşla ilgili sorunlar	İnsan-insan dışı etkileşim	Bireyselleşme	Keşif için ileri teknoloji	Bencil, kibirli
8	Teknolojik olarak gelişmiş	Totaliter toplum	Teknolojik gelişmeler	Kent hakkı	Eski teknoloji	Gösterişli
9	Yıkık, enkaz görünümlü kentsel mekânlar	Kontrollü, tekno kontrollü	Kaynak kıtlığı ve çevre kaygıları	Sanal tanıtım	Psiko kontrol teknolojisi (Tahmin, Manipülasyon, yaş sınırlamaları, beyin Yıkama)	Yorgunluk, umutsuzluk, öfke
10	Bürokratik, Kontrollü Kent	Toplumsal eşitsizlik	Toplumsal çöküş	Dünya dışı yaşam	İzleme ve kontrol teknolojisi	Disiplinli
11	Terkedilmiş Kent	Sıradan	Mükemmellik arayışı	Lüks ve gösterişli ortam	Hologram teknolojisi	Umut arayışı
12	Adalar arasında	Savaşçı, dayanışma toplumu	Şiddet ve suç ortamı	Zorlayıcı koşullar	Çöken teknolojik altyapı	Despotik, kontrollü
13	Hapishane şeklinde kent	Genetiği değiştirilmiş insanlar	Kıyamet sonrası ortam	Rekabetçi	Neredeyse var olmayan teknoloji	İtaatkâr, uysal, korku dolu
14	Karanlık, yağmurlu, puslu	Teknolojiye aşırı bağımlılık, gereklilik	Yeni yaşam alanları arayışı	Sınırlı veya hiç sosyal ilişki yok	Robotlar ve/veya bilgisayarlar	Güvensizlik, paranoya, şüpheci
15	Kapalı yaşam alanları (tren, atoller, kubbeli kent)	Sanal topluluk	Yaş sınırı ve nüfus sorunları	Güvensiz ve şüpheli ortam	Endüstriyel teknoloji ve elektrik	Şiddet eğilimli, suçlu, düşmanca
16	Dünya dışı yaşam alanları	Şüpheci toplum	Mücadeleci doğa	Gözetim altında, kontrol kısıtlanma ve yönetim baskısı	Teknolojik olarak gelişmiş ortam	Programlanmış, sınırlı
17		Yüksek suç toplumu	Sosyal mesafe, bireyselcilik	Şiddet ve suç ortamı	Alphie: Gelişmiş yapay zekâya sahip çocuk/robot	Meraklı, keşfedici
18		Bireyselcilik	Sanal yapı	Beraberlik ve mücadele ruhu	Hayatta kalma teknolojisi	Karışıklık, huzursuzluk
19		Doğu ile Batı arasındaki çatışma	Eski inançlar	Yaş sınırı ve kontrolü		Sorumlu
20			Sınırlı	Teknoloji odaklı		İzole, bireysel
21						Çok kültürlü, çeşitlilik
22						Özgür, dinamik, genç

Tablo 5.3 Kod rehberi ikinci kısım

KOD	G. İnsan İlişkileri	H. Kamusal Alan/Topluluk Alanı	I. Kamusal Alanda Davranış	J. Ana Mesaj	K. Sunulan Gelecek
1	İnsan-kopya İlişkisi	Lüks ve gösterişli kamusal alanlar	Uzak, tenha, çatışmacı	Teknolojinin/ teknolojik cihazların olumsuz sonuçlarıyla neredeyse yok olan kent veya sosyal medya, doğal insan ilişkilerini engelleyen/azaltan araçlar	Distopik, kaotik, çatışmacı
2	İnsan-yapay zekâ/robot ilişkisi	Laboratuvarlar, ofisler, işletmeler	Teknolojik ama ilkel	Sınıf ayrımcılığı, sosyal eşitsizlik ve insan doğasının çirkin yönleri	Distopik, teknolojik, yalnız
3	İnsan-klon İlişkisi	Fabrika, kışla, kafeterya	Artan bireysel alan, yalnızlık, izolasyon	Sanal ve gerçek dünya arasındaki ilişki	Sınıf ayrımcılığı ve eşitsizlik
4	İnsan-uzaylı İlişkisi	Kent sokakları/kamusal alanlar	Zorluklar, çelişkiler, sınıf ayrımcılığı	Modern sanayi toplumunun etkileri	Kıyamet sonrası yaşam
5	İnsan-mutant ilişkisi	Sınırlı / çok az ele alınmış	Birlik/uzlaşma/direniş ruhu	Mükemmellik için çabalama, ayrımcılık	Sanal gerçeklik
6	İnsan-İnsan İlişkilerinde iletişim zorlukları	Alışveriş merkezi, hükümet binası, barlar	Belirli kurallar çerçevesinde rekabetçi	Distopik bir gelecek	Fütüristik kentsel distopya
7	İlişkilerde güç mücadeleleri veya çatışmalar	Axiom gemisi, tren iç mekânları, uzay gemisi ve istasyonlar	Yoksulluk, sefalet	İnsanlık yok olma tehlikesiyle karşı karşıya	Despotik kontrol altında, ölçülü, suç tahmini, yaş sınırlaması
8	Sanal İlişkiler	Yüksek teknolojili binalar, dev reklam panolarının olduğu sokaklar	Hayatta kalma çabası	Umutsuzluk ve korku hâkim	Umut
9	Hayatta kalma mücadelesi	Sanal çevre	Rahat, lüks ve bencilce	Umut, mücadele ve dayanışma	İnsan doğasının farklı yönlerinin ortaya çıktığı bir distopya
10	Sınıf çatışması, bölünme ve yoksulluk	Harabe binalar ve mahalleler	Umutsuz/şüpheci /güvensiz	Özgürlükleri kısıtlanan, bireyselliği bastırılan/robot gibi insanlar	Dışlanma ve yabancılaşma duygularının egemen olduğu bir distopya
11	Bencillik ve gösteriş	Ada, denizdeki alanlar, kubbe kentteki alanlar	Korku dolu, şiddetli, suça yönelik, kaotik	Kontrol altında, özgürlük ve mahremiyetin kısıtlanması	Karanlık ve tehlikeli bir gelecek
12	Kişilerarası güvensizlik ve rekabet	Hapishane	Yabancılaşmış, bastırılmış duygular	Özgür yaşamanın önemi	Yapay zekânın hâkim olduğu bir distopya

Tablo 5.3 Kod rehberi ikinci kısım (devamı)

13	Takip edilme ve manipüle edilme korkusu	Sınırlı, kapalı fütüristik alanlar	Koruyucu/ kendine güvenen	Suç oranları, kargaşa, kaos	Keşif, ileri teknoloji ve uzay yolculuğu
14	İnsan-Robot İlişkilerinde izolasyon	Yeraltı kentleri	Hiyerarşik ilişkiler, kurallar, kontrol altında	İnsan ilişkilerinin önemi	İnsanlığın yok oluşu ve yeniden doğuşu
15	Yaşamlarda izolasyon ve yalnızlık	Boş sokaklar/terk edilmişlik	İsyan etme ve gerçeklikten kaçma eğilimleri	Mücadele, birlik, hakların aranması	Asi, savaşçı
16	Bireysel mücadele ya da sadece bir kişi	Kontrol altında	İtaatkâr	Anlam arayışı	İnsan bilincinin makineler tarafından köleleştirildiği ve gerçeği algılama yeteneğinin yok edildiği bir distopya.
17	Ceza ilişkileri	Absürt ve teknolojik alanlar	Teknoloji odaklı/ teknolojiye bağımlı	Teknolojinin rahatlığıyla insanların hayatlarının kontrolünü kaybetmesi	
18	Sınırlı ve kontrollü		Sınırlı etkileşim	Dünyayı yeniden yaşanabilir hale getirmek için teknolojiyi kullanmak	
19	Dayanışma, direniş, birlik		Araştırmacı, iş odaklı, disiplinli	Doğal kaynakların tükenmesi, çevreye zarar verilmesi, dünyanın yok olma ihtimali	
20	İttifaklar ve düşmanlıklar		Birliktelik ruhu, farkındalık	Toplumsal kontrol/baskı ve özgürlük arasındaki denge	
21	Profesyonel ilişki			Doğru seçimlerin önemi	
22					

5.3 Sosyolojik Film Analizi ve Temel Bulgular

Bu çalışmada 27 filmin sosyolojik analiziyle geleceğe dair ipuçları ve tartışmalar keşfedilmiştir. Zaman zaman George Orwell'in 1984 adlı eseri gibi diğer etkili çalışmalara da göndermeler tespit edilmiştir (Orwell, 2018). Bu çalışma kentsel hayatı, kamusal hayatı ve insan hayatını araştırmaktadır. İnsanlar bazen teknolojinin de yardımıyla, bazen dünyada zorlukla ve tek başına, bazen de ayrılmak zorunda kalarak günlerini geçirebilmektedir.

Tablo 5.2'de sosyolojik film analizi sırasında oluşturulan kodlama kılavuzu gösterilmektedir. Bu tablolar aracılığıyla tüm film incelemelerinin anlaşılması daha kolay ve karşılaştırılabilir hale getirilmiştir. Tablo 5.3 filmlerdeki kodları göstermektedir.

Tablo 5.4 Filmlerdeki kodlar

Kod / Film	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
	Fiziksel Çevre	**Toplumsal Çevre**	**Kültürel ve Ekonomik Yapı**	**Kamusal Yaşam**	**Teknolojik Altyapı**	**Davranış Biçimleri**	**İnsan İlişkileri**	**Kamusal Alan**	**Kamusal Alanda Davranış**	**Ana Mesaj**	**Gelecek**
Metropolis (1927)	A3, A6, A7	B2, B4, B10	C3, C4, C6, C9, C10, C16	D11, D12, D3, D4	E15	F8, F9, F18	G10, G11, G12	H3, H1, H14, H5	I10, 19, I7, I4, I1	J4, J2	K3, K6
Alphaville -1965	A1, A3, A14	B1, B8, B9	C6, C5, C17, C7	D16, D5, D20, D15	E2, E14	F1, F10, F4	G14, G18	H4, H16	I12, I14	J10, J11, J12	K6, K12, K7, K2
2001: A Space Odyssey (1968)	A16, A8	B5, B6, B14	C14, C8	D5, D16, D20	E10, E1, E7	F10, F5, F17	G2, G18, G21	H7, H5	I18, I19	J15, J15	K13, K12
A Clockwork Orange (1971)	A1, A13, A14	B8, B9, B17	C12, C5, C6	D15, D16, D17, D1	E9	F15	G13, G18, G16, G17	H4, H12, H16	I11, I13, I8	J12, J16, J20	K1, K11, K10, K6
Sleeper (1973)	A1, A8, A10	B8, B9, B18	C5, C8	D14, D16, D20, D3	E1, E15	F20, F12, F3	G18, G15	H5, H17	I18, I3, I17	J1, J17, J9	K6, K7, K16
Logan's Run (1976)	A8, A10, A15	B7, B8, B9	C5, C6, C15, C16	D14, D16, D20, D19, D18	E14, E9, E10	F4, F12, F22, F11	G18, G19	H11, H16, H5	I19, I14	J12, J20, J10, J11	K7, K6, K15
Escape from New York (1981)	A1, A2, A13	B8, B9, B17	C3, C12, C5, C6	D16, D14, D5, D20	E10	F15, F6, F2, F4	G20, G18	H12, H5, H16	I14, I15, I11, I5	J13, J11, J10, J2	K6, K7, K1, K9
Blade Runner (1982)	A1, A3, A8, A14	B1, B5, B6, B10	C2, C11, C8, C5	D5, D4, D2, D17	E6	F15	G1, G18, G14, G15	H10, H4, H5	I3, I10, I5	J10, J5, J6, J2	K3, K2, K1, K6

Tablo 5.4 Filmlerdeki kodlar (devamı)

Brazil (1985)	A1, A10	B2, B8, B10	C5, C6, C17	D15, D14, D16	E10, E9	F14, F13	G16, G18, G13, G12	H4, H16	I10, I18	J11, J8, J12	K6, K7
Akira (1988)	A3, A8, A10	B8, B9, B14, B12	C5, C6, C10	D16, D17, D13, D20	E10, E9, E6	F15, F11, F12, F3	G18, G17, G12	H4, H8, H10	I11, I12, I5	I2, I11, I12, I13, I17	I14, I1, I7
Waterworld (1995)	A1, A2, A5, A15	B1, B5, B6, B18	C7, C9, C17	D14, D18, D7, D4	E5	F6, F11	G5, G16, G19, G21	H11, H5	I18, I8, I13	J19, J6, J7	K4, K13
Gattaca (1997)	A3, A8, A1	B4, B13, B9	C11, C4, C5, C8	D13, D14, D16, D12	E6	F10, F5, F15	G12, G15	H5, H2, H16	I6, I10	J5, J2	K3, K2, K6
The Fifth Element (1997)	A3, A8	B1, B3, B12, B14	C2, C1, C8, C16	D10, D5, D18	E1, E7	F21, F8, F10, F18	G19, G4, G18	H4, H1	I4, I11, I9, I19, I1	J9, J21	K13
Dark City (1998)	A1, A5, A10, A14	B8, B9	C5, C6, C17	D14, D20, D16	E9	F14, F18	G18, G13, G12	H16, H5	I8, I10, I11, I17	J12, J10, J11	K11, K7, K6, K12
Matrix (1999)	A1, A11, A4, A8, A9	B1, B5, B12	C18, C3, C16, C8, C5	D5, D9, D20, D12, D18	E1, E3, E16, E8	F2, F13, F20, F4	G15, G7, G19	H5, H9, H14	I3, I20, I7, I12, I17	J3, J17, J6	K16, K2, K6
Minority Reports (2002)	A1, A8, A10	B8, B9, B17	C12, C5, C6, C8	D16, D20, D12, D15	E9, E10, E11	F12, F14, F15	G17, G12, G18	H5, H6	I17, I10, I11	J11, J15, J17	K6, K7, K10, K15
The Island (2005)	A1, A8, A12,	B1, B9	C3, C7, C8	D5, D14 D20	E1, E6, E14, E16	F16, F17, F13	G3, G18	H11, H16	I16, I14	J6, J12, J20	K6, K12, K1
Children of Men (2006)	A1, A11, A14	B3, B7, B8, B9, B16	C10, C17, C16, C15	D14, D12, D18	E8	F11, F9, F7, F12	G12, G17	H5, H4, H16	I10, I11, I18	J6, J7, J9	K6, K1, K8
I Am Legend (2007)	A1, A2, A11	B1, B5, B6	C10, C13, C20	D14, D2, D4	E12	F6, F13	G16, G15	H15, H5, H10	I8, I13, I3	J14, J15	K2, K4, K8
Wall-e (2008)	A1, A2, A7, A11, A16	B1, B12, B18	C9, C7, C8, C17, C14, C16	D10, D20, D4, D2, D14, D18	E14, E16	F20, F16, F19, F11	G2, G15, G19	H7, H5	I3, I18, I5, I20	J18, J19, J9, J17	K5, K8, K14, K4

Tablo 5.4 Filmlerdeki kodlar (devamı)

Her (2013)	A3	B1, B5, B6, B11	C2, C5, C8, C17	D2, D4, D5, D6	E1, E2	F1, F3	G2, G6, G15	H2, H9, H5	I3, I17, I18	J1, J3, J14	K2, K5
Snow Piercer (2013)	A15, A5	B2, B3, B4, B8, B9, B10, B12	C1, C3, C4, C9	D3, D8, D16, D18	E5	F4	G7, G10, G19, G11, G9	H5, H7, H16	I4, I5, I6, I7	J2, J6	K4, K1, K9
Elysium (2013)	A1, A5, A9, A16	B2, B10	C3, C11, C14, C17	D11, D12, D3, D1	E7	F4, F6, F7, F8	G10, G11, G12	H1, H10	I9, I3, I5, I7	J2, J5	J3, J2
Blade Runner 2049 (2017)	A1, A8, A11, A14,	B1, B5	C1, C6, C7, C8	D1, D5, D7, D6	E1, E11	F1, F2	G1, G7	H8, H4, H15	I2, I4, I1	J1, J2, J3	K1, K3
Ready Player One (2018)	A4, A9	B10, B14, B15	C5, C3, C7	D5, D9, D17, D12	E3, E4	F5, F3	G8, G12	H9, H10, H4	I6, I7, I8, I17	J1, J3, J16	K1, K5, K6
Finch (2021)	A1, A2, A5, A11	B1, B5, B6	C7, C10, C13, C20	D2, D4, D5, D14	E14, E16, E18	F6, F16, F20	G2, G15, G18, G19	H15, H5	I3, I8	J6, J7, J9, J19	K2, K4, K8
Creator (2023)	A1, A5, A8, A9, A15	B1, B4, B9, B10, B19	C1, C4, C5, C6, C7, C8, C19	D5, D3, D13, D20	E1, E2, E8, E10, E16, E17	F2, F4, F5, F21	G2, G6, G10, G18	H2, H4, H7, H8	I2, I4, I11, I17, I20	J2, J6, J9, J18	K1, K2, K3, K9, K12, K15

Filmlerin birlikte değerlendirilmesi sonucunda hangi filmde hangi kodların, hangi başlıkta yer aldığı karşılıklı olarak belirlendi. Ayrıca tüm filmler bir arada değerlendirildiğinde kodların frekansları Phyton kullanılarak incelenmiştir. Başlıklara göre bulgular:

A. Fiziksel Çevre

Filmlerin analiz sonuçları incelenerek kapsamlarına göre kodlamalar yapılmıştır. Her filmin karşılaştırılması ve incelenmesinin ardından (sırasıyla) aşağıdaki etiketler belirlenmiştir. İncelenen filmlerde farklı atmosfer ve mekânların kullanıldığı keşfedilmiştir. Bazı filmler doğrudan bir şehrin geleceğini ele alırken, bazıları ise sanal veya tasarlanmış ortamları da tercih etmektedir.

En sık tekrar eden kodlar:

KODLAR	FREKANS
A1. Distopik kent,	**19**
A8. Teknolojik olarak gelişmiş,	**12**
A3. Fütüristik modern kent	**7**
A10.Bürokratik, kontrollü kent	**6**
A14.Karanlık, yağmurlu, sisli ortam	**6**
A11.Terkedilmiş kent	**6**
A5. Zorlayıcı çevre	**6**
A2. Fütüristik modern kent	5
A9. Yıkık, enkaz kentsel mekânlar	4
A15.Kapalı yaşam alanları (tren, atoller, kubbeli kent)	4

B. Toplumsal Çevre

Toplumsal çevre de ise dikkat çeken teknolojik ilerlemelerin, özellikle izleme teknolojilerinin alabileceği boyutlar üzerinde durulmakta ve kontrol altındaki toplumsal yapı öne çıkmaktadır.

En çok sık tekrar eden kodlar:

KODLAR	FREKANS
B9. Kontrollü, tekno kontrollü	**13**
B1. İnsan ve insan dışı etkileşimler	**12**
B8. Totaliter toplum	**11**
B5. İzolasyon	**8**
B10. Sosyal eşitsizlik	**7**
B6. Yalnızlık	**6**
B12.Savaşçı, dayanışma toplumu	5
B2. Sosyal sınıf	4
B14.Teknolojiye aşırı güvenme, gereklilik	4
B3. Kültürel çeşitlilik	3

C. Kültürel ve Ekonomik Yapı

Analiz sonucunda en sık karşılaşılan etiketler:

KODLAR	FREKANS
C5. Teknoloji - kontrol veya bağımlılık	**15**
C8. Teknolojik gelişmeler	**12**
C6. Kontrol, baskı ve otorite	**11**
C17. Sosyal mesafe, bireyselcilik	**8**
C7. İnsan-insan dışı etkileşim	**8**
C3. Ekonomik eşitsizlik	**7**
C16. Mücadeleci doğa	**6**
C10. Toplumsal çöküş	5
C9. Kaynak kıtlığı ve çevre kaygıları	4
C1. Kültürel çatışma	4

D. Kamusal Yaşam

Kamusal yaşamı etkileyebilecek olguların olup olmadığı bir arada araştırılarak tüm filmler karşılaştırıldı ve en çok tekrarlananlar belirlendi:

KODLAR	FREKANS
D16. Gözetim altında, kontrol, kısıtlı ve yönetim baskısı	**12**
D14. Sınırlı veya neredeyse hiç sosyal ilişki yok	**12**
D20. Teknoloji odaklı	**12**
D5. İnsan-insan dışı ilişkiler	**12**
D12. Zorlayıcı koşullar	**7**
D18. Beraberlik ve mücadele ruhu	**7**
D4. İzolasyon	**7**
D2. Yalnızlık	5
D3. Sosyal sınıf ve mücadeleler	5
D15. Güvensiz ve şüpheci ortam	4

E. Teknolojik Altyapı

En çok tekrar edenler:

KODLAR	FREKANS
E1. Yapay zekâ	**8**
E10.İzleme ve kontrol teknolojisi	**7**
E9. Psiko kontrol teknolojisi (tahmin, manipülasyon, yaş sınırlamaları, beyin yıkama)	**6**
E14. Robotlar ve/veya bilgisayarlar	5
E16.Teknolojik olarak gelişmiş ortam	5
E6. Genetik Mühendisliği veya biyoteknolojiler	4
E7. Keşif için ileri teknoloji	3
E8. Eski teknoloji	3
E2. İletişim teknolojileri	3
E3. Sanal/artırılmış gerçeklik	2

F. Davranış Kalıpları

Davranış kalıpları incelenirken karakterlerin filmdeki davranışları sıfat olarak değerlendirilmiştir. Filmlerde en çok tekrarlanan sıfatlar şunlardır:

KODLAR	FREKANS
F4. Rekabetçi, çatışmacı	**7**
F15. Şiddet eğilimli, suçlu, düşmanca	**6**
F12. Despotik, kontrollü	**5**
F11. Umut arayışı	**5**
F6. Hayatta kalma odaklı	5
F3. Teknolojiye veya oyuna bağımlı	4
F10. Disiplinli	4
F13. İtaatkâr, uysal, korku dolu	4

F1. Soğuk, mesafeli, içe dönük	4
F2. Savunmacı, korumacı	4

G. İnsan İlişkileri

En çok tekrar eden kodlar:

KODLAR	**FREKANS**
G18. Sınırlı ve kontrollü	**16**
G12. Kişilerarası güvensizlik ve rekabet	**12**
G15. İzolasyon ve yalnızlık	**8**
G19. Dayanışma, direniş, birlik	**7**
G2. İnsan-yapay zekâ/robot İlişkisi	5
G14. İnsan-robot ilişkilerinde izolasyon	4
G16. Bireysel mücadele veya tek bir kişi	4
G10. Sınıf çatışması, bölünme, dayanışma ve yoksulluk	4
G7. İlişkilerde güç mücadeleleri veya çatışmalar	3
G11. Bencillik ve gösteriş	3

H. Kamusal Alan/Birliktelik Alanları

En çok tekrar edenler:

KODLAR	**FREKANS**
H5. Sınırlı	**17**
H16. Kontrol altında	**10**
H4. Kent sokakları/kamusal alanlar	**10**
H10. Harabe binalar ve mahalleler	5
H7. Axiom gemisi, tren iç mekânları, uzay gemisi ve istasyonlar	5
H1. Lüks ve gösterişli kamusal alanlar	3
H9. Sanal çevre	3
H11.Ada, denizdeki alanlar, kubbe şehirdeki alanlar	3
H2. Fabrika, kışla, kafeterya	3
H8. Yüksek teknolojili binalar, dev reklam panolarının olduğu sokaklar	3

İ. Kamusal Alanda Davranış

Sırasıyla en çok tekrar eden davranışlar

KODLAR	**FREKANS**
I11. Korku dolu, şiddetli, suça yönelik, kaotik	**9**
I3. Artan bireysel alan, yalnızlık, izolasyon	**8**
I17. Teknoloji odaklı/teknolojiye bağımlı	**8**
I10. Umutsuz/şüpheci/güvensiz	**7**
I18. sınırlı etkileşim	**7**
I5. Birlik/uzlaşma/direniş ruhu	**6**
I7. Yoksulluk, sefalet	**6**

I8. Hayatta kalma çabası	**6**
I14. Hiyerarşik ilişkiler, kurallar, kontrol altında	5
I1. Uzak-tenha-çatışmacı	4

J. Ana Mesajlar

İncelenen filmler izleyiciye çeşitli temaları, fikirleri ve olası gelecek senaryolarını vermektedir. Filmler bazı durumlarda teknolojinin zararlı sonuçları nedeniyle yok olmaya yaklaşan bir şehrin ele almaktadır. Bazı filmler ise aynı zamanda sınıf ayrımcılığına, toplumsal eşitsizliğe ve insan doğasının karanlık tarafına da değinmektedir.

En sık tekrarlananlar şunlardır:

KODLAR	**FREKANS**
J2. Sınıf ayrımcılığı, sosyal eşitsizlik ve insan doğasının çirkin yönleri	**9**
J6. Distopik bir gelecek	**8**
J12. Özgür yaşamanın önemi	**6**
J11. Kontrol altında, özgürlük ve mahremiyetin kısıtlanması	**6**
J9. Umut, mücadele ve dayanışma kazanır	**6**
J3. Sanal ve gerçek dünya arasındaki ilişki	5
J10. Özgürlükleri kısıtlanan, bireyselliği bastırılan/robot gibi insanlar	5
J1. Bir kent, teknolojinin/teknolojik cihazların olumsuz sonuçlarıyla neredeyse yok olmaya yüz tutar ve sosyal medya, doğal insan ilişkilerini engelleyen/azaltan araçlar olabilir.	4
J15. Mücadele, birlik, hakların aranması	4
J17. Teknolojinin rahatlığıyla insanların hayatlarının kontrolünü kaybetmesi	4

K. Sunulan Gelecek

İncelenen filmlerde tasvir edilen gelecekler farklı senaryolarla tanımlanmaktadır. Distopik, kaotik ve düşmanca gelecekler, umutsuzluk ve korkuyla karakterize edilen zorlu bir dünyayı tasvir edebilir. Teknoloji merkezli, izole ve distopik gelecekler, teknolojinin veya yapay zekânın insan hayatını ele geçirdiği bir dünyayı temsil edebilir. Gelecekteki toplumsal sorunlar, sınıf ayrımcılığı ve eşitsizlik yoluyla yansıtılır ve bu da insanın karanlık yüzünü ortaya çıkarır.

Suç oranları ve demografik özelliklerle sınırlanan, otoriter yönetim altında potansiyel bir gelecek de ortaya çıkar. Bu senaryolar aynı zamanda insanlık için de

umut verici bir gelecek sunar. Bununla birlikte ütopik filmler, bir şeye ancak onu kaybettikten sonra değer vermenin önemini vurgular. Keşfedici, ileri teknolojinin ve uzay yolculuğunun hâkim olduğu gelecekler ise insanlığın yeni ufuklara açılacağı umudunu içerir.

KODLAR	FREKANS
K6. Fütüristik kentsel distopya	**15**
K1. Distopik, kaotik, çatışmacı	**9**
K2. Distopik, teknolojik, yalnız	**8**
K7. Despotik kontrol altında, suç tahmini, yaş sınırlaması	**7**
K3. Sınıf ayrımcılığı ve eşitsizlik	5
K4. Kıyametin ardından	5
K12. Yapay zekânın/teknolojinin hâkim olduğu bir distopya	5
K8. Umut	4
K5. Sanal gerçeklik	3

Analiz edilen filmlerin her biri kapsamında incelenmiş, ardından her başlığa bir harf kodu, her başlıkta farklılık gösteren kavram(lar)a ise nümerik bir kod atanmıştır. İnceleme sonrasında belirli etiketlerin sıklıkla kullanıldığı gözlemlendi. Tüm kodların bir arada değerlendirmesinden sonra en yaygın olanları aşağıdaki gibidir:

KODLAR	FREKANS
A1. Distopik kent	**19**
H5. Kamusal alanla ilgili sınırlı/çok az tartışma	**17**
G18. Sınırlı ve kontrollü (insan ilişkileri)	**16**
K6. Fütüristik kentsel distopya	**15**
C5. Teknolojik kontrol veya bağımlılık	**15**
B9. Kontrollü, tekno kontrol	**13**
C8. Teknolojik gelişmeler	**12**
D16. Gözetim altında, kontrolcü, kısıtlanma ve yönetim baskısı	**12**
A8. Teknolojik olarak gelişmiş	**12**
B8. Totaliter toplum	**11**

5.4 Bölüm Sonucu

Tezin bu bölümünde kamusal yaşamın gelecekteki durumlarını tartışmak için sosyolojik film analizi kullanılmış ve çalışma, krizlerle dolu, her şeyin hızlandığı günümüz dünyasında, geleceğe ilişkin bir tartışma sunmuştur. Kamusal yaşamın geleceği 27 film üzerinden sosyolojik olarak incelenmiştir. Filmlerin temaları toplumsal çerçeveler, kamusal yaşam ve ilişkiler hakkında tartışılabilir ve farkındalık yaratabilen veriler sağlamıştır. İncelenen filmler toplumsal değişim ve

dönüşümün süregelen bir gerçeklik olduğunu ortaya koymaktadır. Teknolojik ilerlemenin kamusal hayata olan olumlu ve olumsuz etkileri sıklıkla tartışılmaktadır. Filmlerde kültürlerarası etkileşimi, kimlik oluşumunu ve toplumsal ilişkileri derinlemesine incelenmektedir. Ayrıca bu oluşum sürecindeki engellerden ve sık sık yaşanan sınıf ya da tür çatışmalarından bahsedilmektedir.

Bu filmlerin bazılarında geleceğin toplumlarının bir arada yaşayacağı, teknolojinin daha da yaygınlaşacağı öngörülmektedir. Örneğin "Blade Runner 2049"da teknolojinin yoğun olarak kullanıldığı bir dünyada insanlar ve yapay zekâ etkileşimi irdelenir. “Alphaville”de ise insanlar duygusuz bir şekilde yaşar ve baskıcı bir otorite altındadır. Benzer şekilde “Metropolis”te de insan ve makineler arasındaki ilişki incelenirken teknolojinin nasıl günlük yaşantının bir parçası haline geldiği ve sanayileşmenin toplumsal düzeni nasıl etkilediği vurgulanmıştır. "Brasil" özgür bir birey olabilmenin kaybını ve devlet baskısını konu almaktadır. "Children of Men" aynı zamanda toplumun çöküşü ve doğurganlık konularını da anlatmaktadır. Bir yandan bazı filmlerdeki baskıcı yönetim tutumu Orwell'in 1984 eserine atıf yapar. Filmlerde bazı gruplar sonunda haklarını arasalar da bir süre, belki de bunu fark edene kadar seslerini çıkaramayabilirler, ancak bazı filmlerde umudu aramanın ya da bir şeyin değerinin farkına varmanın mesajları verilir. Eldeki özgürlükleri kaybedip o farkındalıkla yeniden yükselmek de anlatılmaktadır. Üstelik tüm bunlar devam ederken teknoloji olumlu açıdan ön planda olmaya devam etmektedir. Bazen dijital teknoloji Finch'te olduğu gibi hayatta kalmak için bir zorunluluk olabilmektedir. Creator'da da yapay zekâ ile çatışma halindeki yeni bir grup ortaya çıkarken, diğer taraftan bazı insanlar yapay zekâyla iyi ilişkiler sürdürebilen bir gruba da dönüşebilmektedir.

Analizde görünüşte olumlu faaliyetlerin toplum için nasıl olumsuz sonuçlara yol açabileceği sonucuna ulaşılmaktadır. Genetik mühendisliğinin insanların bağışıklık sistemlerini iyileştirdiği ve daha uzun yaşamalarına olanak sağladığı, ancak rekabetçi ve çatışmalı bir toplum yarattığı bir geleceği tasvir eden "Gattaca"da bu şekilde bir etki görülmektedir.

Ayrıca "Miniroty Report" gibi filmlerde tasvir edilen teknolojik gelişmelerin günlük yaşam üzerinde nasıl karışık bir etkiye sahip olduğu belirtilir. Örneğin filmin suç önleme sistemi suçla mücadele açısından olumlu karşılanmakta ama aynı zamanda kişisel özgürlükleri de kısıtlamaktadır, bu da haliyle olumsuz

değerlendirilmektedir. Teknolojik ilerlemelerin nasıl olumlu ve olumsuz toplumsal sonuçlara yol açabileceğini, dayanışma ve mücadele duygusu yaratabileceğini vurgular.

Analiz, filmlerde kamusal yaşamın geleceğinin genellikle teknolojinin giderek daha önemli bir rol oynadığı, ancak kontrol ve baskının yaygın olabildiği bir dünya olarak tasvir edildiğini ortaya çıkardı. Toplumu yeniden inşa etmek için teknolojiyi kullanmak, özgürlüğün olmadığı, soğuk ve mesafeli bir yaşama yol açabilmektedir. Ancak haklarını geri almak isteyen insanlar arasında giderek artan bir dayanışma duygusu bulunmaktadır. Teknolojinin insanlığa ve çevreye fayda sağlayacak şekilde olumlu yönde kullanılabileceği ancak kötüye kullanım potansiyelinin de göz ardı edilmemesi gerektiği sıklıkla vurgulanmaktadır.

Fiziksel Çevre

Analiz edilen filmler çoğunlukla kentsel ve teknolojik atmosfere sahip gelecekteki bir fiziksel ortamı tasvir etmiştir. Bazıları doğal kaynakların tükenmesi ve çevre sorunları nedeniyle bozulmuş bir çevreye sahiptir. Bu filmlerin ortak unsurları arasında yüksek binalar, yoğun nüfuslu alanlar ve teknolojik etkiler yer almaktadır. Bazılarında ise fiziksel çevre terk edilmiş, kasvetli, tenha ve ilkel olarak tasvir edilmiştir.

Toplumsal Yapı

Genel olarak toplumsal yapılar ve sınıflar değişmektedir, güç dinamiklerinin öne çıktığı bir gelecek öngörülmektedir. Toplumun otoriter kontrolü, eşitsizlik ve sosyal ayrımcılık tipik distopik temalar olarak ele alınmıştır. Bazı filmlerde teknolojinin neden olduğu giderek artan izolasyona, yabancılaşmaya ve yalnızlığa dikkat çekilmektedir.

Ekonomik ve Kültürel Yapı

Genel olarak kültürel değer ve normlar farklılaşmakta, toplumsal sorunlarla birlikte yeni değer sistemleri ortaya çıkmaktadır. Filmler sıklıkla bir "kültürel karmaşayı" veya kültürel homojenliğin kaybolduğu bir geleceği tasvir eder. Bazı filmler gelir eşitsizliğinin ve sınıf ayrımlarının daha da belirginleştiği bir dünyayı ele alır. Teknolojinin ve bilimin güç kazanmak için kullanılabildiği de açıktır.

Kamusal Yaşam

Bazı filmler kamusal yaşamı, toplumun otoriter kontrol altında olduğu ve kişisel özgürlüklerin kısıtlandığı distopik bir şekilde tasvir etmektedir. Diğer filmler teknolojik gelişmeler sayesinde kamusal yaşamı daha bağımsız, özgür ve yenilikçi olarak ele alabilmektedir. Bazılarında kamusal alanlar kısıtlı bir şekilde ele alınır ve özel hayata odaklanılmaktadır. Kamusal yaşamı, gelişen otorite ve toplumsal baskıyla tasvir eden filmler, George Orwell'in 1984 tarihli romanı gibi distopik bir izlenim verebilmektedir.

Teknolojik altyapı

Yapay zekâ, robotlar ve sanal gerçeklik teknolojileri insanların günlük hayatlarına entegre hale gelmektedir. Filmler, ileri teknolojinin kamusal yaşamı ve insan etkileşimlerini büyük ölçüde etkilediğini vurgulamaktadır. Avantajlarına rağmen, bazı filmler aynı zamanda teknolojinin kötüye kullanıldığı ve insanların teknolojiye olan kontrolsüz bağımlılığını da vurgulamaktadır.

Davranış biçimleri

Distopik filmler, genellikle güvenlik endişeleri ve sürekli gözetim nedeniyle bireysel davranışların kontrol altına alınmasını ve farklılaşmasını tasvir etmektedir. Bazı filmler teknolojik bağımlılıklar ve sanal ilişkilerin yükselişi gibi davranış kalıplarındaki değişiklikleri ele almaktadır.

Teknoloji bağımlılığı ve yabancılaşma gibi davranışların yanı sıra itaat, kabullenme, isyan ve direniş temaları da vurgulanır. Toplumsal eşitsizliği yoğun bir şekilde ele alan filmlerde bencillik, kibir, bireysellik gibi kalıplaşmış özellikler hâkimken, dayanışma, direniş ve isyan duyguları da ortaya çıkmaktadır.

İnsan ilişkileri

Birçoğunda insanlar arasındaki fiziksel ve duygusal bağların teknoloji ilerledikçe azaldığı veya değiştiği görülmektedir. Bazı filmler bireylerin yalnızlaştığı ve bağlarının zayıfladığı bir geleceği tasvir ederken, bazıları da toplumsal dayanışmanın önemini vurgulamaktadır. Bazı filmlerde insanlar arasındaki güvensizliğe ve rekabete dikkat çekilirken; bazılarında ise kaybedilen değerler daha sonra fark edilir veya geri kazanılmaya çalışılır.

Kamusal Alanlar/Birliktelik Alanları

Genel olarak kamusal alanların giderek azalması ve özel hayatın öneminin artması dikkat çekmektedir. Pek çok film, sanal ortamların sosyal etkileşim merkezlerine dönüştüğünü ve gerçek hayattaki etkileşimlerin arka planda kaldığını tasvir etmiştir. Bazı filmlerde kamusal alanlar toplumsal direniş ve protestoların mekânı olarak hizmet vermektedir. Bazıları toplumsal dayanışmanın ve kolektif faaliyetlerin ön plana çıktığı bir gelecek sunabilmektedir.

Kamusal Davranış

Bazı filmler kamusal alanlarda kaygılı, endişeli veya düşmanca davranışlar sergileyen bireyleri tasvir eder. Bazı tasvirler, insanların sosyal düzeni koruyarak ortak hedefler doğrultusunda birleştiği ve iş birliği yaptığı bir geleceği ele almaktadır. Pek çok film, teknolojiye bağımlı ve yabancılaşmış bireylerin kamusal alanlardaki etkileşiminin azaldığını göstermektedir.

İncelenen filmlerin çoğu kamusal yaşamın yıkımına veya çöküşüne değinmektedir. Bu durum insanların başkalarıyla olan etkileşimlerinde önemli değişiklikleri tetiklemektedir. Bu değişimler filmlerde insanların sosyal statülerini ve güç dinamiklerini etkilemiş veya böyle bir düzen oluşmuştur. Teknolojik altyapının gelişmesiyle insanların sosyal yaşamları da önemli ölçüde etkilenmiştir. Yapay zekâ ve diğer teknolojik yenilikler insanların birbirleriyle ve dünyanın geri kalanıyla etkileşimini artırmıştır. Ancak teknolojik gelişmeler, bazı filmlerde de görüldüğü gibi eşitsizliğin, bireyselleşmenin, izolasyonun, güç dengelerinin ve teknoloji ile kontrolün bozulmasına neden olmuştur.

Filmler insanların sosyal yaşamlarındaki değişimlere ve insan doğasının değişmeyen yönlerine odaklanmaktadır. Birincil sonuç teknolojinin nasıl uygulandığına göre belirlenmektedir. Teknolojik gelişmeler insanların başkalarıyla etkileşime girmesini ve ortak hedefler doğrultusunda iş birliği yapmasını kolaylaştırabilir. Bu filmlerden çıkarılabilecek bir diğer sonuç ise insanların sosyal durumlarda birbirleriyle etkileşime girdiği ve dayanışma içinde olduğudur. Filmlerin analizi kamusal yaşamın sürekli değişmeye devam edebileceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca toplumlar karşılaştıkları zorluklara karşı çeşitli çözümler aramak durumunda kalmıştır. Teknolojik gelişmeler, kültürel etkileşim, siyasi katılım ve sosyal adalet gibi temalar kamusal yaşamı etkileyen önemli

unsurlar olarak görülebilir. Toplumsal dinamikleri tanımak ve filmler aracılığıyla geleceğe yönelik tahminlerde bulunmak, daha adil, eşit ve sürdürülebilir bir kamusal yaşam oluşturmak için kritik önem taşımaktadır. Ancak burada amaç geleceği inşa etmek ve tahmin etmekten ziyade, geleceği keşfetmek ve potansiyel senaryolar üzerinden ortam yaratmaktır. Bu konuda Hochfelder (2020), kentler hakkında düşünmek için kesin kurallar veya tasarımlar sunmak yerine kentlerin karmaşıklığını ve dinamizmini vurgulayarak okuyucuları gelecekteki kentlerin neye benzeyebileceğinden ziyade nasıl düşünülmesi gerektiği üzerine düşünmeye teşvik edilmesi gerektiğine değinir. Geleceğin kentleri hakkındaki fikir ve tahminlerini kavramak için kitaplar, filmler ve sanatsal yaratımlar dahil olmak üzere kurgusal ve görsel kaynaklardan yararlanılmaktadır. Mulgan (2023) gelecek olasılık çalışmalarının önemini ele almıştır. Dünyanın şu anda çeşitli krizler yaşadığını ve potansiyel gelecek senaryolarının analiz edilmesinin zengin, karmaşık ve uygulanabilir fikirlerle dolu bir olasılık alanı yaratacağını çünkü sosyal bilimcilerin gelecekteki araştırmalara dahil edilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu zor dönemde bireylere rehberlik ve yardım edilmesi gerektiğini söylemektedir.

Tez Sürecine Bölümün Katkıları

Gelecek ve kamusal yaşam, geleceği bilmek oldukça olanaksız, özellikle bu kadar devingen ve beklenmediklerle dolu bir ortamda. Ancak gelecek için bir şeyler yapılması ve tartışılması, toplumu ve kentleri nelerin bekleyebileceğine ilişkin kafa yorulması çok önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilim kurgu filmlerinin sosyolojik analizinden elde edilen kamusal alanın geleceğinin keşfi, teknolojik ilerlemelerin mekânsızlaşma, izolasyon, aynılaşma ve bireyselleşme kavramlarının alabileceği hallerine yönelik bir manzarayı resmetmektedir. Öngörülen gelecekler, sanal alanların günlük hayata daha fazla girmesiyle fiziksel mekânların giderek daha fazla erozyona uğradığının ve artan izolasyonun altını çizmiştir. Dahası, kişiselleştirilmiş dijital arayüzlerin öngörülen yaygınlaşması, bireyselleşmeyi artırarak kamusal alanlarda yeniden tanımlanmış bir toplumsal yapıya katkıda bulunmaktadır. Ancak distopik bir gelecek sergilense dahi, insan ilişkilerinin ve teknolojinin doğru kullanımının önemi pek çok filmde de vurgulanmaktadır.

6
SONUÇ

Kamusal yaşantının değişimini ve teknoloji ilişkisini araştıran bu tez, kamusal yaşam ve gündelik ilişkilerde süregelen değişikliklerde toplum-mekân ilişkilerini anlamayı, bu dönüşümün altında yatan kırılma noktalarını tespit etmeyi ve geleceğin toplumu için yaşanabilir ve uyumlanabilir kent mekânını tartışmayı ve öneriler getirmeyi amaçlayarak tasarlanmıştı. Bu temel amaç doğrultusunda ise betimleyici ve açıklayıcı yazın taramaları sonucunda, kamusal alanda gündelik yaşantının evrimini tartışmak üzere alt amaçlarla desteklenmiştir. İlk olarak toplumsal yaşantıdaki değişimin ortaya koyulması ve tarihsel süreçteki kırılma noktalarının tespit edilmesi, ikincisi ise bu kırılma noktalarından biri olarak saptanan Enformasyon ve İletişim Devrimi ve sonrasında dijital teknolojilerin kamusal yaşama etkisini ortaya koymaktır. Son alt amaç ise kamusal yaşantının geleceğini tartışmak ve öneriler getirmek olmuştu.

Bu doğrultuda kurgulanan modelde ise hipotezler ve araştırma soruları ile birbirini destekler nitelikte bir kurgu hazırlanmış ve amaçların yerine getirilmesi, araştırma sorularına yanıt bulunması ve hipotezlerin sınanması sağlanmıştır. Bu bağlamda ilk olarak Teknolojik gelişmelerin kamusal yaşam ve sosyo-mekânsal dinamikler üzerindeki dönüştürücü etkileri nasıl analiz edilebilir? Diye bir araştırma sorusuyla yola çıkarak bu soru tezde iki ana hipotez sınanmıştır. Ana Hipotez 1: Kamusal yaşamın değişimi, tarihsel süreç içerisinde Enformasyon ve İletişim Devrimi ve dijital teknolojilerin etkisi altında, sosyo-mekânsal dinamikler ve toplumsal etkileşimlerle şekillenen karmaşık bir olgudur. Bu değişim, geçmişten günümüze ve geleceğe doğru, kamusal alanın ve toplumsal ilişkilerin yapılanmasında belirleyici bir rol oynamaktadır. Ana Hipotez 2: Kamusal yaşam, toplumsal ve küresel olaylarla karşılıklı ilişki halinde, dinamik, devingen ve kendini yeniden üreten bir olgudur. Tezin ana amaç ve hipotezleri doğrudan yazın taraması bölümünde test edilmeye başlanmıştır.

Yazın Taramasına İlişkin Bulgu ve Tartışmalar

Kamusal alanlardaki gündelik yaşamın değişimi, küresel ölçekte olaylar, toplumsal ve mekânsal ilişkilerin sürekli evrimiyle yakından ilişkilidir. Özellikle son yıllarda

bu değişim, teknolojik ilerlemelerin hız kazanmasıyla daha görünür hale gelmiştir. Madanipour'un (2003, s. 5) kamusal alanları ifade ederken bahsettiği, kentsel toplumun karmaşıklığının bir yansıması durumu da daha görünür hale gelmiştir. Tarih boyunca kamusal alanın ve toplumsal yaşantının evrimine kısaca değinilmiştir. Özellikle 1950'lerden sonraki süreçte, Gökgür'ün (2017) de belirttiği üzere kamusal alanlar işlev ve nitelik açısından önemli bir değişim geçirmeye başlamıştır. Bu değişim sürecinde dünyada neler olduğunun ve küresel ölçekte olayların kamusal yaşantıya etkileri olup olmadığının sorgusu yapılmıştır. Bu süreçte yazın taramasından önemli bulgular elde edilmiş, kamusal yaşantıdaki teknoloji kaynaklı paradigma değişimine odaklanılmıştır. Hızlanma veya Sennett'in (1994) ifade ettiği gibi büyük toplumsal dönüşüm insan ilişkilerinde, mekân felsefesinde ve kamusal alan olgusunda önemli değişimlere neden olmuştur. Bu doğrultuda yazın taramasına ek olarak kavramsal değişimin incelenmesi de gerekmiştir. Ek olarak yine betimleyici ve açıklayıcı yazın taramalarında, kırılma noktaları ve bunların toplumsal yaşantı üzerindeki etkileri merak uyandıran bir konu olmuş ve bir süreç analiziyle bu durum ortaya koyulmuştur. Bu bağlamda kamusal alan ve gündelik yaşam yazınında başat kaynaklar belirlenmiş ve kaynakların tespiti geçmiş, bugün ve gelecek eksenlerinde incelemek üzere genişletilmiştir. Her eksen için sekiz kaynağa, içerik analizi, kelime frekans ve ağırlıklandırma analizi yapılmış ve bunlar frekanslarına göre kelime bulutu tekniği ile görselleştirilmiştir. Bu analizler sonucunda, Geçmiş ekseninde yapılan analiz sonucunda öne çıkan kelimeler zaman, insan, mekân, toplum, iş, yer, yaşam, yeni ve bireysel; bugün ekseninde bilgi, toplum, yeni, ağ, küresel, iletişim, teknoloji, internet ve medya; gelecek ekseninde toplumsal, gelecek, yaşam, veri, insan, dijital, mekân, toplum ve ekonomi olmuştur. Ayrıca kaynaklardaki kavramlara ve ikili, üçlü ve dörtlü kelime gruplarına göre frekans analizleri de yapılmış; bu sayede de kelimelere ek olarak en çok tekrar eden kavramlara ulaşılmıştır. Analiz sonucunda, geçmiş ekseninde yabancılaşma, bireyselleşme, kentsel mekânlar, kapitalizm, etkileşim, üretim-tüketim biçimleri kavramlarına ulaşılmıştır. Günümüz ekseninde ise Enformasyon Çağı, bilgi teknolojisi, küreselleşme, ağ toplumu, internet ve toplum, dijital teknolojiler, yeni medya, Sovyetler Birliği ve Enformasyon ve İletişim Devrimi kavramlarına erişilmiştir. Gelecek ekseninde ise kitle iletişim, gerçek zamanlı bilgi, nesnelerin interneti, gelecek okuryazarlığı, toplumsal aidiyet, robot ve bakım ihtiyacı, inovasyon ve postmodern gibi kavramlara değinildiği

görülmüştür. Yazın taraması ve içerik analizi sonucunda ise mekânsızlaşma, (Liu ve Freestone, 2016, s. 13; Montague, 2016, s. 56; Castells, 2010, s. 67,377); bireyselleşme ve izolasyon (Putnam, 2000, s. 288,355,429; Bauman, 2013a, s. 9,13,144,106); aynılaşma (Castells, 2010, s. 20,18,244) ve yabancılaşma (Lefebvre, 1991, s. 97,161,162; Turkle, 2011, s. 152) kavramlarının çarpıcı olması sebebiyle tezin tüm eksenlerinde bu bulguların karşılaştırılmasına karar verilmiştir.

Bu irdeleme sırasında kamusal yaşantının değişimindeki kırılma noktaları ve kavramsal değişim ortaya koyulma başlanmış ve ana amaç ve hipotezlerin test edilmesi de sistematik yazın taraması, içerik, frekans ve ağırlıklandırma analizleri gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın gidişatıyla ilişkili olarak geliştirilen sorulardan "Toplumsal yapının değişim sürecine etki eden unsurlar nelerdir? (Yerel ve küresel ölçekte olay ve unsurların saptanması, kırılma noktalarının tespit edilmesi, Enformasyon ve İletişim Devriminden Günümüze)" nelerdir sorusu ise Alt Amaç 1 ve Alt Hipotez 1 ile ilişkilendirilmiştir. Bu amaç ve hipotezlere ilişkin kullanılan yöntemler ise kamusal yaşantının geçmişi bölümünde geliştirilmiştir.

Kamusal Yaşantının Geçmişi

Amaç ve hipotezler kapsamında ve yazın taramasından gelen veriler ışığında kamusal yaşantının yakın geçmişine odaklanılarak, bu sürece etki eden kırılma noktalarının tespiti üzerine yoğunlaşılmıştır. Yazın taraması bu kapsamda da özelleştirilerek, sistematik taramalara devam edilmiştir. Betimsel araştırmalarda en büyük etkilerden ikisinin Soğuk Savaş ve Enformasyon ve İletişim Devrimi olduğu görülmüştür. Konuyu daha kapsamlı ele almak adına 1950'lerde dünyada önemli değişikliklere neden olan, kapitalizm ve sosyalizm arasındaki yarış ve çatışma ile başlayan süreci daha detaylı araştırmak üzere, hemen öncesindeki diğer bir kırılma noktası olan II. Dünya Savaşı sürecinin de dahil edilmesi gerekmiştir. Bu kapsamda da kamusal yaşantının geçmişi 1940'lardan başlanarak ele alınmıştır.

Bu tezin hipotezlerinden biri olan "küresel ölçekte etkili olaylar insan ölçeğinde kamusal yaşantıyı etkiler" varsayımını test etmek üzere, en çarpıcı kırılma noktalarından birinin de Soğuk Savaş süreci olması sebebiyle farklı kentlerdeki kamusal alanların karşılaştırılması gerekmiştir. Kapitalizm için New York'tan Times Meydanı, sosyalizmin etkileri için Moskova'dan Kızıl Meydan ve her

ikisinin çatışma alanı olan Berlin'den Paris Meydanı tercih edilmiş, ayrıca ülkemizdeki etkilerini de görmek adına İstanbul'dan Taksim Meydanı da analiz edilmiştir. Bu analizlerde sosyo-mekânsal değişimleri ortaya koymak ve kırılma noktalarını tespit etmek adına 10'ar yıllık aralıklara göre bir araştırma yöntemi denenmiştir. Her kamusal alan için 10 yıl aralıklı şekil-zemin haritaları ile tipomorfolojik gelişim izlenmiş, ayrıca yine 10 yıllar için, mekânda yaşanan çarpıcı bir olayı anlatan fotoğraf analiz edilmiştir. Yıllara göre karşılaştırmalı analiz gerçekleştirilmiştir. Bu analizde betimsel araştırmalardan gelen kırılma noktaları ile mekândaki kırılma noktaları tartışılmıştır.

- 1945 – II. Dünya Savaşı ve sonrası da kırılma döneminin başlangıcı
- 1953 Soğuk Savaş yeni bir kırılma döneminin başlangıcı
- 1961 Berlin Duvarı
- 1989 Berlin Duvarı'nın Yıkılması, Teknoloji ve İletişim Devrimi, Küreselleşmenin III. Evresi
- 1991 Sovyetlerin çöküşü
- 2001 11 Eylül Saldırıları
- 2013 Gezi Olayları
- 2020 COVID-19 – Küresel Salgın
- 2022 Ukrayna – Rusya Savaşı

Küresel ölçekte etkili bu kırılma noktalarının dört kenti de etkilediğini, ancak etkileri kimi kentlerde doğrudan olurken, kimi kentlerde ise dolaylı olduğu görülmüştür. Örneğin Soğuk Savaş sürecinde çatışma merkezi haline gelen Berlin'de bunun yıkıcı ve çarpıcı etkileri mekânı ve yaşantıyı derinden etkilemiştir. Diğer kentlerde ise bu süreçte savundukları ideolojinin yansımaları çerçevesinde bir etki görülür. Örneğin Times Meydanında tüketim kültürünün öne çıkması, Kızıl Meydan'da gösteriler veya Taksim'de küresel güçlerin protestosu ve kent hakkının savunusu gibi. Ancak asıl etki ise küresel ölçekteki bu olayların yeni sürece evrilmesi ile yaşanmış, kapitalizmin yükselişi ve Sovyetlerin çöküşü olan bu dönem, büyük toplumsal değişim için de bir mihenk taşı olmuş, küreselleşmenin etkileri dalgalanarak kent mekânını etkilemeye devam etmiştir. Yeni süreçte, yani 1990'larla birlikte dünyada Küreselleşmenin III. Evresi ve Enformasyon ve İletişim

Devriminin etkileri yayılmıştır. Açıkçası burada kapitalizmin yükselişi ile teknolojide yaşanan hızlanmanın tüm dünyayı ve toplumu etkilediğini dile getirebiliriz. Örneğin artık Kızıl Meydan'da da küresel sergi ve gösterilerin yapıldığı görülebilmektedir. Teknolojide yaşanan paradigma değişimi artık tüm dünyaya yayıldıktan, sürecin daha da hızlandığı ve toplumsal yapı ve kamusal yaşamın da bu etkilerle evrildiği görülebilir.

Süreç analizindeki kavramların tartışmasında ise kapitalizmin yükselişi ile yere olan bağlılık azalmaya başlarken, bunun etkileri incelemeye konu olan kamusal alanlarda da gözlenmektedir. Küresel olarak birbirine bağlılık, mekân kapsamını değiştirmiş, mekânsızlaşma kavramıyla toplumu tanıştırmıştır. İdeolojik ikilem ayrıca kamusal yaşantıda izolasyon kavramını gündeme getirmiş ve Soğuk Savaş sürecinde Berlin gibi bölünmüş kentler bunun çarpıcı örneklerinden olmuştur. Dijital iletişimin ortaya çıkışı ile de fiziksel bağlantılardan sanal bağlantılara kademeli geçişin temelini atarak sosyal etkileşimleri yeniden tanımlamaya başlamıştır. Ek olarak, Sanayileşme ve dijital teknolojilerin yükselişi, kentlerde ve toplumda benzerlikler (benzer faaliyet veya benzer akımların mekâna yansıması) kent mekânında aynılaşmayı beraberinde getirmiş, üretilen tasarımlar ve mimariyle birbirine benzer ortamların oluşması söz konusu olurken Sovyetlerin çöküşü sonrası sosyo-kültürel açılardan da benzeşmeler görülmeye başlanmıştır. Örneğin sergilerin, moda defilelerin Kızıl Meydan'da da kendine yer bulması. Ayrıca teknolojideki ilk bireyselleşme biçimleri, bireysel tercihlerin kolektif deneyimler üzerinde önceliklendirilmesine yönelik bir değişimin başlangıcına işaret etmiştir. Daha çok bireysel dijital teknolojilerin yaygınlaşması ile kendini göstermeye başlamış, ancak öncesinde gündelik yaşamın akışında da etkilerinin olduğu görülmüştür. Peki hızlanan bu teknolojik yapı kamusal yaşamda ne gibi değişikliklere neden olmuştur?

Alt amaç 1'den geliştirilen Alt Hipotez 1'in test edilmesiyle kamusal yaşamı etkileyen kırılma noktaları ve bu kırılma noktalarından başlıca olanı "Enformasyon ve İletişim Devrimi" olarak saptanmış, bu süreç yaşanırken dünyada Soğuk Savaşın bitişini simgeleyen Berlin Duvarının yıkılmasına tanıklık edilmesinin pek çok açıdan da yeni bir çağın başladığının habercisi olduğu görülmüştür. Kapitalizmin ve küreselleşmenin yeni boyutlarıyla karşılıklı ilişki içerisinde gelişimi ve bir taraftan 1989'da duyurulan dünya geneli internet ile desteklenmiş ve bu devrim

niteliğinde olaylar, kamusal alanları ve kent yaşamını da doğrudan etkilemiştir. Kent mekânında da buna ilişkin işlevsel ve biçimsel dönüşümler olduğu görülse de asıl değişimin bu sürecin ikilem sürecinde, yani Soğuk Savaş, döneminden çıktığını vurgulamak önemlidir. Ancak dijitalleşmedeki bu devrimin doğrudan kamusal alan olgusunu hem kavramsal hem de anlamsal açıdan değiştirdiği ve zenginleştirdiği söylenmelidir. Fikirlerin paylaşım alanı ve iletişim kanalları olan kamusal alanlara dijitalleşmenin etkileri genişleten, zenginleştiren ve yeni toplumsal konuları gündeme getiren bir biçimde aksetmiştir. Tez boyunca geliştirilen ve alt amaç 2'de ifade bulan bu konu ise alt hipotez 2'yi ortaya çıkarmış ve bu hipotezde bugün bölümünde farklı yöntemlerle sınanmıştır.

Kamusal Yaşantının Bugünü

Yazın taraması ve bir önceki bölüm olan kamusal yaşantının yakın geçmişinde Enformasyon ve İletişim Devriminin kamusal yaşantıya etki eden önemli bir kırılma noktası olduğu görülüp, kamusal yaşantının bugünü de dijital teknoloji odağında ele alınmıştır. Teknolojideki hızlanmanın giderek artması ve konunun kent mekânına etkileri araştırıldığı için mekân tasarım uzmanlarının görüşleri farklı yöntemler üzerinden test edilmiştir. İlk olarak yazın taramasından gelen veriler dijital teknoloji odağından yeniden taranmış ve dijital teknolojinin toplumsal yaşantısı üzerindeki etkileri ortaya koyulmuştur. Bunlar: mekânsızlaşma, aynılaşma, dijital bağımlılık, yabancılaşma, izolasyon, bireyselleşme, tekno-stres, toplumsal kaygı, hiper bağlantı, kaybetme korkusu (FOMO), yankı odaları ve filtre balonları, disinhibisyon (engel tanımama) ve teknolojik determinizm olarak tespit edilmiş ve daha önceki bölümlerde de sunulan kavramsal model geliştirilmiştir.

Araştırma yönteminde ise bu faktörlerin daha ayrıntılı anlaşılması ve kamusal yaşama etkilerinin pratikteki yansımalarını değerlendirmek adına yarı yapılandırılmış mülakat ve anket yöntemleri uygulanmıştır. İlk olarak mimar, şehir plancısı ve peyzaj mimarlarından (mekânsal tasarım uzmanları) 10'ar kişiyle yarı yapılandırılmış mülakat gerçekleştirilmiş ve bu görüşmelerde tespit edilen unsurların açılımlarına bakılmıştır. Ayrıca görüşmeler hem uzmanların gündelik yaşantısına hem de mesleki deneyimleri özelinde tutulmuştur. Sonrasında yine uzmanlardan oluşan bir ekiple anket gerçekleştirilmiş burada da bu unsurlar birer faktör olarak ele alınarak, yine uzmanlara danışarak bir ölçek geliştirilmiştir. Ankette ayrıca kamusal alan ve dijital teknoloji kullanımları sorularına da yer

verilmiştir. Sonuçlar, dijital teknolojilerin kamusal yaşama etkilerini belirlemede daha detaylı bir analiz sunmuştur. Bu yöntemler aracılığıyla elde edilen bulgular, dijital teknolojilerin kamusal yaşama olan karmaşık etkilerini daha iyi anlamamıza yardımcı olmuştur.

Ölçeğin yapı geçerliğine ilişkin yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda %62,474 açıklanan varyansa sahip 38 maddelik ve beş faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Çalışmada dijital teknolojilerin kamusal yaşamdaki insan davranışlarını belirleyen faktörler toplam varyansa yaptıkları katkının önemine göre sırasıyla; sosyal izolasyon (F1), medya etkisi (F2), mekânsızlaşma ve/veya aynılaşma (F3), tekno-strese bağlı toplumsal anksiyete (F4) ve dijital bağımlılık (F5) olarak isimlendirilmiştir. Çalışmada medyanın (F2), tekno-strese bağlı toplumsal anksiyete (F4) üzerindeki etkisinin aynılaşma ve/veya mekânsızlaşma (F3), sosyal izolasyon (F1) ve dijital bağımlılık (F5) faktörlerine olan etkisinden görece daha fazla olduğu ortaya koyulmaktadır. Benzer bir şekilde dijital bağlılık faktörününse (F5), sosyal izolasyon (F1), mekânsızlaşma ve/veya aynılaşma (F3) faktörleri ile güçlü bir ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır. Medya etkisi faktörünün ise en fazla toplumsal anksiyete üzerinde etkisi olduğu ve ikinci sırada ise bireyi aynılaşma ve/veya mekânsızlaşma hissi ile karşı karşıya bıraktığı da görülmektedir. Sonuç olarak modele göre sosyal izolasyon hisseden bireylerin mekânsızlaşma, anksiyete ve internet bağımlılığının arttığını söylemek mümkündür.

Dijital teknolojinin getirdiği ve götürdüğü etkiler öngörülse de yapılan analizler, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun dijital teknolojinin insan ilişkilerinde yarattığı olumsuz etkilere odaklandığını göstermiştir. Yapılan analizlerde, yalnızlaşma, izolasyon, etik değerlerin göz ardı edilmesi, mesafeli ve endişeli insan davranışları, sürekli bir şeylere yetişme kaygısı, bireyselleşme ve bireyselleşen toplum gibi konulara vurgu yapılmıştır.

Bazı katılımcılar ise dijital teknolojinin avantajlarını ön planda tutmuştur. Özellikle sosyal medyanın, insanların arkadaşlarıyla ilişkilerini sürdürmelerine ve olaylardan haberdar olmalarına olanak sağladığı belirtilmiştir. Ancak bazı katılımcılar, sosyal medya araçları ile insanları sürekli olarak gördükleri ve özlem duygusunu kaybettikleri için ilişkilerde farkında olmadan mesafeli bir durum oluştuğunu dile getirmiştir. Ancak bu iki bakış açısı genelde azınlıkta kalmıştır.

Genel olarak, yapılan vurgu, etik değerler, hızlı yaşam temposu, mekânsızlaşmanın artıları ve eksileri, bireyselleşme ve bir aradalık konuları olmuştur. Teknolojinin kullanımı için belirlenmesi gereken belirli bir sınıra vurgu yapanlar ve teknoloji bilincinin artırılması gerektiğini savunanlar da olmuştur. Dijital teknolojinin kamusal alana yansımalarını tartışırken, katılımcılar bireylerin kendi sınırlarını belirlemesi veya belirli bir kısıtlama getirilmesi gibi önerilere yoğunlaşmıştır. Bazı katılımcılar ise bu sürecin normal olduğunu ve yeni bir dönem olduğunu vurgulamıştır.

Bulgular, sanal etkileşimlerin hâkimiyeti nedeniyle izolasyonun şiddetlendiğini ve toplumsal katılım duygusunun azalmasına katkıda bulunduğunu vurgulamıştır. Eş zamanlı olarak, standartlaştırılmış tasarım ögelerinin ve dijital arayüzlerin yaygınlığı, kamusal alanların benzersizliğini azaltarak aynılığa yönelik eğilimin altını çizmiştir. Ayrıca gündelik ilişkileri kolaylaştırırken, toplum dijital ortamda kısmi etkileşim imkânları yaşamıştır.

Erişim alanı gelişen dijital bağlantı, fiziksel sınırları daha da aşındırarak, sanal ara bağlantı yoluyla artan bir mekânsızlaşma hissine sebep olmuştur. Bir taraftan tanıdığı olanaklarla çalışma biçimlerini ve boş zaman aktivitelerini değiştirmiş; diğer taraftan küreselleşmiş dijital platformlar, coğrafi sınırların bulanıklaşmasına neden olarak, mekânsal sınırlamaları aşan kesintisiz bilgi ve deneyim akışına olanak tanımıştır. Sosyal medya ve dijital iletişim araçlarının yaygın kullanımı, fiziksel toplumsal katılımlar yerine sanal etkileşimlere öncelik vererek izolasyonu yoğunlaştırmıştır. Kamusal alanlar, çevrimiçi bağlantının cazibesi ve kolay erişilebilirliği nedeniyle yüz yüze etkileşimlerde bir düşüşe tanık olmuştur. Bir taraftan insanların birbirine erişimini kolaylaştırırken, bir taraftan da yalnızlaştıran paradoksal bir durum olarak yorumlanmaktadır. Küresel markalar ve standartlaştırılmış tasarım ögeleri kentsel mekâna hâkim olup, birbirine benzeyen kamusal alanların da çoğalmasına yol açmıştır. Hatta bu tez kapsamında görüşülen mekânsal tasarım uzmanları dijital teknolojilerden proje araştırma, yapım ve üretim aşamalarında faydalandıklarını ve çok kolaylık sağladığını belirtmiş ancak bazı olumsuz yönler de ele alınmıştır; aynılaşma, özgünlüğün kaybı, sosyal medyada görünürlük kaygıları, estetik değerlerin aşırı öne çıkması ve mekânın ruhunu kaybetmesi gibi konulara dikkat çekilerek bunlardan kaçınılmasının önemi vurgulanmıştır.

Dijital teknolojideki özelleşmenin daha belirgin hale gelmesiyle, bireysel tercihlere hitap etmekte ve kişiselleştirilmiş deneyimlere toplumsal deneyimlerden daha çok öncelik verme eğilimi güçlendirmektedir. Bir taraftan yapılan anket ve mülakatta bazı insanlar bu durumu desteklerken aynı zamanda dijital teknolojinin anlamlı ilişkiler kurmadaki olanaklarını da ele almaktadır. Çeşitli çevrimiçi platformlardaki kişiselleştirilmiş algoritmalar, içeriği belirli kullanıcı zevklerine ve tercihlerine göre uyarlayarak bireyselleşmeyi daha da güçlendirmektedir.

Gittikçe artan hızlanma ve dijitalleşmeyle birlikte etkilerin toplumda daha görünür hale gelmesi geleceğin kentlerinde, yine dijital teknoloji ekseninde, nasıl bir yaşam biçimi sunulabileceğine ilişkin bir soru geliştirilmesine neden olmuş; Enformasyon ve İletişim Devriminin geleceğin kamusal yaşamına yansımaları neler olabilir ve nasıl tartışılabilir? Sorusuyla da geleceğin kentlerin kamusal yaşama ilişkin sorgulamalar yapılmıştır. Bu bağlamda da Alt Amaç 3 ve Alt Hipotez 3'te bu soruyla ve yine tezin ana amaç ve hipotezlerini test edecek biçimde geliştirilmiştir.

Kamusal Alanda Gündelik Yaşantının Geleceği

Gelecek okuryazarlığı ve gelecek konulu çalışmaları araştırırken, özellikle sosyal bilimler kapsamında geleceğin ele alınmasının önemini yazın araştırmasında vurgulamış, geleceğe ilişkin çalışmaların da toplumun dünü ve bugününden beslendiği açıklanmıştı. Ancak yine hatırlatmak gerekir ki toplumu nasıl bir kamusal alan beklediğinden çok, bu konu ve kaygının bir tartışma ortamı oluşturması umulmaktadır. Bu çerçevede, bu kaygılarla geliştirilen bilim kurgu filmlerinde kamusal yaşantının geleceği incelenmiştir. Bu araştırma sırasında toplumun sahip olduklarının geleceğe nasıl yansıtıldığı keşfedilmiştir.

Geleceği tasvir etmek konusu sinemanın birçok eseri için ilgi çekici bir tema olmuştur. Bu analize farklı dönemlerde üretilmiş olan 27 film dahil edilmiştir. Her film, kendi döneminin toplumsal, teknolojik ve kültürel atmosferine ilişkin belirli bir bakış açısını yansıtmıştır. Filmlerde sunulan gelecek dünyaların fiziksel çevresi, teknolojik gelişmelerin insan yaşamına olan etkisini gözler önüne sermektedir. Özellikle Blade Runner ve Akira gibi filmlerde, mega kentlerin karmaşık yapısı ve teknolojinin insan davranışları üzerindeki etkileri vurgulanmıştır. Aynı zamanda, Wall-e ve Her gibi filmler ise teknolojinin insanlar arasındaki ilişkileri nasıl etkilediğine dair derinlemesine düşündürücü sahneler sunmuştur. Bu filmler

kültürel ve sosyal yapıda olası değişimleri de yansıtmaktadır. Örneğin, Logan's Run ve The Island gibi filmler, toplumun yaş ve statü temelli sınıflandırmalarına odaklanırken, Minority Report ve Gattaca, insanların genetik özelliklerine dayalı ayrımcılık konusunu işlemiştir. Çoğu film, insan ilişkilerinin, kamusal alanda davranışların ve topluluk dinamiklerinin gelecekte nasıl şekillenebileceğine dair tahminlerde bulunmuştur. Dark City ve Matrix gibi filmler, gerçeklik algısı ve bireyin toplumla ilişkilerini sorgularken, A Clockwork Orange ve Children of Men, kamusal alandaki çatışma ve kontrolün olası sonuçlarını yansıtmıştır.

Bu filmlerin çoğu, teknolojinin ve toplumun gelecekteki potansiyel gelişimlerini ele alırken, beraberinde getirebileceği riskleri ve fırsatları gözler önüne sermiştir. Özellikle, Metropolis ve Blade Runner gibi eserler, teknolojinin aşırı kullanımının getirebileceği olası distopik sonuçlara vurgu yapmıştır. Diğer yandan, Ready Player One ve Wall-e gibi filmler, elindekini kaybettikten sonra teknolojinin insanlık için umut verici bir geleceği nasıl sunabileceğini göstermiştir.

Bilim kurgu filmlerinin sosyolojik analizinden elde edilen kamusal alanın geleceğinin keşfi, teknolojik ilerlemelerin mekânsızlaşma, izolasyon, aynılaşma ve bireyselleşme kavramlarının alabileceği hallerine yönelik bir manzarayı da resmetmektedir. Öngörülen gelecekler, sanal alanların günlük hayata daha fazla girmesiyle fiziksel mekânların giderek daha fazla erozyona uğradığının ve artan izolasyonun altını çizmiştir. Dahası, kişiselleştirilmiş dijital arayüzlerin öngörülen yaygınlaşması, bireyselleşmeyi artırarak kamusal alanlarda yeniden tanımlanmış bir toplumsal yapıya katkıda bulunmaktadır. Ancak distopik bir gelecek sergilense de insan ilişkilerinin ve teknolojinin doğru kullanımının önemi pek çok filmde vurgulanmaktadır.

Artırılmış gerçeklik ve sanal ortamlardaki ilerlemeler, fiziksel mekân ihtiyacını azaltabilirken, gerçek ve sanal mekânlar arasındaki ayrımları bulanıklaştırmaktadır. Bazı filmlerde sanal ortamlar giderek daha sürükleyici hale gelmekte ve fiziksel konumlardan daha fazla kopma hissine yol açmaktadır. Gelecekteki senaryolarda hiper bağlantıyla oldukça dikkat çekici bir olgu olarak karşılaşılmaktadır. Bireylerin sanal alanlarla daha fazla ilgilenmesi ve kendilerini fiziksel toplumsal etkileşimlerden daha da uzaklaştırması nedeniyle sosyal geri çekilmeyi daha da şiddetlendirebileceği görülmektedir. Fiziksel deneyimlerin yerine geçen sanal gerçeklik, kamusal alanlarda izolasyon duygusunun artmasına katkıda

bulunmaktadır. Dijital arayüzler ve tasarım ögeleri farklı ortamlarda giderek daha yaygın ve tekdüze hale geldikçe, teknolojik gelişmeler kamusal alanların daha fazla standartlaştırılmasına ve homojenleştirilmesine yol açabilmektedir. Sanal ortamlar gerçek dünya alanlarını kopyalayarak fiziksel ve dijital manzaralar arasındaki ayrımların bulanıklaşmasına katkıda bulunup bu durumu artırabilir. Bazen de toplumun ve çevrenin faydasına kullanılabilir. Geleceğin teknolojisi, bireysel tercihlere göre uyarlanmış aşırı kişiselleştirilmiş deneyimlere olanak tanıyarak, kamusal alanlardaki toplumsal etkileşimler yerine bireysel ihtiyaçların önceliklendirilmesi eğilimini yoğunlaştırabilmektedir. Günümüzde gördüğümüz etkilerin, ileride ne boyutlara ulaşabileceğini gösteren senaryolar dikkat çekmektedir.

Elde edilen sonuçlar ve tezin amaçları doğrultusunda, araştırma kamusal yaşamın sürekliliğini ve teknoloji ilişkisini derinlemesine incelemeyi hedeflemişti. Temel amaç, toplum-mekân ilişkilerinde meydana gelen değişiklikleri anlayarak geleceğin yaşanabilir ve uyumlu kent mekânını tartışmak ve öneriler sunmaktı. Bu ana amaç, alt amaçlarla desteklenmiş ve bu alt amaçlar doğrultusunda farklı araştırma soruları ele alınmıştı. Araştırma, toplumsal yaşantıdaki değişimin analiziyle başlamış, tarihsel süreçteki kırılma noktalarının ve bunlardan biri olan Enformasyon ve İletişim Devrimi sonrası dijital teknolojinin kamusal yaşama etkilerinin belirlenmesiyle devam etmiş; kamusal yaşantının geleceğine yönelik bir tartışma platformu oluşturulması istenmiştir.

Yapılan literatür taraması, kamusal alanlardaki gündelik yaşamın değişiminin, küresel olaylarla, toplumsal ve mekânsal ilişkilerin sürekli evrimiyle sıkı bir ilişkisi olduğunu göstermiştir. Özellikle teknolojik ilerlemelerin ivme kazanmasıyla bu değişimin daha belirgin hale geldiği gözlemlenmiştir. Araştırma, bu değişimin farklı dönemlerini ve kamusal yaşamdaki teknoloji kaynaklı paradigmaları ele almıştır.

Tezin kavramsal ve kuramsal yaklaşımlarının araştırıldığı bölüm kapsamında başat kaynaklara ilişkin kelime frekansları ve kelime bulutu tekniğine de başvurulmuştu. Sonuç bölümünde ise hem tekniği yeniden değerlendirmek hem de tezde öne çıkan kavramları sınamak amacıyla tekrar kelime bulutuna başvurulmuştur. Kavramlar ve kelimeler frekansları açısından değerlendirildiğinde kamusal alan, gündelik yaşam, kamusal yaşam, dijital teknoloji, kelime sıklıkları, New York, kırılma

noktaları, sosyal medya, Enformasyon ve İletişim Devrimi, 1989, boş vakit, insan davranışları ve gelecek en çok tekrar eden kavramlar olarak tespit edilmiştir. Tespit edilen ve öne çıkan bu kavramlar tezin kapsamını öz bir biçimde ifade etmekle birlikte, tez özeti ve anahtar kelimeleri de kapsar nitelikte olmuştur.

Şekil 6.1 Tezin kelime sıklıklarıyla oluşturulan kelime bulutu

Kamusal yaşamın geçmişi incelenirken, II. Dünya Savaşı, Soğuk Savaş, Berlin Duvarı'nın yıkılması gibi önemli tarihlerin kamusal yaşantı üzerindeki etkileri derinlemesine ele alınmıştır. Küresel ölçekte etkili olan bu kırılma noktalarının farklı kentlerdeki etkileri karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve bu dönemlerin toplumsal dönüşüm için önemli olduğu vurgulanmıştır. Günümüzdeki kamusal yaşamın dijital teknoloji ile ilişkisi, yazın taraması ve uzman görüşleriyle derinlemesine irdelenmiştir. Bu irdeleme, kamusal alandaki dijital teknolojinin olumlu ve olumsuz etkilerini ortaya koymuştur. Gelecek için toplumun kamusal yaşamıyla ilgili kaygıları, bilim kurgu filmleri üzerinden araştırılmıştır. Bu analiz, gelecekteki kamusal yaşamın belirli eğilimlere bağlı olarak nasıl şekillenebileceğine dair fikirler ortaya koymuş ve bir tartışma ortamı sağlamıştır.

Tüm bu aşamalar ile kamusal yaşamın değişimini anlamak ve gelecekteki kamusal yaşam için bir tartışma ve değerlendirme platformu oluşturmak hedeflenmiş, yapılan çalışmanın bulguları ve önerileriyle bu alandaki literatüre katkıda bulunması amaçlanmıştır. Teknolojinin gündelik yaşam üzerindeki etkileri ele alındığında, insanların dijital bağımlılığı, izolasyon, bireyselleşme ve aynılaşma gibi konuların kamusal alanda nasıl bir gelecek yaratacağı önemli bir tartışma konusudur. İnsanların teknolojiyle olan ilişkisinde dengeyi sağlayabilme, teknoloji

kullanımının sınırlarını belirleyebilme ve etik değerlere uygun bir şekilde teknolojiyi kullanabilme konuları geleceğin kamusal yaşamı için belirleyici olabilir. Gelecekteki kamusal alanların, teknolojinin getirdiği olanakları en iyi şekilde kullanarak insanların ihtiyaçlarına ve toplumun refahına hizmet edebilecek şekilde tasarlanması gerekecektir.

Sonuç olarak, kamusal yaşamın sürekliliği ve teknolojinin etkileri üzerine yapılan bu çalışma, kamusal yaşamın yapısını ve geleceğin toplumunu şekillendirme konusunda önemli bir perspektif sunmaktadır. Bu perspektif, teknolojinin ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkan değişimlerin, toplumun ihtiyaçları ve değerleriyle uyumlu bir şekilde ele alınması gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu sayede, gelecekte yaşanabilir, sürdürülebilir ve insan odaklı kamusal alanlar oluşturulabilir. Ancak bu durum için farklı bölümlerde de vurgulandığı üzere bilinçli ve toplumun üstün yararının ön planda tutulması gerekecektir. Ek olarak, yine sıklıkla vurgulanan kavramsal değişimin veya yeni kavramların ortaya çıkmasının kamusal yaşamın doğasını daha da güçlendirdiği düşünülmektedir. Her ne kadar bazı durumlarda toplumun faydasına olmadığı için olumsuz yönde eleştirilse de kimi zaman bu eleştirilerin yeniliğe karşı yapılabildiği de görülmüştür. Ancak bu tezin tartışma açtığı diğer noktalardan biri de kamusal yaşamdaki hep yeni olma hali olmuştur. Bu durumlar da kamusal yaşamın toplumla, mekânla, küresel ve yerel olaylarla dinamik kalan yapısından kaynaklandığı düşünülmektedir. Kimi zaman karşılaşılan ve hatta çözüm aranan bu durumlar ve aranan çözümler de kamusal yaşamın zengin doğasının bir eseridir.

Kamusal yaşantının değişimini geçmiş, bugün ve gelecek ekseninde farklı yaklaşım ve yöntemlerle irdeleyen çalışmada, çalışmanın amacı doğrultusunda sınanan hipotezler ve test edilme yöntemleri yukarıda anlatılmıştır. Bu bağlamda test edilen ve değerlendirilen bu hipotezler sonucunda kamusal yaşamın tarihsel süreç içerisinde Enformasyon ve İletişim Devrimi ve dijital teknolojilerin etkisi altında, sosyo-mekânsal dinamikler ve toplumsal etkileşimlerle değiştiği görülmüştür. Bu değişim ise irdelenen süreç boyunca, kamusal alanın ve toplumsal ilişkilerin yapılanmasında belirleyici rol üstlenmiştir. Ayrıca çalışmanın sonuçlarında kamusal yaşamın toplumsal ve küresel olaylarla karşılıklı ilişki halinde, dinamik, devingen ve kendini yeniden üreten bir olgu olduğu saptanmıştır.

Küresel ölçekte etkili olaylardan ve kırılma noktalarından biri olan Enformasyon ve İletişim Devriminin, kamusal alanı ve insan ilişkilerini etkilediği görülmüştür. Ayrıca bu devrim sonrası giderek hızlanan dijital teknolojilerin, kamusal alanının anlamını, kullanımını ve gündelik yaşantının dinamiklerini temelden dönüştürdüğü tespit edilmiştir. Yine test edilen başka bir alt hipotezden çıkan sonuç ise toplumsal ilişkilerin ve kamusal yaşamın geleceğinde dijitalleşme ve sosyal etkileşimlerin dengeli entegrasyonu ile daha uyumlu ve yaşanabilir bir ortam sunulabilir. Ancak bu süreçte bilinçli yaklaşımların ve bireysel öncelikler kadar toplumsal önceliklerin de önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Öneriler

Farkındalık: Dijital teknolojinin kamusal yaşama etkileri hakkında geniş çaplı bir farkındalık oluşturulması gerekmektedir. Toplumun bilinçlendirilmesi ve teknolojinin günlük yaşama entegrasyonu konusunda eğitim programları ve bilinçlendirme çalışmaları gerçekleştirilebilir. Bu çalışmalarda, kuşaklar arası farklar gözetilmeli ve benimsenmelidir.

Dijital Okuryazarlık ve Bilinçlendirme: Toplumu, dijital teknolojilerin kullanımı konusunda bilinçlendirmek için çeşitli eğitim programları ve bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmelidir. Bu, teknolojinin olumlu ve olumsuz yönleri konusunda farkındalığı artırabilir.

Teknoloji ve Kamusal Alanların Dengesi: Çağımızın odağında olan dijital teknolojiler gelecekteki kamusal alanların tasarımında, teknolojinin etkili ve sürdürülebilir bir şekilde entegre edilebilir. Bu, teknolojinin insan etkileşimini artırması aynı zamanda fiziksel etkileşimi ve toplumsal bağları desteklemesi de amaçlanmalıdır.

Toplumsal Katılımı Destekleyen Yapılar: Kamusal mekânların tasarımında, toplumun katılımını ve etkileşimini teşvik eden ögelerin dikkate alınması önemlidir.

Dijital Mahremiyet ve Veri Güvenliği: Dijital teknolojinin kamusal alandaki kullanımıyla birlikte, bireylerin mahremiyet hakları ve veri güvenliği önemlidir. Dijital sistemlerin kullanıcı verilerini korumak ve mahremiyeti sağlamak için daha güçlü yasal düzenlemeler ve teknolojik önlemler geliştirilebilir. Ancak bu düzenlemeler sadece bireylerin haklarını korumaya yönelik olabilir.

Teknolojinin Kontrollü Kullanımı: Dijital teknolojinin kamusal alandaki etkileri göz önünde bulundurulmalıdır. Teknoloji, kamusal yaşamın iyileştirilmesi ve toplumsal etkileşimlerin desteklenmesi için bilinçli bir şekilde kullanılmalıdır. Özellikle sosyal medya platformlarının, bireyler arasında daha anlamlı ve derin ilişkiler kurmalarına katkı sağlayacak şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Ancak denetlenmesi veya kısıtlanması kastedilmemektedir, bu durum istenmeyen olumsuz durumları ortaya çıkarabilir.

Son Dönemlerde Kamusal Yaşamın Dinamik ve Beklenmedik Yapısının Etkilenmesi

Bu tez yolculuğunda dahi ortaya çıkan çalkantılı küresel olayların da yansıttığı gibi, kamusal yaşam olgusu dinamizmin ve dayanıklılığın bir kanıtı olmaktadır. Doktora sürecindeyken karşılaşılan, tüm dünyayı ve kamusal yaşamı sarsan COVID-19 salgınından, Ukrayna-Rusya çatışmasına, Kahramanmaraş depremi gibi doğal afetlere ve yinelenen Filistin-İsrail savaşına kadar bu olaylar küresel çapta yankı bulmuştur. Ayrıca toplumsal göç ve barınma hakkı da sıklıkla gündeme gelmiş, hatta etkileri tüm dünyada gözlemlenmiştir. Toplumsal yapılar, insan etkileşimleri ve halk üzerinde derin ve unutulmaz izler ve kayıplar bırakmıştır. Bu olayların dalgalanmaları, kamusal yaşama da yansımıştır. Küresel huzursuzluk ve krizlerin gelişen durumu, toplumsal yapıların uyarlanabilir doğasının altını çizerek, kamusal yaşamın bu zorluklara yanıt olarak nasıl devam ettiğini, uyum sağladığını ve geliştiğini göstermektedir. Ancak buradaki uyum süreci uzun erimde karşılanmakta, olayları yaşayan insanların üzerindeki etkileri de derinden olmaktadır. Hatta ne yazık ki olayları yaşayanların hayatlarını kaybetmesiyle de son bulabilmektedir. Toplum ve mekân hafızası derinden etkilenirken, kamusal yaşam bu trajik deneyimlerle kendini yeniden ve yeniden üreten bir yapıya sahip olmaktadır.

Bu tezin geçerliliği yalnızca bilimsel bir araştırma olmasında değil, aynı zamanda kamusal yaşamda devam eden dönüşümleri, zorlukları ve dayanıklılığı yansıtmasında da yatmaktadır. Hızla değişen dünyadaki toplumsal değişimleri, teknolojik etkileri ve bunların kamusal alanların bugününü ve geleceğini şekillendirmedeki karşılıklı etkileşimlerini anlamanın sürekli önemini ifade etmektedir.

Dünya bu belirsizlikler ve çalkantılar arasında yolunu bulmaya devam ederken, kamusal yaşam çalışmaları küresel olayların, toplumsal değişimlerin ve teknolojik ilerlemelerin güçleri tarafından sürekli olarak şekillendirilen ve yeniden şekillendirilen dinamik ve önemli bir alan olmaya devam etmektedir. Bu tez, küresel koşulların gelgitleri arasında kamusal alanların, insan bağlantılarının ve toplumsal etkileşimlerin canlılığına ve önemine vurgu yapmaktadır.

KAYNAKÇA

Adams, P. C., Lavrenora, O. A. (2022). Monuments to Lenin in the post-Soviet cultural landscape. *Social Semiotics*, s. 708-727. doi: 10.1080/10350330.2022.2158621

Akbal Süalp, Z. T. (2015). Kamusal Alan, Deneyim ve Kluge. M. Özbek (ed.) içinde, *Kamusal Alan* (s. 803-826). İstanbul: Hil Yayınları.

Akkar Ercan, M. (2012). Kamusal Mekân. M. Ersoy içinde, *Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük.* İstanbul: Ninova.

Aktuğlu Aktan, E. Ö. (2006). Kent Biçimi - Ulaşım Etkileşimine İlişkin (Tarihsel Ve Güncel) Yaklaşımlar ve İstanbul Örneği. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Al Atiqi, M., Chang, S., Deguchi, H. (2020). Agent-Based Approach to Resolve the Conflicting Observations of Online Echo Chamber. *Proceedings of the 11th International Conference on Soft Computing and Intelligent Systems and 21st International Symposium on Advanced Intelligence Systems.* IEEE. doi:10.1109/SCISISIS50064.2020.9322696

Aldinhas Ferreira, M. I. (2022). On Human Condition: The Status of Work. M. I. Aldinhas Ferreira, & S. R. Fletcher içinde, *The 21st Century Industrial Robot: When Tools Become Collaborators* (s. 1-16). Springer.

Al-Kassimi, K. (2023). A Postmodern (Singularity) Future with a Post-Human Godless Algorithm: Trans-Humanism, Artificial Intelligence, and Dataism. *Religions, 14*(8). doi:https://doi.org/10.3390/rel14081049.

AlSayyad, N. (2006). *Cinematic urbanism: A history of the modern from reel to real.* Routledge.

Altan Ergut, E., Yada Akpınar, İ., Akay, Z. (2015). Cumhuriyet Döneminde İstanbul'da Mimarlık. C. Yılmaz (ed.) içinde, *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 8: Mimarlık, s. 558-597). İstanbul: İBB Kültür AŞ.

Arendt, H. (1998). *The human condition.* University of Chicago Press.

Badel, F., Lopez Baeza, J. (2021). Digital Public Space For A Digital Socıety: A Review Of Public Spaces in The Digital Age. *Journal of Architecture, Engineering & Fine Arts*, 2021 3(2): 127-137.

Barlas, A. (2014). *Kentsel Törenler, Kentsel Sokaklar.* Ankara: ODTÜmf.

Barnstone, d. A. (2016). Between the Walls: The Berlin No-Man's Land reconsidered. *Journal of Urban Design,, 21*(3), s. 287–301. doi: https://doi.org/10.1080/13574809.2015.1133232

Bateman, J. A., Wildfeuer, J. (2017). Introduction: Bringing Together New Perspectives of_Film Text Analysis. J. A. Bateman, J. Wildfeuer (ed.) içinde, *Film Text Analysis.* Routledge.

Baudrillard, J. (1994). *Simulacra and simulation*. University of Michigan Press.

Bauman, Z. (2013b). *Consuming life.* john Wiley & Sons.

Bauman, Z. (2001). *The Individualised Society.* Polity Press.

Bauman, Z. (2013a). *The Individualized Society.* John Wiley & Sons.

Baykan, A., Hatuka, T. (2010). Politics and culture in the making of public space: Taksim Square,1 May 1977, Istanbul. *Planning Perspectives, 25*(1), 49-68. doi:https://doi.org/10.1080/02665430903421734

Bergesen, A. (2016). How to Sociologically Read a Movie. *The Sociological Quarterly*, s. 1-12. doi:10.1111/tsq.12151

Berlin.de. (2022a). Pariser Platz and Brandenburg Gate. Eylül 16, 2022 tarihinde https://www.berlin.de/mauer/en/sites/other-key-sites/pariser-platz-and-brandenburg-gate/. adresinden alındı

Berlin.de. (2022b). Vom Berlin-Abkommen zum Fall der Mauer. Eylül 16, 2022 tarihinde https://www.berlin.de/berlin-im-ueberblick/geschichte/vom-berlin-abkommen-zum-fall-der-mauer/. adresinden alındı

Bilsel, C. F. (2015). Geç Osmanlı Döneminden Cumhuriyet'e Çağdaş Şehir Düşüncesi ve İstanbul Planlaması. C. Yılmaz (Eduf.) içinde, *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi* (Cilt 8: Mimari, s. 486-496). İstanbul: İBB Kültür AŞ.

Britannica, E. (2022a). Cold War. Eylül 16, 2022 tarihinde from https://www.britannica.com/event/Cold-War. adresinden alındı

Britannica, E. (2022b). Red Square | Square, Moscow, Russia. Eylül 16, 2022 tarihinde https://www.britannica.com/topic/Red-Square adresinden alındı

Brubaker, R. (2020). Digital hyperconnectivity and the self. *Theory and Society, 49*, s. 771-801. doi:https://doi.org/10.1007/s11186-020-09405-1

Brubaker, R. (2023). *Hyperconnectivity and Its Discontents.* John Wiley & Sons.

Bryant, A. (2010). The metropolis and digital life. *Communications of the association for information systems*, *27*(1), 36.

Bursal, M. (2019). *SPSS ile Temel Veri Analizleri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Büyüköztürk, O., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları.* Pegem Akademi: Ankara.

Carmona, M. (2014). The place-shaping continuum: A theory of urban design process.". *Journal of Urban Design, 19*(1), s. 2-36.

Carmona, M. (2018). Principles for public space design, planning to do better. *Urban Design International*. doi:https://doi.org/10.1057/s41289-018-0070-3

Carmona, M., Magalhaes, C., Hammond, L. (2008). *Kamusal alan: Yönteim Boyutu.* (İ. Bimtaş, Çev.)

Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. I.*

Castells, M. (1997). *The Power of Identity, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. II.* .

Castells, M. (1998). *End of Millennium, The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. III.*

Castells, M. (1999). *Information technology, globalization and social development (Vol. 114).* Geneva: UNRISD.

Castells, M. (2009). *The Rise of the Network Society, Volume 1.*

Castells, M. (2010). *The Rise of Network Society.* Wiley-Blackwell.

Castells, M. (2012). *Networks of Outrage and Hope.* Social Movements in the Internet Age.

Chan, D. (2005). Reflections on VJ Day. *Chinese American Forum, 21*(1), s. 35.

Chang, H. J., Huang, K., Wu, C. (2006). Determination of sample size in using central limit theorem for weibull distribution. *Information and Management Sciences, 17*(3), s. 31-46.

Chayko, M. (2020). *Superconnected: The internet, digital media, and techno-social life.* Sage Publications.

Conroy, R. M. (2018). *The RCSI Sample size handbook. A rough guide.*

Cooke, P. (2014). *Back to the Future (RLE Social Theory): Modernity, Postmodernity and Locality.* Routledge.

Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches.* Sage.

Çelebi, A. (2004) Kamusal Alan ve Sivil Toplum: Bir Değerlendirme. (Ed. Meral ÖZBEK). içinde *Kamusal Alan*. S:237-284. Hil.

Çetin, E. (n.d.). Gündelik Hayatın Sosyolojisi (Sociology of Everyday Life). İÜ AUZEF.

Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları* . Ankara : Pegem.

De Certeau, M. (1984). *The Practice of Everyday Life.* University of California Press.

De Certeau, M. (2011). *The Practice of Everyday Life.*

Demir, M. (2022). *JAMOVİ ve JASP Programı ile Temel ve İleri Düzey Nicel Veri Analizi.* Pegem Akademi.

Denis, D. J. (2021). *Applied univariate, bivariate, and multivariate statistics: Understanding statistics for social and natural scientists, with applications in SPSS and R*. John Wiley & Sons.

Dickens, C. (2014). *Büyük Umutlar*. Can Yayınları.

Dowd, J., Crabtree, A. K., Cannon, B. C. (2023). Movies, gender, and social change: the hollywood romance film. *Journal of Gender Studies, 32*(2), s. 201-214. doi:https://doi.org/10.1080/09589236.2021.1979479

Drisco, J. W., Maschi, T. (2016). *Content Analysis.* Oxford Unversity Press.

Elden, S. (2004). *Understanding Henri Lefebvre: Theory and the Possible.* London: Continuum.

Elliott, A. (2018). *The culture of AI: Everyday life and the digital revolution.* Routledge.

Engel, U. (2023). *Robots in Care and Everyday Life: Future, Ethics, Social Acceptance* . Springer Nature.

Erdönmez, E., Çelik, F. (2016). Kentsel Mekânda Kamusal Alan İlişkileri. *TÜBA-KED*, 145-163.

Eren, İ., Aktuğlu Aktan E.Ö. (2022). A chronological assessment of the transformation of everyday life in the public space through fundamental studies. 30th Urban Design and Implementations Symposium / 5th International Urban Design and Implementations Congress. ISTANBUL, 25- 26 Mayıs 2022: 260-272.

Field, S. (2005). *Screenplay: The foundations of screenwriting.* Delta.

Feenberg, A. (1991). *Critical theory of technology*. Oxford University Press.

Fuchs, C. (2007). *Internet and society: Social theory in the information age.* Routledge.

Fuchs, C. (2021b). Everyday Life and Everyday Communication in Coronavirus Capitalism. c. Fuchs içinde, *Communicating COVID-19 (Society Now)* (s. 17-61). Emerald Publishing Limited. doi:10.1108/9781801177207

Fuchs, C. (2021a). The Digital Commons and the Digital Public Sphere: How to Advance Digital Democracy Today. *Westminster Papers in Communication and Culture, 16*(1), s. 9-26. doi:https://doi.org/10.16997/wpcc.917

Gardiner, M. (2016). *Gündelik Hayat Eleştirileri.* (D. Özçetin, B. Taşdemir, & B. Özçetin, Çev.) Ankara: Heretik.

Gehl, J. (2011). *Life Between Buildings: Using Public Space.* (J. Koch, Çev.) Island Press.

Gehl, J., Svarre, B. (2013). *How to study public life.*

George , D., Mallery, M. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 Update, 10th Edition.* Pearson: Boston.

Giannelos, K. (2023). Recommendations for a Healthy Digital Public Sphere, Journal of Media Ethics, 38:2, 80-92, DOI:. *38*(2), s. 80-92. doi:10.1080/23736992.2023.2193970

Goffman, E. (2002) (1956). *The Presentation of Self in Everyday Life.* New York: Garden City.

Gökgür, P. (2017). *Kentsel Mekânda Kamusal Alanın Yeri.* İstanbul: Bağlam.

Gold, J. R., Ward, S. V. (2005). Of Plans and Planners: Documentary Film and the Challenge of the Urban Future. *the Cinematic City.* içinde Routledge.

Gorsuch, R. L. (1983). *Factor Analysis.* Hillsdale: Lawrence Erlbaum.

Gottlieb, E. (2005). Times Square Tower, New York, NY, USA,. *Structural Engineering International, 15*(1). doi:10.2749/101686605777963413

Greenwood, M. (2023). Real Utopia as a Method? Utopian-Sociological Paths from Jameson's Universal Army to a Postcapitalist Post Office. *Sociology, 57*(2), s. 288-304. doi:10.1177/00380385221133205

Gregory, D., Johnston, R., Pratt, G., Watts, M., & Whatmore, S. (2009). *The dictionary of human geography.* Wiley-Blackwell.

Gül, H., Negiz, N., Özcan, F. (2016). Antik Çağdan Günümüze Kentsel Kamusal Mekânın Dönüşümü. *Şehir ve Medeniyet*.

Gül, M. (2015). Menderes Dönemi İstanbul'unda İmar Hareketleri ve Arka Planı. C. Yılmaz (Ed.) içinde, *Antik Çağdan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi* (Cilt 8: Mimari). İstanbul: İBB Kültür AŞ.

Gülersoy, Ç. (1994). Taksim Meydanı. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 7, s. 198, 199). içinde İstanbul: ANA Basım AŞ.

Habermas, J. (2015). Kamusal Alan. M. Özbek içinde, *Kamusal Alan* (s. 95-103). İstanbul: Hil.

Hall, S. (1997). *Representation: Cultural representations and signifying practices*. Sage.

Hansen, M. (2004). Yirmi Yılın Ardından Negt ve Kluge'nin "Kamusal Alan Tecrübe"si: Değişken Karışımlar ve Genişlemiş Alanlar. M. Özbek (Ed.) içinde, *Kamusal Alan.* Hil.

Hariman, R., Lucaites, J. L. (2007). The Times Square Kiss: Iconic Photography and Civic Renewal in U.S. Public Culture. *The Journal of American History, 94*(1), s. 122-131. doi:10.2307/25094781

Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin Durumu.* MEtis.

Hatcher, L. (1994). *A step-by-step approach to using the SAS system for factor analysis and structural equation modelling.* SAS Institute.

Heimerl, F., Lohman, S., Lange, S., Ertl, T. (2014). Word Cloud Explorer: Text analytics based on Word clouds. *47th Hawaii Internatiional Conference on System Sciences* (s. 1833-1842). Hawaii: IEEE.

Highmore, B. (2010). *Ordinary Lives: studies in the everyday.* Routledge.

Hills, M., Mullett, J. (2000). *Community-based research: Creating evidence-based practice for health and social change.* University of Victoria.

Hirst, P., Thompson, G. (2002). The future of globalization. *Cooperation and Conflict, 37*(3), s. 247-265.

Hochfelder, D. (2020). The Kind of Problem a City Is - Review Essay. *46*(5), s. 1174-1179. doi:10.1177/0096144220904039

Hodson, M., Kasmire, J., McMeekin, A., Stehlin, J. G., & Ward, K. (2020). *Urban Platforms and the Future City.* Routledge.

Huntington, S. (2022). Patterns of Violence in World Politics. R. K. Betts (ed.) içinde, *Conflict After the Cold War: Arguments on Causes of War and Peace.* Routledge.

Iannone, R., Ferreri, E., Marchetti, M. C., Mariottini, L. (2016). *Network Society: How Social Relations Rebuild Space(s).* Vernon Press.

İnceoğlu, İ. (2015). Encountering difference and radical democratic trajectory. *City, 19*(4), 534-544. doi:https://doi.org/10.1080/13604813.2015.1051743

Jameson, F. (1992). *The geopolitical aesthetic: Cinema and space in the world system.* Indiana University Press.

Jameson, F. (2008). *Postmodernizm ya da Geç Kapitalizmin Kültürel Mantığı.* nirengikitap.

Jamieson, K. H., Cappella, J. N. (2010). *Echo Chamber: Rush Limbaugh and the Conservative* Media Establishment. Oxford University Press.

Jewitt, C., Oyama, R. (2011). Visual meaning: A social semiotic approach. In T. Van Leeuwen, C. Jewitt (Eds.), *The Handbook of Visual Analysis* (pp. 134-156). Sage.

Jin, Y. (2017). Development of word cloud generator software based on python. *Procedia Engineering*(174), s. 788-792.

Johnson, A. J., Glover, T. D. (2013). Understanding Urban Public Space in a Leisure Context. *Leisure Science, 35*(2), s. 190-197. doi:10.1080/01490400.2013.761922

Kagan, R. (2022). Reading 1.4 The Strongmen Strike Back. R. K. Betts (Ed.) içinde, *Conflict After the Cold War: Arguments on Causes of War and Peace.* Routledge.

Kellner, D. (2003). *Media culture: Cultural studies, identity, and politics between the modern and the post-modern.* Routledge.

Kılıç, S. (2016). Cronbch'ın Alfa Güvenirlik Katsayısı. *Journal of Mood Disorders* , 6(19:47-48.

Konrath, S. H., O'Brien, E. H., Hsing, C. (2011). Changes in dispositional empathy in American college students over time: A meta-analysis. *Personality and Social Psychology Review, 15*(2), s. 180-198. doi: https://doi.org/10.1177/1088868310377395

Krier, R. (1991). *Urban Space.* (C. G. Black., Çev.) London: Academy Editions.

Lafrance, X., Sears, A. (2012). Spread the Red Square Everywhere. *Briarpatch, 41*, s. 14-19.

Layton, J., Latham, A. (2021). Social infrastructure and public life – notes on Finsbury Park, London. *Urban Geography*, s. 1-20. doi:https://doi.org/10.1080/02723638.2021.1934631

Lefebvre, H. (1947). *The Critique of Everyday Life* . Verso.

Lefebvre, H. (1991). *The critique of everyday life. Volume 1: Introduction.* Verso Books.

Lefebvre, H. (2001). *The Production of Space.* Oxford: Blackwell Publishers.

Lefebvre, H. (2010a). *Gündelik Hayatın Eleştirisi I.* (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel.

Lefebvre, H. (2010b). *Gündelik Hayatın Eleştirisi II.* (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Hil.

Lefebvre, H. (2010c). *Gündelik Hayatın Eleştirisi III.* (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Hil.

Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi.* (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lindner, C., Meissner, M. (2019). *The Routledge companion to urban imaginaries.* (C. Lindner, M. Meissner, ed) New York: Routledge.

Liu, E., Freestone, R. (2016). Revisiting Place and Placelessness. içinde, *Place and Placelessness Revisited* (s. 1-19). New York: Routledge.

Lobo, T. (2021). The Techne and Poiesis of Urban Life-Forms. M. Nagenborg, T. Stone, M. González , P. E. Vermaas içinde, *Technology and the City: Towards a Philosophy of Urban Technologies* (s. 37-55). Springer.

Lorenzo, D. J. (2016). *Cities at the end of the world: using utopian and dystopian stories to reflect critically on our political beliefs, communities, and ways of life.* Bloomsbury Publishing USA.

Lüdtke, A. (1995). *Alltagsgeschichte-History of Everyday Life.*

Lyotard, J. F. (1984). *The postmodern condition: A report on knowledge* (Vol. 10). University of Minnesota Press.

Madanipor, A. (2003). *Public and Private Spaces of the city.* Routledge.

Madanipor, A. (2010). *Whose public space? International case studies in urban design and development.* Routledge.

Madanipour, A. (1996). *Design of urban space: an inquiry into a social-spatial process.* John Wiley & Sons.

Makagon, D. (2003). A search for social connection in America's town square: Times square and urban public life. *Southern Journal of Communication, 69*(1), s. 1-21. doi:10.1080/10417940309373275.

Mearsheimer, J. J. (2022). Reading 1.2 Why We Will Soon Miss the Cold War. R. K. Betts (ed.) içinde, *Conflict After the Cold War: Arguments on Causes of War and Peace.* (s. 16-32). Routledge.

Memon, M. A., Ting, H., Cheach, J.-H., Thurasamy, R., Chuah, F., Cham, T. H. (2020). SampkeSize for Survey Research: Review and Recommendations. *Journal of Applied Structural Equation Modeling, 4*(2), s. 1-20.

Meshi, D., Cotten, S., Bender, A. R. (2020). Problematic Social Media Use and Perceived Social Isolation in Older Adults: A Cross-Sectional Study. *Gerontology*, 66 (2): 160–168. doi:DOI: 10.1159/000502577

Miller, R. (2018). *Transforming the future: Anticipation in the 21st century* . Taylor & Francis.

Montague, L. (2016). Theory's Role in Placelessness. (ed.) R. Freestone, E. Liu içinde, içinde *Place and Placelessness* (s. 49-60). New York: Routledge.

More, T. (2006). *Utopia*. Türkiye İş Bankası Yayınları.

Moughtin, C. (2003). *Urban Design: Street & Square.* Architectural Press.

Mulgan, G. (2023). Possibility space: The role of social sciences in understanding, mapping and shaping the future. *Possibility Studies & Society*, s. 163-171. doi: 10.1177/27538699231170817

Murphy, K. D., O'Driscoll, S. (2021). *Public Spaces/Contested Space: Imagination and Occupation.* (K. D. Murphy, & S. O'Driscoll) Routledge.

Murthy, D. B. (2017). Moscow: A capital city with many attractions. *Alive*(421), s. 80-83.

Mussi Vaz, M. J., Da Silva, C. F., Reche, D. (2021). Maputo: citizenship, everyday life, and public space,. *African Geographical Review, 40*(3), s. 249-273. doi: 10.1080/19376812.2021.1910853

Negt, O., Kluge, A. (2015). Kamusal Alan ve Tecrübeye Giriş. M. Özbek içinde, *Kamusal alan.* İstanbul: Hil Yayınları.

Noesgard, D., Yoshida, D., Colless, R., & Phui, L. (2010). Ideologies in Conflict: The Cold War. *Understanding Ideologies.* (s. 184-215). içinde Oxford University Press.

O'Day, E. B., Heimberg , R. G. (2021). Social media use, social anxiety, and loneliness: A systematic review. *Computers in Human Behavior Reports*, 1-13. doi:https://doi.org/10.1016/j.chbr.2021.100070

Orwell, G. (2018). *1984.* Can.

Orwell, G. (2021). *Hayvan çiftliği (Animal farm)*. Potink Kitap.

Özbek, M. (2004). David Harvey'e göre Postmodernliğin Durumu ve Tarihsel Materyalizm. M. Özbek (Ed.) içinde, *Kamusal Alan* (s. 233-236). Hil Yayıncılık.

Özbek, M. (2015). Giriş: Kamusal Alanın Sınırları. M. Özbek içinde, *Kamusal Alan* (s. 21-91). İstanbul: Hil.

Pariser, E. (2011). *The filter bubble: What the Internet is hiding from you* . Penguin.

Pettas, D. (2019). Power relations, conflicts and everyday life in urban public space. *City, 23*(2), s. 222-244. doi:10.1080/13604813.2019.1615763

Picasso, P. (1937). *Guernica*. Reina Sofia National Museum, Madrid.

Pratt, g., San Juan, R. M. (2014). *Film and urban space: critical possibilities.* Edinburgh University Press.

Primack , B. A., Shensa MA, A., Sidani , J. E., Whaite, E. O., Lin, L., Rosen, D., . . . Miller, E. (2017). Social Media Use and Perceived Social Isolation Among Young Adults in the U.S. *American Journal of Preventive Medicine*, 53 (1): 1-8, https://doi.org/10.1016/j.amepre.2017.01.010.

Przybylski, A. K., Weinstein, N. (2013). Can you connect with me now? How the presence of mobile communication technology influences face-to-face conversation quality. *Journal of Social and Personal Relationships, 30*(3), s. 237-246. doi:https://doi.org/10.1177/0265407512453827

Przybylski, A. K., Murayama, K., DeHaan, C. R., Gladwell, V. (2013). Motivational, emotional, and behavioral correlates of fear of missing out.

Computers in Human Behavior , 29(4), s. 1841-1848. doi: https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.02.014

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community.* New York: Simon & Schuster.

Ratti, C., Claudel, M. (2016). *The city of tomorrow: Sensors, networks, hackers, and the future of urban life.* Yale University Press.

Ray, L. (2007). *Globalization and everyday life.* Routledge.

Rogers, R. (1997). *Cities for a small planet.* (P. Gumuchdjian, D.) Faber & Faber.

Roost, F. (1998) Recreating the City as Entertainment Center: The Media Industry's Role in Transforming Potsdamer Platz and Times Square, Journal of Urban Technology, 5:3, 121, DOI: 10.1080/10630739883804

Rose, N. (1999). *Powers of Freedom: Reframing Political Thought.* Cambridge University.

Roudometof, V., Carpentier, N. (2022). Translocality and glocalization: a conceptual exploration. *Handbook of Culture and Glocalization* (s. 322-326). içinde Edward Elgar Publishing.

Roudometof, V., Dessì, U. (2022). Culture and glocalization: an introduction. *Handbook of Culture and Glocalization* (s. 1-26). içinde Edward Elgar Publishing.

Salmenniem, S., Ylöstalo, H. (2023). Everyday utopias and social reproduction. *Current Sociology*, s. 1-18. doi:https://doi.org/10.1177/00113921231194087

Schäfer, M. S. (2015). Digital Public Sphere. G. e. Mazzoleni (ed.) içinde, *The International Encyclopedia of Political Communicatio* (s. 322-328). Londra: Wiley Blackwell.

Schenk, L. (2018). *Stadt entwerfen: Grundlagen, Prinzipien, Projekte.* Birkhäuser.

Schnabl, G., Sepp, T. (2020). 30 Jahre nach dem Mauerfall. Ursachen für Konvergenz und Divergenz zwischen Ost- und Westdeutschland. *List Forum für Wirtschafts- und Finanzpolitik, 45*(5), s. 397–421. doi:10.1007/s41025-020-00191-3

Seabury, E. (1996). Sex, scams, and street life: The sociology of New York City's Times Square. (R. P. McNamara, ed.) *Journal of Criminal Justice, 24*(3). doi:https://doi.org/10.1016/S0047-2352(96)90019-7.

Sennett, R. (1994). *Flesh and Stone: The Body and the City in Western Civilization.* W.W. Norton & Company.

Sennett, R. (2002). *The fall of public man.* Penguin Books.

Sennett, R. (2018). *Ten ve Taş: Batı Uygarlığında Beden ve Şehir.* (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis.

Sheller, M., Urry, J. (ed.) (2006). *Mobile technologies of the city.* London: Routledge.

Shiel, M., Fitzmaurice, T. (Eds.). (2001). Blackwell Publishers.

Sitte, C. (2020). *Sanat İlkelerine Göre Kent İnşa Etmek.* (H. Tümertekin, Çev.) JANUS.

Staessen, A., Boelens, L. (2023). Framing daily life in sprawl: Flanders urbanized space from a cinematic perspective. *European Planning Studies, 31*(3), s. 621-640. doi:https://doi.org/10.1080/09654313.2022.2114317

Stangl, P. (2006). Restoring Berlin's Unter den Linden: ideology, world view, place and space. *Journal of Historical Geograph, 32*(2). doi: https://doi.org/10.1016/j.jhg.2005.08.003

Stegers, R. (1997). Defend the Gate! *The Journal of Architecture, 2*(3), s. 251-264. doi:10.1080/136023697374432

Suhr, D. D. (2006). *Exploratory or Confirmatory Factor Analysis.* SAS Institute.

Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. Cyberpsychology & behavior, 7(3), 321-326. *Cyberpsychology & behavior: the impact of the Internet, multimedia and virtual reality on behavior and society, 7*(3), s. 321-326. doi:https://doi.org/10.1089/1094931041291295

Sun, Y., Stessa Chao, T., Ling, J. (2022). Glocalization, the city and variegated age-friendly urbanism: case studies of Hong Kong and Taiwan. *Handbook of Culture and Glocalization* (s. 156-170). içinde Edward Elgar Publishing.

Şahin, C. (2015). İstanbul'un Cumhuriyet Dönemi Mekânsal Değişimi. (içinde) *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt İstanbul'un Emperyal Dönüşümü, Dünya Ölçeğinde İstanbul, Topografya ve Yerleşim).

Tabachnick, B., Fidell, L. S. (2020). *Çok Değişkenli İstatistiklerin Kullanımı* . İstanbul : Nobel Akademik Yayıncılık.

Tarafdar, M., Gupta, A., Turel, O. (2013). "The dark side of information technology use. *Information Systems JournaL, 23*(3), s. 269-275. doi:doi:10.1111/isj.12015

Tauil, R. M., Colombo, L. A., Carver, T. (2021). Democracy and socialism before and after the fall of the Berlin Wall: An analysis of the interpretations of the intellectual and activist Francisco Weffort in Brazil. *Revista de Stiinte Politice, 69*, s. 191-200.

Technological Determinism. (2011). D. Chandler, Munday Rod içinde, *A Dictionary of Media and Communication.* Oxford University Press.

Tekeli, İ. (2009). *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları.* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2015). İstanbul'un Modernleşme Öyküsü. (içinde) *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt İstanbul'un Emperyal Dönüşümü, Dünya Ölçeğinde İstanbul, Topografya ve Yerleşim).

Tekeli, İ. (2017). Thoughts on the Debates About Postmodernism. *Journal of Thinking*(10).

Temel, S. C., Polatoğlu, Ç. (2023). The Concept of The Urban Flaneur in The Relationship of Cinema and Architecture. *Journal of History Culture and Art Research, 12*(1), s. 38-52. doi:10.7596/taksad.v12i1.3236

Tikhonova, Y. (2008). Russian Aesthetics under Capitalism: An Introduction. *Rethinking Marxism, 20*(3), s. 346-355. doi:10.1080/08935690802133802

Timessquarenyc.org. (2022a). History of Times Square | Times Square NYC. doi:https://www.timessquarenyc.org/history-of-times-square

Tsalapatanis, A., Bruce, M., Bissell, D., Keane, H. (2019). *Social Beings, Future Belongings: Reimagining the Social.* Routledge.

Tudor, A. (2014). *Image and influence: Studies in the sociology of film*. Routledge.

Turkle, S. (2011). *Alone together: Why we expect more from technology and less from each other.* New York: Basic Books.

Turner, G. (1990). *British Cultural Studies: An Introduction*. Unwin Hyman.

Urry, J. (1999). *Mekânları Tüketmek.* İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Urry, J. (2003). *Global complexity.* Polity.

Van Dijk, J. A. (2012). *The network society: Social Aspects of New Media.*

Wasserman, A. (2020). Times Square Red, White and Blue. *Public Art Dialogue, 10*(1), s. 41-63. doi:10.1080/21502552.2020.1715182

Whyte, W. H. (1980). *The social life of small urban spaces.* Project for Public Spaces.

William, J. W., White, A. (2020). *Digital Minimalism in Everyday Life: Overcome Technology Addiction, Declutter Your Mind, and Reclaim Your Freedom.*

Wittmann, V. (2014). World society and globalisation. *Journal for Multicultural Education*.

Yang, C., Carter, M. D., We, J. J. (2019). Developmentally salient psychosocial characteristics, rumination, and compulsive social media use during the transition to college. *Addiction Research & Theory*, 1-12. doi:https://doi.org/10.1080/16066359.2019.1682137

Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin Kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46:74-85.

Yusufoğlu, Y. (1994). Tan Olayı. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi* (Cilt 7, s. 202-203). içinde İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı.

Zubok, V. (2017). The Soviet Union and China in the 1980s: Reconciliation and divorce. *Cold War History, 17*(2), s. 121-141. doi:https://doi.org/10.1080/14682745.2017.1315923

SOSYOLOJİK FİLM ANALİZİNDE BAŞVURULAN KAYNAKLAR

2001: A Space Odyssey. (1968). Directed by Stanley Kubrick. Metro-Goldwyn-Mayer.

A Clockwork Orange. (1971). Directed by Stanley Kubrick. Warner Bros.

Akira. (1988). Directed by Katsuhiro Otomo. Toho.

Alphaville. (1965). Directed by Jean-Luc Godard. Athos Films.

Blade Runner 2049. (2017). Directed by Denis Villeneuve. Warner Bros.

Blade Runner. (1982). Directed by Ridley Scott. Warner Bros.

Brazil. (1985). Directed by Terry Gilliam. 20th Century Fox.

Children of Men. (2006). Directed by Alfonso Cuarón. Universal Pictures.

Creator. (2023). Directed by Gareth Edwards. 20th Century Studios.

Dark City. (1998). Directed by Alex Proyas. New Line Cinema.

Elysium. (2013). Directed by Neill Blomkamp. TriStar Pictures.

Escape from New York. (1981). Directed by John Carpenter. AVCO Embassy Pictures.

Finch. (2021). Directed by Miguel Sapochnick.

Gattaca. (1997). Directed by Andrew Niccol. Columbia Pictures.

Her. (2013). Directed by Spike Jonze. Warner Bros.

I am Legend. (2007). Directed by Francis Lawrence. Warner Bros.

Logan's Run. (1976). Directed by Michael Anderson. Metro-Goldwyn-Mayer.

Metropolis. (1927). Directed by Fritz Lang. Universum Film.

Minority Report. (2002). Directed by Steven Spielberg. 20th Century Fox.

Ready Player One. (2018). Directed by Steven Spielberg. Warner Bros.

Sleeper. (1973). Directed by Woody Allen. United Artists.

Snowpiercer. (2013). Directed by Bong Joon-ho. CJ Entertainment.

The Fifth Element. (1997). Directed by Luc Besson. Gaumont.

The Island. (2005). Directed by Michael Bay. DreamWorks Pictures.

The Matrix. (1999). Directed by The Wachowski Brothers. Warner Bros.

WALL-E. (2008). Directed by Andrew Stanton. Walt Disney Pictures.

Waterworld. (1995). Directed by Kevin Reynolds. Universal Pictures.

A
EK

Uzmanlarla Gerçekleştirilen Anketin Föyü
Bu anket formu, Yıldız Teknik Üniversitesi'nde yürütülen "Dijital Teknolojilerin Kamusal Yaşamda İnsan Davranışlarına Etkisinin İstanbul Örneği Üzerinden Araştırılması" konulu bir araştırma projesi kapsamında hazırlanmıştır. Araştırmaya katılanların kişisel verileri 6698 sayılı "Kişisel Verilerin Korunması Kanunu'na (KVKK)" uygun olarak korunacak olup, araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına da sahipsiniz. Her iki durumda da hiçbir yaptırıma ve hak kaybına maruz kalmayacağınızı bildirmek isteriz. Anket formunu cevaplayarak çalışmaya sağladığınız katkılar için şimdiden teşekkür ederiz. Not: YTÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun 27.03.2023 tarihinde 2023.03 nolu toplantısında, "çalışmada kullanılacak veri toplama araçları ve yöntemlerine ilişkin bilgilerde etiğe aykırı herhangi bir bulguya rastlanmadığı" kararı verilmiştir.
A- DEMOGRAFİ BÖLÜMÜ

A01. Yaşınızı öğrenebilir miyim?

GD!!! Açık Yazınız:……..		
17 yaş ve altı	1	GD! Görüşmeye son veriniz
18 – 24 yaş arası	2	
25 - 29 yaş arası	3	
30 - 34 yaş arası	4	
35 - 39 yaş arası	5	
40 - 44 yaş arası	6	GD! DEVAM EDİNİZ
45 - 49 yaş arası	7	
50 - 54 yaş arası	8	
55 – 59 yaş arası	9	
60 – 65 yaş arası	10	
66 yaş ve üzeri	11	

A02. Cinsiyetiniz **GD!!! Sormadan işaretleyiniz.**

Erkek	1
Kadın	2

A03. Medeni durumunuzu öğrenebilir miyim?

Evli	1	Dul / Boşanmış	3
Bekar	2	Nişanlı / Sözlü	4

A04. Eğitim durumunuzu öğrenebilir miyim?

Lisans mezunu	1	Doktora mezunu	3
Yüksek Lisans mezunu	2	Doktora Sonrası mezunu	4

A05. Mesleğinizi öğrenebilir miyim? **GD!!! Birden fazla ise işaretleyebilirsiniz.**

Mimar	1	Şehir Plancısı	3
Peyzaj Mimarı	2	Kentsel Tasarımcı	4
Diğer (lütfen belirtiniz)			5

A06. Şu anki iş durumunuz nedir? (GD!! Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.)

İşsiz	1	Serbest meslek	5
Tam zamanlı istihdam	2	Akademisyen	6
Yarı zamanlı istihdam	3	Öğrenci	7
Serbest meslek	4	Emekli	8
Diğer (lütfen belirtiniz)			9

A07. Hangi sektörde çalışıyorsunuz? (Uzmanlık alanınızdan farklı bir alanda çalıştığınız sektörü de belirtebilirsiniz (Bankacılık, tasarım ofisi, gayrimenkul geliştirme vb.)
[Belirtilenleri aynen yazınız..!]: [……..….....…….]

A08. Meslekte kaçıncı yılınız?
[Belirtilenleri aynen yazınız..!]: [……..….....…….]

A09. Yaşadığınız ili öğrenebilir miyim?
[Belirtilenleri aynen yazınız..!]:
[…….....…….....…….]

A10. İkamet ettiğiniz yerde kaç yıldır yaşıyorsunuz?

GD!!! Açık Yazınız:							
01	0 – 6 ay		04	4 – 7 yıl		07	16 – 19 yıl
02	6 – 11 ay		05	8 – 11 yıl		08	20 – 24 yıl
03	1 – 3 yıl		06	12 – 15 yıl		09	25 sene ve daha fazla yıl

A11. Hanenizin aylık ortalama toplam gelirinin ne kadar olduğunu öğrenebilir miyim?
GD!!! Açık Yazınız:……

B- KAMUSAL ALAN* KULLANIMI İLE İLGİLİ KULLANICI ALIŞKANLIKLARI

B01. Aşağıda kamusal alan ile ilgili verilen ifadelere yönelik düşüncelerinizi belirtir misiniz? (Kesinlikle katılmıyorum, Katılmıyorum, Ne katılıyorum ne katılmıyorum, Katılıyorum, Kesinlikle katılıyorum)
(kamusal alan: kamuya/topluma ait bir, topluma ait işlerin yapıldığı bir alandır. Toplumsal olarak birlikte kullanılabilen kamusal alanlar, ev dışındaki alanların bütünü, toplumun karşılaştığı ve bir araya geldiği iletişim ve katılım alanı olarak da ifade edilmektedir. **Başlıca kamusal alanlar;** cadde ve sokaklar, meydanlar, parklar, dijital olarak sosyalleşme olanağı tanıyan internet platformlarıdır.)

	Kamusal alan benim için "……..."	**Kesinlikle Katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle Katılıyorum**
01	Kamusal alan benin için "vakit geçirme alanıdır."	1	2	3	4	5
02	Kamusal alan benim için "ulaşım – yürüme aksıdır."	1	2	3	4	5
03	Kamusal alan benim için "ev iş aksı arasında geçiş aksıdır."	1	2	3	4	5
04	Kamusal alan benim için "fikir paylaşım alanıdır."	1	2	3	4	5
05	Kamusal alan benim için "sosyalleşme alanıdır."	1	2	3	4	5
06	Kamusal alan benim için "yalnız vakit geçirme alanıdır."	1	2	3	4	5
07	Kamusal alan benim için çarşıdır.	1	2	3	4	5
08	Kamusal alan benim için "alışveriş merkezidir".	1	2	3	4	5
09	Kamusal alan benim için "internet üzerinden etkileşimde bulunduğumuz bir yerdir" (Facebook, Twitter, Instagram gibi uygulamalar).	1	2	3	4	5

B02. Evinize yürüme mesafesinde (800-1000 m, 20 – 30 dk.) kamusal bir alan (meydan, park vb.) var mı? (Bu soruya cevabınız hayır ve bilmiyorum ise B05 sorusuna geçiniz)

Evet	1	**GD!... Devam Ediniz.**
Hayır	2	**GD!. BO5. soruya Geçiniz.**
Bilmiyorum	3	

B03. Evinize yürüme mesafesindeki kamusal alanlardan yararlanıyor musunuz?

Evet	1	**GD!... Devam Ediniz.**
Hayır	2	**GD!..... Soruya Geçiniz.**

B04. Yürüme mesafesindeki kamusal alanlardan faydalanma sıklığınız nedir?

Her gün	1
Haftada birkaç kez	2
İki haftada bir	3
Ayda bir kere	4
İki üç ayda bir	5
Altı ayda bir	6
Yılda bir	7

B05. Kamusal alanlara giderken ya da kamusal etkinliklere katılırken hangi ulaşım türünü tercih ediyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Yürüyerek	1
Bisikletle	2
Şehir içi Otobüsleri	3
Minibüs	4
Özel Araç	5
Vapur	6
Taksi Dolmuş	7
Taksi	8
Uber	9
Elektrikli skuter	10
Diğer (lütfen belirtiniz)	11

Diğer: GD!!! Açık Yazınız:……..

B06. **ÇOK YANIT** Bulunduğunuz semtteki kamusal alanlara gitmeme/gidememe nedeniniz nedir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Kamusal alanlara gitmeyi tercih etmiyorum.	1
Hijyenik değil	2
Aşırı kalabalık	3
Kamusal alanlar (meydanlar, Pazar yerleri, parklar, dinlenme yerleri, spor alanları gibi) yeterli değil	4
Kamusal alanlar (meydanlar, Pazar yerleri, parklar, dinlenme yerleri, spor alanları gibi) erişilebilir değil	5
Kamusal alanların (meydanlar, Pazar yerleri, parklar, dinlenme yerleri, spor alanları gibi) bakım ve onarımlarının yapılmaması	6
Kamusal alanların tasarımlarının günümüz koşullarına uygun olmaması	7
Çok fazla tanımadığım insan geliyor, kendimi yabancı hissediyorum	8
Çok fazla yabancı turist geliyor, kendimi rahat hissetmiyorum	9
Zorunlu kalmadıkça dışarıya çıkmıyorum.	10
Evde kalıp sosyal medyayı kullanmayı tercih ediyorum.	11
Evde kalıp çevrimiçi aktivitelere (online eğitim, oyun, sanat vb.) katılmayı tercih ediyorum.	
Hiçbiri	12
Diğer (lütfen belirtiniz)	

Diğer: GD!!! Açık Yazınız:……..

C- BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ İLE İLGİLİ KULLANICI ALIŞKANLIKLARI

C01. Evinizde hangi mobil araçları kullanıyorsunuz? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

01	Masaüstü bilgisayar	**05**	Akıllı saat
02	Dizüstü bilgisayar/Netbook	**06**	Cep telefonu
03	Tablet bilgisayar	**07**	Akıllı televizyon
04	Akıllı cep telefonları	**08**	Hiçbiri

C02. Dijital teknolojileri (akıllı telefonlar, dizüstü bilgisayarlar, tabletler, halka açık kiosklar wifi gibi) kullanarak geçirdiğiniz günlük ortalama süre nedir?

01	Hiç	**05**	3 saat
02	1 saatten az	**06**	4 saat
03	1 saat	**07**	5 ve daha fazla
04	2 saat		

C03. İnterneti en çok neredeyken kullanıyorsunuz?

01	Evde	**02**	İş yerinde
03	Okulda	**04**	Ulaşımda
05	İnternet kafeler ve diğer ortak kullanım alanlarından	**06**	Diğer (lütfen belirtiniz) :

C04. Evinizdeyken internete nasıl bağlanıyorsunuz?

01	Masaüstü bilgisayar ile internete bağlanma	**04**	Cep telefonu ile internete bağlanma
02	Dizüstü bilgisayar ile internete bağlanma	**05**	Akıllı televizyon ile internete bağlanma
03	Tablet ile internete bağlanma	**06**	Evdeyken internet kullanmıyorum

C05. Aşağıda verilen dijital uygulamaları ne sıklıkla yaptığınızı belirtir misiniz? (Hiçbir zaman, çok nadir, bazen, sık sık, her zaman)

	Ne sıklıkta "……..."	**Hiçbir Zaman**	**Çok Nadir**	**Bazen**	**Sık Sık**	**Her Zaman**
01	Sosyal medya platformları (ör. Facebook, Twitter, Instagram, Linkedin)	1	2	3	4	5
02	Harita uygulamaları (ör. Google Haritalar, Yandex, Apple Haritalar)	1	2	3	4	5
03	Kamu ödeme platformları (ör. Belediye, tapu, vergi)	1	2	3	4	5
04	Belediye iletişim platformları (ör. belediye web siteleri, mobil uygulamalar)	1	2	3	4	5
05	Mesajlaşma uygulamaları (ör. WhatsApp, Messenger, telegram)	1	2	3	4	5
06	E-posta platformları (ör. Gmail, Yahoo Mail, Outlook)	1	2	3	4	5
07	Eğlence platformları (ör. Netflix, Disney, BluTV, YouTube)	1	2	3	4	5
08	Çevrimiçi alışveriş platformları (ör. Amazon, trendyol, hepsiburada, Etsy)	1	2	3	4	5
09	Eğitim platformları (ör. çevrimiçi kurslar, eğitim uygulamaları)	1	2	3	4	5
10	Sağlık hizmetleri platformları (ör. E-nabız,mhrs, çevrimiçi sağlık portalları)	1	2	3	4	5
11	Araştırma yapmak ve bilgi sahibi olmak için	1	2	3	4	5
12	Kamusal etkinliklerden haberdar olmak için	1	2	3	4	5
13	Kültür sanat etkinliklerinden haberdar olmak için	1	2	3	4	5
14	Spor etkinliklerinden haberdar olmak için	1	2	3	4	5
15	Yeme-içme ve eğlence yerlerinden haberdar olmak için	1	2	3	4	5
16	Festivallerden haberdar olmak için	1	2	3	4	5
17	Eğlence etkinliklerinden (dans, parti vb.) haberdar olmak için	1	2	3	4	5
18	İnternet üstünden telefonla görüşme/video görüşmesi için	1	2	3	4	5

19	Diğer (lütfen belirtiniz)	1	2	3	4	5

D. Dijital teknolojilerin kamusal yaşamda insan davranışları üzerindeki etkisi

D01. Dijital teknolojinin toplumsal etkisi ile ilgili ifadelerden size uygun olanı -katılma derecenizi- belirtir misiniz? (kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, ne katılıyorum ne de katılmıyorum, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum)

Toplumsal Etki (Societal Impact)		**Kesinlikle Katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle Katılıyorum**
Mekânsızlaşma (placelessness): Mekânsızlaşma, fiziksel mekânın önemini yitirdiği ve insanların coğrafi sınırların ötesinde bağlantı kurabildiği bir durumu ifade eder. Özellikle dijital teknolojiler sayesinde, insanlar dünyanın her yerinden iletişim kurabilir ve iş birliği yapabilirler.						
D101	Dijital teknoloji, insanların kamusal alanda fiziksel mekânlara olan bağlılığını azaltır.	1	2	3	4	5
D102	Dijital teknoloji, insanların herhangi bir yerden çalışmasını ve iletişim kurmasını kolaylaştırır.	1	2	3	4	5
D103	Dijital içeriğe her yerden erişebilme, fiziksel ve dijital alan arasındaki sınırı bulanıklaştırarak, yersizlik hissine neden olur.	1	2	3	4	5
D104	Dijital teknoloji, sanal dünyada mekân kavramını değiştirerek, insanların kamusal alanda yerelleşme ve toplumsal bağlar kurma ihtiyacını azaltır.	1	2	3	4	5
D105	Dijital teknolojilerin her yerde kullanılabilmesi nedeniyle, kamusal alanda insanlar arasındaki fiziksel etkileşimin azalmasına neden olur.	1	2	3	4	5
Aynılaşma (Homogenization) Aynılaşma, kültürel ve coğrafi farklılıkların azaldığı ve dünya genelinde benzer özelliklerin ortaya çıktığı bir süreçtir. Globalleşme ve teknolojik gelişmeler, dünya çapında aynılaşmaya yol açmıştır.						
D106	Dijital teknolojiler, insan davranışının ve etkileşiminin aynılaşması (birbiriyle benzer hale gelmesi) ile sonuçlanmıştır.	1	2	3	4	5
D107	Dijital teknoloji, bir yerin diğerinden ayırt edilmesini zorlaştırır (aynılaşan mekânlar).	1	2	3	4	5
D108	Dijital teknolojiler çeşitliliğin veya yerel kimliğin kaybına neden olmaktadır.	1	2	3	4	5
D109	Dijital teknolojinin yaygınlaşması, dünya genelinde birbirine benzeyen bir tüketim kültürünün oluşmasına yol açar.	1	2	3	4	5
D110	Dijital teknolojinin sağladığı erişim, bireylerin global medya ve kültürle daha fazla etkileşimde olmasını sağlar ve bu şekilde mekânsal aynılaşmaya yol açar.	1	2	3	4	5
Dijital Bağımlılık (The Digital Addiction)						
D111	Dijital bağımlılık, kendimizi ekranlarımıza ve çevrimiçi etkileşimlerimize çok kaptırdığımız için, kamusal alanlarda sosyal izolasyona ve kopukluğa yol açabilir.	1	2	3	4	5
D112	Dijital bağımlılık, kamusal alanlarda başkalarıyla anlamlı yüz yüze etkileşimler kurulmasında bir engel oluşturur.	1	2	3	4	5
D113	Dijital bağımlılık, bireylerin kamusal alanlarda tam olarak var olmalarını ve etraflarındaki dünyayla etkileşime girmelerini zorlaştırır.	1	2	3	4	5
D114	Dijital bağımlılık, bireylerin zaman yönetimi becerilerini etkileyerek, kamusal alanda verimli ve etkili olmalarını zorlaştırır.	1	2	3	4	5
D115	Dijital bağımlılık, bireylerin günlük hayatlarında yalnız hissetmelerine ve toplumdan uzaklaşmalarına neden olur.	1	2	3	4	5

D02. Dijital teknolojinin sosyal izolasyon üzerindeki etkisi ile ilgili ifadelerden size uygun olanı -katılma derecenizi- belirtir misiniz? (kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, ne katılıyorum, ne de katılmıyorum, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum)

	Sosyal İzolasyon (Social isolation):	**Kesinlikle Katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle Katılıyorum**
Yabancılaşma Yabancılaşma, insanların kendilerini toplumdan, doğadan veya kendi iç dünyalarından kopmuş hissetmeleri durumudur. Teknoloji, insanların daha bağlantılı olmalarına yardımcı olurken, aynı zamanda yabancılaşma hissine de yol açabilir.						
D201	Dijital teknoloji, etrafımızdaki kişilerle etkileşim kurmak yerine cihazlara odaklandığımız için kamusal alanda yabancılaşmaya yol açar.	1	2	3	4	5
D202	Dijital teknoloji, geleneksel iletişim biçimlerini bozarak, kamusal alanlarda toplumsal bağların bozulmasına yol açar.	1	2	3	4	5
D203	Dijital teknolojinin sağladığı sürekli dikkat dağınıklığı, odaklanma eksikliğine ve fiziksel çevreyle bağlantının azalmasına neden olur.	1	2	3	4	5
D204	Dijital teknolojinin yaygınlaşması, insanların yüz yüze etkileşim yerine sanal etkileşimlere daha çok zaman ayırmalarına neden olur.	1	2	3	4	5
D205	Dijital teknolojinin sunduğu anlık bağlantı ve paylaşım imkanları kamusal alandaki sosyal bağları zayıflatır.	1	2	3	4	5
Ayrışma ve Bireyselleşme **Ayrışma,** insanların topluluktan koparak daha fazla bireyselleşmeye yönelmesidir. **Bireyselleşme**, insanların kendi benliklerini ve özgünlüklerini ön plana çıkarmalarıdır. Teknoloji, insanların kendi ilgi alanlarına odaklanmalarına ve bireyselleşmelerine olanak tanırken, aynı zamanda sosyal izolasyona da yol açabilir.						
D206	Dijital teknoloji ile birlikte gelen bireyselleşme, yüz yüze etkileşimin azalmasına neden olur.	1	2	3	4	5
D207	Dijital teknoloji, her zamankinden daha fazla bağlantılı olduğumuz, ancak daha izole ve bireyselleştiğimiz paradoksal bir durum yaratır.	1	2	3	4	5
D208	Kamusal alanlarda kişisel cihazların kullanımının artmasıyla birlikte, insanlar birbirlerinden daha fazla soyutlanmaktadır.	1	2	3	4	5
D209	Dijital teknoloji, toplumsal bağlar zayıflatarak bireyselleşmeyi artırır.	1	2	3	4	5
D210	Dijital teknolojiyle bireyselleşen toplumda, ortak değerlerin ve paylaşılan deneyimlerin önemi azalır.	1	2	3	4	5

D03. Teknoloji kaynaklı toplumsal anksiyete ile ilgili ifadelerden size uygun olanı -katılma derecenizi- belirtir misiniz? (kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, ne katılıyorum ne de katılmıyorum, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum)

	Teknoloji Kaynaklı Toplumsal Anksiyete	**Kesinlikle Katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle Katılıyorum**
Tekno-stres ve toplumsal anksiyete **teknostres:** bilgi teknolojilerine uyum sağlanamadığı veya baş edilemediğinde ortaya çıkabilen olumsuz durum (tükenmişlik, duyarsızlaşma hissi. **teknolojik anksiyete:** teknoloji kullanımı veya kulanım düşüncesinin ortaya çıkardığı veya internete ulaşılamadığında ortaya çıkan kaygı ve sıkılma durumu.						
D301	Dijital teknoloji, tekno-strese ve toplumsal anksiyeteye yol açarak bireylerin bunalmış hissetmelerine neden olur.	1	2	3	4	5

D302	Dijital teknoloji aracılığıyla sürekli erişilebilir olma baskısı, tekno-stres ve toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.	1	2	3	4	5
D303	Dijital teknolojiye aşırı bağımlılık, yüz yüze sosyal etkileşimin azalmasına ve bu nedenle toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.	1	2	3	4	5
D304	Dijital teknolojinin yarattığı bilgi yükü, bireylerde karar verme güçlüğü, bilgi kirliliği ve bilgiye erişim kaygısı gibi sorunlar yaratır.	1	2	3	4	5
D305	Yoğun teknoloji kullanımı, zaman yönetimi sorunlarına neden olur ve bu da stres seviyelerini artırır.	1	2	3	4	5
Aşırı-bağlantılılık ve Fırsatı Kaçırma Korkusu **Fırsatı kaçırma korkusu (FOMO):** Gündelik hayatta güncel olanı kaçırma korkusu/endişesi (sosyal etkileşim fırsatı, yeni bir deneyim, yeni bir fırsat).						
D306	Dijital teknoloji yoluyla hiper bağlantı, başkalarıyla sürekli bağlantı duygusu yaratarak, sosyal deneyimleri kaçırma korkusunun artmasına neden olur.	1	2	3	4	5
D307	Sosyal medyayı ve diğer dijital platformları sürekli kontrol etme baskısı, bireyler kendilerini her zaman bağlantıda kalmaya mecbur hissettikleri için kaygı ve strese yol açar.	1	2	3	4	5
D308	Dijital teknolojinin yarattığı aşırı-bağlantılılık ve kaçırma korkusu (FOMO), kamusal alanlarda gerçek hayattaki sosyal etkileşim yerine sanal sosyal bağlantıların önceliklendirilmesine yol açar.	1	2	3	4	5
D309	Dijital teknolojinin yarattığı sürekli bağlantı durumu, bireylerin gerçek hayattaki sosyal etkileşimlerine olan ilgilerini azaltır.	1	2	3	4	5
D310	Aşırı bağlantılılık, kişisel fırsatları ve gerçek hayattaki deneyimleri kaçırma korkusunu azaltır.	1	2	3	4	5

D04. Medya ve dijital teknolojilerin insan davranışları ve kamusal alan üzerindeki etkisi ile ilgili ifadelerden size uygun olanı -katılma derecenizi- belirtir misiniz? (kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, ne katılıyorum ne de katılmıyorum, katılıyorum, kesinlikle katılıyorum)

	Medya ve Dijital Etkiler	**Kesinlikle Katılmıyorum**	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle Katılıyorum**
Medya Etkisi (Media effects) **Medya yankı odası**; bilgi, fikir ve inançların tekrar ederek (yankılanarak) güçlendiği, tek taraflı iletişim biçimi (aynı fikre sahip kişileri bir araya getiren, tek taraflı iletişim biçimi ile bir fikri tekrar ederek güçlendiren bir kavram. **filtre balonu** ise kişileştirilmiş filtrelerden dolayı sosyal medyada algoritmalar aracılığıyla kullanıcıların karşısına fikirlerini destekleyen, ilgi alanlarına giren paylaşımların çıkması (izole edilmiş sanal dünya) ifade edilmektedir.						
D401	Yankı odalarının ve filtre balonlarının çoğalması, bireylerin giderek birbirinden izole edildiği parçalanmış bir kamusal alan yaratır.	1	2	3	4	5
D402	Yankı odaları ve filtre balonları, sosyal ve politik kutuplaşmayı şiddetlendirerek, kamusal tartışmalarda ortak zemin bulmayı zorlaştırır.	1	2	3	4	5
D403	Dijital teknolojiler, yankı odaları ve filtre balonları ile, kamusal ve özel arasındaki sınırların bulanıklaşmasına neden olur.	1	2	3	4	5
D404	Dijital teknolojilerin yaygınlaşması, medya etkisini artırarak, insanların kamusal alanlar konusundaki fikirlerini ve algılarını olumsuz yönde etkiler.	1	2	3	4	5
Engel Tanımama ve Teknolojik Determinizm **Engel tanımama;** teknoloji kullanımında yüz yüze iletişimde tercih edilmeyen, yapılmayan şekilde davranabilmek (nezaketsiz, başkalarının sınırlarına saygı göstermeyen bir tavır); **teknolojik determinizm;**						

teknolojinin toplum üzerindeki etkisini açıklayan bir kuram, teknolojinin toplumsal değişimleri belirleyen en önemli unsur olduğu fikrine dayanan bir kuram.						
D405	Dijital teknoloji, yüz yüze etkileşimlerde yapılamayacak şekillerde davranmaya, nezaket ve saygı eksikliğine neden olur.	1	2	3	4	5
D406	Sosyal medya platformları, halka açık etkileşimlerimizde bir dürtüsellik ve anlık memnuniyet kültürü yaratır.	1	2	3	4	5
D407	Teknolojiye aşırı güvenme, kamusal yaşamın nüanslarını ve karmaşıklıklarını gözden kaçırmamıza neden olur.	1	2	3	4	5
D408	Dijital teknolojiler, insanlar arası etkileşimleri kolaylaştırarak, sosyal engelleri ortadan kaldırır.	1	2	3	4	5
D409	Dijital teknolojiler, anonimlik ve özgürlük hissi vererek, insanların yasa ve kurallara uymama eğiliminde olmalarına neden olabilir.	1	2	3	4	5

D05. İsterseniz dijital teknolojilerin kamusal alan kullanımı ve kamusal alan tasarımı konusundaki etkilerine dair görüş ve önerilerinizi bizlerle paylaşabilirsiniz. ANKETE KATILDIĞINIZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİZ.

B
EK

Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları: Dijital Teknolojilerin Kamusal Yaşamda İnsan Davranışlarına Etkisi

Katılımcının yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, uzmanlığı, profesyonel olarak ne kadar süredir hangi işle uğraştığı anketör tarafından girilecektir? Terimlere ilişkin bilgi, mülakat öncesi ve sohbet sırasında açıklanacaktır.

Toplumsal Etki	
1	Sizce dijital teknolojilerin toplumsal etkileri nelerdir?
Sosyal izolasyon	
2	Dijital teknolojinin kamusal yaşamda anlamlı sosyal bağlantılar ve ilişkiler kurma becerimizi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
Teknolojik Kaygı	
3	Deneyimlerinize göre, dijital teknoloji kamusal yaşamda tekno-stres ve toplumsal kaygıya neden oluyor mu?
Medya Efektleri	
4	Yankı odaları ve filtre balonu kavramlarını düşündüğünüzde, dijital teknolojinin kamusal yaşamda bu olgulara nasıl katkıda bulunduğunu düşünüyorsunuz?
Dijital Etkiler	
5	Sizce dijital teknolojiler, engel tanımama, teknolojik determinizm gibi konularda kamusal yaşamdaki davranışlarımızı nasıl etkiliyor?
6	Dijital teknolojilerin kamusal yaşama etkisi düşünüldüğünde aklınıza gelen kelime ve/veya kavramlar nelerdir? (olumlu ve olumsuz olabilir).
Mekân Organizasyonu, Tasarım ve Planlama	
7	Dijital teknoloji kullanımının yaygınlaşmasını mekânsal tasarıma ve planlamaya etkileri nelerdir?
8	Kamusal alanda dijital teknoloji kullanımının yaygınlaşması siz tasarımcıların mekân tasarımı ile ilgili anlayışınızı nasıl etkiledi?
9	Sizce dijital teknoloji kullanımı bağlamında hangi planlama ve tasarım ilkeleri belirlenmeye başlandı?
Genel Değerlendirme	
10	Dijital teknolojilerin kamusal yaşama ve insan davranışlarına etkileri konusunda eklemek istedikleriniz, önerileriniz var mı?

C
EK

Bölüm 4 kapsamında yapılan analizlerin detayları

Tablo C.1 Kamusal Alan Kullanımına Bakış Açısı Ölçeğindeki maddelere ilişkin betimleyici istatistik verileri

Betimlemeler				
			İstatistik	Std. Hata
B0101.Kamusal alan benin için "vakit geçirme alanıdır."	Ortalama		3,91	,054
	Ortalama için %95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,80	
		Üst Sınır	4,02	
	5% Kesen Ortalama		4,01	
	Medyan		4,00	
	Varyans		1,057	
	Std. Sapma		1,028	
	Minimum		1	
	Maximum		5	
	Aralık		4	
	Çeyrekler Arası Aralık		1	
	Çarpıklık		-1,290	,129
	Basıklık		1,506	,258
B0102.Kamusal alan benim için "ulaşım – yürüme aksıdır."	Ortalama		3,86	,054
	Ortalama için %95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,76	
		Üst Sınır	3,97	
	5% Kesen Ortalama		3,96	
	Medyan		4,00	
	Varyans		1,032	
	Std. Sapma		1,016	
	Minimum		1	
	Maximum		5	
	Aralık		4	
	Çeyrekler Arası Aralık		0	
	Çarpıklık		-1,246	,129
	Basıklık		1,382	,258
B0103.Kamusal alan benim için "ev iş aksı arasında geçiş aksıdır."	Ortalama		3,35	,061
	Ortalama için %95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,23	
		Üst Sınır	3,47	
	5% Kesen Ortalama		3,39	
	Medyan		4,00	

	Varyans		1,316	
	Std. Sapma		1,147	
	Minimum		1	
	Maximum		5	
	Aralık		4	
	Çeyrekler Arası Aralık		1	
	Çarpıklık		-,369	,129
	Basıklık		-,696	,258
B0104.Kamusal alan benim için “fikir paylaşım alanıdır.”	Ortalama		3,69	,060
	Ortalama için %95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,57	
		Üst Sınır	3,81	
	5% Kesen Ortalama		3,77	
	Medyan		4,00	
	Varyans		1,279	
	Std. Sapma		1,131	
	Minimum		1	
	Maximum		5	
	Aralık		4	
	Çeyrekler Arası Aralık		2	
	Çarpıklık		-,710	,129
	Basıklık		-,264	,258
B0105.Kamusal alan benim için “sosyalleşme alanıdır.”	Ortalama		4,11	,058
	Ortalama için %95 Güven Aralığı	Alt Sınır	4,00	
		Üst Sınır	4,22	
	5% Kesen Ortalama		4,23	
	Medyan		4,00	
	Varyans		1,185	
	Std. Sapma		1,089	
	Minimum		1	
	Maximum		5	
	Aralık		4	
	Çeyrekler Arası Aralık		1	
	Çarpıklık		-1,391	,129
	Basıklık		1,356	,258
B0106.Kamusal alan benim için “yalnız vakit geçirme alanıdır.”	Ortalama		3,37	,062
	Ortalama için %95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,25	
		Üst Sınır	3,49	
	5% Kesen Ortalama		3,41	
	Medyan		4,00	
	Varyans		1,371	
	Std. Sapma		1,171	
	Minimum		1	
	Maximum		5	

	Aralık		4	
	Çeyrekler Arası Aralık		2	
	Çarpıklık		-,388	,129
	Basıklık		-,793	,258
B0107. Kamusal alan benim için çarşıdır.	Ortalama		3,33	,058
	Ortalama için %95 Güven Aralığı	Alt Sınır	3,21	
		Üst Sınır	3,44	
	5% Kesen Ortalama		3,37	
	Medyan		4,00	
	Varyans		1,202	
	Std. Sapma		1,096	
	Minimum		1	
	Maximum		5	
	Aralık		4	
	Çeyrekler Arası Aralık		1	
	Çarpıklık		-,499	,129
	Basıklık		-,482	,258
B0108. Kamusal alan benim için "alışveriş merkezidir".	Ortalama		2,65	,064
	Ortalama için %95 Güven Aralığı	Alt Sınır	2,52	
		Üst Sınır	2,77	
	5% Kesen Ortalama		2,61	
	Medyan		2,00	
	Varyans		1,441	
	Std. Sapma		1,200	
	Minimum		1	
	Maximum		5	
	Aralık		4	
	Çeyrekler Arası Aralık		2	
	Çarpıklık		,227	,129
	Basıklık		-1,018	,258
B0109. Kamusal alan benim için "internet üzerinden etkileşimde bulunduğumuz bir yerdir" (Facebook, Twitter, Instagram gibi uygulamalar).	Ortalama		2,48	,061
	Ortalama için %95 Güven Aralığı	Alt Sınır	2,36	
		Üst Sınır	2,60	
	5% Kesen Ortalama		2,43	
	Medyan		2,00	
	Varyans		1,321	
	Std. Sapma		1,149	
	Minimum		1	
	Maximum		5	
	Aralık		4	
	Çeyrekler Arası Aralık		1	
	Çarpıklık		,391	,129
	Basıklık		-,769	,258

Tablo C.2 İlk faktör analizi sonuçlarına göre faktör yükleri

Doku Matriksi							
	Bileşen						
	1	2	3	4	5	6	7
D206. Dijital teknoloji ile birlikte gelen bireyselleşme, yüz yüze etkileşimin azalmasına neden olur.	0,843						
D205. Dijital teknolojinin sunduğu anlık bağlantı ve paylaşım imkanları kamusal alandaki sosyal bağları zayıflatır.	0,799						
D204. Dijital teknolojinin yaygınlaşması, insanların yüz yüze etkileşim yerine sanal etkileşimlere daha çok zaman ayırmalarına neden olur.	0,794						
D202. Dijital teknoloji, geleneksel iletişim biçimlerini bozarak, kamusal alanlarda toplumsal bağların bozulmasına yol açar.	0,789						
D201.Dijital teknoloji, etrafımızdaki kişilerle etkileşim kurmak yerine cihazlara odaklandığımız için kamusal alanda yabancılaşmaya yol açar.	0,751						
D208.Kamusal alanlarda kişisel cihazların kullanımının artmasıyla birlikte, insanlar birbirlerinden daha fazla soyutlanmaktadır.	0,733						
D207. Dijital teknoloji, her zamankinden daha fazla bağlantılı olduğumuz, ancak daha izole ve bireyselleştiğimiz paradoksal bir durum yaratır.	0,713					0,216	
D203. Dijital teknolojinin sağladığı sürekli dikkat dağınıklığı, odaklanma eksikliğine ve fiziksel çevreyle bağlantının azalmasına neden olur.	0,688						
D209.Dijital teknoloji, toplumsal bağlar zayıflatarak bireyselleşmeyi artırır.	0,677					-0,201	
D210. Dijital teknolojiyle bireyselleşen toplumda, ortak değerlerin ve paylaşılan deneyimlerin önemi azalır.	0,568					-0,294	
D309.Dijital teknolojinin yarattığı sürekli bağlantı durumu, bireylerin gerçek hayattaki sosyal etkileşimlerine olan ilgilerini azaltır.	0,437			-0,289			

D402.Yankı odaları ve filtre balonları, sosyal ve politik kutuplaşmayı şiddetlendirerek, kamusal tartışmalarda ortak zemin bulmayı zorlaştırır.		0,799					
D401.Yankı odalarının ve filtre balonlarının çoğalması, bireylerin giderek birbirinden izole edildiği parçalanmış bir kamusal alan yaratır.		0,729					
D405. Dijital teknoloji, yüz yüze etkileşimlerde yapılamayacak şekillerde davranmaya, nezaket ve saygı eksikliğine neden olur.		0,55		-0,208			
D403.Dijital teknolojiler, yankı odaları ve filtre balonları ile, kamusal ve özel arasındaki sınırların bulanıklaşmasına neden olur.		0,536				-0,347	0,245
D404.Dijital teknolojilerin yaygınlaşması, medya etkisini artırarak, insanların kamusal alanlar konusundaki fikirlerini ve algılarını olumsuz yönde etkiler.		0,509				-0,335	
D407. Teknolojiye aşırı güvenme, kamusal yaşamın nüanslarını ve karmaşıklıklarını gözden kaçırmamıza neden olur.	0,205	0,337					0,31
D107.Dijital teknoloji, bir yerin diğerinden ayırt edilmesini zorlaştırır (aynılaşan mekânlar).			0,781				
D104.Dijital teknoloji, sanal dünyada mekân kavramını değiştirerek, insanların kamusal alanda yerelleşme ve toplumsal bağlar kurma ihtiyacını azaltır.			0,731				
D110.Dijital teknolojinin sağladığı erişim, bireylerin global medya ve kültürle daha fazla etkileşimde olmasını sağlar ve bu şekilde mekânsal aynılaşmaya yol açar.			0,679				
D108.Dijital teknolojiler çeşitliliğin veya yerel kimliğin kaybına neden olmaktadır.			0,65				
D106.Dijital teknolojiler, insan davranışının ve etkileşiminin aynılaşması (birbiriyle benzer hale gelmesi) ile sonuçlanmıştır.			0,637				
D109.Dijital teknolojinin yaygınlaşması, dünya genelinde birbirine benzeyen bir tüketim kültürünün oluşmasına yol açar.			0,607				
D103.Dijital içeriğe her yerden erişebilme, fiziksel ve dijital alan arasındaki sınırı bulanıklaştırarak, yersizlik hissine neden olur.			0,59				

D105. Dijital teknolojilerin her yerde kullanılabilmesi nedeniyle, kamusal alanda insanlar arasındaki fiziksel etkileşimin azalmasına neden olur.	0,226	0,215	0,548	0,23			
D101. Dijital teknoloji, insanların kamusal alanda fiziksel mekânlara olan bağlılığını azaltır.	0,258		0,367				
D306. Dijital teknoloji yoluyla hiper bağlantı, başkalarıyla sürekli bağlantı duygusu yaratarak, sosyal deneyimleri kaçırma korkusunun artmasına neden olur.				-0,81			
D307. Sosyal medyayı ve diğer dijital platformları sürekli kontrol etme baskısı, bireyler kendilerini her zaman bağlantıda kalmaya mecbur hissettikleri için kaygı ve strese yol açar.				-0,767			
D305.Yoğun teknoloji kullanımı, zaman yönetimi sorunlarına neden olur ve bu da stres seviyelerini artırır.				-0,68			
D301. Dijital teknoloji, tekno-strese ve toplumsal anksiyeteye yol açarak bireylerin bunalmış hissetmelerine neden olur.				-0,623			
D308. Dijital teknolojinin yarattığı aşırı-bağlantılılık ve kaçırma korkusu (FOMO), kamusal alanlarda gerçek hayattaki sosyal etkileşim yerine sanal sosyal bağlantıların önceliklendirilmesine yol açar.				-0,596			
D302.Dijital teknoloji aracılığıyla sürekli erişilebilir olma baskısı, tekno-stres ve toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.		0,227		-0,579			
D304.Dijital teknolojinin yarattığı bilgi yükü, bireylerde karar verme güçlüğü, bilgi kirliliği ve bilgiye erişim kaygısı gibi sorunlar yaratır.				-0,575			
D303.Dijital teknolojiye aşırı bağımlılık, yüz yüze sosyal etkileşimin azalmasına ve bu nedenle toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.				-0,486			
D112.Dijital bağımlılık, kamusal alanlarda başkalarıyla anlamlı yüz yüze etkileşimler kurulmasında bir engel oluşturur.					0,843		
D114.Dijital bağımlılık, bireylerin zaman yönetimi becerilerini etkileyerek, kamusal alanda verimli ve etkili olmalarını zorlaştırır.					0,815		

D113.Dijital bağımlılık, bireylerin kamusal alanlarda tam olarak var olmalarını ve etraflarındaki dünyayla etkileşime girmelerini zorlaştırır.					0,812		
D115. Dijital bağımlılık, bireylerin günlük hayatlarında yalnız hissetmelerine ve toplumdan uzaklaşmalarına neden olur.					0,788		
D111.Dijital bağımlılık, kendimizi ekranlarımıza ve çevrimiçi etkileşimlerimize çok kaptırdığımız için, kamusal alanlarda sosyal izolasyona ve kopukluğa yol açabilir.			0,297		0,547		
D310. Aşırı bağlantılılık, kişisel fırsatları ve gerçek hayattaki deneyimleri kaçırma korkusunu azaltır.				-0,281		-0,549	
D102.Dijital teknoloji, insanların herhangi bir yerden çalışmasını ve iletişim kurmasını kolaylaştırır.					0,203	0,505	0,293
D408.Dijital teknolojiler, insanlar arası etkileşimleri kolaylaştırarak, sosyal engelleri ortadan kaldırır.							0,851
D409. Dijital teknolojiler, anonimlik ve özgürlük hissi vererek, insanların yasa ve kurallara uymama eğiliminde olmalarına neden olabilir.		0,288					0,613
D406. Sosyal medya platformları, halka açık etkileşimlerimizde bir dürtüsellik ve anlık memnuniyet kültürü yaratır.			0,289			0,202	0,455
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.							
Rotasyon Yöntemi: Kaiser Normalleştirme ile Oblimin.							
a Rotation converged in 18 iterations.							

Tablo C.3 İlk analizin KMO ve Bartlett sonuçları

KMO and Bartlett's Test		
Örnekleme Uygunluğu için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçüsü (KMO).		,950
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare (yaklaşık)	10807,944
	Df	946
	Sig.	0,000

Tablo C.4 İlk analizin toplam varyans oranları

Açıklanan Toplam Varyans							
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Yük Kareleri Toplamı Çıkarma			Rotasyonun Karelerinin Toplamı Yükleri[a]
	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam
1	18,113	41,166	41,166	18,113	41,166	41,166	13,600
2	2,726	6,195	47,361	2,726	6,195	47,361	7,337
3	2,309	5,247	52,608	2,309	5,247	52,608	10,937
4	1,591	3,617	56,225	1,591	3,617	56,225	10,503
5	1,532	3,481	59,706	1,532	3,481	59,706	9,886
6	1,205	2,738	62,444	1,205	2,738	62,444	1,445
7	1,102	2,505	64,949	1,102	2,505	64,949	3,790
8	,983	2,235	67,184				
9	,897	2,039	69,223				
10	,882	2,004	71,227				
11	,778	1,768	72,995				
12	,678	1,541	74,537				
13	,657	1,494	76,030				
14	,614	1,396	77,426				
15	,574	1,305	78,731				
16	,567	1,288	80,019				
17	,556	1,264	81,283				
18	,546	1,241	82,524				
19	,519	1,179	83,703				
20	,496	1,127	84,830				
21	,467	1,061	85,891				
22	,432	,983	86,874				
23	,415	,942	87,816				
24	,400	,910	88,726				
25	,381	,866	89,593				
26	,364	,828	90,421				
27	,348	,791	91,212				
28	,341	,774	91,986				
29	,319	,725	92,711				
30	,306	,695	93,406				
31	,278	,631	94,037				
32	,261	,594	94,631				
33	,254	,577	95,208				
34	,247	,560	95,769				
35	,240	,546	96,315				
36	,226	,514	96,829				
37	,222	,505	97,333				
38	,215	,489	97,822				
39	,193	,438	98,260				
40	,189	,428	98,689				

41	,174	,396	99,085				
42	,149	,339	99,424				
43	,133	,303	99,727				
44	,120	,273	100,000				
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.							
a. Bileşenler ilişkili olduğunda, karelerinin toplamı olan yük değerleri eklenerek bir toplam varyans elde edilemez.							

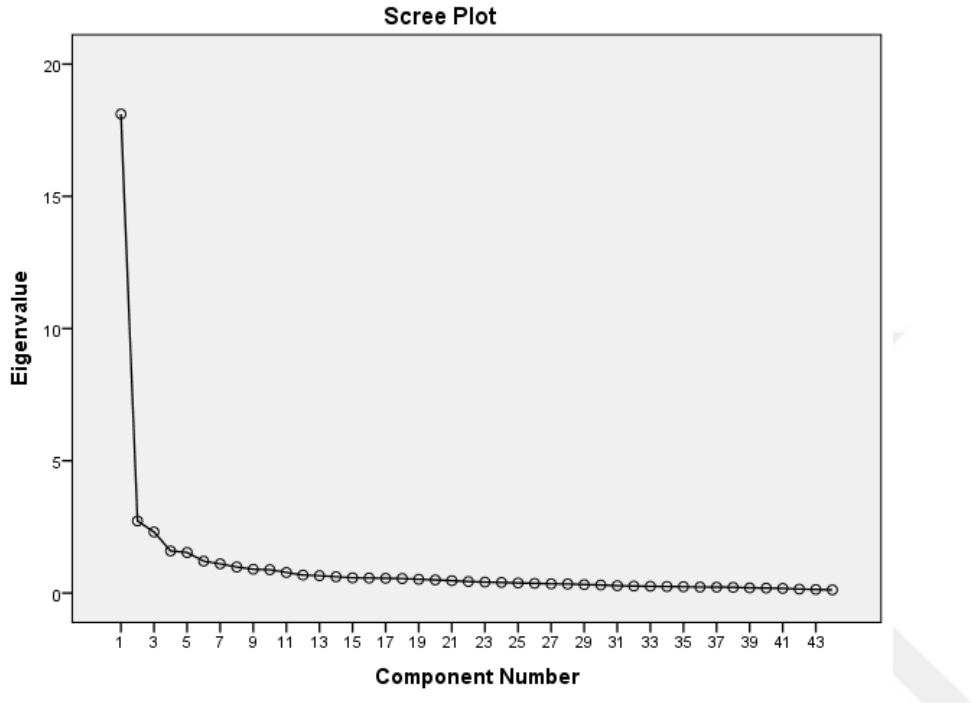

Şekil C.1 İlk analizin yamaç birikinti grafiği

Tablo C.5 İkinci faktör analizi sonuçlarına göre faktör yükleri

Doku Matriksi					
	Bileşen				
	1	2	3	4	5
D206. Dijital teknoloji ile birlikte gelen bireyselleşme, yüz yüze etkileşimin azalmasına neden olur.	0,853				
D202. Dijital teknoloji, geleneksel iletişim biçimlerini bozarak, kamusal alanlarda toplumsal bağların bozulmasına yol açar.	0,817				
D205. Dijital teknolojinin sunduğu anlık bağlantı ve paylaşım imkanları kamusal alandaki sosyal bağları zayıflatır.	0,81				
D204. Dijital teknolojinin yaygınlaşması, insanların yüz yüze etkileşim yerine sanal etkileşimlere daha çok zaman ayırmalarına neden olur.	0,773				
D201.Dijital teknoloji, etrafımızdaki kişilerle etkileşim kurmak yerine cihazlara odaklandığımız için kamusal alanda yabancılaşmaya yol açar.	0,766				
D208.Kamusal alanlarda kişisel cihazların kullanımının artmasıyla birlikte, insanlar birbirlerinden daha fazla soyutlanmaktadır.	0,749				
D209.Dijital teknoloji, toplumsal bağlar zayıflatarak bireyselleşmeyi artırır.	0,745				

D207. Dijital teknoloji, her zamankinden daha fazla bağlantılı olduğumuz, ancak daha izole ve bireyselleştiğimiz paradoksal bir durum yaratır.	0,657				
D210. Dijital teknolojiyle bireyselleşen toplumda, ortak değerlerin ve paylaşılan deneyimlerin önemi azalır.	0,65				
D203. Dijital teknolojinin sağladığı sürekli dikkat dağınıklığı, odaklanma eksikliğine ve fiziksel çevreyle bağlantının azalmasına neden olur.	0,631				
D309.Dijital teknolojinin yarattığı sürekli bağlantı durumu, bireylerin gerçek hayattaki sosyal etkileşimlerine olan ilgilerini azaltır.	0,455				-0,353
D409. Dijital teknolojiler, anonimlik ve özgürlük hissi vererek, insanların yasa ve kurallara uymama eğiliminde olmalarına neden olabilir.		0,67			
D408.Dijital teknolojiler, insanlar arası etkileşimleri kolaylaştırarak, sosyal engelleri ortadan kaldırır.		0,617			
D402.Yankı odaları ve filtre balonları, sosyal ve politik kutuplaşmayı şiddetlendirerek, kamusal tartışmalarda ortak zemin bulmayı zorlaştırır.		0,563	0,293		
D405. Dijital teknoloji, yüz yüze etkileşimlerde yapılamayacak şekillerde davranmaya, nezaket ve saygı eksikliğine neden olur.		0,53			-0,248
D406. Sosyal medya platformları, halka açık etkileşimlerimizde bir dürtüsellik ve anlık memnuniyet kültürü yaratır.		0.52			
D401.Yankı odalarının ve filtre balonlarının çoğalması, bireylerin giderek birbirinden izole edildiği parçalanmış bir kamusal alan yaratır.		0,518	0,289		-0,218
D102.Dijital teknoloji, insanların herhangi bir yerden çalışmasını ve iletişim kurmasını kolaylaştırır.		0,463		0,401	
D403.Dijital teknolojiler, yankı odaları ve filtre balonları ile, kamusal ve özel arasındaki sınırların bulanıklaşmasına neden olur.		0,418	0,368	-0,247	
D104.Dijital teknoloji, sanal dünyada mekân kavramını değiştirerek, insanların kamusal alanda yerelleşme ve toplumsal bağlar kurma ihtiyacını azaltır.			0,782		
D106.Dijital teknolojiler, insan davranışının ve etkileşiminin aynılaşması (birbiriyle benzer hale gelmesi) ile sonuçlanmıştır.			0,689		
D107.Dijital teknoloji, bir yerin diğerinden ayırt edilmesini zorlaştırır (aynılaşan mekânlar).			0,68		
D105. Dijital teknolojilerin her yerde kullanılabilmesi nedeniyle, kamusal alanda insanlar arasındaki fiziksel etkileşimin azalmasına neden olur.	0,246		0,653		0,207
D108.Dijital teknolojiler çeşitliliğin veya yerel kimliğin kaybına neden olmaktadır.			0,613		
D110.Dijital teknolojinin sağladığı erişim, bireylerin global medya ve kültürle daha fazla etkileşimde olmasını sağlar ve bu şekilde mekânsal aynılaşmaya yol açar.			0,585		
D103.Dijital içeriğe her yerden erişebilme, fiziksel ve dijital alan arasındaki sınırı bulanıklaştırarak, yersizlik hissine neden olur.			0,581	0,239	
D109.Dijital teknolojinin yaygınlaşması, dünya genelinde birbirine benzeyen bir tüketim kültürünün oluşmasına yol açar.			0,535		
D101. Dijital teknoloji, insanların kamusal alanda fiziksel mekânlara olan bağlılığını azaltır.	0,238		0,422		
D404.Dijital teknolojilerin yaygınlaşması, medya etkisini artırarak, insanların kamusal alanlar konusundaki fikirlerini ve algılarını olumsuz yönde etkiler.	0,246	0,27	0,358	-0,301	-0,227
D113.Dijital bağımlılık, bireylerin kamusal alanlarda tam olarak var olmalarını ve etraflarındaki dünyayla etkileşime girmelerini zorlaştırır.	0,211			0,665	
D114.Dijital bağımlılık, bireylerin zaman yönetimi becerilerini etkileyerek, kamusal alanda verimli ve etkili olmalarını zorlaştırır.				0,639	

D112.Dijital bağımlılık, kamusal alanlarda başkalarıyla anlamlı yüz yüze etkileşimler kurulmasında bir engel oluşturur.			0,256	0,634	
D115. Dijital bağımlılık, bireylerin günlük hayatlarında yalnız hissetmelerine ve toplumdan uzaklaşmalarına neden olur.				0,607	
D111.Dijital bağımlılık, kendimizi ekranlarımıza ve çevrimiçi etkileşimlerimize çok kaptırdığımız için, kamusal alanlarda sosyal izolasyona ve kopukluğa yol açabilir.			0,409	0,424	
D306. Dijital teknoloji yoluyla hiper bağlantı, başkalarıyla sürekli bağlantı duygusu yaratarak, sosyal deneyimleri kaçırma korkusunun artmasına neden olur.					-0,893
D307. Sosyal medyayı ve diğer dijital platformları sürekli kontrol etme baskısı, bireyler kendilerini her zaman bağlantıda kalmaya mecbur hissettikleri için kaygı ve strese yol açar.					-0,848
D305.Yoğun teknoloji kullanımı, zaman yönetimi sorunlarına neden olur ve bu da stres seviyelerini artırır.					-0,751
D308. Dijital teknolojinin yarattığı aşırı-bağlantılılık ve kaçırma korkusu (FOMO), kamusal alanlarda gerçek hayattaki sosyal etkileşim yerine sanal sosyal bağlantıların önceliklendirilmesine yol açar.					-0,683
D301. Dijital teknoloji, tekno-strese ve toplumsal anksiyeteye yol açarak bireylerin bunalmış hissetmelerine neden olur.					-0,661
D302.Dijital teknoloji aracılığıyla sürekli erişilebilir olma baskısı, tekno-stres ve toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.					-0,621
D304.Dijital teknolojinin yarattığı bilgi yükü, bireylerde karar verme güçlüğü, bilgi kirliliği ve bilgiye erişim kaygısı gibi sorunlar yaratır.					-0,609
D303.Dijital teknolojiye aşırı bağımlılık, yüz yüze sosyal etkileşimin azalmasına ve bu nedenle toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.					-0,555
D310. Aşırı bağlantılılık, kişisel fırsatları ve gerçek hayattaki deneyimleri kaçırma korkusunu azaltır.					-0,387
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.					
Rotasyon Yöntemi: Kaiser Normalleştirme ile Oblimin.					
a Rotation converged in 14 iterations.					

Tablo C.6 İkinci analiz sonuçlarına göre KMO ve Bartlett Sonuçları

KMO and Bartlett's Test		
Örnekleme Uygunluğu için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçüsü (KMO).		,951
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare (yaklaşık)	10554,797
	Df	903
	Sig.	0,000

Tablo C.7 İkinci analizde toplam varyans oranları

Açıklanan Toplam Varyans							
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Yük Kareleri Toplamı Çıkarma			Rotasyonun Karelerinin Toplamı Yükleri[a]
	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam
1	17,790	41,372	41,372	17,790	41,372	41,372	13,532
2	2,641	6,143	47,515	2,641	6,143	47,515	5,803

3	2,299	5,348	52,863	2,299	5,348	52,863	10,967
4	1,567	3,644	56,507	1,567	3,644	56,507	5,234
5	1,513	3,518	60,025	1,513	3,518	60,025	12,166
6	1,201	2,793	62,818				
7	1,102	2,562	65,380				
8	,983	2,285	67,665				
9	,890	2,069	69,734				
10	,832	1,935	71,669				
11	,750	1,743	73,412				
12	,676	1,571	74,983				
13	,648	1,508	76,491				
14	,611	1,422	77,913				
15	,574	1,336	79,249				
16	,565	1,314	80,563				
17	,549	1,276	81,838				
18	,537	1,249	83,087				
19	,498	1,157	84,244				
20	,467	1,086	85,330				
21	,446	1,038	86,368				
22	,431	1,002	87,370				
23	,401	,933	88,303				
24	,387	,900	89,203				
25	,371	,863	90,066				
26	,349	,813	90,879				
27	,344	,800	91,679				
28	,322	,748	92,427				
29	,306	,712	93,140				
30	,286	,665	93,805				
31	,261	,608	94,413				
32	,256	,594	95,007				
33	,252	,587	95,594				
34	,243	,566	96,160				
35	,238	,554	96,713				

36	,226	,525	97,238				
37	,215	,500	97,739				
38	,196	,455	98,194				
39	,190	,442	98,636				
40	,175	,407	99,043				
41	,154	,358	99,401				
42	,135	,315	99,716				
43	,122	,284	100,000				
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.							
a. Bileşenler ilişkili olduğunda, karelerinin toplamı olan yük değerleri eklenerek bir toplam varyans elde edilemez.							

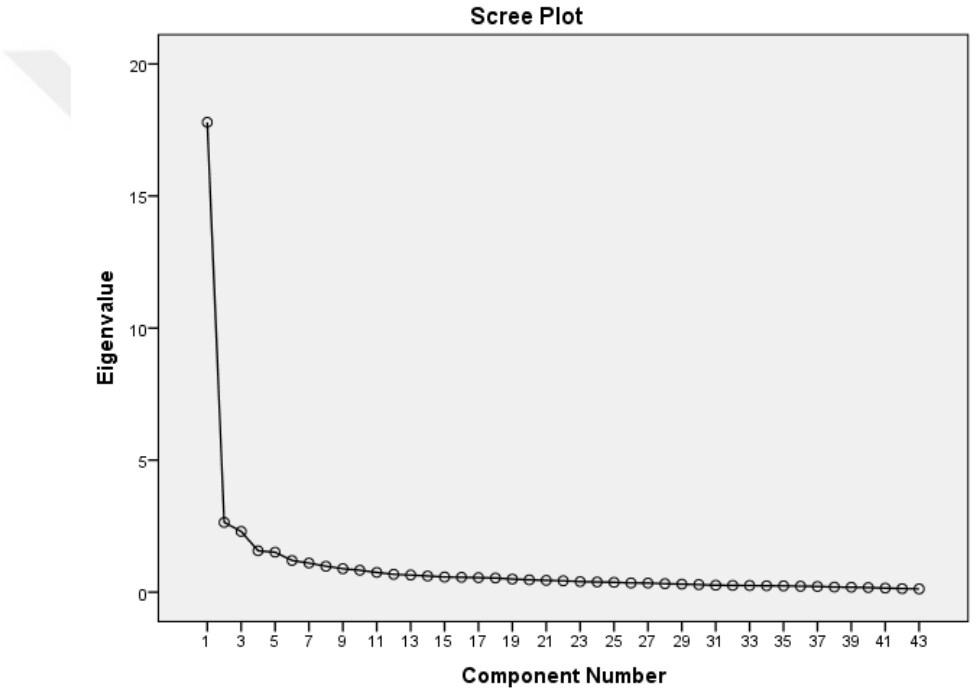

Şekil C.2 İkinci analize göre yamaç birikinti grafiği

Tablo C.8 Üçüncü faktör analizi sonuçlarına göre faktör yükleri

Doku Matriksi					
	Bileşen				
	1	2	3	4	5
D206. Dijital teknoloji ile birlikte gelen bireyselleşme, yüz yüze etkileşimin azalmasına neden olur.	0,851				
D202. Dijital teknoloji, geleneksel iletişim biçimlerini bozarak, kamusal alanlarda toplumsal bağların bozulmasına yol açar.	0,816				
D205. Dijital teknolojinin sunduğu anlık bağlantı ve paylaşım imkanları kamusal alandaki sosyal bağları zayıflatır.	0,811				

D204. Dijital teknolojinin yaygınlaşması, insanların yüz yüze etkileşim yerine sanal etkileşimlere daha çok zaman ayırmalarına neden olur.	0,773				
D201.Dijital teknoloji, etrafımızdaki kişilerle etkileşim kurmak yerine cihazlara odaklandığımız için kamusal alanda yabancılaşmaya yol açar.	0,767				
D208.Kamusal alanlarda kişisel cihazların kullanımının artmasıyla birlikte, insanlar birbirlerinden daha fazla soyutlanmaktadır.	0,747				
D209.Dijital teknoloji, toplumsal bağlar zayıflatarak bireyselleşmeyi artırır.	0,741				
D207. Dijital teknoloji, her zamankinden daha fazla bağlantılı olduğumuz, ancak daha izole ve bireyselleştiğimiz paradoksal bir durum yaratır.	0,654				
D210. Dijital teknolojiyle bireyselleşen toplumda, ortak değerlerin ve paylaşılan deneyimlerin önemi azalır.	0,642				
D203. Dijital teknolojinin sağladığı sürekli dikkat dağınıklığı, odaklanma eksikliğine ve fiziksel çevreyle bağlantının azalmasına neden olur.	0,631				
D309.Dijital teknolojinin yarattığı sürekli bağlantı durumu, bireylerin gerçek hayattaki sosyal etkileşimlerine olan ilgilerini azaltır.	0,458				-0,352
D409. Dijital teknolojiler, anonimlik ve özgürlük hissi vererek, insanların yasa ve kurallara uymama eğiliminde olmalarına neden olabilir.		0,672			
D408.Dijital teknolojiler, insanlar arası etkileşimleri kolaylaştırarak, sosyal engelleri ortadan kaldırır.		0,615			
D402.Yankı odaları ve filtre balonları, sosyal ve politik kutuplaşmayı şiddetlendirerek, kamusal tartışmalarda ortak zemin bulmayı zorlaştırır.		0,567	0,29		
D405. Dijital teknoloji, yüz yüze etkileşimlerde yapılamayacak şekillerde davranmaya, nezaket ve saygı eksikliğine neden olur.		0,53			-0,247
D401.Yankı odalarının ve filtre balonlarının çoğalması, bireylerin giderek birbirinden izole edildiği parçalanmış bir kamusal alan yaratır.		0,524	0,283		-0,214
D406. Sosyal medya platformları, halka açık etkileşimlerimizde bir dürtüsellik ve anlık memnuniyet kültürü yaratır.		0,519			
D102.Dijital teknoloji, insanların herhangi bir yerden çalışmasını ve iletişim kurmasını kolaylaştırır.		0,453		0,426	
D403.Dijital teknolojiler, yankı odaları ve filtre balonları ile, kamusal ve özel arasındaki sınırların bulanıklaşmasına neden olur.		0,426	0,359	-0,254	
D104.Dijital teknoloji, sanal dünyada mekân kavramını değiştirerek, insanların kamusal alanda yerelleşme ve toplumsal bağlar kurma ihtiyacını azaltır.			0,786		
D106.Dijital teknolojiler, insan davranışının ve etkileşiminin aynılaşması (birbiriyle benzer hale gelmesi) ile sonuçlanmıştır.			0,693		
D107.Dijital teknoloji, bir yerin diğerinden ayırt edilmesini zorlaştırır (aynılaşan mekânlar).			0,683		
D105. Dijital teknolojilerin her yerde kullanılabilmesi nedeniyle, kamusal alanda insanlar arasındaki fiziksel etkileşimin azalmasına neden olur.	0,247		0,659		0,207
D108.Dijital teknolojiler çeşitliliğin veya yerel kimliğin kaybına neden olmaktadır.			0,625		
D103.Dijital içeriğe her yerden erişebilme, fiziksel ve dijital alan arasındaki sınırı bulanıklaştırarak, yersizlik hissine neden olur.			0,595	0,246	
D110.Dijital teknolojinin sağladığı erişim, bireylerin global medya ve kültürle daha fazla etkileşimde olmasını sağlar ve bu şekilde mekânsal aynılaşmaya yol açar.			0,588		
D109.Dijital teknolojinin yaygınlaşması, dünya genelinde birbirine benzeyen bir tüketim kültürünün oluşmasına yol açar.			0,54		

D101. Dijital teknoloji, insanların kamusal alanda fiziksel mekânlara olan bağlılığını azaltır.	0,23		0,434		
D404.Dijital teknolojilerin yaygınlaşması, medya etkisini artırarak, insanların kamusal alanlar konusundaki fikirlerini ve algılarını olumsuz yönde etkiler.	0,244	0,278	0,348	-0,309	-0,222
D113.Dijital bağımlılık, bireylerin kamusal alanlarda tam olarak var olmalarını ve etraflarındaki dünyayla etkileşime girmelerini zorlaştırır.	0,228			0,646	
D114.Dijital bağımlılık, bireylerin zaman yönetimi becerilerini etkileyerek, kamusal alanda verimli ve etkili olmalarını zorlaştırır.				0,632	
D115. Dijital bağımlılık, bireylerin günlük hayatlarında yalnız hissetmelerine ve toplumdan uzaklaşmalarına neden olur.				0,598	
D112.Dijital bağımlılık, kamusal alanlarda başkalarıyla anlamlı yüz yüze etkileşimler kurulmasında bir engel oluşturur.			0,274	0,593	
D306. Dijital teknoloji yoluyla hiper bağlantı, başkalarıyla sürekli bağlantı duygusu yaratarak, sosyal deneyimleri kaçırma korkusunun artmasına neden olur.					-0,892
D307. Sosyal medyayı ve diğer dijital platformları sürekli kontrol etme baskısı, bireyler kendilerini her zaman bağlantıda kalmaya mecbur hissettikleri için kaygı ve strese yol açar.					-0,846
D305.Yoğun teknoloji kullanımı, zaman yönetimi sorunlarına neden olur ve bu da stres seviyelerini artırır.					-0,75
D308. Dijital teknolojinin yarattığı aşırı-bağlantılılık ve kaçırma korkusu (FOMO), kamusal alanlarda gerçek hayattaki sosyal etkileşim yerine sanal sosyal bağlantıların önceliklendirilmesine yol açar.					-0,681
D301. Dijital teknoloji, tekno-strese ve toplumsal anksiyeteye yol açarak bireylerin bunalmış hissetmelerine neden olur.					-0,663
D302.Dijital teknoloji aracılığıyla sürekli erişilebilir olma baskısı, tekno-stres ve toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.					-0,622
D304.Dijital teknolojinin yarattığı bilgi yükü, bireylerde karar verme güçlüğü, bilgi kirliliği ve bilgiye erişim kaygısı gibi sorunlar yaratır.					-0,611
D303.Dijital teknolojiye aşırı bağımlılık, yüz yüze sosyal etkileşimin azalmasına ve bu nedenle toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.					-0,554
D310. Aşırı bağlantılılık, kişisel fırsatları ve gerçek hayattaki deneyimleri kaçırma korkusunu azaltır.					-0,384
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.					
Rotasyon Yöntemi: Kaiser Normalleştirme ile Oblimin.					
a Rotation converged in 14 iterations.					

Tablo C.9 Üçüncü analizde KMO ve Bartlett sonuçları

KMO and Bartlett's Test		
Örnekleme Uygunluğu için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçüsü (KMO).		,950
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare (yaklaşık)	10165,627
	df	861
	Sig.	0,000

Tablo C.10 Üçüncü analizde toplam varyans oranları

Açıklanan Toplam Varyans							
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Yük Kareleri Toplamı Çıkarma			Rotasyonun Karelerinin Toplamı Yükleri[a]
	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam
1	17,289	41,165	41,165	17,289	41,165	41,165	13,214
2	2,606	6,204	47,369	2,606	6,204	47,369	5,724
3	2,237	5,327	52,696	2,237	5,327	52,696	10,636
4	1,562	3,719	56,416	1,562	3,719	56,416	4,422
5	1,499	3,569	59,984	1,499	3,569	59,984	11,930
6	1,194	2,844	62,828				
7	1,101	2,622	65,449				
8	,981	2,335	67,785				
9	,854	2,034	69,819				
10	,824	1,961	71,780				
11	,747	1,779	73,560				
12	,674	1,605	75,165				
13	,625	1,488	76,652				
14	,609	1,451	78,103				
15	,574	1,367	79,470				
16	,560	1,333	80,803				
17	,547	1,303	82,106				
18	,517	1,232	83,338				
19	,492	1,172	84,510				
20	,461	1,097	85,608				
21	,441	1,051	86,659				
22	,430	1,024	87,683				
23	,399	,950	88,633				
24	,387	,922	89,554				
25	,356	,847	90,402				
26	,349	,832	91,234				
27	,342	,814	92,048				
28	,312	,742	92,790				
29	,305	,727	93,517				
30	,283	,674	94,190				
31	,259	,617	94,808				
32	,253	,601	95,409				
33	,245	,584	95,993				
34	,240	,573	96,565				
35	,226	,539	97,104				
36	,218	,519	97,623				
37	,205	,488	98,111				
38	,195	,464	98,575				
39	,176	,418	98,993				
40	,154	,367	99,360				

41	,146	,347	99,708				
42	,123	,292	100,000				
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.							
a. Bileşenler ilişkili olduğunda, karelerinin toplamı olan yük değerleri eklenerek bir toplam varyans elde edilemez.							

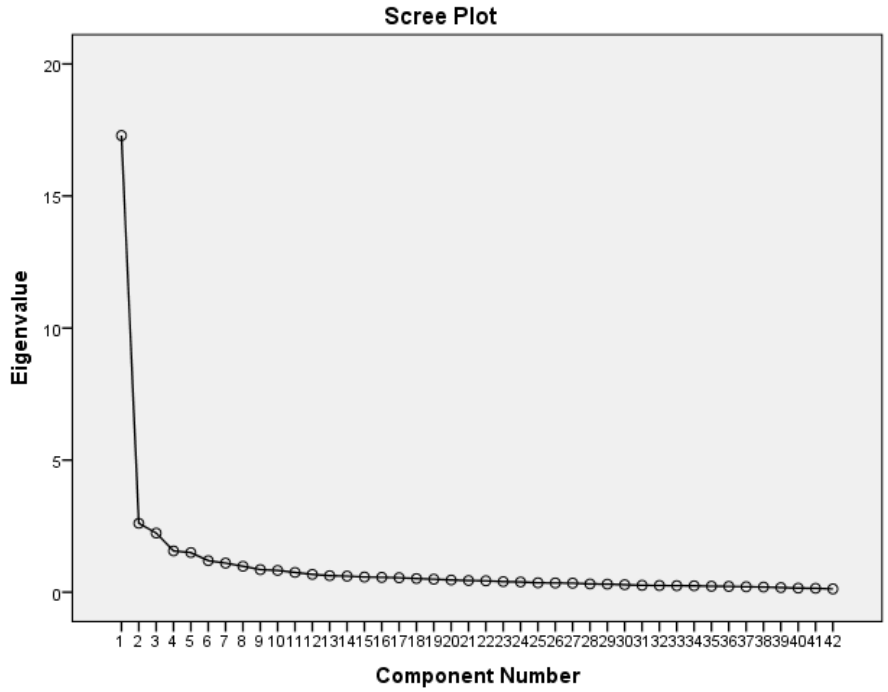

Şekil C.3 Üçüncü analizin yamaç birikinti grafiği

Tablo C.11 Dördüncü faktör analizi sonuçlarına göre faktör yükleri

Doku Matriksi					
	Bileşen				
	1	2	3	4	5
D206. Dijital teknoloji ile birlikte gelen bireyselleşme, yüz yüze etkileşimin azalmasına neden olur.	0,852				
D205. Dijital teknolojinin sunduğu anlık bağlantı ve paylaşım imkanları kamusal alandaki sosyal bağları zayıflatır.	0,818				
D202. Dijital teknoloji, geleneksel iletişim biçimlerini bozarak, kamusal alanlarda toplumsal bağların bozulmasına yol açar.	0,81				
D204. Dijital teknolojinin yaygınlaşması, insanların yüz yüze etkileşim yerine sanal etkileşimlere daha çok zaman ayırmalarına neden olur.	0,798				
D201.Dijital teknoloji, etrafımızdaki kişilerle etkileşim kurmak yerine cihazlara odaklandığımız için kamusal alanda yabancılaşmaya yol açar.	0,759				
D209.Dijital teknoloji, toplumsal bağlar zayıflatarak bireyselleşmeyi artırır.	0,737				
D208.Kamusal alanlarda kişisel cihazların kullanımının artmasıyla birlikte, insanlar birbirlerinden daha fazla soyutlanmaktadır.	0,721				
D210. Dijital teknolojiyle bireyselleşen toplumda, ortak değerlerin ve paylaşılan deneyimlerin önemi azalır.	0,653				

D207. Dijital teknoloji, her zamankinden daha fazla bağlantılı olduğumuz, ancak daha izole ve bireyselleştiğimiz paradoksal bir durum yaratır.	0,638				
D203. Dijital teknolojinin sağladığı sürekli dikkat dağınıklığı, odaklanma eksikliğine ve fiziksel çevreyle bağlantının azalmasına neden olur.	0,622				
D309.Dijital teknolojinin yarattığı sürekli bağlantı durumu, bireylerin gerçek hayattaki sosyal etkileşimlerine olan ilgilerini azaltır.	0,461			-0,334	
D409. Dijital teknolojiler, anonimlik ve özgürlük hissi vererek, insanların yasa ve kurallara uymama eğiliminde olmalarına neden olabilir.		0,714			
D402.Yankı odaları ve filtre balonları, sosyal ve politik kutuplaşmayı şiddetlendirerek, kamusal tartışmalarda ortak zemin bulmayı zorlaştırır.		0,623	0,23		
D408.Dijital teknolojiler, insanlar arası etkileşimleri kolaylaştırarak, sosyal engelleri ortadan kaldırır.		0,611			
D401.Yankı odalarının ve filtre balonlarının çoğalması, bireylerin giderek birbirinden izole edildiği parçalanmış bir kamusal alan yaratır.		0,578	0,239		
D405. Dijital teknoloji, yüz yüze etkileşimlerde yapılamayacak şekillerde davranmaya, nezaket ve saygı eksikliğine neden olur.		0,552		-0,228	
D406. Sosyal medya platformları, halka açık etkileşimlerimizde bir dürtüsellik ve anlık memnuniyet kültürü yaratır.		0,524			
D403.Dijital teknolojiler, yankı odaları ve filtre balonları ile, kamusal ve özel arasındaki sınırların bulanıklaşmasına neden olur.		0,505	0,306		
D404.Dijital teknolojilerin yaygınlaşması, medya etkisini artırarak, insanların kamusal alanlar konusundaki fikirlerini ve algılarını olumsuz yönde etkiler.	0,269	0,341	0,321	-0,2	-0,238
D104.Dijital teknoloji, sanal dünyada mekân kavramını değiştirerek, insanların kamusal alanda yerelleşme ve toplumsal bağlar kurma ihtiyacını azaltır.			0,75		
D107.Dijital teknoloji, bir yerin diğerinden ayırt edilmesini zorlaştırır (aynılaşan mekânlar).			0,689		
D106.Dijital teknolojiler, insan davranışının ve etkileşiminin aynılaşması (birbiriyle benzer hale gelmesi) ile sonuçlanmıştır.			0,666		
D105. Dijital teknolojilerin her yerde kullanılabilmesi nedeniyle, kamusal alanda insanlar arasındaki fiziksel etkileşimin azalmasına neden olur.	0,233		0,608	0,217	
D108.Dijital teknolojiler çeşitliliğin veya yerel kimliğin kaybına neden olmaktadır.			0,607		
D110.Dijital teknolojinin sağladığı erişim, bireylerin global medya ve kültürle daha fazla etkileşimde olmasını sağlar ve bu şekilde mekânsal aynılaşmaya yol açar.			0,581		
D103.Dijital içeriğe her yerden erişebilme, fiziksel ve dijital alan arasındaki sınırı bulanıklaştırarak, yersizlik hissine neden olur.			0,561		0,276
D109.Dijital teknolojinin yaygınlaşması, dünya genelinde birbirine benzeyen bir tüketim kültürünün oluşmasına yol açar.			0,54		
D101. Dijital teknoloji, insanların kamusal alanda fiziksel mekânlara olan bağlılığını azaltır.	0,202		0,391		0,237
D306. Dijital teknoloji yoluyla hiper bağlantı, başkalarıyla sürekli bağlantı duygusu yaratarak, sosyal deneyimleri kaçırma korkusunun artmasına neden olur.				-0,868	
D307. Sosyal medyayı ve diğer dijital platformları sürekli kontrol etme baskısı, bireyler kendilerini her zaman bağlantıda kalmaya mecbur hissettikleri için kaygı ve strese yol açar.				-0,822	
D305.Yoğun teknoloji kullanımı, zaman yönetimi sorunlarına neden olur ve bu da stres seviyelerini artırır.				-0,727	

D308. Dijital teknolojinin yarattığı aşırı-bağlantılılık ve kaçırma korkusu (FOMO), kamusal alanlarda gerçek hayattaki sosyal etkileşim yerine sanal sosyal bağlantıların önceliklendirilmesine yol açar.				-0,655	
D301. Dijital teknoloji, tekno-strese ve toplumsal anksiyeteye yol açarak bireylerin bunalmış hissetmelerine neden olur.				-0,644	
D302.Dijital teknoloji aracılığıyla sürekli erişilebilir olma baskısı, tekno-stres ve toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.				-0,6	
D304.Dijital teknolojinin yarattığı bilgi yükü, bireylerde karar verme güçlüğü, bilgi kirliliği ve bilgiye erişim kaygısı gibi sorunlar yaratır.				-0,593	
D303.Dijital teknolojiye aşırı bağımlılık, yüz yüze sosyal etkileşimin azalmasına ve bu nedenle toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.				-0,531	
D310. Aşırı bağlantılılık, kişisel fırsatları ve gerçek hayattaki deneyimleri kaçırma korkusunu azaltır.	0,218			-0,371	
D113.Dijital bağımlılık, bireylerin kamusal alanlarda tam olarak var olmalarını ve etraflarındaki dünyayla etkileşime girmelerini zorlaştırır.					0,773
D114.Dijital bağımlılık, bireylerin zaman yönetimi becerilerini etkileyerek, kamusal alanda verimli ve etkili olmalarını zorlaştırır.					0,761
D112.Dijital bağımlılık, kamusal alanlarda başkalarıyla anlamlı yüz yüze etkileşimler kurulmasında bir engel oluşturur.					0,737
D115. Dijital bağımlılık, bireylerin günlük hayatlarında yalnız hissetmelerine ve toplumdan uzaklaşmalarına neden olur.					0,706
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.					
Rotasyon Yöntemi: Kaiser Normalleştirme ile Oblimin.					
a Rotation converged in 9 iterations.					

Tablo C.12 Dördüncü analizde KMO ve Bartlett sonuçları

KMO and Bartlett's Test		
Örnekleme Uygunluğu için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçüsü (KMO).		,951
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare (yaklaşık)	10047,773
	Df	820
	Sig.	0,000

Tablo C.13 Dördüncü analizde toplam varyans oranları

Açıklanan Toplam Varyans							
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Yük Kareleri Toplamı Çıkarma			Rotasyonun Karelerinin Toplamı Yükleri[a]
	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam
1	17,191	41,929	41,929	17,191	41,929	41,929	13,191
2	2,588	6,313	48,242	2,588	6,313	48,242	6,495
3	2,198	5,362	53,604	2,198	5,362	53,604	9,804
4	1,510	3,684	57,287	1,510	3,684	57,287	11,348
5	1,442	3,518	60,805	1,442	3,518	60,805	7,331
6	1,142	2,786	63,592				
7	1,090	2,658	66,250				

8	,979	2,388	68,638				
9	,850	2,072	70,710				
10	,758	1,849	72,559				
11	,684	1,669	74,228				
12	,639	1,560	75,788				
13	,618	1,507	77,295				
14	,609	1,484	78,779				
15	,571	1,392	80,171				
16	,559	1,364	81,535				
17	,528	1,288	82,823				
18	,497	1,212	84,036				
19	,463	1,129	85,165				
20	,444	1,082	86,248				
21	,433	1,057	87,305				
22	,399	,974	88,278				
23	,387	,944	89,223				
24	,356	,869	90,092				
25	,350	,853	90,945				
26	,342	,835	91,779				
27	,328	,799	92,578				
28	,305	,745	93,324				
29	,283	,690	94,014				
30	,264	,643	94,657				
31	,253	,616	95,273				
32	,245	,598	95,872				
33	,241	,587	96,458				
34	,227	,553	97,011				
35	,219	,533	97,544				
36	,206	,501	98,046				
37	,195	,476	98,522				
38	,177	,431	98,952				
39	,154	,376	99,328				
40	,152	,372	99,700				
41	,123	,300	100,000				
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.							
a. Bileşenler ilişkili olduğunda, karelerinin toplamı olan yük değerleri eklenerek bir toplam varyans elde edilemez.							

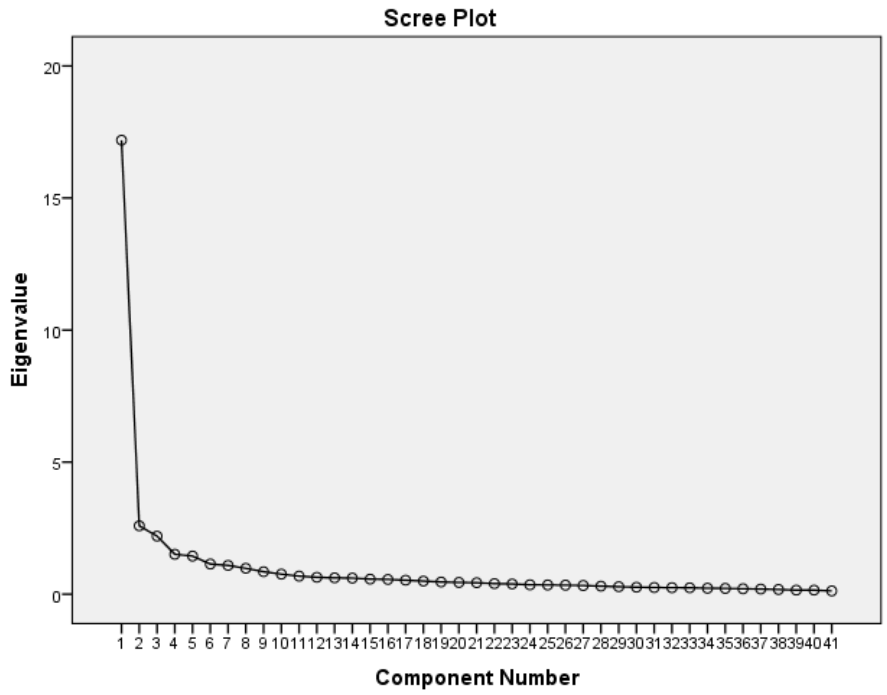

Şekil C.4 Dördüncü analizin yamaç birikinti grafiği

Tablo C.14 Beşinci faktör analizi sonuçlarına göre faktör yükleri

Doku Matriksi					
	Bileşen				
	1	2	3	4	5
D206. Dijital teknoloji ile birlikte gelen bireyselleşme, yüz yüze etkileşimin azalmasına neden olur.	0,851				
D205. Dijital teknolojinin sunduğu anlık bağlantı ve paylaşım imkanları kamusal alandaki sosyal bağları zayıflatır.	0,809				
D202. Dijital teknoloji, geleneksel iletişim biçimlerini bozarak, kamusal alanlarda toplumsal bağların bozulmasına yol açar.	0,797				
D204. Dijital teknolojinin yaygınlaşması, insanların yüz yüze etkileşim yerine sanal etkileşimlere daha çok zaman ayırmalarına neden olur.	0,796				
D201.Dijital teknoloji, etrafımızdaki kişilerle etkileşim kurmak yerine cihazlara odaklandığımız için kamusal alanda yabancılaşmaya yol açar.	0,749				
D209.Dijital teknoloji, toplumsal bağlar zayıflatarak bireyselleşmeyi artırır.	0,725				
D208.Kamusal alanlarda kişisel cihazların kullanımının artmasıyla birlikte, insanlar birbirlerinden daha fazla soyutlanmaktadır.	0,717				
D207. Dijital teknoloji, her zamankinden daha fazla bağlantılı olduğumuz, ancak daha izole ve bireyselleştiğimiz paradoksal bir durum yaratır.	0,659				
D210. Dijital teknolojiyle bireyselleşen toplumda, ortak değerlerin ve paylaşılan deneyimlerin önemi azalır.	0,638				
D203. Dijital teknolojinin sağladığı sürekli dikkat dağınıklığı, odaklanma eksikliğine ve fiziksel çevreyle bağlantının azalmasına neden olur.	0,633				

D309.Dijital teknolojinin yarattığı sürekli bağlantı durumu, bireylerin gerçek hayattaki sosyal etkileşimlerine olan ilgilerini azaltır.	0,444				
D409. Dijital teknolojiler, anonimlik ve özgürlük hissi vererek, insanların yasa ve kurallara uymama eğiliminde olmalarına neden olabilir.		0,714			
D408.Dijital teknolojiler, insanlar arası etkileşimleri kolaylaştırarak, sosyal engelleri ortadan kaldırır.		0,616			
D402.Yankı odaları ve filtre balonları, sosyal ve politik kutuplaşmayı şiddetlendirerek, kamusal tartışmalarda ortak zemin bulmayı zorlaştırır.		0,61			
D401.Yankı odalarının ve filtre balonlarının çoğalması, bireylerin giderek birbirinden izole edildiği parçalanmış bir kamusal alan yaratır.		0,567			
D405. Dijital teknoloji, yüz yüze etkileşimlerde yapılamayacak şekillerde davranmaya, nezaket ve saygı eksikliğine neden olur.		0,547			
D406. Sosyal medya platformları, halka açık etkileşimlerimizde bir dürtüsellik ve anlık memnuniyet kültürü yaratır.		0,535			
D403.Dijital teknolojiler, yankı odaları ve filtre balonları ile, kamusal ve özel arasındaki sınırların bulanıklaşmasına neden olur.		0,48			
D104.Dijital teknoloji, sanal dünyada mekân kavramını değiştirerek, insanların kamusal alanda yerelleşme ve toplumsal bağlar kurma ihtiyacını azaltır.			0,759		
D107.Dijital teknoloji, bir yerin diğerinden ayırt edilmesini zorlaştırır (aynılaşan mekânlar).			0,717		
D106.Dijital teknolojiler, insan davranışının ve etkileşiminin aynılaşması (birbiriyle benzer hale gelmesi) ile sonuçlanmıştır.			0,671		
D108.Dijital teknolojiler çeşitliliğin veya yerel kimliğin kaybına neden olmaktadır.			0,607		
D105. Dijital teknolojilerin her yerde kullanılabilmesi nedeniyle, kamusal alanda insanlar arasındaki fiziksel etkileşimin azalmasına neden olur.			0,606		
D110.Dijital teknolojinin sağladığı erişim, bireylerin global medya ve kültürle daha fazla etkileşimde olmasını sağlar ve bu şekilde mekânsal aynılaşmaya yol açar.			0,604		
D109.Dijital teknolojinin yaygınlaşması, dünya genelinde birbirine benzeyen bir tüketim kültürünün oluşmasına yol açar.			0,568		
D103.Dijital içeriğe her yerden erişebilme, fiziksel ve dijital alan arasındaki sınırı bulanıklaştırarak, yersizlik hissine neden olur.			0,565		0,262
D101. Dijital teknoloji, insanların kamusal alanda fiziksel mekânlara olan bağlılığını azaltır.			0,393		0,231
D306. Dijital teknoloji yoluyla hiper bağlantı, başkalarıyla sürekli bağlantı duygusu yaratarak, sosyal deneyimleri kaçırma korkusunun artmasına neden olur.				-0,858	

D307. Sosyal medyayı ve diğer dijital platformları sürekli kontrol etme baskısı, bireyler kendilerini her zaman bağlantıda kalmaya mecbur hissettikleri için kaygı ve strese yol açar.				-0,809	
D305.Yoğun teknoloji kullanımı, zaman yönetimi sorunlarına neden olur ve bu da stres seviyelerini artırır.				-0,715	
D308. Dijital teknolojinin yarattığı aşırı-bağlantılılık ve kaçırma korkusu (FOMO), kamusal alanlarda gerçek hayattaki sosyal etkileşim yerine sanal sosyal bağlantıların önceliklendirilmesine yol açar.				-0,647	
D301. Dijital teknoloji, tekno-strese ve toplumsal anksiyeteye yol açarak bireylerin bunalmış hissetmelerine neden olur.				-0,626	
D302.Dijital teknoloji aracılığıyla sürekli erişilebilir olma baskısı, tekno-stres ve toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.				-0,586	
D304.Dijital teknolojinin yarattığı bilgi yükü, bireylerde karar verme güçlüğü, bilgi kirliliği ve bilgiye erişim kaygısı gibi sorunlar yaratır.				-0,576	
D303.Dijital teknolojiye aşırı bağımlılık, yüz yüze sosyal etkileşimin azalmasına ve bu nedenle toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.				-0,525	
D310. Aşırı bağlantılılık, kişisel fırsatları ve gerçek hayattaki deneyimleri kaçırma korkusunu azaltır.				-0,392	
D113.Dijital bağımlılık, bireylerin kamusal alanlarda tam olarak var olmalarını ve etraflarındaki dünyayla etkileşime girmelerini zorlaştırır.					0,838
D114.Dijital bağımlılık, bireylerin zaman yönetimi becerilerini etkileyerek, kamusal alanda verimli ve etkili olmalarını zorlaştırır.					0,838
D112.Dijital bağımlılık, kamusal alanlarda başkalarıyla anlamlı yüz yüze etkileşimler kurulmasında bir engel oluşturur.					0,812
D115. Dijital bağımlılık, bireylerin günlük hayatlarında yalnız hissetmelerine ve toplumdan uzaklaşmalarına neden olur.					0,783
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.					
Rotasyon Yöntemi: Kaiser Normalleştirme ile Oblimin.					
a Rotation converged in 9 iterations.					

Tablo C.15 Beşinci analizde KMO ve Bartlett sonuçları

KMO and Bartlett's Test		
Örnekleme Uygunluğu için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçüsü (KMO).		,951
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare (yaklaşık)	9737,020
	df	780
	Sig.	0,000

Tablo C.16 Beşinci analizde toplam varyans oranları

Açıklanan Toplam Varyans							
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Yük Kareleri Toplamı Çıkarma			Rotasyonun Karelerinin Toplam Yükleri[a]
	Toplam	% Varyans	Kümülatif %	Toplam	% Varyans	Kümülatif %	Toplam
1	16,772	41,929	41,929	16,772	41,929	41,929	12,820
2	2,534	6,336	48,265	2,534	6,336	48,265	5,988
3	2,196	5,490	53,755	2,196	5,490	53,755	9,735
4	1,501	3,752	57,508	1,501	3,752	57,508	10,836
5	1,406	3,514	61,022	1,406	3,514	61,022	8,961
6	1,114	2,784	63,806				
7	1,041	2,601	66,407				
8	,976	2,441	68,849				
9	,847	2,119	70,967				
10	,758	1,895	72,862				
11	,684	1,710	74,572				
12	,637	1,593	76,166				
13	,618	1,545	77,710				
14	,608	1,519	79,230				
15	,566	1,415	80,645				
16	,548	1,369	82,014				
17	,526	1,314	83,329				
18	,480	1,200	84,529				
19	,448	1,119	85,648				
20	,436	1,091	86,739				
21	,399	,998	87,737				
22	,395	,988	88,726				
23	,359	,898	89,624				
24	,355	,888	90,511				
25	,349	,873	91,384				
26	,328	,820	92,204				
27	,313	,782	92,986				
28	,292	,730	93,715				
29	,283	,707	94,422				
30	,256	,641	95,063				
31	,251	,627	95,690				
32	,245	,613	96,303				
33	,238	,594	96,898				
34	,219	,548	97,445				
35	,206	,514	97,960				
36	,197	,493	98,453				
37	,181	,453	98,906				
38	,162	,405	99,311				
39	,153	,381	99,692				
40	,123	,308	100,000				

Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.

a. Bileşenler ilişkili olduğunda, karelerinin toplamı olan yük değerleri eklenerek bir toplam varyans elde edilemez.

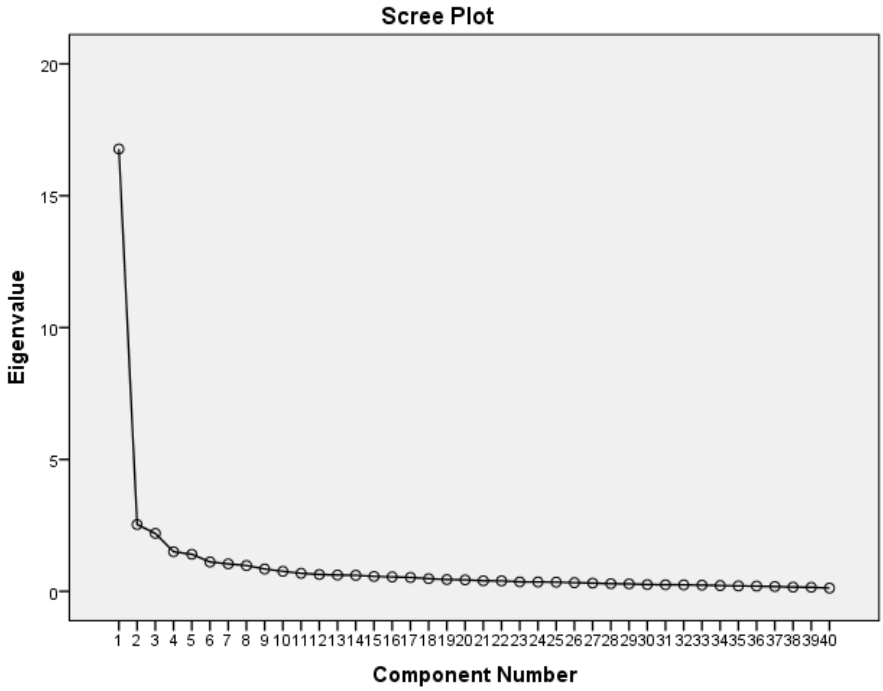

Şekil C.5 Beşinci analizde yamaç birikinti grafiği

Tablo C.17 Altıncı faktör analizi sonuçlarına göre faktör yükleri

Doku Matriksi					
	Bileşen				
	1	2	3	4	5
D206. Dijital teknoloji ile birlikte gelen bireyselleşme, yüz yüze etkileşimin azalmasına neden olur.	0,859				
D205. Dijital teknolojinin sunduğu anlık bağlantı ve paylaşım imkanları kamusal alandaki sosyal bağları zayıflatır.	0,82				
D204. Dijital teknolojinin yaygınlaşması, insanların yüz yüze etkileşim yerine sanal etkileşimlere daha çok zaman ayırmalarına neden olur.	0,806				
D202. Dijital teknoloji, geleneksel iletişim biçimlerini bozarak, kamusal alanlarda toplumsal bağların bozulmasına yol açar.	0,806				
D201.Dijital teknoloji, etrafımızdaki kişilerle etkileşim kurmak yerine cihazlara odaklandığımız için kamusal alanda yabancılaşmaya yol açar.	0,755				
D209.Dijital teknoloji, toplumsal bağlar zayıflatarak bireyselleşmeyi artırır.	0,735				
D208.Kamusal alanlarda kişisel cihazların kullanımının artmasıyla birlikte, insanlar birbirlerinden daha fazla soyutlanmaktadır.	0,722				
D207. Dijital teknoloji, her zamankinden daha fazla bağlantılı olduğumuz, ancak daha izole ve bireyselleştiğimiz paradoksal bir durum yaratır.	0,664				
D210. Dijital teknolojiyle bireyselleşen toplumda, ortak değerlerin ve paylaşılan deneyimlerin önemi azalır.	0,652				
D203. Dijital teknolojinin sağladığı sürekli dikkat dağınıklığı, odaklanma eksikliğine ve fiziksel çevreyle bağlantının azalmasına neden olur.	0,642				

D309.Dijital teknolojinin yarattığı sürekli bağlantı durumu, bireylerin gerçek hayattaki sosyal etkileşimlerine olan ilgilerini azaltır.	0,458			-0,323	
D409. Dijital teknolojiler, anonimlik ve özgürlük hissi vererek, insanların yasa ve kurallara uymama eğiliminde olmalarına neden olabilir.		0,726			
D408.Dijital teknolojiler, insanlar arası etkileşimleri kolaylaştırarak, sosyal engelleri ortadan kaldırır.		0,636			
D402.Yankı odaları ve filtre balonları, sosyal ve politik kutuplaşmayı şiddetlendirerek, kamusal tartışmalarda ortak zemin bulmayı zorlaştırır.		0,599	0,215		
D401.Yankı odalarının ve filtre balonlarının çoğalması, bireylerin giderek birbirinden izole edildiği parçalanmış bir kamusal alan yaratır.		0,555	0,229	-0,22	
D405. Dijital teknoloji, yüz yüze etkileşimlerde yapılamayacak şekillerde davranmaya, nezaket ve saygı eksikliğine neden olur.		0,53		-0,251	
D406. Sosyal medya platformları, halka açık etkileşimlerimizde bir dürtüsellik ve anlık memnuniyet kültürü yaratır.		0,528	0,213		
D403.Dijital teknolojiler, yankı odaları ve filtre balonları ile, kamusal ve özel arasındaki sınırların bulanıklaşmasına neden olur.		0,494	0,273		
D104.Dijital teknoloji, sanal dünyada mekân kavramını değiştirerek, insanların kamusal alanda yerelleşme ve toplumsal bağlar kurma ihtiyacını azaltır.			0,755		
D107.Dijital teknoloji, bir yerin diğerinden ayırt edilmesini zorlaştırır (aynılaşan mekânlar).			0,713		
D106.Dijital teknolojiler, insan davranışının ve etkileşiminin aynılaşması (birbiriyle benzer hale gelmesi) ile sonuçlanmıştır.			0,666		
D108.Dijital teknolojiler çeşitliliğin veya yerel kimliğin kaybına neden olmaktadır.			0,604		
D105. Dijital teknolojilerin her yerde kullanılabilmesi nedeniyle, kamusal alanda insanlar arasındaki fiziksel etkileşimin azalmasına neden olur.	0,219		0,603	0,213	
D110.Dijital teknolojinin sağladığı erişim, bireylerin global medya ve kültürle daha fazla etkileşimde olmasını sağlar ve bu şekilde mekânsal aynılaşmaya yol açar.			0,602		
D109.Dijital teknolojinin yaygınlaşması, dünya genelinde birbirine benzeyen bir tüketim kültürünün oluşmasına yol açar.			0,568		
D103.Dijital içeriğe her yerden erişebilme, fiziksel ve dijital alan arasındaki sınırı bulanıklaştırarak, yersizlik hissine neden olur.			0,567		0,258
D101. Dijital teknoloji, insanların kamusal alanda fiziksel mekânlara olan bağlılığını azaltır.			0,392		0,227
D306. Dijital teknoloji yoluyla hiper bağlantı, başkalarıyla sürekli bağlantı duygusu yaratarak, sosyal deneyimleri kaçırma korkusunun artmasına neden olur.				-0,855	
D307. Sosyal medyayı ve diğer dijital platformları sürekli kontrol etme baskısı, bireyler kendilerini her zaman bağlantıda kalmaya mecbur hissettikleri için kaygı ve strese yol açar.				-0,813	
D305.Yoğun teknoloji kullanımı, zaman yönetimi sorunlarına neden olur ve bu da stres seviyelerini artırır.				-0,711	
D308. Dijital teknolojinin yarattığı aşırı-bağlantılılık ve kaçırma korkusu (FOMO), kamusal alanlarda gerçek hayattaki sosyal etkileşim yerine sanal sosyal bağlantıların önceliklendirilmesine yol açar.				-0,645	
D301. Dijital teknoloji, tekno-strese ve toplumsal anksiyeteye yol açarak bireylerin bunalmış hissetmelerine neden olur.				-0,643	
D302.Dijital teknoloji aracılığıyla sürekli erişilebilir olma baskısı, tekno-stres ve toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.				-0,61	

D304.Dijital teknolojinin yarattığı bilgi yükü, bireylerde karar verme güçlüğü, bilgi kirliliği ve bilgiye erişim kaygısı gibi sorunlar yaratır.				-0,597	
D303.Dijital teknolojiye aşırı bağımlılık, yüz yüze sosyal etkileşimin azalmasına ve bu nedenle toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.				-0,52	
D114.Dijital bağımlılık, bireylerin zaman yönetimi becerilerini etkileyerek, kamusal alanda verimli ve etkili olmalarını zorlaştırır.					0,847
D113.Dijital bağımlılık, bireylerin kamusal alanlarda tam olarak var olmalarını ve etraflarındaki dünyayla etkileşime girmelerini zorlaştırır.					0,838
D112.Dijital bağımlılık, kamusal alanlarda başkalarıyla anlamlı yüz yüze etkileşimler kurulmasında bir engel oluşturur.					0,819
D115. Dijital bağımlılık, bireylerin günlük hayatlarında yalnız hissetmelerine ve toplumdan uzaklaşmalarına neden olur.					0,792
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.					
Rotasyon Yöntemi: Kaiser Normalleştirme ile Oblimin.					
a Rotation converged in 9 iterations.					

Tablo C.18 Altıncı analizde KMO ve Bartlett sonuçları

KMO and Bartlett's Test		
Örnekleme Uygunluğu için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçüsü (KMO).		,950
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare (yaklaşık)	9612,634
	Df	741
	Sig.	0,000

Tablo C.19 Altıncı analizde toplam varyans oranları

Açıklanan Toplam Varyans							
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Yük Kareleri Toplamı Çıkarma			Rotasyonun Karelerinin Toplamı Yükleri[a]
	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam
1	16,577	42,505	42,505	16,577	42,505	42,505	12,819
2	2,531	6,490	48,995	2,531	6,490	48,995	5,929
3	2,185	5,603	54,598	2,185	5,603	54,598	9,583
4	1,485	3,809	58,407	1,485	3,809	58,407	10,639
5	1,403	3,598	62,005	1,403	3,598	62,005	9,000
6	1,108	2,840	64,846				
7	,993	2,546	67,392				
8	,891	2,284	69,676				
9	,829	2,126	71,801				
10	,695	1,782	73,583				
11	,668	1,713	75,295				
12	,624	1,601	76,896				
13	,611	1,566	78,462				

14	,570	1,462	79,924				
15	,559	1,433	81,357				
16	,526	1,350	82,707				
17	,485	1,243	83,950				
18	,453	1,161	85,110				
19	,447	1,147	86,258				
20	,417	1,069	87,327				
21	,398	1,021	88,348				
22	,378	,969	89,317				
23	,355	,911	90,227				
24	,351	,899	91,126				
25	,329	,845	91,971				
26	,318	,815	92,786				
27	,293	,753	93,538				
28	,283	,726	94,264				
29	,257	,658	94,923				
30	,252	,646	95,568				
31	,247	,632	96,201				
32	,238	,610	96,810				
33	,219	,562	97,372				
34	,208	,534	97,906				
35	,197	,506	98,411				
36	,182	,466	98,877				
37	,162	,416	99,293				
38	,153	,391	99,684				
39	,123	,316	100,000				
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.							
a. Bileşenler ilişkili olduğunda, karelerinin toplamı olan yük değerleri eklenerek bir toplam varyans elde edilemez.							

Tablo C.20 Yedinci ve son faktör analizi sonuçlarına göre faktör yükleri

Doku Matriksi					
	Bileşen				
	1	2	3	4	5
D206. Dijital teknoloji ile birlikte gelen bireyselleşme, yüz yüze etkileşimin azalmasına neden olur.	0,855				
D205. Dijital teknolojinin sunduğu anlık bağlantı ve paylaşım imkanları kamusal alandaki sosyal bağları zayıflatır.	0,815				
D202. Dijital teknoloji, geleneksel iletişim biçimlerini bozarak, kamusal alanlarda toplumsal bağların bozulmasına yol açar.	0,802				
D204. Dijital teknolojinin yaygınlaşması, insanların yüz yüze etkileşim yerine sanal etkileşimlere daha çok zaman ayırmalarına neden olur.	0,8				
D201.Dijital teknoloji, etrafımızdaki kişilerle etkileşim kurmak yerine cihazlara odaklandığımız için kamusal alanda yabancılaşmaya yol açar.	0,751				
D209.Dijital teknoloji, toplumsal bağlar zayıflatarak bireyselleşmeyi artırır.	0,732				
D208.Kamusal alanlarda kişisel cihazların kullanımının artmasıyla birlikte, insanlar birbirlerinden daha fazla soyutlanmaktadır.	0,718				

D207. Dijital teknoloji, her zamankinden daha fazla bağlantılı olduğumuz, ancak daha izole ve bireyselleştiğimiz paradoksal bir durum yaratır.	0,659				
D210. Dijital teknolojiyle bireyselleşen toplumda, ortak değerlerin ve paylaşılan deneyimlerin önemi azalır.	0,649				
D203. Dijital teknolojinin sağladığı sürekli dikkat dağınıklığı, odaklanma eksikliğine ve fiziksel çevreyle bağlantının azalmasına neden olur.	0,636				
D309.Dijital teknolojinin yarattığı sürekli bağlantı durumu, bireylerin gerçek hayattaki sosyal etkileşimlerine olan ilgilerini azaltır.	0,452				
D409. Dijital teknolojiler, anonimlik ve özgürlük hissi vererek, insanların yasa ve kurallara uymama eğiliminde olmalarına neden olabilir.		0,727			
D408.Dijital teknolojiler, insanlar arası etkileşimleri kolaylaştırarak, sosyal engelleri ortadan kaldırır.		0,634			
D402.Yankı odaları ve filtre balonları, sosyal ve politik kutuplaşmayı şiddetlendirerek, kamusal tartışmalarda ortak zemin bulmayı zorlaştırır.		0,606			
D401.Yankı odalarının ve filtre balonlarının çoğalması, bireylerin giderek birbirinden izole edildiği parçalanmış bir kamusal alan yaratır.		0,557			
D405. Dijital teknoloji, yüz yüze etkileşimlerde yapılamayacak şekillerde davranmaya, nezaket ve saygı eksikliğine neden olur.		0,527			
D406. Sosyal medya platformları, halka açık etkileşimlerimizde bir dürtüsellik ve anlık memnuniyet kültürü yaratır.		0,526			
D403.Dijital teknolojiler, yankı odaları ve filtre balonları ile, kamusal ve özel arasındaki sınırların bulanıklaşmasına neden olur.		0,505			
D104.Dijital teknoloji, sanal dünyada mekân kavramını değiştirerek, insanların kamusal alanda yerelleşme ve toplumsal bağlar kurma ihtiyacını azaltır.			0,741		
D107.Dijital teknoloji, bir yerin diğerinden ayırt edilmesini zorlaştırır (aynılaşan mekânlar).			0,721		
D106.Dijital teknolojiler, insan davranışının ve etkileşiminin aynılaşması (birbiriyle benzer hale gelmesi) ile sonuçlanmıştır.			0,68		
D108.Dijital teknolojiler çeşitliliğin veya yerel kimliğin kaybına neden olmaktadır.			0,611		
D110.Dijital teknolojinin sağladığı erişim, bireylerin global medya ve kültürle daha fazla etkileşimde olmasını sağlar ve bu şekilde mekânsal aynılaşmaya yol açar.			0,61		
D105. Dijital teknolojilerin her yerde kullanılabilmesi nedeniyle, kamusal alanda insanlar arasındaki fiziksel etkileşimin azalmasına neden olur.			0,593		
D109.Dijital teknolojinin yaygınlaşması, dünya genelinde birbirine benzeyen bir tüketim kültürünün oluşmasına yol açar.			0,574		
D103.Dijital içeriğe her yerden erişebilme, fiziksel ve dijital alan arasındaki sınırı bulanıklaştırarak, yersizlik hissine neden olur.			0,55		
D306. Dijital teknoloji yoluyla hiper bağlantı, başkalarıyla sürekli bağlantı duygusu yaratarak, sosyal deneyimleri kaçırma korkusunun artmasına neden olur.				-0,866	
D307. Sosyal medyayı ve diğer dijital platformları sürekli kontrol etme baskısı, bireyler kendilerini her zaman bağlantıda kalmaya mecbur hissettikleri için kaygı ve strese yol açar.				-0,819	
D305.Yoğun teknoloji kullanımı, zaman yönetimi sorunlarına neden olur ve bu da stres seviyelerini artırır.				-0,726	
D301. Dijital teknoloji, tekno-strese ve toplumsal anksiyeteye yol açarak bireylerin bunalmış hissetmelerine neden olur.				-0,663	

D308. Dijital teknolojinin yarattığı aşırı-bağlantılılık ve kaçırma korkusu (FOMO), kamusal alanlarda gerçek hayattaki sosyal etkileşim yerine sanal sosyal bağlantıların önceliklendirilmesine yol açar.				-0,659	
D302.Dijital teknoloji aracılığıyla sürekli erişilebilir olma baskısı, tekno-stres ve toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.				-0,63	
D304.Dijital teknolojinin yarattığı bilgi yükü, bireylerde karar verme güçlüğü, bilgi kirliliği ve bilgiye erişim kaygısı gibi sorunlar yaratır.				-0,605	
D303.Dijital teknolojiye aşırı bağımlılık, yüz yüze sosyal etkileşimin azalmasına ve bu nedenle toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.				-0,527	
D114.Dijital bağımlılık, bireylerin zaman yönetimi becerilerini etkileyerek, kamusal alanda verimli ve etkili olmalarını zorlaştırır.					0,845
D113.Dijital bağımlılık, bireylerin kamusal alanlarda tam olarak var olmalarını ve etraflarındaki dünyayla etkileşime girmelerini zorlaştırır.					0,839
D112.Dijital bağımlılık, kamusal alanlarda başkalarıyla anlamlı yüz yüze etkileşimler kurulmasında bir engel oluşturur.					0,821
D115. Dijital bağımlılık, bireylerin günlük hayatlarında yalnız hissetmelerine ve toplumdan uzaklaşmalarına neden olur.					0,794
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.					
Rotasyon Yöntemi: Kaiser Normalleştirme ile Oblimin.					
a Rotation converged in 8 iterations.					

Tablo C.21 Son analizin KMO ve Bartlett sonuçları

KMO and Bartlett's Test		
Örnekleme Uygunluğu için Kaiser-Meyer-Olkin Ölçüsü (KMO).		,949
Bartlett Küresellik Testi	Ki-Kare (yaklaşık)	9371,983
	Df	703
	Sig.	0,000

Tablo C.22 Son analize göre KMO ve Bartlett sonuçları

Açıklanan Toplam Varyans							
Bileşen	Başlangıç Özdeğerleri			Yük Kareleri Toplamı Çıkarma			Rotasyonun Karelerinin Toplamı Yükleri[a]
	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam	% of Varyans	Kümülatif %	Toplam
1	16,202	42,636	42,636	16,202	42,636	42,636	12,495
2	2,519	6,629	49,266	2,519	6,629	49,266	5,778
3	2,141	5,635	54,901	2,141	5,635	54,901	9,205
4	1,475	3,880	58,781	1,475	3,880	58,781	10,787
5	1,403	3,693	62,474	1,403	3,693	62,474	8,743
6	1,107	2,913	65,388				
7	,908	2,390	67,778				
8	,889	2,339	70,117				
9	,829	2,181	72,298				
10	,681	1,792	74,090				
11	,668	1,757	75,848				

12	,622	1,636	77,484				
13	,591	1,555	79,039				
14	,567	1,492	80,532				
15	,548	1,443	81,975				
16	,496	1,304	83,280				
17	,467	1,228	84,507				
18	,449	1,181	85,688				
19	,423	1,114	86,803				
20	,400	1,052	87,855				
21	,380	1,000	88,855				
22	,377	,992	89,847				
23	,355	,933	90,780				
24	,345	,907	91,687				
25	,322	,848	92,535				
26	,296	,780	93,315				
27	,287	,754	94,069				
28	,260	,684	94,753				
29	,254	,667	95,420				
30	,247	,650	96,070				
31	,240	,631	96,701				
32	,220	,579	97,280				
33	,209	,549	97,830				
34	,197	,520	98,349				
35	,182	,479	98,828				
36	,168	,443	99,272				
37	,153	,402	99,674				
38	,124	,326	100,000				
Çıkarma Yöntemi: Temel Bileşenler Analizi.							
a. Bileşenler ilişkili olduğunda, karelerinin toplamı olan yük değerleri eklenerek bir toplam varyans elde edilemez.							

Tablo C.23 Faktördeki maddelerin normallik analizi bulguları

Betimlemeler			
		Statistic	Std. Error
D101. Dijital teknoloji, insanların kamusal alanda fiziksel mekânlara olan bağlılığını azaltır.	Ortalama	3,7978	,05273
	Çarpıklık	-,931	,129
	Basıklık	,603	,258
D102.Dijital teknoloji, insanların herhangi bir yerden çalışmasını ve iletişim kurmasını kolaylaştırır.	Ortalama	4,3567	,04282
	Çarpıklık	-1,833	,129
	Basıklık	4,757	,258
D103.Dijital içeriğe her yerden erişebilme, fiziksel ve dijital alan arasındaki sınırı bulanıklaştırarak, yersizlik hissine neden olur.	Ortalama	3,4213	,05701
	Çarpıklık	-,409	,129
	Basıklık	-,474	,258
D104.Dijital teknoloji, sanal dünyada mekân kavramını değiştirerek, insanların kamusal alanda yerelleşme ve toplumsal bağlar kurma ihtiyacını azaltır.	Ortalama	3,5393	,05685
	Çarpıklık	-,626	,129
	Basıklık	-,278	,258

D105. Dijital teknolojilerin her yerde kullanılabilmesi nedeniyle, kamusal alanda insanlar arasındaki fiziksel etkileşimin azalmasına neden olur.	Ortalama	3,8427	,05301
	Çarpıklık	-,852	,129
	Basıklık	,310	,258
D106.Dijital teknolojiler, insan davranışının ve etkileşiminin aynılaşması (birbiriyle benzer hale gelmesi) ile sonuçlanmıştır.	Ortalama	3,7022	,05515
	Çarpıklık	-,737	,129
	Basıklık	,090	,258
D107.Dijital teknoloji, bir yerin diğerinden ayırt edilmesini zorlaştırır (aynılaşan mekânlar).	Ortalama	3,29	,058
	Çarpıklık	-,159	,129
	Basıklık	-,758	,258
D108.Dijital teknolojiler çeşitliliğin veya yerel kimliğin kaybına neden olmaktadır.	Ortalama	3,4157	,05795
	Çarpıklık	-,349	,129
	Basıklık	-,663	,258
D109.Dijital teknolojinin yaygınlaşması, dünya genelinde birbirine benzeyen bir tüketim kültürünün oluşmasına yol açar.	Ortalama	4,0562	,04798
	Çarpıklık	-1,165	,129
	Basıklık	1,562	,258
D110.Dijital teknolojinin sağladığı erişim, bireylerin global medya ve kültürle daha fazla etkileşimde olmasını sağlar ve bu şekilde mekânsal aynılaşmaya yol açar.	Ortalama	3,6517	,05178
	Çarpıklık	-,495	,129
	Basıklık	-,311	,258
D111.Dijital bağımlılık, kendimizi ekranlarımıza ve çevrimiçi etkileşimlerimize çok kaptırdığımız için, kamusal alanlarda sosyal izolasyona ve kopukluğa yol açabilir.	Ortalama	3,93258	,050663
	Çarpıklık	-,954	,129
	Basıklık	,590	,258
D112.Dijital bağımlılık, kamusal alanlarda başkalarıyla anlamlı yüz yüze etkileşimler kurulmasında bir engel oluşturur.	Ortalama	3,7612	,05503
	Çarpıklık	-,891	,129
	Basıklık	,275	,258
D113.Dijital bağımlılık, bireylerin kamusal alanlarda tam olarak var olmalarını ve etraflarındaki dünyayla etkileşime girmelerini zorlaştırır.	Ortalama	3,8034	,05368
	Çarpıklık	-,955	,129
	Basıklık	,647	,258
D114.Dijital bağımlılık, bireylerin zaman yönetimi becerilerini etkileyerek, kamusal alanda verimli ve etkili olmalarını zorlaştırır.	Ortalama	3,7949	,05367
	Çarpıklık	-,742	,129
	Basıklık	,057	,258
D115. Dijital bağımlılık, bireylerin günlük hayatlarında yalnız hissetmelerine ve toplumdan uzaklaşmalarına neden olur.	Ortalama	3,6180	,05513
	Çarpıklık	-,514	,129
	Basıklık	-,273	,258
D201.Dijital teknoloji, etrafımızdaki kişilerle etkileşim kurmak yerine cihazlara odaklandığımız için kamusal alanda yabancılaşmaya yol açar.	Ortalama	3,7022	,05385
	Çarpıklık	-,657	,129
	Basıklık	-,201	,258
D202. Dijital teknoloji, geleneksel iletişim biçimlerini bozarak, kamusal alanlarda toplumsal bağların bozulmasına yol açar.	Ortalama	3,6517	,05238
	Çarpıklık	-,629	,129
	Basıklık	-,212	,258
D203. Dijital teknolojinin sağladığı sürekli dikkat dağınıklığı, odaklanma eksikliğine ve fiziksel çevreyle bağlantının azalmasına neden olur.	Ortalama	3,9607	,05012
	Çarpıklık	-1,027	,129
	Basıklık	,811	,258
D204. Dijital teknolojinin yaygınlaşması, insanların yüz yüze etkileşim yerine sanal etkileşimlere daha çok zaman ayırmalarına neden olur.	Ortalama	3,9916	,05102
	Çarpıklık	-1,203	,129
	Basıklık	1,392	,258
	Ortalama	3,6854	,05268

D205. Dijital teknolojinin sunduğu anlık bağlantı ve paylaşım imkanları kamusal alandaki sosyal bağları zayıflatır.	Çarpıklık	-,478	,129
	Basıklık	-,591	,258
D206. Dijital teknoloji ile birlikte gelen bireyselleşme, yüz yüze etkileşimin azalmasına neden olur.	Ortalama	3,8062	,05029
	Çarpıklık	-,798	,129
	Basıklık	,289	,258
D207. Dijital teknoloji, her zamankinden daha fazla bağlantılı olduğumuz, ancak daha izole ve bireyselleştiğimiz paradoksal bir durum yaratır.	Ortalama	3,9213	,05062
	Çarpıklık	-,915	,129
	Basıklık	,602	,258
D208.Kamusal alanlarda kişisel cihazların kullanımının artmasıyla birlikte, insanlar birbirlerinden daha fazla soyutlanmaktadır.	Ortalama	3,8848	,04923
	Çarpıklık	-,787	,129
	Basıklık	,269	,258
D209.Dijital teknoloji, toplumsal bağlar zayıflatarak bireyselleşmeyi artırır.	Ortalama	3,7584	,05257
	Çarpıklık	-,755	,129
	Basıklık	,158	,258
D210. Dijital teknolojiyle bireyselleşen toplumda, ortak değerlerin ve paylaşılan deneyimlerin önemi azalır.	Ortalama	3,6067	,05785
	Çarpıklık	-,504	,129
	Basıklık	-,601	,258
D301. Dijital teknoloji, tekno-strese ve toplumsal anksiyeteye yol açarak bireylerin bunalmış hissetmelerine neden olur.	Ortalama	3,6096	,05313
	Çarpıklık	-,590	,129
	Basıklık	-,028	,258
D302.Dijital teknoloji aracılığıyla sürekli erişilebilir olma baskısı, tekno-stres ve toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.	Ortalama	3,8090	,05133
	Çarpıklık	-,825	,129
	Basıklık	,368	,258
D303.Dijital teknolojiye aşırı bağımlılık, yüz yüze sosyal etkileşimin azalmasına ve bu nedenle toplumsal anksiyetenin artmasına neden olur.	Ortalama	3,7837	,04875
	Çarpıklık	-,628	,129
	Basıklık	,043	,258
D304.Dijital teknolojinin yarattığı bilgi yükü, bireylerde karar verme güçlüğü, bilgi kirliliği ve bilgiye erişim kaygısı gibi sorunlar yaratır.	Ortalama	3,8483	,05539
	Çarpıklık	-,780	,129
	Basıklık	-,098	,258
D305.Yoğun teknoloji kullanımı, zaman yönetimi sorunlarına neden olur ve bu da stres seviyelerini artırır.	Ortalama	3,8989	,05310
	Çarpıklık	-,928	,129
	Basıklık	,388	,258
D306. Dijital teknoloji yoluyla hiper bağlantı, başkalarıyla sürekli bağlantı duygusu yaratarak, sosyal deneyimleri kaçırma korkusunun artmasına neden olur.	Ortalama	3,6966	,05181
	Çarpıklık	-,544	,129
	Basıklık	-,239	,258
D307. Sosyal medyayı ve diğer dijital platformları sürekli kontrol etme baskısı, bireyler kendilerini her zaman bağlantıda kalmaya mecbur hissettikleri için kaygı ve strese yol açar.	Ortalama	3,8258	,05226
	Çarpıklık	-,708	,129
	Basıklık	-,099	,258
D308. Dijital teknolojinin yarattığı aşırı-bağlantılılık ve kaçırma korkusu (FOMO), kamusal alanlarda gerçek hayattaki sosyal etkileşim yerine sanal sosyal bağlantıların önceliklendirilmesine yol açar.	Ortalama	3,7163	,05280
	Çarpıklık	-,627	,129
	Basıklık	-,036	,258
D309.Dijital teknolojinin yarattığı sürekli bağlantı durumu, bireylerin gerçek hayattaki sosyal etkileşimlerine olan ilgilerini azaltır.	Ortalama	3,7584	,05088
	Çarpıklık	-,749	,129
	Basıklık	,192	,258
D310. Aşırı bağlantılılık, kişisel fırsatları ve gerçek hayattaki deneyimleri kaçırma korkusunu azaltır.	Ortalama	3,2388	,06269
	Çarpıklık	-,184	,129

	Basıklık	-,894	,258
D401.Yankı odalarının ve filtre balonlarının çoğalması, bireylerin giderek birbirinden izole edildiği parçalanmış bir kamusal alan yaratır.	Ortalama	3,7893	,04978
	Çarpıklık	-,819	,129
	Basıklık	,622	,258
D402.Yankı odaları ve filtre balonları, sosyal ve politik kutuplaşmayı şiddetlendirerek, kamusal tartışmalarda ortak zemin bulmayı zorlaştırır.	Ortalama	3,8792	,05077
	Çarpıklık	-,819	,129
	Basıklık	,401	,258
D403.Dijital teknolojiler, yankı odaları ve filtre balonları ile, kamusal ve özel arasındaki sınırların bulanıklaşmasına neden olur.	Ortalama	3,6770	,04999
	Çarpıklık	-,732	,129
	Basıklık	,417	,258
D404.Dijital teknolojilerin yaygınlaşması, medya etkisini artırarak, insanların kamusal alanlar konusundaki fikirlerini ve algılarını olumsuz yönde etkiler.	Ortalama	3,4944	,05330
	Çarpıklık	-,327	,129
	Basıklık	-,475	,258
D405. Dijital teknoloji, yüz yüze etkileşimlerde yapılamayacak şekillerde davranmaya, nezaket ve saygı eksikliğine neden olur.	Ortalama	3,8708	,05612
	Çarpıklık	-,799	,129
	Basıklık	-,075	,258
D406. Sosyal medya platformları, halka açık etkileşimlerimizde bir dürtüsellik ve anlık memnuniyet kültürü yaratır.	Ortalama	3,8062	,05013
	Çarpıklık	-,889	,129
	Basıklık	,943	,258
D407. Teknolojiye aşırı güvenme, kamusal yaşamın nüanslarını ve karmaşıklıklarını gözden kaçırmamıza neden olur.	Ortalama	3,8652	,04836
	Çarpıklık	-,782	,129
	Basıklık	,350	,258
D408.Dijital teknolojiler, insanlar arası etkileşimleri kolaylaştırarak, sosyal engelleri ortadan kaldırır.	Ortalama	3,4551	,05050
	Çarpıklık	-,490	,129
	Basıklık	-,187	,258
D409. Dijital teknolojiler, anonimlik ve özgürlük hissi vererek, insanların yasa ve kurallara uymama eğiliminde olmalarına neden olabilir.	Ortalama	3,7669	,05123
	Çarpıklık	-,554	,129
	Basıklık	-,054	,258

TEZDEN ÜRETİLMİŞ YAYINLAR

Konferans Bildirileri

1. Eren, İ., Aktuğlu Aktan, E. Ö. An Essay on Past, Present and Future Approaches to the Change of Public Life. 6th International Conference of Contemporary Affairs in Architecture and Urbanism. ICCAUA. 14-15 Haziran 2023.

2. Eren, İ., Aktuğlu Aktan, E. Ö. Discussion on the Future of Public Life via Cinema. 6th International Conference of Contemporary Affairs in Architecture and Urbanism. ICCAUA. 14-15 Haziran 2023.

3. Eren, İ., Aktuğlu Aktan, E. Ö. Enformasyon Çağında Kamusal Alanda Gündelik Yaşantının Değişiminin Kelime Bulutu Yöntemiyle İncelenmesi. III. Ulusal Lisansüstü Mekânsal Çalışmalar Sempozyumu. İSTANBUL. 03-07 Ekim 2022.

4. Eren, İ., Aktuğlu Aktan, E. Ö. A chronological assessment of the transformation of everyday life in the public space through fundamental studies. 30th Urban Design and Implementations Symposium / 5th International Urban Design and Implementations Congress. İSTANBUL, 25-26 Mayıs 2022: 260-272.

5. Eren, İ., Aktuğlu Aktan, E. Ö., Altanlar, A. Redefining Public Space: The Evolution of Meaning in the Digital Era. 8th International Conference on Research in Social Sciences (RSSCONF). Prag/Çek Cumhuriyeti. 8-10 Mart 2024. (özet kabul edildi.)

Makaleler

1. Eren, İ., Aktuğlu Aktan, E. Ö. (2023). Public life in flux: A journey from the 1940s to the present, *Cogent* Social Sciences, 9:2, DOI: 10.1080/23311886.2023.2281063

Projeler

1. Dijital Teknolojilerin Kamusal Yaşamda İnsan Davranışlarına Etkisinin İstanbul Örneği Üzerinden Araştırılması, Doç. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN, 5807, 06.2023-06.2024, Araştırmacı.

Ödüller

1. En iyi sunum ödülü (2023) 6th International Conference of Contemporary Affairs in Architecture and Urbanism. "Discussion on the Future of Public Life via Cinema.